

אסיפת אמרי"ם

זמן שמחתינו

ליקוט דברי תורה דברי התעוררות
מאמרים מספה"ק אמרות טהורות
וסיפורי צדיקים המעוררים לעבודת השי"ת

חג הסוכות "שמחת תורה" "וזאת הברכה"

קונטרס זה
נערך ונאסף ע"י
אחד מבני החבורה
למען זיכוי הרבים

בכל עניני קונטרס זה
להערות והארות
ניתן לפנות למייל

R5708580@gmail
kolmenachem12@gmail.com

בה"י ימי הרחמים פה ב"ב ת"ז תשפ"ז

בני חביבי, ידידי ורעי !

י שמחו ה ילדים ו יגילו ה קוראים, על שזכינו בחסדי ה' הנאמנים להגיע לשנה השמינית לכתיבת החוברות מדי שבת בשבתנו וימי חג ומועד. אמרות קודש מספרים וסופרים מלווה בסיפורי צדיקים ואמרות טהורות בענינים שונים, אשר עולים על שולחן מלכים – ומאן מלכי רבנן – אשר עפ"י הוראתם אנו ממשיכים.

וזאת למודעי, אשר אין זה דבר קל בכלל, והרבה שעות וגם לרבות הלילות עד שנאספים הדברים ונכתבים בהשתדלות שיתאים לכל הקוראים, הן הבנים והנכדים והן הידידים אשר הצטרפו ונהנים ובכל הזדמנות מעודדים ומפרגנים.

גם השנה הוספנו על הנכתב "מילין חדתין" הן במאמרים והן בסיפורים ונקוה שיהיה לתועלת הקוראים, ואי"ה כי ירחיב ה' לנו – והוספנו על הכל כיד ה' הטובה.

גם הפעם ריכזנו את האמרות והסיפורים בסוף החוברת כדי שיקל על הקוראים.

ופה המקום להודות לבני בכורי מ' ישראל הי"ו מאנטוורפן יצ"ו, אשר עוזר הרבה תמידים כסדרם באיסוף החומר, ובני מ' יצחק מאדה"ב, אשר בהשתדלותו ובעיצובו מופצת החוברת לאלפי קוראים אשר את תודתם והערכתם – לו חייבים, יברכם ה' בכל מעשה ידיהם.

בסיום האגרת אבקש להודות מעין הפתיחה להשי"ת שעוזר לנו בכל ההוצאה, אשר יחד עם אמכם תחי' אשר כל שבוע עוזרת לי להדפיס ולשלוח זאת, נזכה כולנו יחד לראות נחת מכל צאצאינו בכל מקומות מושבותיהם ובקיום התפילה והבקשה: "וקרב פזורנו מבין הגוים ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ", וברגל הבעל"ט נזכה לעלות לנוה קדשנו בירושלים הבנויה ולראות ירושלים בתפארתה.

**בברכת ההורים
וכל ישראל חברים**

גמר חתימה טובה וחג שמח

חג הסוכות

ד' ימים שבין יו"כ לסוכות

ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו' בסוכות
תשבו שבעת ימים: [ויקרא כג מ מב]
במדרש תנחומא: וכי ראשון הוא? והלא חמישה עשר
הוא! אלא ראשון לחשבון עונות וכו', במוצאי יום
הכיפורים עוסקים במצות סוכה ולולב ואין עושין
עונות, לכך קורא יום טוב ראשון – ראשון לחשבון
עונות.

השל"ה הק' מבאר בדרך הפשט: שדיבר הכתוב בהוה, ומסתמא אין לאדם פנאי לחטוא בימים אלו אידי דטריד במצוות היום של בניית סוכה וקניית ארבע מינים, אבל פשיטא שאם המצא ימצא איש החוטא יענש בכל חומר הדין.

הסביר סניגורן של ישראל, הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע: בימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים, עיניו של כל איש ואיש פקוחות לשוב אל ה', וזאת מאימת הדין, ותשובה זו היא "תשובה מיראה", אולם אחרי יום הכיפורים, כאשר ישראל עוסקים בבניית הסוכה ובקניית ארבעה מינים, ובכך הם עובדים את ה' בשמחה וטוב לבב, הרי זו "תשובה מאהבה".

והנה, ידוע מה שאמרו חז"ל שאדם השב תשובה מיראה הרי זדונות נעשות לו כשגגות, אך בתשובה מאהבה זדונות נעשות לו כזכויות, ועל כן ביום הראשון של חג הסוכות הוא "ראשון לחשבון עונות", כי אז הקב"ה מונה את עונות ישראל – כדי לדעת כמה זכויות נוספו להם על ידי הזדונות שנהפכו מכח התשובה מאהבה לזכויות, ויהיו מליצי יושר על ישראל ... זהו "ראשון לחשבון עונות"!

אומר הרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע: מכאן ראינו שההכנה למצוה יותר גדולה מעצם קיום המצוה. שהרי ד' ימים אלו שבין יוה"כ לסוכות שטרודים בהם בהכנות למצות סוכה ולמצות נטילת לולב, לא חשיבי ראשון לחשבון עונות, ואילו יום הראשון של סוכות שבו מקיימים את המצוות האלו בפועל, חשיב ראשון לחשבון עונות.

שואל הרה"ק ה"בית אברהם" מסלונים זי"ע: לכאורה אם הוא ראשון לחשבון עונות, איך נאמר בהמשך הפסוק 'ושמחתם' – איזו שמחה שייכת בזה? וי"ל דבודאי יש לשמוח, כי ממ"נ, אם שב בתשובה שלימה מאהבה – הרי הזדונות נעשו כזכויות ואין לך שמחה גדולה מזו. ואם ח"ו לא שב כראוי, וצריך ליסורים שימרקו את העונות, מ"מ עצם זה שמתחשבים בעונותיו היא שמחה גדולה, כי היא מוכיחה שאינו מופקר שניטלה ממנו השגחתו ית', כבהמה שאין משגיחים במעשיה, אלא הוא יהודי שיש דו"ח על כל תנועה קלה שלו, וע"כ בודאי ראוי לשמוח.

ה"פרדס יוסף" מביא בשם "התפארת שלמה" זי"ע שאמר בדרך צחות: בשעה שבא השטן בימים נוראים עם חבילת עבירות, יבואו מליצי יושר ויטענו כי עברו בשוגג בטעות, והשטן הוא החייב כי הסיתם בשקרים כי אין זה כלל עבירות, והאמינו לו, והשטן עונה למה נתנו להסית אותם, וכי במסחרים שלהם הם תמימים ויאמינו לכל אחד, אם יחפוץ אחד חפץ ששוה זהוב – שני זהובים האם יתנו? ויחליטו הדין שימתינו כמה ימים, ויחליטו אם היהודים הם קלי דעת רק עם היצר הרע או גם בשאר עינים.

ואחר יום הכיפורים כשיבואו לקנות ארבעה מינים ונותנים מקחים גדולים, מראים לשטן שגם בדיני ממונות יתנו עצמם להונות אותם, וראיה שאתרוג ולולב ששילמו מחירים גבוהים אשר גוי יתן עבורם איזה פרוטות, ואם כן הדבר יש להאמין שגם בעבירות נתנו להונות אותם, ואז נשאר היצר הרע בלי לשון, והעבירות נמחקות, וזה ראשון לחשבון עונות, והתחיל חשבון חדש.

בספר "גדולת הצדיקים": שמעתי שפעם אחת שאל הרה"ק רבי מנחם מנדל מקאצק זי"ע את ידידו הרה"ק רבי יצחק מווארקי זי"ע שיאמר לו מה הענין שביום הראשון של סוכות הוא "ראשון לחשבון עונות" כדאיתא במדרש [תנחומא אמור סי' סב].

והשיב לו הרבי מווארקי זי"ע בדרך משל: כי הוא היה מנהל חשבונות אצל הנגידה תמר'ל ע"ה. פעם אחת בא המפקח לקחת ממנו חשבון מכל השנה או משתי שנים, ופיחד מאד לתת לו את החשבון, כי באותו זמן ידע היטב שהחשבון לא יעלה יפה, מחמת נזקים רבים ואסונות שהיו באותה שנה מתבואה שלא צמחה טוב,

הרה"ק הרמ"מ מליובאוויטש זי"ע אמר: בחג הסוכות ישנן כמה מצוות, מלבד מצוות ישיבת סוכה, ואעפ"כ נקרא היו"ט ע"ש סוכות, ולא על שם שאר המצוות, כמו מצות ד' מינים וכו'.

אחד הטעמים לזה הוא – כיון שישנה מעלה במצות ישיבת סוכה על נטילת ד' מינים, שמצות סוכה קשורה עם כל ימי החג, במשך כל היו"ט דסוכות, מהרגע הראשון, משקידש החג, ישנה כבר המצוה דישיבת סוכה, אבל בנוגע לד' מינים, אפילו בבית המקדש, מתחיל חיובם רק בבוקר.

יתירה מזו במצות הישיבה בסוכה, שלא זו בלבד שהתחלתה מהרגע הראשון, משקידש החג, אלא שמוכרחת להיות הכנה לזה לפני החג, שהרי זהו בנין של ג' דפנות, או כמו מנהגנו, ד' דפנות, ודוקא 'תעשה ולא מן העשוי', והרי אי אפשר לעשות זאת ביו"ט, אלא ההכרח להכינו מקודם יו"ט, ובעשיית הסוכה ישנה כבר מצוה, משא"כ בד' מינים – אפשר שכל העשייה תהיה ביו"ט.

חילוק נוסף ישנו בין סוכה לד' מינים – שד' מינים יש בהם הגבלה: לאחר קיום המצוה נפטרים ממנה, משא"כ במצות ישיבת סוכה, שהמצוה היא 'תשבו כעין תדורו', הרי לא שייך לומר שכבר קיים את המצוה אלא היא נמשכת בכל ימי החג.

בשו"ע: לילה הראשונה צריך לאכול כזית בסוכה אף אם גשמים יורדים:

בשו"ע סי' תרל"ט סק"ג: אכילה בסוכה בליל יו"ט הראשון חובה. ובט"ז: בליל יו"ט הראשון חובה, דא"ר שמעון בן יהוצדק נאמר כאן ט"ו ונאמר ט"ו בחג המצות, מה להלן לילה הראשון חובה, מכאן ואילך רשות, אף כאן לילה הראשון חובה, מכאן ואילך רשות. ועי' ב"כף החיים: "אין להפסיק בדבור מתחילת אכילת המוציא עד תשלום אכילת כביצה".

וכתב ב"שמחת הרגל" מהחיד"א לסוכות וז"ל: ויזהר בלילה הראשונה של חג הסוכות לכון באכילת כזית בסוכה הוא חיוב דאורייתא כמו כזית מצה של ליל התקדש החג דילפינן ט"ו ט"ו, וכן הדין בלילה שני לבני גולה.

וכתב בספר "זובח תודה" מאחד מרבני צובא, ליל א' של חג הסוכות אחר שאכל ושכב על מטתו נזכר שלא אכל כזית לשם חובה ככזית מצה, וקם ולבש ובירך המוציא ואכל בכוונה כזית בסוכה לשם חובה עיי"ש.

והן מהפסדים של סוחרים שלא שלמו כראוי מחמת שהיתה שנה קשה ר"ל וכו', ודחה אותם בלך ושוב שכעת אין לו פנאי לעשות חשבון, והוא בעצמו יבוא ויזכור להביא לפניו את כל החשבון בעת שיהיה לו פנאי. וכן היה, שבשנה הבאה היתה שנה טובה והתבואה צמחה כראוי וכו' והיו הכנסות מכובדות מכל הלקוחות, וגם שלמו במזומן עבור הסחורה ולא באשראי, וראה שבעת הוא הזמן לעשות חשבון, ובא לפניו תיכף עם החשבון אשר עלה יפה, וסיפק את רצונם של כל המנהלים.

ואמר הרבי מווארקי זי"ע כן הדבר לענינינו, הנה אין בנמצא יום אחד בכל השנה שיוכלו לעשות בו חשבון עונות, כמו יום ראשון של סוכות, כי בימי אלול היו עוסקים בתורה ותפילה ועשו תשובה ונתנו צדקה והתענו, וכן בראש השנה ועשרת ימי תשובה ויום הכיפורים מחמת פחד הדין עשו תשובה שלימה, ויוה"כ הוא יום סליחה ומחילה וכפרה לחטאים של כל השנה, ורבי סובר שעיצומו של יום מכפר אפילו בלא תשובה [יומא פה:], וכש"כ שכל ישראל עושים תשובה שלימה ביום זה, ואחר כך לפני סוכות עוסקים במצוות וקונים אתרוג ולולב ועושים סוכה וכו', ממילא יום זה הוא יום ראשון של סוכות הוא טוב מאד לעשות חשבון עונות. וזה שאמר שיום זה הוא "ראשון לחשבון עונות", כי הוא גיטער סעזאהן [-עונה יפה] לעשות חשבון בעת זו, והרבי מקצק זי"ע קלסהו.

הרה"ק המוהרי"ד מבעלזא זי"ע: הכנה ליו"ט היא שלומדים לפני החג את הענינים השייכים לחג, גמרא פירש"י ותוס' והראשונים ובטור ב"י וטוש"ע, כי רק אז מרגישים טעמו של היו"ט וזוכים לאור קדושתו.

הרבי ה"לב שמחה" זי"ע אמר: אי' בטור ממד' בימים אלו אין עושין עונות, י"ל אין עושין עונות על כל השנה, כי הימים האלו ימים גדולים ימי מצוה ונותנים כח לכל השנה.

ה"שערי תשובה" [סימן תרכה] מביא בשם ה"אור צדיקים" להר"מ פאפר"ש זצ"ל, שיש להרבות בצדקה ערב סוכות. "ומוה"ר חיים ויטאל זצ"ל היה מחלק הקופה לעניים ערב סוכות, כדי שיוכלו בני ישראל לחגוג את החג ברינה ובדיצה".

מצות סוכה

[וכן מסופר מהגה"ק רבי שמעון סופר מקראקא זצ"ל, שהעיר באמצע הלילה את שכנו [משום שלא רצה להעיר את ב"ב ומהשכן שמעו קולות שהם ערים] וביקשו חלה עבור לחם משנה, וגם סיפר שנדמה לו שלא כיון באכילת כזית הראשון, ולכן נטל ידיו ואכל סעודתו מחדש].

וע"כ ראוי לעשות סימן לזכור לאכול כזית לשם חובה, דמצות צריכות כונה לדעת רוב הפוסקים. עכ"ל. ולכתחילה יש לבוין גם טעם המצוה משום זכר ליציאת מצרים, וגם זכר לענני הכבוד שהקיפן מן השרב והשמש.

ולכך צריך לבוין בליל ראשון של חג באכילת הכזית הראשון שתי כוונות: א. חובת המצוה, שיושב בסוכה כדי לקיים מצות ה' שציונו לישוב בסוכה. ב. טעם המצוה, שהסוכה היא זכר לענני הכבוד כשהוציאנו ממצרים

אומר הרה"ק רבי וואלף סטריקוב'ער בספרו "זר זהב": דזהו לכבוד אע"ה, דליל א' אושפיזין דיליה, שגם הוא אפילו היה מצטער לא נמנע מלעסוק במצות הכנסת אורחים. כמ"ש 'והוא יושב פתח האהל' – יום ג' למילתו ולא הביט על עצמו כשהלך לקיים מצות ה'. וכן אע"פ שנאמר לו 'כי ביצחק יקרא לך זרע' – ויבנה ממנו כללות היהדות אעפ"כ כשנאמר לו 'קח נא' – לא הביט על כלום, כי כשהרצון ית' כך להיות, יהיה איך שיהיה.

התוס' [סוכה כז. בד"ה חזר] כתבו, שמשמע קצת בירושלמי שבסעודת יו"ט הראשון של חג הסוכות צריך לאכול כזית דגן, כמו בלילה ראשון של פסח שיש חיוב לאכול כזית מצה, ולמדו זאת בגזירה שוה ט"ו ט"ו מחג המצות.

שואל ה"אבני נזר" זי"ע: מה ענין המצה שאנו אוכלים בפסח – לכזית פת בסוכות?

ומבאר עפ"י"מ שכתב בזוה"ק [פרשת ויצא], שכאשר יצאו ישראל ממצרים, ובכך יצאו מעשרה כתראי דמסאבותא – היו צריכים לבוא ל"דעת של קדושה", ולא יכלו לבוא לידי דעת עד שאכלו כזית דגן [שהרי אין התינוק יודע לדבר עד שאוכל כזית דגן] – היא כזית מצה של חובת לילה ראשון של פסח.

וכמו כן אנו נאמר, שלאחר יום הכיפורים שבו נמחלו כל העוונות, וממילא כל ישראל על ידי התשובה ומחילת העוונות יוצאים מרשות הסט"א ונכנסים

לרשות הקדושה, ובכך נעשים בריה חדשה וממילא צריכים לבוא לידי דעת, ואף כאן אי אפשר לבוא לכך אלא על ידי כזית דגן, ומעין דברי הזוהר על יציאת מצרים.

ועדיין יש להבין – שואל ה"אבני נזר" – הלא שם הכוונה לכזית מצה, ואילו כאן – כולו חמץ?

ומבאר: שענין המצה ביצי"מ היה, שהלא באו לידי דעת, ודעת היא הרגשה, וכאשר באים לידי הרגשה – יכולים חלילה להרגיש דברים רעים, ומתוך כך להגיע לידי נפילה, ולכן אכלו מצה, כי מצה אין לה שום טעם והאכילה היא בלי הרגשה, אבל בסוכות, שהסוכה עצמה היא למחסה ולמגן מן הסט"א, שלא תהיה להם אחיזה – ממילא אין צריך לפחד מהרגשה של דברים רעים, ועל כן די בכזית חמץ.

וזכות צאתי מביתי החוצה ודרך מצותיך ארוצה:

[יה"ר בכניסה לסוכה]: אומר הרה"ק ר' חיים מאיר מויז'ניץ זי"ע: זכות גדולה היא, שאף כאשר יוצאים למסחר ברחובות ושווקים, אז ג"כ "דרך מצותיך ארוצה", בשמירת העינים ובמשא ומתן באמונה וכו'.

ה"חשק שלמה" זצ"ל מביא: שאי' בספר "פרי עץ חיים" ועוד ספרי מקובלים, ד'סוכה' בכתוב מלא, בגימטרי' צ"א, כמנין הוי"ה ואדנות, ודבריהם תמוהים מאד, היכן נמצא "סוכה" מלא בכל התנ"ך?

אכן שוב ראיתי שדבר ה' בפיהם אמת. יגעתי ומצאתי בעזרת ה' בתהלים [עו] כתוב: 'ויהי בשלם סוכו ומעונותו בציון', וכתוב שם 'סוכו' עם וא"ו אחר הסמ"ך. א"כ י"ל עפ"י רמז, שבדוקא נכתב בכל התנ"ך בכתוב חסר, לרמז למה שאמרו חז"ל שבעוה"ז אין השם שלם ואין הכסא שלם, אבל לעתיד לבוא שיתמלא השם במילואו אז יהיה באמת סוכ"ה מלא.

וזה שרמז הכתוב: 'ויהי בשלם סוכו' – כלומר אימתי יהיה סוכו בשלימות, בזמן שיהיה 'מעונותו בציון', ואז יהיה השם שלם והכסא שלם.

ידוע שסוכות הוא זכר לענני הכבוד, והקדמונים הקשו: הלא שלש מתנות נתן הקב"ה לישראל במדבר – מן, באר וענני הכבוד, ולמה נצטוו לעשות זכר רק לענני הכבוד ולא למן ולבאר?

מתרץ החיד"א בשם הגאון בעל "צמח דוד": הלא ידענו כמו שבמן יכלו לטעום את כל הטעמים שבעולם, כפי רצון האדם, כך גם בבאר היה טעם כל המשקים

שבעולם, כפי רצון השותה, ואם כן, כיון שנצטוונו בשמחת החג לאכול ולשתות – הרי יש כאן זכרון גם למן וגם לבאר.

תירוץ נוסף מביא הרחיד"א: שאת המן קיבלו ישראל ע"י שבאו למשה בתלונות וטענות מה נאכל וגו', וכן הבאר הגיעה כשהתלוננו שאין להם מים, ע"כ לא עושים זכר לדבר שבא בצורה כזו. משא"כ ענני הכבוד שנתנם הקב"ה לישראל מעצמו ברוב חסדיו, לזה יש לעשות זכר.

כ"ק האדמו"ר מלעלוב הרש"נ זי"ע תירץ בדרך אחרת: עפ"י דברי התוס' יו"ט [ברכות ז ג], שמבאר מדוע תיקנו בברכת המזון לומר "אלוקינו" שהוא בחינת דין, בעוד בברכת התורה תיקנו לומר שם הוי"ה, שהוא בחינת רחמים? משום שבכל הנוגע למזונו של אדם, הדין נותן שצריך הבורא לכלכל כל בראיו, כי "מאן דיהיב חיי יהיב מזוני", ולכן תיקנו בברכת המזון שם המסמל את מידת הדין, אבל התורה לא ניתנה לנו אלא בחסדו, כמ"ש הנביא "למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר", כי איזה שורת הדין מחייבת להודיע את דרכו ומשפטיו לבראיו, ולכן תיקנו בברכת התורה שם שהוא מידת הרחמים.

זהו ההסבר אף בענינינו: המן והבאר, הלא הם למחייתו של האדם, ושורת הדין נותנת שיהיו לבני ישראל במדבר שלשם הביאם הקב"ה, ועל כן אין אנו עושים להם זכר מיוחד, אך לא כן ענני הכבוד, שאין הדין מחייב ליתן לישראל, אלא הקב"ה ברוב חסדו הקיף בהם את בניו כדי להגן עליהם, והשרה את שכינתו בתוכם – ועל כך עלינו להודות לו, ולכן לענני הכבוד אנו עושים זכר, וכמאמר הכתוב: "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל!" [ועיין בבני יששכר שכתב כן].

וחג האסיף תקופת השנה [שמות לד כג]

אומר הרבי ר' יחיאל מאלכסנדר זי"ע: מה שישראל מתאספים ביו"ט ביחד, נותן תוקף והתחזקות לכל השנה.

הרה"ק רבי מרדכי מלכוביץ' זי"ע אמר: מן החג הזה יכולים לאסוף ולקחת תקיפות וחזקת בעבודת ה' על כל השנה.

ושמחתם לפני ה' אלקיכם: [ויקרא כג י]

בגמרא [פסחים קט.]: אין שמחה אלא בבשר.

אומר הרה"ק מנעשביז זי"ע: שהשמחה למעלה הוא דוקא מעבודתו של בשר ודם, שיש לו יצה"ר גדול ובכל זאת מתגבר עליו. אומר ע"ז הרה"ק ה"בית אברהם" זי"ע: וזה 'ושמחתם לפני ה' א', השמחה הזאת היא שמחת הניצוח, שאין שמחה גדולה דוגמתה. והוא כי ד' מינים מורים כי עם ישראל נצחו את המלחמה בימי ר"ה ויוה"כ, וע"י שהקב"ה עזר לאיש יהודי לנצח את היצה"ר מזה שואב חזק ועודד במלחמתו להתחזק בעבודתו ית'.

ב"מפי ספרים וסופרים" שסיפר הרה"ק ה"אמרי חיים" מו"ז'ניץ זי"ע: ששנה אחת התעכב הרה"ק רבי יעקב אריה מראדזמין זי"ע מלהיכנס ל"טיש" בחג הסוכות, ולאחר זמן רב נכנס לסוכה, והסביר לנוכחים את סיבת איחורו, שחיפש ובדק אם יש בדור הזה מי שיש לו שמחת חג אמיתית, עד שמצא שיש אברך בגור הזוכה לכך, כאשר כוונתו על בעל ה"שפת אמת" זי"ע שהיה אז אברך צעיר לימים.

בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישוב בסוכות: [כג מב]

שואל רבי חיים ויטאל זצ"ל: מדוע כתבה התורה "סוכות" לשון רבים, מדוע לא כתבה "בסוכה תשבו"? ומתריך: שהתורה"ק רמזה כאן, שישנן שתי סוכות: היושב בסוכה בעוה"ז, יזכה לישוב בסוכת עורו של לויתן לעתיד לבוא, במחיצת כל צדיקי עולם.

כותב המהר"י וייל בתשובה [סימן קצא דיני סוכה]: "המקיים מצות סוכה כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית". והעתיקו ה"באר היטב" בהל' סוכה [תרל"ט סק"א].

אומר הרבי ר' העניך מאלכסנדר זי"ע: טעם נוסף על חג הסוכות שציונו השי"ת לישוב בסוכה בזמן זה לאחר יוהכ"פ, כי בצאתם ממצרים היו ישראל משוקעים בטומאה מאד, והשי"ת היה מזקקם ומטהרם ומוציאם ממצרים, והיה מתיירא שלא ישובו לדרכם, לפיכך הקיף אותם בענני כבוד היקף גמור שלא יוכלו לחזור, והוציאם מרשותם. וכן ג"כ ביוהכ"פ כל ישראל מטהרים עצמם, ומתיירא השי"ת שלא יחזרו לסורם,

ולפיכך הקיף אותם בסוכות, והוציאם מרשותם לרשותו, בסוכה של מצוה.

ה"פנים יפות" [בפרשת אחרי] כתב לפרש את בקשת דוהמע"ה 'אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי' – דקאי על שבעת ימי חג הסוכות, והכי קאמר דוד מלבא משיחא, שכל חפצו ומשאלתו בר"ה וביוהכ"פ היתה, שיוכל 'לשבת בבית ה' – ולקיים מצות סוכה בשלימות במשך 'כל ימי חיי' – אלו ז' ימי הסוכות, כי כל יום של חג הסוכות מרמז נגד עשר שנות חיי האדם, וכתב 'ימי שנותינו בהם שבעים שנה', נמצא שתכלית הנרצית בכל עבודת הימים הנוראים אינה אלא כהכנה לקראת חג הסוכות.

הרה"ק ה"דברי חיים" זי"ע ומטו הכי נמי משמיה דהרה"ק ה"אבני נזר" זי"ע, שאם עיקר דירתו של האדם הוא בסוכה אזי מקיים מצות ישיבת סוכה גם בשעה שהוא מוכרח לצאת מביתו כדרך העולם, כי עיקר מצות סוכה היא 'תשבו- כעין תדורו', וכשם שבכל ימות השנה אין בשר ודם יושב בדירתו בכל שעות היממה, כך אינו צריך לשבת בסוכה בכל רגע ורגע, אלא שיהא עיקר דירתו בסוכה, ונמצא שגם בשעה שהוא זקוק לצאת מן הסוכה הרי הוא מקיים המצוה.

ובספר "מפי ספרים וסופרים" מביא ע"ז, מה שמרגלא בפומיה דהגאון האדר"ת זצ"ל, שהמתפלל בחג הסוכות ביחידות אין לו עליו תרעומת. כי יש אנשים שמתגעגעים כל כך לסוכה עד שאינם יכולים לצאת ממנה. "ומכל מקום אבקש שלא ידפיסו דבר זה בספרים שלי, כדי שהעצלן מלכת לביהמ"ד לא יתלה עצמו באילן גדול".

שואל ה"מבשר צדק": מדוע בתחילה כתיב 'תשבו', ואחר כך כתיב 'ישבו'. מפרש: דהנה ידוע דצריכים לישב בסוכה בדחילו ורחימו ולא לדבר דברים בטלים, כדי שיתעבבו האושפיזין עילאין בסוכה ולא יצאו ממנה. וזהו אומרו: 'בסוכות תשבו שבעת ימים' – בכוונה כזאת, אשר 'כל האזרח' – היינו האושפיזין עילאין 'ישבו בסוכות' – יתעבבו וישבו עמכם ולא יצאו.

למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני

ישראל וגו': [כג מג]

אמר ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: בטור [סי' תרכה] מקשה למה אין אנו עושים סוכות בניסן שאז יצאו בני"י ממצרים. ויש לפרש, לפי שכתוב 'למען ידעו' וגו', ומזה נראה כי סוכה צריכה דעת, וכל השנה מלאים אנו בחטאים, ואין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח שטות [סוטה ג.], מכל שכן שאין לנו דעת שלימה, אך אחר יום כיפור שנתכפרו עוונותינו, ויש לנו הדעת, לכן ציוותה לנו התורה אז לעשות סוכות, כי רק אז אפשר להשיג המכוון שבמצוות סוכה.

שואל הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ זי"ע: מאי שנא משאר מצוות התורה שנאמר בהם 'למען תזכרו'. ומתרץ, כי ידיעה משמעה שירגישו הקדושה ולא סגי בהזכרה בעלמא, דאלת"ה מדוע צריך לעשות ולשבת בסוכה, הלא על ידי לימוד פרשת יציאת מצרים אפשר לבוא לידי זכירה, ולמה אמרה תורה לשבת בסוכה, אין זה אלא כי צריך להרגיש בכניסה לסוכה, שנכנס לקדושה כמו ביצי"מ, שפתאום נכנסו לקדושה אף שהיו מקודם בטומאה.

כותב הרה"ק ה"שפתי צדיק" זי"ע: מה טעם אנו עושים זכר למצות סוכה ואיננו עושים זכר לניסים אחרים שאירעו לנו עם יציאת מצרים? אלא במן מצינו שנתרעמו ישראל בחצרות ודי זהב וקראוהו לחם קלוקל. ואף על המים נתרעמו שנאמר 'וילונו העם על משה לאמר מה נשתה. ובענני הכבוד לא נתרעמו והיתה שמחתם בה שלימה, לפיכך אנו יושבים בסוכה ונקראים הימים האלו 'זמן שמחתנו' כעין שאמרו חז"ל [שבת קל] כל מצוה שקיבלו אותה בשמחה עדיין עושים אותה בשמחה.

הרה"ק רבי יהודה מאיר מבוקאווסק זי"ע [נכד ה"בני יששכר" זי"ע] שנה אחת כשנכנס לסוכה, פנה לבני המשפחה והאורחים שואל "למי יש לו דבר לשאול". למותר לציין שמפני הכבוד לא היה מי מביניהם שפתח פיו בשאלה, עד שאחד הנוכחים שאל את שאלת הרה"ק מרופשיץ הנ"ל, מדוע נאמר במצות סוכה "למען ידעו" ולא "למען תזכרו" כבכל התורה כולה, לאחר שהתעמק זמן מה בשרעפיו, פתח ואמר "רעכט, רעכט" [צודק, צודק], סוכה דומה למקוה, שהאדם נכנס לתורה בכל אבריו וגידיו, וכשם שמקוה מטהרת

כך סוכה מטהרת, ועל כך מורה הלשון 'למען ידעו' – כי דעת זה סדר טהרות.
ותוך כדי דיבור הוסיף רמז נפלא, דהנה 'למען ידעו דורותיכם' – עולה בגימטריא תתק"ס, כמנין תתק"ס לגין שמטהרין את המקוה ודו"ק.

רבי עקיבא אומר סוכות ממש עשו להם.
ברש"י: סוכות ממש – מפני החמה, בשעת חנייתן היו עושין סוכות.
ב"אמרי אמת ליקוטים" מביא ששניהם אמת, כי מקודם היו סוכות ממש, כפי שנאמר 'ויסעו בני' מרעמסס סוכותה', ולאחר מכן זכו לענני כבוד, שע"י אתערותא דלתתא נעשה אתערותא דלעילא.

ברש"י: כי בסוכות הושבתי – ענני הכבוד.
מבאר הגר"א: כשעשו ישראל את העגל נסתלקו ענני הכבוד, ולא שבו לשכון עליהם עד שהחלו בעשיית המשכן.

והנה, משה ירד ביום הכיפורים, ולמחרתו ביום י"א בתשרי הקהיל משה את ישראל וציום על מלאכת המשכן, ונאמר 'והם הביאו עוד נדבה בבוקר בבוקר' [שמות לו ג], עוד שני ימים הרי לנו י"ג בתשרי למחרת, וביום י"ד בתשרי נטלו כל חכם לב ממשה את הזהב במנין ובמשקל, ורק למחרת בט"ו בתשרי, החלו במעשה המשכן.

נמצא, שענני הכבוד שבו להקיף את ישראל בו ביום – בט"ו בתשרי, וזהו איפוא המועד הראוי לעשיית הסוכה, זכר לענני הכבוד, 'למען ידעו דורותיכם'.

מוסיף על זה ה"משך חכמה" [בפרשת משפטים]: עפ"י מובן מפני מה לא נקרא החג בשם 'חג הסוכות' אלא רק לאחר הקמת המשכן, אולם קודם הקמתו נקרא 'חג האסיף', כי שמו של החג 'חג הסוכות' ניתן לנו זכר לענני הכבוד, ועל כן כל עוד לא שבו ענני הכבוד להקיף את ישראל לא נקרא בשמו זה רק מששבו ענני הכבוד, לאחר הקמת המשכן, קראה התורה את שמו של החג 'סוכות'.

כל האזרח בישראל ישבו בסוכות: [כג מב]

הרשב"ם כותב: אפילו אותן שיש להם בתים, ישבו בסוכות.

ותמהו עליו רבים, וכי היה עולה על הדעת לומר שמי שאין לו בית חייב בסוכה, ומי שיש לו בית יפטר מסוכה?

ומתוך בשו"ת "שם משמעון" להגאון רבי שמעון פאלאק זצ"ל: שמכיון שאמרו [סוכה כו.] שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ואין לנו עוסק במצוה יותר ממי שדר בבית עם מזוזה שהיא מצות עשה השווה בכל, וא"כ איך יעזוב את מצות מזוזה בשביל מצות סוכה שאינה שווה בכל ויתבטלו על ידה ממצות המזוזה, כיון שסוכות החג הרי פטורה מן המזוזה. וביותר – שאף ביתו יפטר ממזוזה, כיוון שמזוזה חובת הדר, א"כ בשעה שיוצא מביתו לסוכתו נפטר הבית ממזוזה שהרי בשבעת ימי החג נעשה הבית ארעי [ולא עדיף ממי שיוצא לדרך שביתו נפטר ממזוזה, יעויין בשדי חמד מערכת מ' כלל קכ"ז], וע"ז קמ"ל ש'כל האזרח בישראל ישבו בסוכות', ואף מי שיש לו בית מחוייב עכ"פ לישוב בסוכה.

והוסיף שם חידוש גדול: שבאמת לאותן השיטות בשדי חמד שמי שיוצא לדרך מחוייב אחר כך כשחוזר לביתו לקבוע את המזוזה מחדש משום תעשה ולא מן העשוי, היה מן הראוי גם כשחוזר מהסוכה לביתו לקבוע מחדש את המזוזה בביתו. וסיים: "והוא דבר חדש ומחודש שלא נתעורר עליו עוד שום אדם עד הנה".

בספה"ק "זרע קודש" מהרה"ק מרופשיץ ז"ע [ליקוטים לסוכות]: 'כל האזרח בישראל ישבו בסוכות', יש לפרש: 'אזרח' מלשון זקן, שכביכול העתיקא דעתיקין יבוא לסוכה. ויש לפרש גם כן 'כל האזרח' שהבטיח יתברך שמו שכל היושבים בסוכה יהיו אזרחים וזקנים, ולכן 'אזרח' בגימטריא 'גבורה', שיגיעו לגבורות, כמו שכתוב 'אם בגבורות שמונים שנה'.

בגמרא [כח:] דבא לרבות את הגרים. והקשו התוס' [ד"ה לרבות] מדוע צריך קרא לרבות את הגר, והרי הגר דינו כיהודי לכל דבר וחייב בכל התורה כולה, ומה היה הו"א בלא הדרשה המיוחדת שייפטר ממצות סוכה? ומפרש ב"אור תורה": שהנה הרי הסוכה היא זכר לענני הכבוד שישבו בהם ישראל במדבר, ואיתא בזוה"ק [כי תשא קצא:] שהענני כבוד לא כיסו על הגרים במדבר אלא רק על בני ישראל, ומעתה שפיר דהו"א שייפטרו ממצות סוכה מפני שהם הרי לא היו

בספר מלכים [א- יב], ועיין גם במשך חכמה שעמד על זה ומבאר באופן אחר].

חג הסוכות תעשה לך [דברים טו יג]:

הרה"ק רבי מרדכי שלמה מבויאן זי"ע אומר: 'תעשה' - הוא לשון עתיד, לרמז שאדם צריך להיות תמיד במצב של עשיה - בבחינת הולך, ולא להסתפק במה שכבר עשוי - בבחינת עומד.

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע אמר בשם אביו ה"אמרי אמת" זי"ע: על הא דאיתא בגמ' [ירושלמי חגיגה י.] למה ה"א פתוחה כדי ליתן פתח לבע"ת ליכנס. שזה גם רמז על סוכות שהוא זמן להכנס, כדאי' שנים כהלכתן ושלישית אפילו טפח כדוגמת אות ה"א. ואפ"ל שזה גם רמז על פתחו לי פתח כחודו של מחט וכו', שבה"א יש פתח קטן ואם נכנסים קצת, משמים עוזרים שיוכלו להיכנס הרבה.

עו"א: שנים כהלכתן - מרמז על שתי דברות הראשונות שהם יסודות ביהדות: 'אנכי' - שזה יחוד ה', 'ולא יהיה לך' - שכולל כל הדברים הרעים, מחשבות זרות וכו', ואם את שני הדברות האלו מקיים האדם בשלימות, אז שלישיית אפילו טפח, היינו שאר הדברות מספיק אפילו טפח, אפילו שאין הם עדיין כ"כ בשלימות אצל האדם, בכ"ז עוזרים לו משמים שיוכל לקיים גם אותם בשלימות.

החיד"א זצ"ל בספרו "דבש לפי", כתב בשם ספר קדמון בכת"י, כי בתיבת 'סכה' שבה ג' אותיות נרמזו הלכות דפנות:

הנה מצוה מן המובחר לעשותה כאות ס' בעלת ד' מחיצות, ואם אין לו ארבעה מחיצות מותר לעשותה כאות כ' בעלת שלוש מחיצות שלימות, ואם אין לו גם זה דיה לעשותה כאות ה', דהיינו שתי מחיצות ולחי אחד אפילו טפח.

ה"תפארת שמואל" זי"ע מביא: שהרבי ר' יחיאל מאלכסנדר זי"ע דיבר בקדשו בשם ה"ק ר' נתקי זצלה"ה, איך נוכל לכנס ולרמוס בסוכה, הלא הסוכה היא מלא שמות הק', ואמר שגם איש הישראלי הוא נרשם בשם שו"ן דל"ת יו"ד, ושמות על שמות מותרים להיות מונחים זה על זה.

בענני הכבוד, קמ"ל שאף הם חייבים.

ונראה לפרש זאת בלשון המקרא, והכי פירוש: 'כל האזרח בישראל ישבו בסוכות' - ומלשון 'כל האזרח' - מרבים אף גר, וקשה מדוע צריך ריבוי מיוחד לגר, תיפוק ליה שדינו ככל יהודי, ולזה ממשיך הכתוב שלפיכך נצרכת דרשה מיוחדת לגר, מפני שהטעם שנצטוו על הסוכה הוא 'למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל' - דהיינו את בני דוקא ולא את הגרים, ואם כן הו"א שמשו"ה הגר יפטר מסוכה מפני שלא היה בענני הכבוד, קמ"ל קרא 'כל האזרח' - לרבות את הגרים.

בגמרא [סוכה ט.]: ותניא ריב"ב אומר משום שחל ש"ש על החגיגה כך חל ש"ש על הסוכה שנאמר 'חג הסוכות שבעת ימים לה' מה חג לה' אף סוכה לה'. בספר "לקוטי בתר לקוטי" מביא בשם ה"דברי שאול" שכתב: שלכאורה יפלא, קרא למה לי וכי למה לא יחול ש"ש על הסוכה הלא מצוה היא?

אולם הכוונה היא: היות ששלמי חגיגה כולם לבעלים רק האימורין לגבוה בכל זאת נתקדשה כל החגיגה על ידי שהאימורין נקרבים, כמו כן על ידי מצות סוכה אף האכילה וגם השינה בסוכה נתקדשו ונטהרו ואין חילוק בין לומד לאוכל ושונה וישן בסוכה והכל הוא קודש לה'.

שבעת ימים תחג לה' אלקיך במקום אשר יבחר ה': [טז טו]

מו' רה"י שליט"א אמר את מה שדייק רבי יהודה החסיד בפירושו עה"ת שבחג המצות כ' 'במקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם', ובחג השבועות ג"כ כ' 'במקום אשר יבחר ה' אלקיך לשכן שמו שם', ואילו בחג הסוכות כ' 'שבעת ימים תחג לה' במקום אשר יבחר ה' וגו' - ולא נאמר 'לשכן שמו שם', וצ"ל טעם השינוי.

ומפרש רבי יהודה החסיד: שבכיוון כתבה כן התורה לרמז על שני מקדשות שנחרבו בט' באב, ונמצא שהמועד הראשון לאחר החורבן שניכר שנסתלקה שכינה מביהמ"ק היה חג הסוכות, ולרמז זה הענין לא כתבה התורה בחג הסוכות 'לשכן שמו שם'. [ועיין ב'טעמי מסורת והמקרא לר"י החסיד' שכתב באופן אחר קצת, שבכיוון כתבה התורה לרמז על מה שירבעם בן נבט עתיד להפוך את חג הסוכות כמ"ש

ופרנסה, ואילו בחג הסוכות היא מכניסה אותם תחת חסותה ומסככת עליה בכנפיה.

בגמרא [סוכה יב.]: 'חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים באספך מגרנך ומיקבך' – בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר. היינו שהסכך יהיה מאלו הדברים.

שואל הרה"ק מסדיגורה זי"ע [מובא ב"נר ישראל"] מפני מה נשתנה מצות סוכה מכל המצוות שחייבו אותנו שיהיה דוקא מן המובחר וההדור שבהם, טלית נאה ואתרוג הדר וכיו"ב ואילו כאן יהיה דוקא מן הפסולת?

ונראה שהרמז הוא: כי ידוע שעבודתנו בר"ה, עשי"ת, ויוהכ"פ הוא בבחי' יראה מאימת יום הדין, אבל סוכות 'זמן שמחתנו' – עבודתנו היא בבחי' אהבה, ומהו עבודת האדם בימי הדין? הוא משליך את "הפסולת" הנמצא ברשותו היינו המעשים הלא טובים ומתחרט עליהם וחוזר בתשובה, אבל מכיון שאין זה נעשה אלא מתוך יראה, בכוחו להפוך זדונות לשגגות, אבל לא לעשותן לזכויות.

ולכן כשמגיע ימי הסוכות שאז זוכין לעשות תשובה מאהבה, שמהפך אותו לזכיות, בא הציווי ברמז בדבריהם ז"ל, שיקח מן "הפסולת" שבידו שהן עדיין שגגות, ויעלם לבחי' סוכה, לעשות תשובה מאהבה ויהפך לזכיות.

בשם האדמו"ר הכהן מאלכסנדר זי"ע: שמצות סוכה היא סגולה שלא יבא היצה"ר עוד פעם אחר התשובה, וזכר לדבר – שיעקב אחר שהלך עשו ממנו עשה סוכות שיפטר מן העשו לגמרי.

ה"שפתי צדיק" צוק"ל אומר: **סוכה** ר"ת ו יאמר ה' **ס** לחתי **כ** דברך. כי השכינה שרויה בינינו, השי"ת מושיב אותנו בצלו – צילא דמהימנותא, צלא דקודשא בריך הוא, וסולח ומוחל על כל עונותינו.

בגמ' "תשבו בעין תדורו". אומר הרה"ק ה"אמרי חיים" זי"ע: כמו שדרים בבית כך זוכים לישב בסוכה.

במשנה: בית שנפחת אם יש מן הכותל לסיכוך ארבע אמות פסולה. אבל פחות מד' אמות הלכה למשה מסיני דאמרינן דופן עקומה וכשרה.

בשם הגאון מוילנא שמצא רמז נפלא למידות הסוכה: בפסוק "אחלקה שכם עמק סוכות אמדד" – שאם מחלקים כל אות בתיבת 'שכם', נגיע ל'עמק סוכות אמדד' – למדות הסוכה המדויקות.

שי"ן = 300 ומחציתה 150 שהיא מידת הדפנות יחד, דופן רחב שבעה טפחים בגובה עשרה = 70 טפחים, כפול 2 דפנות הרי 140, בתוספת הדופן השלישית ברוחב טפח בגובה עשרה טפחים, הרי לנו 150 טפחים. כ"ף = 2- ומחציתה 10 טפחים, גובה הסוכה לכל הפחות. מ"ם = 40 ומחציתה 20 אמה, הגובה המירבי.

והוסיף הגרי"ח זוננפלד זצ"ל את ההמשך 'ועמק סוכות אמדד' – שהוא מרמז על שטח פנים הסוכה, שהוא שבעה טפחים על שבעה, והם יחד 49, כמנין 'אמדד'.

בגמ' [ע"ז ג.] מצוה קלה יש לי וסוכה שמה וכו'. ואיתא שנקראת מצוה קלה מפני שאין בה חסרון כיס. ואיתא בפייט ליום ב' דסוכות: 'בל תהי מצות סוכה בעיניך קלה, כי כנגד כל מצוות דת חוקותיה שקולה'. שואל הרבי ה"בית ישראל" זי"ע: לכאורה, היכן מצינו דבר זה?

ותירץ בשם אז"ל לפי מה דאי' שם בגמ' שלעתיד לבוא, יאמרו הגויים תנה לנו מצוות ונעשנה – היינו שירצו לקיים את התורה, ויתנו להם מצות סוכה, ובזה ינסו אותם אם יכולים לשומרה או לא, הרי היא שקולה כנגד כל התורה.

בגמ' [סוכה עא] 'כי בסוכות הושבתי וגו' ענני כבוד היו דברי רבי אליעזר. בתפילה לכניסה לסוכה אומרים: לחסות מזרם וממטר. ופירש בעל "ערוגת הבושם" זצ"ל: דהיינו שלא יסיתנו היצה"ר לפחות א' ממצות שהם רמ"ח, ויעשה רק רמ"ז מצות, ושלא יוסיף א' על המצות, ויעשה רמ"ט מצות, וזה לחסות מזרם וממט"ר.

הרה"ק ה"אוהב ישראל" מאפטא זי"ע כותב: מצות הסוכה היא לחסות בצל כנפי השכינה, ובשם שמנהגה של התרנגולת לקרוא לאפרוחים לאכול מה שהכינה להם, ולאחר מכן היא פורשת כנפיה עליהם, כך בביכול נוהגת השכינה עם בניה כנסת ישראל. כי בראש השנה ויום הכפורים היא מקציבה להם חיים מזון

בספה"ק "דברי יחזקאל" מהרה"ק משינאווא זי"ע כתב: שזה מרמז שיש אנשים שהם בבחינת "דופן עקומה", שאינם מושלמים במעשיהם, ויש להם לידע שאם הם בתוך ד' אמות של הלכה דהיינו שנוהגים בדרך התורה וההלכה, עדיין הם כשרים, אך אם ח"ו יוצאים מד' אמות של הלכה – מיד נפסלים.

ה"עברא דדשא" מביא בשם הגה"ק רבי שלמה קליגר זצוק"ל שכתב טעם נחמד על מצות סוכה: דאיתא בגמ' [תענית כד.] שרבא הוצרך פעם לבקש על גשם באמצע הקיץ על פי פקודת שבור מלכא, ואכן ירד גשם עד שקילחו מים מן המרחבות בציפורי עד נהר חידקל, ואיתא שם אתא אבוא איתחזי ליה בחלמיה, ואמר ליה מי איכא דמטרך קמי שמיא כולי האי, אמר ליה שני דוכתיך [רש"י: אל תשכב במיטתך הלילה], למחר אשכחיה דמרשם פורייה בסכיני [שרצו שדים להרגו וחתכו את מיטתו], ומוכח מכאן דמי שמטריח קמי שמיא יותר מדאי, יש עליו לירא מפני המזיקין שלא יזיקו אותו.

ואם כן לאחר ימים הנוראים, ראש השנה ויום הכיפורים, שזכו בני"י למחילת עונות, ופעלו בתפילתם אף יותר ממה שראויים על פי שורת הדין, כאשר בביכול הטריחו את הבורא ית"ש יותר מדאי בתפילה, מתעורר קטרוג, ויש לירא מן המזיקין, והעצה לזה היא "שני דוכתיה", על כן צוה השי"ת לשנות מקומו ולישב בסוכה. וכן מבואר בספה"ק שהסוכה היא הגנה מהחיצונים אחר יום הכיפורים.

בספה"ק "רמתים צופים" מביא בשם הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע: שאין לך חביב ממצות סוכה, שהוא נכנס בכל איבריו ומלבושיו ומנעליו לתוך המצוה.

ה"חקל יצחק" זי"ע מספינקא מביא בשם ה"דברי חיים" זי"ע: דהגם דטלית של מצוה מכסה גם כן רוב הגוף, אעפ"כ אין הרגלים נכנסין לתוכה, משא"כ הסוכה דגם הרגלים נכנסין לתוכה, ולא עוד אלא דהסוכה כולה שמות הקדושים וקרקעית הסוכה ג"כ שורה בתוכה שמות הקדושים כידוע, והשי"ת צוה לנו לכנס לתוך הסוכה לדרוס עליהם כדי לקדשינו ולטהרינו ולכפר פשעינו.

הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל שאל את הרה"ק מקלושיץ

זי"ע, על מה שאמרו צדיקים שמצות סוכה היא מצוה מיוחדת שכל הגוף עם המנעלים אשר עליהם נכנסים לסוכה, ושאל – הלא מצות ראייה בעזרה, היתה ג"כ בכל הגוף?

והשיב לו הרה"ק מקלושיץ: כונתם הק' היתה שלתוך הסוכה נכנס כל הגוף עם המנעלים, משא"כ במצות ראיית העזרה, היה דוקא בלי מנעלים כדאי' בגמ'.

על הפסוק בתהלים [עו ג]: 'ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון', אומר הגר"א: שיש שתי מצוות שהאדם נכנס אליהן בכל גופו ומקיימן בכל איבריו: מצות סוכה, ומצות ישוב ארץ ישראל, ואין האדם נקרא שלם – עד שיזכה לקיים שתי מצוות אלו. וזה הרמז בפסוק: "ויהי בשלם" – אלו מצוות מקיים האדם בסופו בשלימות? "סוכו ומעונתו בציון" – מצות סוכה ומצות ישוב ארץ ישראל.

בשם הרה"ק ה"אבני נזר" זי"ע: מדוע נקטו חז"ל בש"ס [סוכה יד: ועוד] מצות ישיבת סוכה בלשון "ישנים תחתיו", "אין ישנים תחתיו", ולמה נקטו ענין שינה בלבד ולא אכילה ושתייה, אלא כי יש בזה להורות, שמצות סוכה היא אף לגוף, כי בעת השינה מסתלקת הנשמה ולא נשאר באדם כי אם קיסטא דחיותא בעלמא, ובודאי יש להרבות בשמחה כשאדם מתבונן בדבר גדול זה.

בספה"ק "אגרא דכלה" כותב: סוכה במילוי האותיות [סמך, ויו, כף, הא] עולה בגימטריא רמ"ח – לרמז על כך שהאדם נכנס לתוך הסוכה עם כל רמ"ח אבריו. ולפי"ז יש ליישב גם את המדרש: מנין שקיים אברהם אבינו מצות סוכה? שנאמר 'וה' ברך את אברהם בכל'. והרבה תמהו מה הקשר בין הפסוק למצות סוכה. ועל כן יש להוסיף להנ"ל, שגם תיבת "אברהם" עולה בגימטריא רמ"ח, לרמז על מה שנתברך במצות סוכה.

בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: סוכה צריכה דעת דכתיב 'למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי' וגו', לכן המצטער, שאין לו ישוב הדעת פטור מן הסוכה. והוסיף ע"ז הרבי ה"לב שמחה זי"ע: ל מען ידעו דורותיכם ר"ת ילד.

הגאון מרוגטשוב זצ"ל [ב"צפנת פענח" סוכה ו:] יצא לחדש שדין מצטער שנאמר בסוכה הוא רק קודם

שנכנס לסוכה, אבל אם כבר נכנס לסוכה כשאינו מצטער ובאמצע הסעודה נעשה מצטער אינו נפטר. וכעין זה כתב ב"שפת אמת" עהש"ס [כ"ח ד"ה במשנה] לחלק בין מצטער קודם שנכנס לסוכה למצטער כשהוא כבר בסוכה.

ה"אביר יעקב" מסדיגורה זי"ע כותב: מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, מצוה "קלה" כמו דבר קל שעף למעלה, כן מצות סוכה היא באה עד השי"ת, מצוה קלה יש שבאה עד "לוי" עד להשי"ת, כי הוא מלא קדושה גם למטה מכל הרוחות.

וזה 'והיה עקב תשמעון', ופרש"י אפילו מצוה קלה שאדם דש בעקביו. והכוונה לסוכה שנקראת מצוה קלה. והטעם כי אדם דש בעקביו, כי גם הקרקע מהסוכה קדושה, וזה שאדם דש בעקביו.

ה"עברא דדשא" מביא בשם זקינו הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע, שנסתפק – לרבה דס"ל שסוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה, משום דלמעלה מעשרים אמה לא שלטא ביה עינא, מהיכן מוזדיין מקרקע הסוכה או מעיניו ע"ש.

וב"חסדי אבות" כתב דאפילו אם נאמר דמוזדיין מעיניו, מ"מ מוזדיין לפי אדם בינוני, והביא ראיה מירושלמי דמשמע דמוזדיין מהקרקע, עי"ש.

והרבי ה"פני מנחם" זי"ע כתב: ונראה לי טעם פשוט לזה, כיון דאם ישן בדרך כלל ישנים נמוך על המיטה או על הקרקע.

ויש להוסיף תבלין אמאי נקבע השיעור לפי שעת השינה. כי במשך כל היום ראשו של אדם למעלה מכל גופו, דומה למלאכי השרת שהולכין בקומה זקופה, משא"כ בשינה הראש שוה לשאר הגוף וכצורת בהמה, ודייקא אז צריך שיהיה שלטא בה עינא, לזכור שיש סכך ויש סוכה שהיא "צילא דמהימנותא", שגם השינה תהיה תחת השפעת הסוכה.

וזה דאי' ב"שפת אמת" [תרנ"ג] "כי בסוכה אפילו בשינה מקיימים המצוה מה שאין כן בכל המצות".

עוד כתב: והנה עיקר הסוגיא של עוסק במצוה פטור מן המצוה נמצאת במסכת סוכה, וידוע מהרה"ק רבי צדוק הכהן זי"ע דכל המאמרים בגמרא אע"פ שעפ"י הפשט נראה דנמשכו אגב גררא, מ"מ על דרך האמת יש להם

שייכות גמור למקום שנקבעו שם מקדמונים שכל סוגיא שנמצאת במסכת יש לה שייכות עם המסכתא. ואיכא כמה ראשונים [ר"ת ר"ן ועוד] דס"ל דדינא דעוסק במצוה פטור הוא אפילו היכא דאפשר לקיים שניהם, והטעם כדאי' מהחידושי הרי"ם זי"ע, שבשעת קיום מצוה צריכים להכניס בה את כל החיות ממש, ומה שהאדם נשאר בחיים אחר קיום מצוה הוא משום שהמצוה עצמה נותנת לאדם שוב חיות.

והרי מצות סוכה היא אכן מצוה שנכנסים בה כל כולו, וזהו השייכות של סוגית עוסק במצוה למסכת סוכה.

אומרים בשם הרה"ק רבי ארון מפרמישלאן זי"ע שאמר: שעורות המחממין לא נבראו אלא בשביל ישראל, כדי שאם יהיה קור גדול בסוכות, שילבשו העורות מן החיות לחמם ולקיים מצות סוכה ולאכול ולישן בסוכה ע"כ.

פעם אחת לפני סוכות בא המשמש בקודש של ה"חוזה מלובלין" זי"ע, ואמר לו שהסוכה כבר על תילה בנויה והרבי יכול כבר לשבת על כסאו, רק שצריכין לסבב ולמשוך החבל מלמטה ואז יתגלגל הגג מלמעלה, היינו כנהוג לפתוח דלתי צירי הגג של הסוכה.

וע"ז השיב לו הרבי: כן, זהו רצוני "איך זאל דרייען אונטען אין עס זאל זיך אויפמאכן אויבן". [לסבב הגלגל מלמטה ויהיה פתוח מלמעלה]...

אמרו חז"ל: המצטער פטור מן הסוכה. פירש הרה"ק ה"תפארת שלמה" זי"ע: דהכוונה היא שע"י הסוכה נפטרינ מן הצער, כי מצות סוכה היא לנו מחסה ומגן לכל בני"י להינצל מכל צרה ויגון.

וזה ג"כ מש"כ חולים ומשמשיהן פטורין מן הסוכה. היינו, שיהיו נפטרים מכל חולי ומכאוב ויתרפאו רפואה"נ והגוף ע"י הסוכה.

הרה"ק רבי ייב"י מאוסטראה זי"ע [יו"ד כ' תשרי – ה'תקנא] מאד מאד היה מחבב מצות סוכה, ומרגלא בפומיה לומר: "מצות סוכה איז א טייערע מצוה, מ'גייט אריין מיט די שטיוועל אין די סוכה אריין", כן נהג לעצמו לעשות דופן עקומה בסוכתו בכל שנה ושנה, באמרו: כיון שמבוארים דיני דופן עקומה בגמ' על כן הוא רוצה

'בסוכות תשבו שבעת ימים': אומר הרה"ק רבי בעריש מביאלא זי"ע: 'תשבו' – לשון תשובה, ולתשובה צריך ישוב הדעת.

'בסוכות תשבו שבעת ימים': מלפנים - אומר כ"ק אד"ש - היו מי שישבו כל היום בסוכה, הם ברכו פעם אחת לישב בסוכה ושוב לא יצאו מהסוכה, וקיימו 'בסוכות תשבו שבעת ימים' כפשוטו, בני ישראל במדבר לא היה להם עבור מה לצאת, 'בתת ה' לכם בערב בשר לאכול ובבוקר לחם לשבוע', לעבוד לפרנסתם לא היו צריכין, מסחר לא היה שם, כל היום ישבו בסוכות, ועל כן המצוה בסוכות 'תשבו שבעת ימים', כי בסוכות הושבתי את בני ישראל - מבלי צורך לצאת.

סככה כהלכתה ועיטרה בקרמין ובסדינין המצויינין ותלה בה אגוזים אפרסקין ושקדים ורמונים ופרכילי ענבים ועטרות של שבילים יינות ושמינים וסלתות, אסור להסתפק מהן עד מוצאי יו"ט האחרון של חג.

שואל מו' רה"י שליט"א: יש לדייק מלשון הברייתא שמפרטת הרבה מיני נוי סוכה, ולכאורה הול"ל בקצרה 'סככה כהלכתה ועיטרה בניי סוכה אסור' וכו'. והנה בתוספתא [סוכה פ"א ה"ז] מובא ברייתא זו בתוספת מילה אחת תלה בה אגוזין וכו' "כשרה", לא יאכל מהן אפילו ביו"ט האחרון של חג. ומיושב היטב, שבאה הברייתא ללמד שאין שיעור לנוי סוכה, ואף שתלה בה כל כך הרבה נוי סוכה, כל הנוי סוכה מתבטלים לסוכה ואינם פוסלים אותה [ראה שו"ע או"ח תרכ"ז סק"ד], אבל לפי גירסת הגמרא דין שאינו גורס "כשרה", צ"ב למה האריך התנא בפירוט מינים רבים כל כך של נוי סוכה.

וי"ל בדרך הפשט, דהנה דעת ר"ת [סוכה ט. ד"ה מנין] דמה"ת אין קדושת סוכה חלה לאסור עצי הסוכה אלא על שיעור הכשר סוכה, אבל יותר מכדי שיעור הכשר סוכה אינו אסור אלא מדרבנן, וא"כ היה מקום לומר אף בדין נוי סוכה שאם תלה הרבה נוי סוכה, עד כדי שאם יוסיף או יוריד דבר ממנוי הסוכה לא יהא הדבר ניכר כלל וכלל, אין ע"ז שום נוי סוכה ואינו נאסר, קמ"ל הברייתא שאף שתלה מינים רבים כ"כ של נוי סוכה מ"מ נאסר הכל והוקשה למצוותו [ולפי"ז צ"ל בלשון הברייתא דלאו או או קאמר, אלא שתלה כל המינים האלו יחד].

לעשותו, גם לא יצא חוץ מפתח הסוכה כל ימי החג, אפילו בעת שירד גשם, ואמר על עצמו: "אע"פ שהרמ"א בסי' תרל"ט מביא דברי הגהות מיימוניות שמי שיושב בסוכה בעת שהוא פטור ממנה - נקרא הדיוט, בכל זאת רוצה אני להיות אותו הדיוט שמוזכר בראשונים.

בספה"ק "אילה שלוחה" [פר' כי תבוא] מביא משמיה דהרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע, עה"פ בתוכחה בבוקר תאמר מי יתן וערב ובערב תאמר מי יתן בוקר' - לפרשו לטובה ולברכה:

עפ"י הידוע מהרה"ק מבארדיטשוב זי"ע, שהיה ער כל ליל ראשון דחג הסוכות מחמת גודל געגועיו למצות לולב, וזהו פירוש 'בערב' - זה ליל סוכות, שכל הלילה מהערב ישתוקק 'מי יתן בוקר', לקיים מצות ד' מינים. וכן 'בבוקר' של ערב חג הפסח ישתוקק 'מי יתן ערב' - לקיים מצוות ליל הסדר. עבד"ק.

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע סיפר: שהגאון רבי חיים עוזר זצ"ל פעם אחת היה חולה בסוכות, ובאו אליו אורחים, ואמר להם שכיון שהוא חולה ומצטער פטור מן הסוכה, לכן ירדו לאכול בסוכה לבדם. אחר זמן מועט ראוהו האורחים שמגיע לסוכה ג"כ, וכאשר שאלוהו והלא הרב חולה וחולה פטור מן הסוכה. ענה להם: ביושבי כעת למעלה בביתי הרהרתי לעצמי בדין זה, וחשבתי שאמנם נכון הוא שחכמים פטרו את החולה והמצטער ממצות סוכה, אבל בכל זאת לא מצינו שחכמים פטרו את החולה והמצטער ממצות הכנסת אורחים! והרבי הב"י דייק מדבריו, להסביר את מעשי הצדיקים שלא יוצאים מהסוכה בעת רדת הגשם, כי אה"נ מצד דין סוכה הם פטורים, אבל מצד הכנסת אורחים של - ה"אושפיזין" הקדושים, עדיין חייבים. ודפח"ח.

אמר הרה"ק מברדיטשוב זי"ע: אודות לישב בסוכה גם עם אנשים פשוטים ומגושמים, וצריכין להיות סבלן לזה כי גם הקב"ה סבלן הוא, ולעתיד בסוכה של לוויתן עתידים צדיקים לישב בעטרותיהם, כל אבות העולם וצדיקי וחסידיו בכל דור ודור, וגם אני אדחיק את עצמי לישב שם, ויבא מי להוציאני משם לומר מה עביד כאן אדם מגושם, אשיב אמרתי כי גם בסוכתי היו יושבים אנשים פשוטים ומגושמים וסבלתי.

הרה"ק ה"אבני נזר" זי"ע: למה לא מצינו בשום מצוה שיהיה הנוי מצוה גדולה כ"כ כמו נוי סוכה, והלא 'זה קלי ואנוהו' קאי על כל המצוות?
ותירץ: דהנה עה"פ 'זה קלי ואנוהו' – פי' התרגום: "ואבני ליה בית מקדשא". ובגמרא דרשו התנאה לפניו במצות, וי"ל דאלו ואלו דברי אלקים חיים, דהנה ידוע דסוכה רומז על ביהמ"ק וביהמ"ק נקרא נמי 'סוכת שלום', וא"כ בסוכה שייכים הב' פירושים הנ"ל בדבר אחד, לכך המצוה של נוי גדולה כאן בסוכה יותר מכל המצוות.

בפרוס חג הסוכות היה הרה"ק רבי משה מקוברין זי"ע מזהיר לאנשיו שיכניסו אורחים לסוכתם, ולקבלם בסבר פנים יפות.

וכך היה אומר: שנינו במס' ע"ז, כי לעת"ל ינסה הקב"ה את הגויים, באמרו: מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה. מיד כל אחד הולך ועושה סוכה בראש גגו – מבעט בסוכתו ויוצא.

ויש לדייק, למה יקימו הגויים את סוכותיהם בראש הגג דווקא? אלא, כדי להיות בטוח, שחבר, אורח, או שכן, לא יכנסו לתוך הסוכה.

זו מצות סוכה נוסח גוי ...

בספר ראשית חכמה שער הקדושה וז"ל: וכן היה מנהג מורי ז"ל שלא לדבר בתוך הסוכה בימי חג הסוכות אלא בד"ת, כי מצות סוכה קדושתה גדולה, והעד, שעצי הסוכה חלה עליהם קדושה ואסורים כל ז' כמ"ש חז"ל.

כתוב ב"יערות דבש": יש לאדם לישוב וללמוד תורה בסוכה ... כי סוכה עשויה לענן ה' יומם על הסוכה, ואף שאין נראה, מכל מקום ברור ואמת, כל אלה שיושבים בסוכה לשמה ועוסקים בתורה ושמחים בחג במצוה ושמחת המועדות, שענן ה' חופה עליהם למעלה למעלה. עין ראתה ותאשרנו!

הרה"ק רבי מרדכי'לה ממדבורנה זי"ע, נהג לתלות בסכך סוכתו קל"ו אתרוגים, וחינך בכל שנה את הסוכה במעריב בליל א' דיו"ט שהתפלל בסוכה עם מנין משלו, ובבואו פעם הראשונה לסוכה נהג לנשק ד' דפנות הסוכה.

במשנה: כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע

וביתו ארעי:

מו' רה"י שליט"א אמר בשם ה"שושנים לדוד" על המשניות מהגאון ר' דוד פרוז ז"ל, שמדייק הלשון "אדם" עושה, והרי כל המסכת מדברת באדם הבונה סוכתו ואינה כותבת "אדם", והול"ל בקצרה 'כל שבעת הימים עושה סוכתו קבע' וכו'.

ומתירץ: דקמ"ל שלא יניח ביד אשתו לתקן הסוכה, דסתמא עיניה צרות, וחסה מלהעלות שם הכלים ומצעות נאות, שמא יתלכלכו בסוכה מגשמים ועופות וכדומה. ולכן ציוותה המשנה שעל "האדם" כלומר בעל הבית, לעשות בעצמו סוכתו קבע ולהעלות לשם הכלים הנאים ולא יסמוך על אשתו בזה. והאחרונים האריכו בזה אם לשון "אדם" ממעט אשה, והביאו ראיות לכאן ולכאן. והאריך בזה ע"ד העבודה.

הרה"ק רבי ישראל מרוזין זי"ע אמר: כי הסוכה נקראת דירת ארעי, ומרמזת על הגלות, וגם הדינים הקשורים עם מצות סוכה מרמזים על חיי היהודי בגולה, כי על פי דין אין הסכך רשאי להיות מחובר לקרקע, רמז שהיהודים בגולה אין להם קרקע תחת רגליהם, וסוכה שהיא גבוהה עשרה טפחים ואין יכולים לעמוד בה בקומה זקופה ג"כ כשרה, כי בגולה אין יהודים הולכים בקומה זקופה.

ה"שפת אמת" זי"ע אומר על הפסוק "יעלזו חסידים בכבוד", לאיזה כבוד צריכים החסידים? אלא הכוונה לסוכה, דהוי זכר לענני הכבוד, ומסיים הפסוק: "ירננו על משכבותם" רמז לשינה בסוכה. עיי"ש.

פעם אחת בליל חג הסוכות כאשר הלך הרה"ק המגיד מטריסק זי"ע אל הסוכה, בדרכו על מפתן הדלת נשאר על עמדו זמן רב ולא נכנס אל הסוכה, וכל האנשים שעמדו אצלו תמהו מה זה ועל מה זה.

פתח הרה"ק ואמר: בבואי קרוב אל הסוכה עלה במחשבתי הן זמן לא כביר אמרתי בתפלת ימים הנוראים משול כחרס הנשבר היינו שהאדם נדמה לכלי חרס, אם כן איפה איך הותר לי לנכנס הלא על פי דין אסור להכניס כלי חרס אל הסוכה?

אך הרי אמרו חז"ל שבלי חרס אין להם תיקון אלא שבירה, לכן נשבר לבבנו לפני א-ל רחום ונורא – ו'לב נשבר ונדכה לא יבזה', ואז נכנס לסוכה.

החג הקודמים ורבו קיבל שימוש, שוב אין הגשמים סימן קללה.

והרי הרבה דברו חז"ל בהפלגות גדולות אודות גדולת יום הגשמים, [והאריכו בזה כמה דפים במסכת תענית], ובודאי אין שייך לומר בזה סימן קללה.

וחמי הרה"ק רבי נחמיה ז"ל הגיד: גשמים בחג – כאשר חושבים על גשמיים, חשבונות, אחר ראש השנה ויום כיפור, זה סימן קללה, ומזה צריכים להשמר.

הרבי ה"פני מנחם" זי"ע מביא בשם הרבי ה"אמר אמת" זי"ע בשם ה"שפת אמת" זי"ע: שכמו שענני הכבוד היו להנחותם הדרך, כמו כן הוא בסוכות שהוא זכר לענני הכבוד יכולים לראות את הדרך באם חפצים לילך ולהימשך בדרך הטוב.

בדיני הכשר הסכך – אומר הרבי ה"פני מנחם" זי"ע – מנה הרמב"ם כמה תנאים, גידולו מן הארץ והוא תלוש, אינו מקבל טומאה, אין ריחו רע ואינו נושר. והגידו צדיקים ברמז הדברים, גידולו מן הארץ היינו להתרומם ולהתגדל מן הארציות, וזהו גם הרמז בתלוש שנעקר מן החומר והארציות, אינו מקבל טומאה כמשמעו, אין בו ריח של מעשים פסולים, ואינו נושר היינו שלא ליפול ממדרגות הקדושה שסיגל האדם בימי התשובה, אלא להיפך לקובעם בלב.

לא בכדי נרמזו ענינים אלו בדיני הסכך, שהרי הסוכה קרויה על שם צל הסכך המורה על צל דמהימנותא, ומצות האמונה כוללת בתוכה כל אלו הדברים, וכדאי' בגמ' בא חבוקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה.

עוד רמז אחר יש בדיני הסכך, דאי' בגמ' אויר פוסל בשלשה, סכך פסול פוסל בארבעה, החמירו באויר יותר מסכך פסול, ואמר הרה"ק מקאצק זי"ע מאמר נוקב, שמכאן יש ללמוד שריקנות גרועה יותר מעשיית עבירות, כי בורות וריקות מתורה ואמונה פוגמת אפילו יותר מעבירות רח"ל, ומה שנרמז ענין זה בסכך, צלא דמהימנותא, כי מי שמבלה את זמנו לריק אינו יכול לבוא לאמונה אמיתית, שהרי שנינו אין בור ירא חטא. וכאשר האדם מכין עצמו לקיום מצות סוכה יש לו לתקן ענין זה.

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע אמר: חיוב אכילת כזית בסוכה נלמד בגז"ש ט"ו ט"ו מאכילת מצה, וא"כ אזי כמו שאצל מצה איתא שהוא מיכלא דאסוותא, כמו"כ גם אכילת כזית בסוכות הוא מיכלא דאסוותא.

וכן אמר בשם ה"שם משמואל" שאמר בשם אביו ה"אבני נזר" זי"ע, שלא היה קורא ק"ש שעל המיטה בליל א' דסוכות רק פרשה הראשונה, כמו שבילול פסח הוא ליל שמורים, כמו כן גם ליל סוכות הוא גם ליל שמורים.

מרגלא בפומיה דהגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל: לעתיד לבוא כשיבוא משיח צדקנו, יחלק "תעודת אזרחות" לבני העם היהודי, ומי יהיה זכאי לקבל אותה? רק מי שקיים מצות סוכה כהלכתה! כמו שכתוב כל "האזרח" בישראל ישבו בסוכות. וכמו שפירשו פסוק זה בזה"ק: שהישיבה בסוכה מוכיחה עליו שהנו "משרשא וגזעא קדישא דישראל".

בשם הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע, כנודע הוא היה תמיד דובר שלום ומליץ טוב על ישראל, כשירד לפעמים גשם בחג הסוכות הוא היה אומר שזה סימן טוב וברכה לנו, כי בביכול השי"ת "רוקק" בפנינו בל ישלוט בנו עין הרע מהמתקנאים בנו ומסתכלים בנו בעינא בישא ...

בשם הרה"ק רבי אברהם יעקב מסדיגורה זי"ע, שלא רצה לצאת מן הסוכה בעת שירד גשם באומרו: כל מה שבעל הבית אומר לך עשה חוץ מצא ...

הרבי ה"לב שמחה" זי"ע דיבר על זה שהעולם מודאג כשיורדים גשמים באמצע החג, אולם שמעתי מדודי הרה"ק ר' משה בצלאל ז"ל ששמע מכ"ק אאמוז"ל בשיטת הראשונים ז"ל שאמרו שגשמים בחג סימן קללה אינו אלא אם יורד בתחילת החג, אבל באמצע החג אין זה סימן קללה, וכן משמע בפ"י המשניות להרמב"ם שכתב וירידת גשמים בתחילת סוכות רמז כי השם אינו מקבל מעשיהם ברצון, משמע מדבריו רק בתחילת הסוכות.

ויש להביא ראיה מלשון המשנה: משלו משל למה הדבר דומה לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו, אי אפשר בשימושך, משמע שדוקא בתחילת החג כשבא העבד למזוג הכוס ואין רבו רוצה לקבלו כלל, משא"כ באמצע החג שכבר שימש את הרב בימי

בשם ה"תפארת שלמה" זי"ע: על הא דאי' בגמ': ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, שסוכות מביא פרנסה לכל השנה. וזה"פ: אם ראשו ורובו בסוכה – אז שולחנו – היינו פרנסה מצויה בביתו כל השנה.

במשנה במסכת סוכה [ב ז]: מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין.

החיד"א זצ"ל ביאר את המשנה בדרך דרוש: המשנה רומזת לאיש שרוצה להיזהר מהיצר הרע, ומשום כך "ראשו ורובו בסוכה", כלומר: רובו בעיני רוחניות, בעוד ענייני עולם הזה שלו עראיים בסוכה, אך "שולחנו בתוך הבית", כלומר: על שולחנו אינו מוותר, שענין המאכל אינו עראי אצלו, אלא קבוע ומגושם – הרי זה פסול, "גזירה שמא ימשך אחר ושולחנו", לנטוש ולנתץ כל מחשבותיו הטובות.

בגמ': מי שהיה ראשו ושולחנו בתוך הבית ב"ש פוסלין. הרמז בזה אומר השרף הרה"ק ר' אורי מסטרליסק זי"ע: על מי שתיקן מידותיו אך "שולחנו" היינו תאות האכילה לא תיקן, דלא יצא ידי חובה.

בספר "חקל יצחק" מספר מעשה שהיה בספינקא בחג הסוכות, שבא דוור גוי למסור איגרת חשובה עבור אביו ה"אמרי יוסף" זי"ע, ועמד על כך שיאפשרו לו למסור אותו לידיו של הנמען, "ודברתי עם אאמו"ר האם נכון להכניס עכו"ם לסוכה, והסכים שלא להכניסו רק לצאת החוצה ולדבר עמו, כדאי' במס' כלים: החיל מקודש שאין עכו"ם נכנסין לשם, ומסתברא דסוכה ודאי קדושתה כחיל".

וכך כתב הפייטן ביוצרות ליום ב': "וזר לא יהיה במוצאותיה, ונכר לא יעבור בתוצאותיה וערל לא ישותף במחיצותיה".

בדבריו הסביר החקל יצחק זי"ע את דברי המדרש התמוהים: עה"פ 'והשענו תחת העץ' שאמר אברהם אבינו כאשר הכניס את שלשת המלאכים, אמרו חז"ל במדרש במד"ר פרשה י"ד: השענו תחת העץ – שעשה להם סוכה. והקשו האחרונים, דהלא עץ הוא מחובר ומחובר פסול לסוכה?

והנה, אברהם אבינו לא ידע מה לעשות עם המלאכים, מאחר והיה סוכות והסתפק אם ראוי להכניסם לסוכה

או לא, שמא ערביים הם, ולכן התחכם אאע"ה ועשה סוכה תחת האילן ועירב את ענפי העץ הפסולים עם רוב הסכך הכשר, כדי לבטל את הפסול בכשר.

והנה ה"פרי מגדים" בספרו "תיבת גמא" פר' נח כתב: שלגבי בן נח אין דין ביטול ברוב, שכן חידוש דין זה חידשה התורה רק לבני ישראל ולא לבן נח.

ולפי זה נפתר הספק: כי אם היו אלו אנשים המאמינים בה', הרי שייך להם דין ביטול ברוב והסכך הפסול מתבטל בסכך הכשר ואם כן ישבו בסוכה כשרה, ואם הם עובדי ע"ז הרי לא שייך אצלם דין ביטול, ואם כן ישבו בסוכה פסולה, שאין כל מניעה להכניס לתוכה גויים... ודפח"ח.

ה"חידושי הרי"ם" זי"ע אמר על השלשה רגלים שהם כנגד הקנאה התאוה והכבוד לבטלם. חג הפסח הוא כנגד התאוה, לחם עוני. חג השבועות כנגד הקנאה, כי חג השבועות הוא עין טובה היפך הקנאה, עין רעה שבין פסח לעצרת מתו תלמידי רבי עקיבא ובחג השבועות נתקן זה. וחג הסוכות כנגד הכבוד משום שהוא זכר לענני הכבוד. והבן.

ידוע פסקו של ה"מגן אברהם" [או"ח תרל"ז סק"ג], שאין לעשות סוכה ברשות הרבים, כרבי אליעזר שסובר שהמסכך ברשות הרבים סוכתו פסולה, משום שהיא סוכה גזולה ואין יוצאים בסוכה גזולה.

והקשו האחרונים, מן הפסוקים בנחמיה על השבים מן הגולה עם עזרא: "וימצאו כתוב בתורה אשר צוה ה' ביד משה אשר ישבו בני ישראל בסוכות וגו' ויצאו העם וגו' ויעשו להם סוכות איש על גגו ובחצרותיהם ובחצרות בית האלקים וברחוב שער המים וברחוב שער אפרים", הרי מפורש שעשו סוכות "ברחובות" שהם רשות הרבים?

ואמר על כך הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל ישוב חריף:

במסכת יומא [יב.] מצאנו שהברייתא האומרת שהמזבח היה בנוי בחלקו של בנימין, סוברת שירושלים נתחלקה לשבטים. והנה אונקלוס על הפסוק "בנימין זאב יטרף" תרגם: "באחסנתיה יתבני מקדשא", ובמסכת זבחים [נד.] אמר רב: "מתרגמינן – באחסנתיה יתבני מדבחא", וא"כ ראינו שאונקלוס סובר שירושלים נתחלקה לשבטים.

מי היה רבו של אונקלוס לענין התרגום? זאת למדנו במסכת מגילה: "תרגום של תורה – אונקלוס הגר

אמרו מפי רבי אליעזר. הרי לנו שרבי אליעזר סובר "ירושלים נתחלקה לשבטים", ואם כן היא כשרה לעשיית סוכות – אפילו לשיטתו, שהוא פוסל סוכה ברשות הרבים ...

אמר הרבי ה"בית ישראל" זי"ע: כשם שדופן הסוכה יש בו קדושה על אף שאינו אלא תומך בסוכה – בסכך, כך תומכי תורה גם יש בהם קדושה.

סוכה דירת קבע בעינין [סוכה ז.]

ה"חתם סופר" צ"ל בדרשות [סוכות דף נד]: דבא להורות כי יוצאים מהבית לדור בדירת ארעי, להורות כי כל גורן ויקב דהעולם הזה הוא רק ארעי וכל נחשב בעיניו, וכל מגמתו הוא לעולם שכולו ארוך שהוא עיקר דירתו.

ויען כי יושבים בסוכה רק ז' ימים בשנה, ואחר כך שוכחים כל הרמז הלז, על כן סוכה דירת קבע – שאותו הארעי יהיה קבוע אצלו ובלבו כל ימיו.

ב"פרדס יוסף" [פ' בשלח] כותב: ואגב אעלה מה ששמעתי מפ"ק הגאון הקדוש אדמו"ר ז"ל השפת אמת – בהא דסוכה [כז]: 'כל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת', דיש אמונה ובחירה, ואמונה כל ישראל שווין אפילו הפחות יאמין בה' שהוא אחד, שאם לא כן לאו בכלל ישראל הוא, ובחירה יש מעלות ומדרגות איש לפי גדלותו, ובזוהר הקדוש [ח"ג קג.] נקרא חג הסוכות "צילא דמהימנותא" ובאמונה הכל שווין, וזה שאמרו "כל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת". ודפח"ח.

'תשבו בעין תדורו', הרה"ק ה"משמרת איתמר" מקונסקוולה זי"ע אומר: כי כפי כמה שאדם מקדש עצמו בענייני ביתו ודירתו כל השנה, כך זוכה לחוש הקדושה בישיבתו בסוכה.

'והיית אך שמח': "אך" מיעוט הוא – מי שהוא עניו יכול לשמוח.

האברבנאל כותב בפרשת ראה: "והיית אך שמח" זה הבטחה שאם ישמח ויגיל בחג הסוכות, יהיה שמח וטוב לב כל השנה. ואם התעצב בראשית השנה, בעצבון תאכלנה, כי כך טבע – המציאות, השמח בחלקו ששון ושמחה ישיג, והנאנח בלא סיבה יאנק דום כל הימים.

לגבי יום הכיפורים כתוב: 'אך בעשור לחודש השביעי', וכתב רש"י – כל אכין ורקין שבתורה מיעוטין הן, מכפר הוא לשבים ואינו מכפר לשאינם שבים. ולפי זה קשה, שכך כתוב לגבי חג הסוכות "אך בחמשה עשר יום לחודש תחוגו את חג ה' שבעת ימים" וגו' ומה בא זה למעט?

וסיפר הרה"ק מרוז'ין זי"ע, שאביו זי"ע היה בצעירותו אצל דודו הרה"ק רבי מרדכי מטשערנביל זי"ע, ואמר בשם אביו הרה"ק רבי אברהם המלאך זי"ע: כי ה"אך" של חג הסוכות תלוי ב"אך" של יום הכיפורים, דאי' בזוה"ק כי שורש השמחה בחג הסוכות, הוא מחמת שביום הכיפורים הלך לו המקטרג ועזב את בני ישראל, והקב"ה מחל עוונותיהם של ישראל.

וע"ז אמר הכתוב: 'אך בחמשה עשר יום לחודש תחוגו', אימתי אתה יכול להיות בשמחה ולחוג את חג הסוכות בלב שלם, רק אם קיימת את ה"אך" של יוה"כ כהלכתו, ועשית תשובה כראוי. דהרי יוה"כ אינו מכפר לשאינם שבים, ולכך אצלו לא סר המקטרג, אבל מי ששב בתשובה שלימה יכול להיות בשמחה בסוכות, כיון שעזב אותו המקטרג והלך לו וכל עונותיו נמחלו.

ה"פלא יועץ" [ערך סוכה] מביא בשם האר"י הק' זי"ע, דמי שהוא שמח ואינו מצטער כלל במשך כל ימי חג הסוכות, מובטח לו שתעלה לו שנה טובה ויהיה לעולם שמח.

ושמחת בחגך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך וגו' והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך:

בספרי: ארבעה שלי כנגד ארבעה שלך, אם אתה משמח את שלי אני משמח את שלך. שואל הרבי ה"בית ישראל" זי"ע: והרי כתוב גם 'ואתה', ואם כן הוי חמש? ואפשר דה'ואתה' – קאי על הקב"ה שמצטרף עם כולם, עם שאר הארבע, דפסוק זה הרי כתוב בסוכות ושם הרי איתא חל שם שמים על הסוכה, כי אחרי ר"ה ויו"כ שכולם נקיים יכול שם שמים לחול עליו.

ה"שם משמואל" זי"ע מביא [תרע"ג] בשם הרה"ק ה"אבני נזר" מסוכצ'וב זי"ע: דהנה רש"י בפרשת פינחס [במדבר כט יח] הביא מחז"ל שבשבעת ימי חג הסוכות הקריבו כל יום י"ד כבשים שהם בס"ה תשעים ושמונה קרבנות לכלות מהם תשעים ושמונה קללות

הראשון מקרא את ההלל. ופירושו ש"בשעת ההלל" היינו ברגלים שאומרים בהם הלל.

ושואל ה"אמרי אמת" ז"ע: מדוע לא נקטה המשנה במפורש "ובשעת הרגלים"? ויישב, שאמנם "ובשעת ההלל" כוונתו לראש השנה, כי באמת היו צריכים לומר הלל גם בר"ה, ומה שאין אומרים הוא משום שספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו, אך לעתיד לבוא, כשיחיו המתים ותהיה רק חיות בעולם, אמנם יאמרו הלל גם בראש השנה, ועל כן גם ר"ה נחשב ל"שעת ההלל".

מעתה אמר ה"אמרי אמת", מיושבת הקושיא מדוע אין אומרים שהחיינו על ההלל בחג הסוכות, כי מאחר וגם ר"ה נקרא "שעת ההלל" – אם כן לא עברו משעת ההלל שלושים יום...

כותב הרה"ק ה"שם משמואל" ז"ע [שבת דחזק"ס א' תרע"ג]: יש ליתן טעם מדוע אין אומרים שלום עליכם בליל ש"ק בחזק"פ. על פי מה שכבר אמרנו, ענין שלום עליכם מלאכי השלום שהם המלאכים המלווים את הנשמה יתירה מעולם עליון, והם מוסרים אותה למלאכים המלווים את האדם, וטעם צורך המלאכים מפני שלרוחק מעלת הנשמה בעולם העליון לעומת האדם שהוא בעולם הזה צריכין לאמצעים, והם המלאכים, עד בואה להאדם, עיין בפ' תבוא, והנה בסוכות שישראל יושבין בצלא דמהימנותא כענין שכתוב הביאני המלך חדריו, והסוכה שהיא גמטריא הוי' אד' מקפת אותם, הרי מחיצתם לפנים ממלאכי השרת וכענין שכתוב 'כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל', שפירש"י עוד עתיד להיות עת כעת הזאת אשר תגלה חבתם לעין כל שהם יושבין לפניו ולומדים תורה מפיו ומחיצתם לפנים ממלאכי השרת והם ישאלו להם מה פעל אל, וכדוגמא זו היא הסוכה והאושפיזין עם ישראל בסוכה שמעלת ישראל אז גבוהה ממלאכי השרת ואינם צריכים לאמצעים.

אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון:

אומר הרבי ה"פני מנחם" ז"ע: אין די בזה שיהיה מכל לשון, וצריך שיהיה גם מכל עם, 'כמעשה ארץ מצרים וגו' לא תעשו', ומכל אלו הדברים צריכים לצאת, מלשונם וממעשיהם.

זמן שמחתנו:

שבמשנה תורה. ולמה עושים כן דוקא בחג הסוכות ולא בשאר ימים טובים, אלא מפני שכל הקללות שבמשנה תורה באים על האדם מפני העדר השמחה, כדכתיב 'תחת אשר לא עבדת את אלקיך בשמחה ובטוב לבב' – לכן בסוכות שהוא זמן שמחה אפשר לבטל אותן קללות.

בספר "מעונות האריות" מביא: סיפר הרה"ח רבי בעריש פרקל שהיה בגור בחג הסוכות, אצל ה"שפת אמת" ז"ע, ובליל יו"ט הראשון לאחר הסעודה, נקרא לבוא לקו"פ יחד עם קבוצת חסידים, לשמוע דברי חסידות מפי הרבי, ואז דיבר אליהם ממצות "ושמחת בחגך", ובתוך דבריו אמר: "די איינציגע וועג צו זיין א מבקש ה' איז דאך שמחה, ס'שטייט דאך אזוי 'ישמח לב מבקשי ה'" [הדרך היחידה להיות מבקש ה' היא ע"י שמחה, הרי כך כתוב 'ישמח לב מבקשי ה'"].

כשסיים השפ"א לדבר עמהם, אמר: "נלך ונתכונן להמצוה" והתיישב ללמוד אצל השולחן, החסידים הבינו בכוונת קדשו כי זו הכנה למצות נטילת ד' מינים למחרת בבוקרו של יום.

תפילות החג

ושני בדי ערבות שהם כנגד משה ואהרן: [תפילה כשאוגדין הלולב]:

הרבי המוהרי"ד מבעלזא ז"ע אמר: כי ערבה רומז לענוה ושפלות, ואצל מש"ר מצינו 'והאיש משה עניו מאד מכל האדם' וגו' ואצל אהרן שאמר 'ונחנו מה' – ע"כ שני בדי ערבה כנגד משה ואהרן.

שהחיינו

כתב האבודרהם, שהטעם שאין מברכין שהחיינו בכל ראש חודש על אמירת הלל, הוא משום שבין חודש לחודש לא עבר זמן של שלשים יום, לכן אינו נחשב "מזמן לזמן".

והקשו האחרונים, לדברי האבודרהם, היה מן הדין לברך שהחיינו באמירת הלל בחג הסוכות, שהרי כבר עברו יותר משלשים יום מראש חודש אלול, ובר"ה הלא אין אומרים הלל?

הרבי ה"אמרי אמת" ז"ע תירץ, עפ"י המשנה: העובר לפני התיבה ביו"ט ראשון של ר"ה – השני [כלומר: המתפלל תפילת מוסף] מתקיע, ובשעת ההלל -

אומר המגיד מטריסק זי"ע: שזמן הוא מלשון הכנה, כדאי זימן שחורים ומצא לבנים [ביצה י], היינו שמצות סוכה שאנחנו מקיימים בשבעת ימי החג, היא הכנה להמשיך שמחה על כל השנה כולה.

הרבי ה"לב שמחה" זי"ע אמר: כתיב 'ונושעתם מאויביכם' וסמך לי' 'וביום שמחתכם', ונושעתם מאויביכם - ביום כיפור שנמחלין העונות ואח"כ וביום שמחתכם - סוכות זמן שמחתנו.

הגה"ק רבי שאול בראך מקאשוי זצוק"ל הי"ד אמר: כי ידוע שאוה"ע עשו ימי אידם וחגותיהם כדוגמת הימים טובים והחגים שיש לישראל. כגון: בזמן שחל אצלינו פסח אזי הנהיגו לעצמם איזה חג מסוים, מלבד חג הסוכות שלא הנהיגו לעצמם באותו זמן שום חג, ולזה דוקא חג הסוכות נקרא "זמן שמחתנו" – ע"ש שהוא שמחה לישראל בלבד ולא לשאר האומות.

והשיאנו ה"א את ברכת מועדיך:

אומר ה"תפארת שלמה" זי"ע: והשיאנו הוא מל' נשואין שתהיה הקדושה שורה עמנו מזמן המועד הזה עד המועד הבעל"ט, ולא יפסק כמו קידושי אשה, דאי' בגמ' האומר לאשה היום את אשתי ולמחר אי את אשתי, קדושת הגוף לא פקעה בכדי. וזה ג"כ אנו מתפללים בכל המועדים "והשיאנו" שיהיה בבחינת נישואין שלא יופסק הקדושה.

הרבי ה"פני מנחם" אמר: לשון "והשיאנו" יש לו עוד פירושים, להתרומם ולעלות גבוה, ורוממתנו מכל הלשונות, 'וארוממנה'. והשיאנו הוא ג"כ מלשון השחזה וחידוד, משיאה ע"ג חברתה, וג"כ לשון להדליק, משיאין משואות. והבן.

ה"יסוד העבודה" זי"ע אומר: והשיאנו מלשון משיאין משואות [ר"ה כ"ב], שהאור של החג יבער בנו כמו להבת אש.

בנה ביתך כבתחילה וכו' והשב ישראל לנויהם ושם נעלה ונראה וכו':

לכאורה הלא תפילה זו ענינה הוא בית המקדש, ומה עושה כאן הבקשה "והשב ישראל לנויהם"?

אלא, אומר הגאב"ד בריסק זצ"ל: כתבו התוס' שמי שאין לו קרקע בארץ ישראל פטור מן הראיה, ולכן אנו מתפללים קודם שיבנה ביהמ"ק, ולאחר מכן "והשב ישראל לנויהם", שיהיה לכל יהודי בית בארץ ישראל, ואנו מסיימים ואומרים: "ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך בשלש פעמי רגלינו", כי לפני שיהיה לנו בית בארץ ישראל הלא נהיה פטורים מן הראיה. ודפח"ח.

כאשר רצית ואמרת לברכנו:

בשם הרה"ק המהר"י מווארקא זי"ע: פי' אם השי"ת רוצה לברך את ישראל – קודם אומר שיברך את ישראל, ולכן אח"כ צריך לקיים את דבריו. ואין מקטרג יכול לקטרג שוב ולומר שישראל אין ראויים שחוטאים ואין ראויים לברכה, ז"א וכי יכולין לומר ח"ו שהשי"ת לא יקיים את דבריו, הרי השי"ת הוא אמת ע"כ צריכים להסכים שהשי"ת יקיים. וזה הפירוש "כאשר רצית" ודו"ק.

אושפיזין

בזה"ק פרשת אמור: "בשעתא דבר נש יתיב במדורא דא צילא דמהימנותא שכינתא פרסא גדפהא עליה מלעילא, ואברהם וחמשה צדיקא ודוד מלכא, שויין מדוריהון עמיה, ובעי בר נש למחדי בכל יומא ויומא באנפין נהירין, דאושפיזין אליין שריין עמיה". [=בשעה שאדם יושב במדור הזה, שהוא צל האמונה, השכינה פורסת את כנפיה עליו מלמעלה, ואברהם אבינו ועמו חמשה צדיקים אחרים ודוד המלך קובעים דירתם עמו, וצריך האדם לשמוח בכל יום ויום בפנים מאירות שהאורחים הללו שריינים עמו].

כתב החיד"א: כל השבעה רועים נרמזים בסוכה שבאים להסוכה, ועל ידי זה ממשיכים שמירה לכל השנה כולה, ומסייעים לעשות הרצון העליון ומצותיו יתעלה.

בשם הרבי מקאצק זי"ע שאמר כשאמרו לו על צדיקים שרואים את האושפיזין השבעה רועים, אמר: "איך האב אמונה, אמונה איז קלאהרער ווי ראייה". והבן. [אמונה יותר חשובה מראיה].

אברהם, שנא' בו "לושי ועשי עוגות" – דהיינו מצות, כי פסח היה. שבועות – כנגד יצחק, כי במתן תורה נאמר "וקול שופר חזק מאד", ואותו השופר היה מאילו של יצחק. וסוכות – כנגד יעקב, שנא' "ולמקנהו עשה סוכות".

והנה בליל הסדר כאשר כל ישראל קדושים ישובים מסובים בבני מלכים, יכול השטן לבוא ולטעון ח"ו כי אין כוונתם לש"ש רק לתענוג ונחת, אבל כאשר מגיע חג הסוכות, ואותם ישראל קדושים יוצאים מביתם מדירת קבע לדירת עראי ומתגוררים כגרים תחת כיפת השמים פרוצים לרוחות השמים, לקור ולחום לגשם ולחורב, אז נסתתמין כל טענותיו של השטן, גם מה שהיה רוצה לטעון בפסח, כי מעתה גלוי וידוע וברור כשמש שכל כונתם של ישראל בקיום המצוות היא אך ורק לש"ש ללא שום כונה ונגיעה אחרת ח"ו. וזהו "יעקב אשר פדה את אברהם", ר"ל שחג הסוכות כנגד יעקב – פודה את חג הפסח שכנגד אברהם אבינו מקטרוגו של השטן. ודפח"ח.

מסופר על הרה"ק רבי אליעזר מדז'יקוב זי"ע, שהקפיד מאד שיהיה לו אורח ביו"ט ראשון של חג יומא דאושפיזא של אברהם אבינו. באחת השנים לא מצא אורח שיסב על שולחנו וציוה לבנו הרה"ק ה"אמרי נועם" זי"ע שיחפש ברחובות ובשווקים אחר יהודי עני שאין לו מה לאכול, ואכן יצא הבן במצוות אביו ולאחר חיפושים מצא שיכור אחד מתגולל באשפתות והבין שאין לו היכן לסעוד סעודת החג, מיד נטל אותו אל בית אביו וכבדו בברבורים ושלו ודגים ... כשהוא אומר - שאצל אברהם אבינו לא היו האורחים טובים יותר מאורח זה, רק בטוב לבו הכניס כל עובר אורח בכל מצב שהוא, ולכל הפחות ביום הזה צריך ללכת בדרכיו ולהיות דבוק במדותיו.

אושפיזא דיצחק אבינו

בספר "תורת אמת" מביא: שמענו בשם רבינו הקדוש היהודי מפרשיסחא זי"ע, אשר שם "צבי" יש לו שייכות לאושפיזא דיצחק. והוסיף ע"ז הרבי ר' בונם זי"ע: כי טעם הגדי כטעם הצבי והבן. אמנם בשם הרה"ק רבי נפתלי צבי מרופשיץ זי"ע אמרו ש"צבי" שייך לאושפיזא דמשה, משום דצבי בא"ת ב"ש זה משה. [צ' מתחלף בה', ב' מתחלף בש', וי' מתחלף במ'].²¹

בספה"ק "תורת אמת" – לובלין, כתב וז"ל: המנהג בין צדיקי הדור שאנשים ששמום כשמות האושפיזין מחשבים לשמם לקדושת היום בסוכות. והענין בזה י"ל עפ"י דאי' בכתבי האריז"ל אשר כל שם שקורין לאדם יש לו שייכות לזה האיש בפנימיות שורשו, ובגם שאנו רואים ששמום כשם הגדולים ואין בהם אף שמץ מיניהם, על כל זה בפנימיות שלו אם ירצה לעורר אותו ימצא בשורשו אותו החלק מקדושת השם שיש לו. ובחג הסוכות נעשה מבורר בחינת השורש והפנימיות של נפשות ישראל כדאי' בזה"ק מאן דאיכא מגעא ושרשא דישראל יתיב תחת צילא דמהינמנותא. עיי"ש.

תיבו תיבו אושפיזין עילאין: הרה"ק מסאטמר זי"ע נהג להקדים ולומר 'תיבו תיבו אושפיזין עילאין' קודם שאמר החרוז 'שלום עליכם', ואמר טעמא דמילתא: כי אן קיי"ל [סנהדרין צג] גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת, ולכן מהראוי להקדים לקבל את הצדיקים לפני המלאכים ודפח"ח.

אושפיזא דאברהם אבינו

הרה"ק ה"בית אברהם" מסלונים זי"ע אומר עה"פ 'ויאמר ה' אל אברם לך מארצך וממולדתך וגו', ל"ך ל"ך בגימטרי' מאה, והוא ענין מאה קולות של שופר, ומאה ברכות, גם סכ"ך של סוכה גימ' מאה. 'מארצך וממולדתך ומבית אביך' – מרומז על ר"ה ויו"כ, שכל יהודי באשר הוא, שב בתשובה ופורש מארציות שלו ותאוותיו, 'אל הארץ אשר אראך' – הוא דרך העבודות להתעלות ולהתדבק במקור הקדושה. 'ואעשך לגוי גדול' – רמז על פרי החג של סוכות, שמקריבים שבעים פרים נגד כל ע' אומות העולם. 'ואברכה מברכך' – השפעות הברכות והחסדים ע"י החג הזה. 'ואגדלה שמך' – הוא נגד ד' מינים, שהם נגד ד' אותיות שם הוי"ה ב"ה. 'והיה ברכה' – בך חותמין, שכל החג הוא מדתו של אברהם, מדת החסד, ואזיל עם כולו יומין.

בספה"ק "דבר חיים" מהרה"ק מנדבורנה זי"ע כתב: עה"פ [ישעיה כט כב]: 'כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם', ואמרו בגמ' [סנהדרין יט:] כי היכן מצינו ביעקב שפדאו לאברהם וכו'.

ומביא בשם חמיו הרה"ק מקרעטשניף זי"ע, כי יש בכתוב הזה רמז נפלא על חג הסוכות. דהנה אי' בטור [תי"ז] שהג' רגלים הם כנגד הג' אבות, פסח – כנגד

בשם הרה"ק ה"דברי יחזקאל" משינאווא זי"ע שאמר: שמי שנקרא 'בן ציון' ג"כ האושפיזין שלו ביצחק, משום שבגימטריא בן ציון זה יצחק.

אצל הרה"ק מצאנו זי"ע היו מכינים בסוכה כסא עבור האושפיזא והיה מזהיר לנהוג כבוד ולא להידחק שם, אמנם מחמת הלחץ זה הדחק נפלו ונדחפו גם שם, פרט לליל ב' אושפיזא דפחד יצחק שאז נפל אימה יתירה ולא הרהיבו לגשת אל מקום הכסא, כי בגודל קדושתו המשיך על כל הנוכחים להרגיש במדת האושפיזא קדישא.

אושפיזא דיעקב אבינו

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע אמר: שאיתא בספרים שהאושפיזא של יעקב אבינו ע"ה זה היום הגדול בסוכות. מפני שאברהם ויצחק יצאו מהם גוים, אבל מיעקב יצאו רק יהודים וממנו התחיל האידישקייט. עו"א: מפני שהפעם הראשונה שמוזכר סוכות בתורה מוזכר אצל יעקב – 'ולמקנהו עשה סוכות'.

כתב הרבי ה"לב שמחה": איתא בירושלמי קמ"ז מזמורות שכתוב בתהלים כנגד שנותיו של יעקב אבינו, מלמד שכל הקילוסין שישראל מקלסין להקב"ה כנגד שנותיו של יעקב שנא' ואתה קדוש יושב תהלות ישראל, יעקב אבינו היה כולו רק תהלים'דיג. = ולהבין הענין נראה לי המאסף עיין בספה"ק "אור פני משה" פ' ויצא: שכתב ויעקב היה רועה א"ת צאן לבן – א"ת ר"ת אמר תהלים. ודו"ק.

אושפיזא דמשה רבינו

הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע אומר, מדוע מקדימין את אושפיזא דמשה ואהרן לפני יוסף הצדיק? רק אמרו חז"ל במס' ב"ב [קכ.]: בישיבה הולך אחר חכמה, במסיבה אחר זקנה. וכיון שמצות סוכה היא "בסוכות תשב"ו ולכן ברכתה "לישב בסוכה", לכן הקדימו את משה ואהרן.

הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל מלובלין, הביא ראיה מוכחת למנהג ספרד שמונים את משה לפני יוסף, שמשה ביום רביעי ומשה ביום חמישי. הגמ' במסכת סוכה [נה] אומרת: השיר שהלויים היו אומרים ביום ג' דחולו של מועד [יום ד' דסוכות] – "מי

יקום לי עם מרעים", וביום ה' דחולו של מועד [ו' דסוכות] – "והסירותי מסבל שכמו". פסוקים אלו נמצאים באמצעם של פרקים, ובכל זאת התחילו בהם הלויים את שירם.

מכאן מוכח, שיום ד' דסוכות, בו אמרו "מי יקום לי עם מרעים", הוא "אושפיזא" של משה, כי הגמ' [סוטה יג] מזכירה את הפסוק "מי יקום לי עם מרעים" בקשר למשה, ושיום ו' דסוכות, בו אמרו "הסירותי מסבל שכמו" הוא ה"אושפיזא" של יוסף, כי במסכת ר"ה [יא]. איתא: "הסירותי מסבל שכמו" בנוגע ליוסף.

כמו כן מספרים שהרה"ק מזידיטשוב זי"ע אמר לש"ב אשר רצה לשנות הסדר: וכי אינו זוכר שבשנה שעברה ראינו שמשה ואהרן באו לפני יוסף...

הרבי ה"לב שמחה" אמר: שמעתי מכ"ק אאמוז"ל בליל הסדר בשם השפת אמת שבאמירת אנא ה' בהלל יכולין לבקש ולפעול כל מה שרוצים וכל מה שנצרך. ואמר כ"ק אאמוז"ל שהחסידיים חשבו שהכוונה על 'אנא ה' הושיעה נא', אבל אני ידעתי שהכוונה על 'אנא ה' כי אני עבדך', ויש לפרש שבאנא ה' כי אני עבדך נותן הכל להשי"ת ולית ליה מגרמיה כלום כי מה שקנה עבד קנה רבו והכל להשי"ת, לכן הוא מקבל הכל מה שרוצה ומה שצריך, כי אני עבדך א"כ אינו לעצמו אלא להשי"ת.

אולם אין זו מדרגה קלה הכל להשי"ת, רק הואיל ומשה עבד ה' ואיתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא בס' ריבוא נשמתינן דישראל, יכול כל אחד ליהנות מכך, ולומר אנא ה' כי אני עבדך לקבל כל מה שרוצה וצריך, וליתן הכל להשי"ת.

סיפר הרה"ח ר' ליפא שווארץ מסאטמר ז"ל: פ"א בימי בחרותו ביום האושפיזא דמשה כיבדו הרבי ה"דברי יואל" זי"ע לזמר 'שיר המעלות' באומרו שהיום הוא האושפיזין שלו. ואמר לרבי: הרי אין שמי משה, והשיב לו הרבי: אעפ"כ הלא יש לך אח ושמו משה. ואחרי יו"ט היה צריך להתייצב בצבא, ואז היה קשה מאד להינצל מהם, והרבה היו לוקחים דרכון של אחיהם וכדו' וכיון שהיו רואים שהם כבר לא כל כך צעירים אז פטרוהו לשלום. אבל אצלו היו חוששים לעשות כדבר הזה כיון שאחיו ר' משה שווארץ ז"ל היה מבוגר ממנו בעשרים שנה ומיד היו יכולים להכיר שזה לא נכון, אך

מ"מ החליט להיכנס לרבי מסאטמר זי"ע ולשאול את פיו, והרבי אמר לו שיעשה ג"כ כמו כולם וה' יעזור. ויהי בהגיעו לשם מצא את הרב מפאיע ז"ל וכשנתוודע לו מכל מה שרוצה לעשות אמר לו היזהר והישמר לעשות כדבר הזה כי היום יש קצין קשה כהמן וכל הבחורים שעברו עד הנה לא נפטרו ואתה בוודאי לא תיפטר ממנו כיון שרואים בעליל שזה שקר. אמר לו ר' ליפא אעפ"כ אני בא בכוחו של אותו זקן ובטוח אני שאנצל מהם. וכך הוה שבאותו יום לא איתסייע מילתא כיון שכבר היה מאוחר ואמרו לו לבוא למחרת, ולמחרת היה קצין טוב שהיה יליד קאלוב ושמו מאד להיפגש עם ר' ליפא שג"כ היה יליד קאלוב ומיד פטרוהו לשלום. ורק אז הבינו את עומק כוונתו של הרבי זי"ע שאמר לו בסוכות קודם לכן שיש לו אושפיזין כיון שיש לו אח משה ...

אושפיזא דאהרן כהנא קדישא

הרה"ק ה"בית אברהם" מסלונים זי"ע אמר: סוכה היא זכר לענני הכבוד שהיו בזכותו של אהרן הכהן כדאי' בגמרא סוכה [יא:], והנה איתא שאלה שחטאו בפגם ברי"ק פלטתן הענן, ועליהם נאמר במלחמת עמלק 'ויזבב בך כל הנחשלים אחריו'. לכן הסוכה שהיא זכר לענני הכבוד, כל מי שרוצה לתקן את פגמיו ולשוב אל ה' יכנס לתוך הסוכה, והיא תגן עליו מכל צר ואויב הרוצים להכשילו.

הרבי ה"לב שמחה" זי"ע אמר: אהרן הכהן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. ראיתי בספר סוכה [במילוי אותיות, סמ"ך וי"ו כ"ף ה"ה, עם אותיות סוכה] בגימטריא "אהרן". וי"ל שזהו שאמרו ראויים כל ישראל לישב בסוכה אחת, כולם באחדות ובשלום מידתו של אהרן, הפורש סוכת שלום עלינו ועל כל ישראל, מכוחו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום.

אושפיזא דיוסף צדיקא

הרבי ה"לב שמחה" זי"ע אמר: חג האסיף רמז ליוסף שבגמ' האסיף כדאי', יוסף שומר הברית, אושפיזא דיוסף הצדיק לכל השנה. אי' בשפ"א בשם החידושי הרי"ם ז"ל שכל חג הסוכות חג האסיף כנגד יוסף ומדתו, שומר הברית, למען ידעו דורותיכם דעת זה סדר טהרות להיות שמור בקדושה, ועי"ז להיות חמאין אפי

שכינתא, וזה דכתי' 'למען ידעו' וגו', לדעת כי ה' הוא האלקים, והרמז ידעו בגימ' ב' השמות, 'למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי' וגו', ואי' בגמ' שחל שם שמים על הסוכה, סוכה בגימ' ב' השמות כדאי', למען ידעו דורותיכם שידעו זאת, את השמות הק', אושפיזא דיוסף הצדיק להיות שמור, ולהיות חמאין אפי שכינתא, 'עדות ביהוסף שמו' - שיש בו משם הויתו ית'.

אושפיזא דדוד מלכא משיחא

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע אמר בשם זקינו ה"שפת אמת" זי"ע: דהנה לכל השלשה מינים [אתרוג לולב הדס] ישנם מעלות, אולם ערבה שאין לה ריח ואין לה טעם, מה המעלה שלה? ואמר ע"ז שעיקר המעלה של ערבה הוא ענין של "צפית לישועה". היום זה אושפיזא של דוד המלך ע"ה, דוד כתב ספר תהילים, גם ענין של צפית לישועה. בכלל כל הענין של "צפית לישועה" מקורו מדוד המלך ע"ה, תהילים. בגאולה העתידה גם יהיה כך, שיהודים יושעו ע"י "צפית לישועה".

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע אמר: הושענא רבא הוא זמן טוב – ישועה גדולה, "יעדער יוד כאפט זעך אריין אין דערין" [כל יהודי נאחז בזה]. הושענא רבא הוא גם אושפיזא של דוד המלך. והשייכות לזה, שלדוה"מ היו הרבה צרות-מלחמות, עם אבשלום, והוא הבקיע את הכל, וכן גם לאחר שנהיה מלך גם היו לו צרות, והוא כל הזמן התפלל עליהם, ובזה הוא פעל לכל הדורות. וזה השייכות של דוד המלך להושענא רבא, דוד שפועל ישועות – והושענא רבא דהוי ישועה גדולה.

מצות ד' מינים

ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו': [ויקרא כג מ]

כותב הרבינו בחיי [פרשת אמור]: ארבעה מינים הללו רמז לארבעה איברים שבגוף האדם שהם עיקר כל פעולותיו, הן לכל המצוות הן לכל העבירות, והן: העינים והלב, וכמו שדרשו חז"ל [ירושלמי ברכות א, ח] 'לבא ועינא תרי סרסורי דחטאה נינהו', שנאמר 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם', והשפתיים גם כן

אלא כביכול מכוחו והשגחתו הפרטית הם גדלים, ולזה ציוה לנו ליקח אלו הד' מינים מיוחדים לו בחג להראות לכל שעם ה' אלה, והנה הינם בידו שאין להם פחד ואימה משום בריאה בעולם, ואפילו לסמא"ל אין לו כח לשלוח יד בהם אחר שהם מצויינים ומסומנים בסימן של מלך".

ה"משנה ברורה" [סימן תרמ"ח סקס"ח] כותב: אתרוג המורכב הסכימו הפוסקים שהוא פסול דלא מקרי אתרוג כלל וכו'. אמנם בסימן ר"ז מפקפק ה"חתם סופר" צ"ל מאד בענין הסימנים אחרי שלא נזכרו בש"ס, ודעתו דלמעשה אין לסמוך על סימנים כלל להקל ודין של אתרוגים כדן עוף טהור דנאכל במסורת, דהיינו שאותו המקום יהיה מוחזק מימים קדמונים שאתרוגיהם אינם מורכבים וכו', ע"ש.

ה"באר היטב" בסימן תרמה סק"ט מביא מש"כ בתשובת מהרי"ו: אתרוג בגימטריא תר"י, ועם ג' המינים הנוספים – תר"ג, ששקול כנגד תר"ג מצוות.

הרבי הזקן מאלכסנדר זי"ע כשהביאו לו אתרוג לא הביט בו עד לאחר הסליחות של י"ג מדות. ואמר בקדשו: עם הדמעות של הסליחות של י"ג מדות לפני יו"כ, רוחצים את האתרוג מכל כתמיו.

בשם הרה"ק ה"חלקת יהושע" מביאלא זי"ע: דאתרוג נקי עדיף מגידול נאה – כשאין להשיג אתרוג כליל המעלות, באשר אתרוג נקי מכון נגד הלב, ויש להשגיח על לב נקי.

כתב ה"ישמח ישראל" זי"ע: נודע שהקדושת לוי לא היה ישן בליל א' של סוכות, כי היה יושב ומצפה בכליון עינים שיאיר היום לקיים מצות נטילת ד' מינים.

ה"לקט יושר" היה נוהג לישון בערב סוכות כדי שיישן בלילה לתיאבון.

כתב השל"ה הק': ראיתי מבני עליה המחבבים מצות היו מנשקין המצות והמרור וכל המצוות בעת עשייתן, וכן הסוכה בכניסתו וביציאתו, וכן ארבעה מינים שבלולב, והכל לחבב המצוה. ויש ללמוד זה ממה שכתב הרמ"א בסימן כ"ד יש נוהגין לנשק הציצית

מצוות הרבה וכנגדן עבירות הרבה תלויות בהן, והשדרה גם כן כי היא עיקר הגוף והכח הנשפע בה מהמוח, וזהו שאמר במדרש 'אתרוג דומה ללב, לולב לשדרה, הדס לעינים, ערבה לשפתיים', והכוונה בזה, כי בהיכשל האדם בעבירות של ארבעה איברים אלו ימצא כופר בד' מינין אלו שהם כנגדן ודומין להם, לפי שבכל עבירה תמצא כפרה כשיעשה האדם מצוה כנגדה... ולפיכך דוקא על ידי לקיחת ד' מינים מתרצה הקב"ה לישראל, כי בהם מתקן האדם אותן האברים שחטא בהם ומשתמש בהם להלל לה'.

בגמרא [סוכה מא:]: לכם – משלכם וכו', ומעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא, שהיו באין בספינה, ולא היה לולב אלא לרבן גמליאל בלבד, שלקחו באלף זוז וכו'. למה לי למימר שלקחו באלף זוז, להודיעך כמה מצוות חביבות עליהן.

שואל ה"שפת אמת" [עהש"ס]: לכאורה איך ראינו כמה מצוות חביבות עליהם, והרי מן הדין חייב לתת על כל פנים עישור נכסיו עבור מצות עשה?

ומיישב: יש לומר שלא היה [הלולב] כל כך ביוקר, רק שנתן רבן גמליאל מטוב לבו אלף זהובים, כמו שראינו באנשים גדולים שנתנו בעבור המצוה ככל שביקש המוכר, ואף רבן גמליאל נתן מעצמו סכום גדול כזה. ועיי"ש בהמשך דבריו.

שואל ה"ערוך לנר": איך מוכח מכאן שמצוות חביבות על כולם, בו בזמן שרק רבן גמליאל הוזיל מכיסו אלף זוז למצות לולב?

ועוד יש להבין, מדוע הוצרך רבן גמליאל לפזר סכום כזה גדול כ"אלף זוז" לצורך לולב, וכי לא היו מצויים לולבים יותר זולים בשוק?

אולם, מסביר ה"ערוך לנר" צ"ל: מזה נראה בעליל שבאותו מעמד היו הרבה אנשים שרצו לקנות את הלולב, וכל אחד מהם הוסיף על מחירו עד הסכום: תשע מאות תשעים ותשע זוז. מרוב תשוקתו לזכות באותו לולב מהודר, שילם רבן גמליאל עבורו אלף זוז. נמצא שממה שלקחו רבן גמליאל באלף זוז, נראה עד כמה מצוות חביבות עליהם – על כולם.

כתב בספר "סדר היום" זי"ל: "שמעתי כי לכל אילן ואילן או עשב או ירק יש שר שולט עליו ואומר לו 'גדל', וארבעה מינים אלו לא השליטם הקב"ה ביד שר ושוטר

בשעה שרואה אותם, והכל משום חיבוב מצוה, ואשרי מי שעובד את ה' בשמחה ובטוב לבב ובדביקה וחשיקה וחפיצה.

בשול"ת "מחנה חיים" להגאון ר' חיים סופר [ח"ג או"ח, סימן נא] הביא, שפעם נסע הגאון רבי בונם איגר אב"ד מטרסדורף זצ"ל, לראות את פני מחותנו הגאון בעל "חתם סופר" זצ"ל אב"ד פרעשבורג, וכיבדו ה"חתם סופר" שידרוש, ואמר בחריפות בפלפולא דאורייתא, ובתוכו היה דין חדש: שמי שאוחז את ארבעת המינים בעודו לילה, והיו בידו כשהאיר היום – יצא ידי חובתו. כששמע החת"ס את דבריו, פתח פיו וקרא בקול גדול: "אם להרחיב גבולי תורה בא מחותני, כמה נאה וכמה יאה האי שמעתתא, ואם לדינא – אני חולק!".

השיב רבי בונם איגר: "אני אומר לדינא!". פלפל עמו ה"חתם סופר", ולא הודה לו רבי בונם, וגם הוא עמד על דעתו, ולא השוו עצמם בדין. אולם ה"מחנה חיים" נוקט מעצמו: "אבל נראה לי ברור, שמי שאחז הלולב בלילה טרם שנתגדל, ונעשה בן שלוש עשרה בלילה ההוא ונתגדל – לא יצא ידי חובתו בנטילתו הראשונה, כיון שלא עשה מעשה לקיחה בגדלות!".

הרבי ר' נפתלי מרופשיץ זי"ע שואל: והלא דבר הוא שדוקא באתרוג הזכירה תורה הענין של הדר, שלא יהיה בו שום דופי אפילו קטן ביותר? אלא, כי אתרוג דומה ללב, שהוא עיקר כל האברים, ובלב, מום אפי' קטן ביותר זה כבר סכנה גדולה.

מרגלא בפומיה דהרה"ק ה"אביר יעקב" מסדיגורה זי"ע: **אתרוג** ר"ת: **א** מונה שלימה, **ת** שובה שלימה, **ר** פואה שלימה, **ג** אולה שלימה. היינו הדברים המוזכרים בתפילת שמו"ע בלשון שלימה.

האדמו"ר מאמשינוב – ארה"ב זי"ע סיפר: שבימים ההם נהגו שכל רב בעירו היו לו שני אתרוגים – אחד שנתן לקהל לברך עליו, והשני שהיה "הדר" ביותר החזיק לעצמו, בכדי שלא יתקלקל מרוב משמוש ידים. ברם, רבה של קאליש ה"נפש חיה" זצ"ל, הקפיד שיברכו גם הקהל על האתרוג שלו המהודר, ונימוקו: שבאם אינו יכול לפעול על עצמו לתת את המהודר

לאחרים – סימן שאין הוא "בעלים גמורים" על האתרוג – ושוב יש כאן חסרון של "לכם"...

אמר הגאון הסבא מקלם זצ"ל: בירושלמי [סוכה רפ"ג] למדו מהפסוק 'לא המתים יהללו י-ה' וגו' – שאתרוג היבש פסול. מבש"כ האדם צריך להשתדל שלא יהיה יבש ולהיות מהודר וחי, וכל חי מרגיש – ובמה – בדעת, כי זאת מחייה את האדם בזה ובבא, על כל 'כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו' [ברכות לג.], כי כיון שאין בו דעת הוא כמת.

בגמ' [סוכה לא.]: ארבעה מינים שבולב, כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן. לא מצא אתרוג לא יביא לא פריש ולא רימון ולא דבר אחר.

מובא בסמ"ג, שפעם אחת לא הניחו האומות לקיים מצוות, וצויה לעשות סימנים לכל מצוה. ולכאורה: הלא כאן ראינו מדברי הגמ' שאין לעשות סימן, ואם לא מצא אתרוג – אין לו להביא דבר אחר כסימן לאתרוג?

ותירץ הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: דוקא באתרוג אמרו שאם לא מצא אין לו להביא פרי אחר, שכן התורה לא פירשה איזה "פרי עץ הדר" יש לקחת, אלא שחז"ל אמרו שאתרוג זה "פרי עץ הדר" האמור בתורה. מעתה אם יביא פריש או רימון, יטעו בני אדם לומר שאילו הם "פרי עץ הדר" שבתורה, וכדברי הגמ' "דאתי למיסרך", אבל בשאר מצוות המפורשות בתורה, שאין מקום לטעות בהם – אפשר בעת הצורך לעשות סימנים.

ה"רוקח" כותב: באותיות 'לולב' יש רמז לתורה: תורה שבכתב מתחילה באות ב – 'בראשית' ומסיימת באות ל – 'לעיני כל ישראל'. והנ"ך מתחיל באות ו – 'ויהיה אחרי מות משה', ומסיים באות ל – 'העל' – הרי אותיות לולב. ולזה לולב בגימטריה חיי"ם – דאין חיים אלא תורה.

לולב הגזול פסול ילפינן בגמרא מהכתוב 'ולקחתם לכם' – להוציא את הגזול. והקשו התוס' [ל. ד"ה משום] דעל גזול ל"ל קרא, תיפוק ליה דהוה מצוה הבאה בעבירה?

מתרץ הרה"ק ה"דברי יואל" זי"ע מסאטמאר: עפי"מ דמבואר בספה"ק "קדושת לוי" שסוכות הוא זמן "תשובה מאהבה". והנה אם אחד גזל לולב מחבירו ונטלו ביום הראשון, ובו ביום השיב את הגזילה, ופיס

תנא הכא יום הנף אגב גררא". אך התוס' מקשים מדוע במנחות [סח.] שם מובאת תקנת יום הנף – לא הוזכרה גם תקנת הלולב, כפי שכאן הוזכרה תקנת הלולב אגב תקנת יום הנף?

והשיב רבי משה בצלאל תירוץ נפלא ששמע מאחיו הרבי ה"אמרי אמת":

כאשר תיקן ריב"ז שיהיה לולב ניטל במדינה שבעה משום "זכר למקדש", היו העם עצובים, כי אם יש צורך לעשות זכר למקדש – כנראה שהגלות הולכת להימשך עוד שנים רבות, ועל כן מיד, סמוך ונראה, עמד ריב"ז ותיקן שיהא יום הנף כולו אסור, משום "מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו וכו'", ומתוך כך יתחזקו ולא יתייאשו מבנין ביהמ"ק, ומהגאולה השלימה.

לפי זאת מיושבת קושית התוס', כי דוקא כאשר תיקן את תקנת לולב הוצרך על אתר לתקן גם את תקנת "יום הנף", ולכן במשנה בסוכה הוזכרה תקנת "יום הנף" אגב תקנת לולב, אבל במסכת מנחות כאשר המדובר בתקנת "יום הנף", שטעמה הוא משום "מהרה יבנה בית המקדש", לא היה צורך להסמיך לה את תקנת לולב. ודפח"ח.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אומר: שהד' מינים – ג' מהם אינם מפורשים בתורה אלא חז"ל פירשום. 'פרי עץ הדור' – זה אתרוג. 'כפות תמרים' – זה לולב. 'וענף עץ עבות' – זה הדס. ורק הערבה מפורשת בתורה כדכתיב 'וערבי נחל'. והטעם הוא משום דאיתא שהערבה דומה לשפתים שזה הפה, ואיתא שאין כוחן של ישראל אלא בפה כדכתיב 'הקול קול יעקב', ולכן אין זה הסתר והוא מפורש בתורה.

דרש הרבי ה"פני מנחם" זי"ע: אי' במד' שארבעת המינים שבלולב רומזים לד' דרגות שיש בישראל, אתרוג יש בו טעם ויש בו ריח, לולב יש בו טעם ואין בו ריח וכו', ועל ידי האגודה מתאגדים כולם יחד. והנה, הלולב עצמו אין בו טעם, וכדאי' בגמ' שעץ בעלמא הוא, אלא שהתמר שגדל עליו יש בו טעם, ועל שמו נחשב הלולב שיש בו טעם, ועל כן גם מי שאינו מוצא טעם בעבודתו, יש לו לחזק עצמו במה שהוא נכלל בעדה קדושה הדבקים בצדיק אמת, ולכן נחשב גם הוא שיש בו טעם וריח.

להנגזל ומחל לו, ושב על החטא תשובה מאהבה, כי הרי חג הסוכות הוא זמן של תשובה מאהבה כנ"ל, א"כ נתברר למפרע שלא היה כאן מצוה הבאה בעבירה כי העבירה נהפכה לו לזכות כדאי' בגמ' שע"י תשובה מאהבה זדונות נעשים זכויות. ולכאורה היה לו לצאת חובתו, ולכן יליף מקרא 'ולקחתם לכם' – להוציא את הגזול, שאף בכה"ג שאין כאן עבירה מ"מ לא היה אז הלולב שלו, וחסר ב'לכם', ולכן לא יצא במצוה.

הרבי ר' זושא זי"ע אמר: לול"ב ר"ת: ו טהר ל בנו ל עבדך ב אמת.

הרבי ה"לב שמחה" זי"ע אמר: אתרו"ג בגימטריא תור"ה, הד"ס בגימט' סו"ד, [סודות התורה], הערבה [עם האותיות והתיבה] בגימ' רפ"ח להעלות רפ"ח ניצוה"ק.

הרה"ק רבי מרדכי מנדבורנה זי"ע אמר: שהלולב צריך להיות ארוך ט' טפחים. ואמר רמז ע"ז מציצית, כמו שהציצית [הענף היינו החוטין], הם ב' פעמים כמו הגדיל [הוא מקום הכריכות והקשרים] כי הגדיל הוא ד' גודלין ארכן שהוא שליש מהענף והענף הוא ח' גודלין וביחד י"ב גודלין, כן אי' בשו"ע או"ח סימן י"א סק"ד ושם במג"א ועוד, כמו כן אצל הלולב צריך להיות הלולב - החלק שלמעלה מההדסים והערבות שני פעמים כמו ההדסים והערבות שהם צריכים להיות ג' טפחים ולמעלה הלולב ב' פעמים ככה, ביחד היה ט' טפחים. ומה השייכות של לולב לציצית, אמר הרה"ק רבי מרדכי: כי ציצית בגימטריא תרי"ג עם ה' קשרים וח' חוטין, כ"כ האתרוג עם הג' מינים בגימט' תרי"ג, ע"כ שפיר יליף מיניה.

במשנה במס' סוכה [דף יב:] בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד, משחרב ביהמ"ק התקין ריב"ז שיהא לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש, ושיהא יום הנף כולו אסור.

מסופר, שבקיץ תרצ"ט, בעיירת המרפא שצ'וואניץ, נפגשו הגה"צ רבי משה בצלאל אלתר הי"ד אחיו של ה"אמרי אמת" זי"ע, עם הגאון הגרי"ז מבריסק זצ"ל, והגרי"ז הזכיר את דברי התוס' [בד"ה ושיהא] "הרבה תקנות תיקן ריב"ז, אלא הנך תרתי תיקן ביחד, להכי

הנאחזים כולם במקום אחד, כן אחדותם היתה אחדות שלימה, לא הסיחו דעתם מקדושת בורא עולם יתברך ויתעלה, ולעולם פנו למעלה. וכן צריך לנו, שאנו מגזעם ומשורשם, ולאחוז את מעשה אבותינו בידינו, ולייחד לבבנו יחוד גמור לעבודת אלוקינו".

מסופר על ה"חזון איש" זצ"ל שאמר: כמה גדולים דברי חכמים שאמרו: "הכל תלוי במזל אפילו ספר תורה שבהיכל" – הנה הורגלו הבריות לטרוח ולהתאמץ בהידורם של ארבעת המינים, וביותר של אתרוג שהתורה קראתו "פרי עץ הדר", ומפזרים על כך ממון רב, ואילו לצורך סוכתו מלקט כל אחד צרור שיירי נסרים אשר לא תואר ולא נוי, שזכה בהם מן ההפקר, והלא שתיהן מצוות שוות מן התורה, סוכה וד' מינים, וכדינה של כל מצוה חל גם על הסוכה ודפנותיה דין 'זה קלי אונתו – התנאה לפניו במצוות, וכמ"ש חז"ל להדיא: התנאה לפניו במצות, עשה לפניו סוכה נאה ואתרוג נאה...

[א"ה: שמעתי מאת המשב"ק רמ"ז הי"ו מ-ם, שבזמנו אצל הרבי ה"בית ישראל", החליט להחליף את הסכך שהיה מקני סוף לסכך חדש, ונסע למקוה ישראל ושם קטפו והכינו ועשו הכל כדי להכשירו לשמש כסכך, בערב החג קראו הרבי ושאלו מאיפה הסכך? וענה שקטף במקוה ישראל, שאלו הרבי: וכי היה לך רשות? ענה שלא, אמר לו הרבי: רצית להכשילני באיסור גזילה, תוריד מהר ותחליף בחזרה. הוא לוח מהמשב"ק ר' ח' ל' ז"ל 5 לירות ונסע למקוה ישראל, [כמובן שבאוטובוסים...] וראה שם מישהו רוכב על סוס ומסייר בשטח, הוא שאל אותו מה רצונו? וענה לו שהוא לקח סכך בלי רשות ורוצה כעת לבקש רשות, ענה לו שהפעם הוא מוותר לו אבל בפעם הבאה שיבקש קודם. הוא חזר ל-ם, וסיפר לרבי שיש לו כבר רשות, ואז הרבי הרשה לו להשאיר את זה.

סיפור דומה היה פעם בליל יום כיפור בהפסקה שבין כל נדרי למעריב, הרבי ה"בית ישראל" זי"ע שאל את המשב"ק רב"ק ז"ל: מאיפה היה בבוקר החול שהשתמשו בו לכיסוי הדם של הכפרות? וענה שלקח משיבת "פורת יוסף" שהיתה בשכנות ועסקו שם בבניה והיה בחוץ ערימת חול. שאל אותו הרבי: והרי זה גניבה? והיה צריך ללכת לישיבת פורת יוסף ולבקש

סיפור הרבי ה"פני מנחם" זי"ע: כי ידוע היו דעות חלוקות בין גדולי ישראל אחרי איזה אתרוג יש להדר, אם להדר אחרי אתרוג הנקי מכל רבב אף שגידולו אינו נאה, או להדר על גידול נאה, אף שאינו נקי לגמרי בנקיות, ודעת ה"שפת אמת" היה להדר באתרוג על נקיות, והרבי ה"אמרי אמת" הידר אחר גידול נאה.

וביאר ה"פני מנחם" כי זה היה לשיטתם, ה"שפת אמת" הנהיג את החסידות ליחידי סגולה בני עליה שיהיו נקיים לגמרי מכל כתם ופגם, וה"אמרי אמת" עבד משך ימי חייו להרחיב גבולות הקדושה, גם לאלו שאינם נקיים לגמרי, להכניסם תחת כנפי השכינה...

הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע אמר, רמז מהתורה להדסי צפת: וענף עץ עבות סופי תיבות הוא **צפ"ת**.

האתרוג דומה ללב, מספרים שהרה"ק ר' זאב מטשערנוסטרע היה מקפיד שלא יגע אף אחד באתרוג שלו, ורק הוא בעצמו היה מברך עליו, פ"א ביושבו בסוכתו, והאתרוג היה מונח אז בעליה אשר גר, והתחיל להתעלף, כשהעירו אותו אמר שהרגיש כאילו אחד הכניס ידו לתוך פנימיות הלב שלו ומזה נתעלף, ואמר שילכו לראות מה עם האתרוג שלו, ראו שאיש אחד לקח את האתרוג בידו לברך עליו.

הגאון רבי צבי יחזקאל מיכלזון בעל שו"ת "תירוש ויצהר" זצוק"ל אומר בדרך צחות: לכאורה יש לתמוה, למה בפסח כשבא גם הרשע להשתתף בחגיגת הרגל, נאמר: ואף אתה הקהה את שיניו, ואילו בסוכות אנו רואים להיפך, שמקבלים באגודה גם את הערבה, שהיא כנגד פושעי ישראל שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים?

אכן החילוק פשוט וברור, בפסח כשבא הרשע שאין לו חלק ונחלה בתורת ה', להתענג במאכלי מעדני החג, נכון אמנם להקהות את שיניו, אבל הערבה בסוכות, שלא תקבל שום הנאה, ואין בה לא אכילה ולא שתיה, אלא מנענעים בה בלבד – מהעונג הרוחני הזה אין לנו למנוע אף את פושעי ישראל...

ב"סדר היום" ברמזי ההדס: "חז"ל קיבלו קבלה אמיתית שצריך לאגוד עם הלולב ג' בדי הדס ולא פחות, כדי שזכור בזה שלשלת היחס וגזע קדושת אבותינו אברהם יצחק ויעקב, שהם דומים לעלי ההדס

מהמנהלים שימחלו לו...]

מאמר מהספר "דברים אחדים" ח"א ממו' הגה"ח ר' דניאל חיים אלתר שליט"א:

בגמרא [סוכה מה:]: משום רשב"י כל המצוות כולן אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן, שנאמר 'עצי שיטים עומדים'.

כאן המקור לדין שארבעת המינים מצוה לנטלם דרך גדילתם. מסיבה זו, כשאוחזים את האתרוג קודם הברכה, אוחזים אותו כשהפיטם מופנה כלפי מטה, כך לא יוצאים עדיין ידי חובה עד גמר הברכה, שנחשבת עובר לעשייתן. בתום הברכה הופכים את האתרוג מיד, וכך יוצאים ידי חובה.

בין הפוסקים מצינו הרבה שמפקפקים בדין 'דרך גדילתו' של האתרוג, וטענתם בפיהם, שאם נביט באילן האתרוג, נראה את כל פירותיו תלויים כשהפיטם מופנה לצד הארץ. טענה זו הביאה אכן כמה מן הפוסקים, לפסוק, שהדין של לקיחה דרך גדילה אמורה רק בלולב הדס וערבה, אך לא באתרוג. לעומתם ניצבים התומכין בדין, ומסבירים, שהאתרוג בעצם מתחיל לגדול כשהפיטם מופנה כלפי מעלה, אלא שבמהלך גדילתו מכביד עליו משקלו, וגורם שלאט לאט יתהפך הפרי כלפי מטה, אך דרך גדילתו האמיתי נקבע לפי תחילת גדילתו.

עוד דיון מעניין מצינו בענין 'דרך גדילתו', והוא מש"כ ה"ערוך לנר" בספרו "ביכורי יעקב" על הלכות סוכה וארבעת המינים. שם מסתפק, במי שהביא אתרוג ממדינה הממוקמת בצדו השני של כדור הארץ. שבחציו השני של כדור הארץ, מתנהלים החיים בכיוון ההפוך מאשר כאן, לפי"ז, כשניטול אתרוג שגדל שם כשפיטתו כלפי מעלה ונרצה לאוחזו בדרך גדילתו, ניאלץ להפכו עם הפיטמה לצד הארץ, שזהו הכיוון בו גדל, איך אם כן נקבע מהי דרך גדילתו, האם הכיוון במקום גדילתו או במקומנו?

והנה, מצות סוכה נתקנה זכר לענני הכבוד בהם הקיפנו הבורא בהוציאנו ממצרים. לפי"ז שואל רבנו אליהו מזרחי בפירושו לפר' בהעלותך – היה מן הראוי להתקין בסוכה שבע סככות, כנגד ענני הכבוד שהקיפו את בני"י במדבר משבע רוחות: מלמעלה, מלמטה, ממזרח, ממערב, מדרום מצפון, ועמוד הענן שהלך

לפני המחנה. למה זה מסתפקים אנו בסיכוך עליון בלבד? אם ברצוננו לקיים זכר הוגן לענני הכבוד, עלינו להקיפו בסכך.

ביישוב קושיא זו, מסביר המהר"ל: 'למבין אין זו קושיא'. לפי שההגדרה 'למעלה' אצל בני ישראל, אינה באה לבטא את הכיוון שמעל לראשנו, שהרי אילו נשאל בו זמנית יהודי בארץ ישראל ויהודי בארה"ב: היכן מקום כבודו של הקב"ה? יצביעו שניהם כלפי מעלה, למרות שכיווניהם מנוגדים. טעם הדבר הוא, שברוחניות, שואף כל דבר לכיוון מעלה, להיפוך מגשמיות, בו נמשך כל דבר למטה לארץ. לכן, בבואנו להנציח זכר לענני הכבוד המסמלים את הרוחניות ואת השראת השכינה, די לנו בכך שהננו מניחים את הסכך על הסוכה 'למעלה' – מקור ושורש הרוחניות.

וכפי הרמז המובא ב"תולדות יעקב יוסף" על שמתחילים לומר אחר חג הסוכות 'משיב הרוח ומוריד הגשם', כשהכוונה משיב הרוח – הרוחניות עולה למעלה, ומוריד הגשם – הגשמיות יורדת למטה. כפי כמה שמגביהים את הרוחניות, כך מושפעת עלינו הגשמיות.

בזה תוסר תמיהת ה"ביכורי יעקב" הנ"ל: מה שאנו נוטלים את האתרוג דרך גדילתו כלפי מעלה, אינו כרוך בהכרח במיקומו של פרי באילן, ולא במיקומו על פני כדור הארץ, דרכו של האתרוג – כמו שאר המינים – הוא לשאוף כלפי 'מעלה', שהרי הוא מסמל רוחניות. לכן, בכל מקום בו אנו נמצאים, ניטול את האתרוג כשפיטתו מופנה השמימה, ובכך נצא ידי חובת 'דרך גדילתו'. ונוכיח כי אנו נמשכים אחרי הרוחניות, בניגוד לכח המשיכה המוטבע בכדור הארץ שמנסה למשוך את כולנו כלפי מטה.

כשם שהאתרוג ששואף מתחילת גדילתו כלפי מעלה, ורק כובד משקלו מאיים למשוך אותו ולהפכו כלפי מטה, בכל זאת נשאר 'דרך גדילתו' – כיוון מעלה. כך נשתדל גם אנו להישאר עם שאיפתנו הפנימית מופנית כלפי מלכו של עולם, מבלי להימשך אחרי הכובד והעול שמאיימים להכריע את כיוון גדילתנו.

הרה"ק ה"אביר יעקב" מסדיגורה זי"ע היה מסביר את דברי הגמרא הנ"ל: 'כל המצוות כולן אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתו', כך: כשאדם בא לקיים איזו מצוה, עליו לדאוג לכך שבניו וביתו אחריו יתחנכו למצוה זו. עליו להשתדל להחדיר בהם את חשיבות המצוה כך

שהמצוה תשפיע על דרך גדילתן של בני משפחתו, אחרת אינו יוצא ידי חובתו. כל עשיית המצוות צריכה להיות במטרה לעורר ולחנך את הילדים ללכת בדרך גדילתם – בדרך בו האדם גדל.

כמה מתאים פירושו עם המשך דברי הגמרא: שנאמר 'עצי שיטים עומדים'. כלומר, רק כך תגיע למדרגה בו יהיו בניך כמו קרשי המשכן – מוכנים להוות בית להשראת השכינה, כמאמר הגמרא [פסחים פז]: אלו ואלו מעלה עליהם הכתוב כאילו נבנה היכל בימיהן. ממשיכה הגמרא להקשות: שמא תאמר אבד סיברם ובטל סיכוין? ת"ל 'עצי שיטים עומדים' שעומדים לעולם ולעולמי עולמים. פירוש, שמא יחשוב האדם לעצמו, שבדורנו השפל אין סיכוי לגדל בנים כאלו מקודשים, אין אפשרות לגדל דור של בוני המקדש? עונה הגמרא שאינו כן, אלא, שעומדים לעולם ולעולמי עולמים, תמיד, בכל מצב, שייך לגדל כזה דור.

סדר הנענועים:

כותב הרה"ק ה"בני יששכר" ז"ע: הנה העושים כן נקראים חסידים להיות שממשיכין החסידים, וכמו שאמרו [זוה"ק פ' כי תצא] 'איזהו חסיד המתחסד עם קונו, אבל ישראל מגודל תשוקתם למצוה, אין ממתינין במצוה הלזו עד זמן אמירת ההלל, ובפרט שרוצים לקיים המצוה בתוך הסוכה, הנה מברכין על המצוה קודם התפילה בסוכה, ומנענעים ח"י נענועים כדן...

אמר הרה"ק ה"דברי חיים" ז"ע: שבן כפר אחד היה עושה הנענועים עם הלולב, ואמר: "יש לי שונאים בצד זה, וכמו כן בצד זה, וכן בכל הצדדים, ואני מקוה להשם יתברך שהוא בשמים ממעל שיהיו כולם למטה באדמה".

ואמר ע"ז ה"דברי חיים": שדברים אלו הם באמת מכוונים לכוונת הנענועים מהאר"י ז"ל.

מעשה שארע בחג הסוכות, כשהגיע נכדו כ"ק האדמו"ר ה"שפע חיים" ז"ע לגיל "קטן היודע לנענע" ואביו רכש עבורו ד' מינים, כיון שהגיע לברכת "הלל" ועשו הקהל נענועים בלולב ואתרוג כדת היום, הבחין האב בבנו שהאריך מאד בנענועים, וחקר לדעת פשר

הדבר. "תינח מי שבקי ביחודים ובכוונות האר"י ז"ל" שאל אותו "אבל סתם ככה להאריך?!" השיבו הילד בתמימות: "הלא גם לי יש כוונות ... כשאני מנענע לצד ימין הריני מכוון לבטל יצה"ר וקטרוגים השרויים ברוח זו. וכשאני מנענע לשמאל כוונתי לבטל כח השטן ולהמתיק הדינים מעל אחב"י השרויים ברוח האחרת, וכן בשאר הצדדים, ואני מבקש מרבש"ע שיקבץ נדחינו ופזורינו מארבע רוחות השמים, וישפיע לכולם ממזלא עילאה כל מחסוריהם בגוף ובנפש, ואת כל הדינים והפורעניות ישליך על שונאיהם של ישראל... אם כן למה ואיך אקצר בנענועים..."

כשמוע האב הרה"ק רבי צבי הירש מרודניק ז"ע את תשובתו, וראה עד היכן הדברים מגיעים – החריש לו.

הרה"ק ה"ברכת אברהם" מסלונים ז"ע סיפר: שהיה חסיד סלונים מתלמידיו הגדולים של הקוברינער וה"יסוד העבודה" ז"ע, וקראו לו לייזשא, [שמו המלא היה ר' אליעזר הכהן רוזובסקי], ובימי נעוריו של ה"ברכת אברהם" ראה פעם בחול המועד סוכות, שר' לייזשא היה אחרי הנענועים בצער גדול על הלולב שלו שנפסל בעת הנענועים מרוב הנענועים החזקים שלו. אמר לו ה"ברכת אברהם" אל דאגה ר' לייזשא, אני אקנה לך לולב חדש ומהודר אבל בתנאי שתשמור עליו, והביא לו לולב מהודר ושמח ר' לייזשא מאד.

ואכן ראה ה"ברכת אברהם" שבנענועים הראשונים שמר את עצמו ר' לייזשא והתאפק בכל כוחו לנענע בנחת, אבל כשהגיע ל"הודו לה' כי טוב" שוב לא יכל להתאפק וקפץ עם הלולב בקול וצעקות גדולות, ה-ו-ד-ו, וכמובן שהלולב נפסל שוב.

והיה ה"ברכת אברהם" מחקה את הנענועים של ר' לייזשא עם התנועות והניגון שלו. ופעם סיפר זאת לאדמו"ר ה"בית ישראל" ז"ע, ונהנה מכך ה"בית ישראל" מאד, ומני אז בכל פעם כשנפגשו ה"ברכת אברהם" עם ה"בית ישראל" היה מבקש ממנו שרוצה לשמוע איך ר' לייזשא היה אומר הודו לה' ...

שמחת בית השואבה

בשם הרבי ר' מנדלי מווארקא ז"ע: ניסוך המים בחג

היה נעשה בעסק גדול, ולכאורה, מצוה גדולה זו למה לא נכתבה בתורה, אלא שרצה הקב"ה להשאיר מקום בשביל ישראל שיבינו זאת משכלם.

הגמ' בסוכה נג: תניא אמרו עליו על הלל הזקן כשהיה שמח בשמחת בית השואבה אמר כן: אם אני כאן הכל כאן ואם אין אני כאן מי כאן. ועי' בתוס' שם שנראה שעל עצמו אמר. ולכאורה, האיך שבקה לענותותיה? מביא ה"ש"מח ישראל" זי"ע בשם הרבי הזקן מאלכסנדר זי"ע: על פי דברי ה"בינה לעתים" עה"פ 'ברצות ה' דרכי איש, גם אויביו ישלים אתו'. אף כשדרכי איש מרוצים בעיני ה', הנה לא יספיק בהיותו הוא בעצמו שלם בדרכיו ובמעשיו, אבל צריך להשתדל וללמד דרכי ה' גם לאויביו ה', הם הרשעים, שישים כל השתדלותו להשלים גם אתם עם ה'.

וזהו שאמר הלל בלשון תימה, אם אני כאן הכל כאן, היינו אף שאני כאן, הלא צריך אני להשתדל שיהיה "הכל" כאן, שגם אויביו ה' ישלימו עצמם עם ה' לעובדו.

עוד אמר: שהלל הזקן לגודל ענוותנותו היה אומר: אם אני – השפל והנדכה הגיעני ד' למדרגה כזו להיות כאן מבש"כ הכל כאן.

ה"חתם סופר" זצ"ל [בדרשות] מבאר את דברי הלל הזקן, הענוותן הגדול, בשם רבו המובהק הרה"ק רבי פינחס הלוי הורוביץ זצ"ל רבה של פרנקפורט, בעל ה"הפלאה":

'אם אני כאן הכל כאן' – כלומר, אם אדם פחות ערך כמוני נמצא כאן, הרי 'הכל כאן' – כי אז כולם ראויים להיות כאן ולעבוד את ה'.

'ואם איני כאן' – וסיבת מניעתי תהיה אמנם, משום שאיני ראוי לכך, הרי 'מי כאן' – הלא כל אחד יחשוד את עצמו כן, ונמצא שאיש לא יפקוד את בית ה' עד שיהא בית ה' שמם, חלילה!

ומוסיף ה"חתם סופר" בסוף הקטע: שפירוש זה הוא נפלא...

בגמ' מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו וכו' התקינו שיהיו נשים מלמעלה וגברים מלמטה.

כ"ק המוהרי"ד מבעלזא זי"ע אמר: כיון שנשפע על הנשים מקדושת שיר הלויים יותר מאשר על הגברים,

כי היו קרובות ללויים המשוררים שעמדו במעלה העשירית שבט"ו מעלות, לכן בכל מקום שירה וזמרה נדבקות הן, כי אז שבה ומושפעת עליהם קדושת השיר שהלויים היו אומרים בביהמ"ק.

רבינו בחיי כתב בספרו "כד הקמח" [בערך סוכה] ש"סוכה" היא מלשון ראייה ברוח הקודש. כמ"ש חז"ל עה"פ "ואבי יסכה" – למה נקרא שמה יסכה? שסכתה ברוח הקודש. וכן אמרו בוי"ר עה"פ "אבי סוכו" – שהיה אביהן של נביאים שסוכים ברוח הקודש.

ה"אמרי שמאי" כתב שאולי לפי"ז אפשר לומר, שלכן בחג הסוכות בשמחת בית השואבה, שאבו רוח הקודש – שהרי הסוכה נקראת על שם ראייה ברוח הקודש.

בגמרא [סוכה נג]: אמרו עליו על רשב"ג, כשהיה שמח שמחת בית השואבה, היה נוטל שמונה אבוקות של אור וזורק אחת ונוטל אחת כו', וכשהוא משתחוה נועץ שני גודליו בארץ ושוחה ונושק את הרצפה וזוקף. בספר "בנסוע הארון" מביא שהרבי ה"אמרי אמת" זי"ע בהיותו בירושלים בשנת תרצ"ו אמר: שמונה אבוקות – היינו שהיה משלב ב' השמות שהם שמונה אותיות.

ואיתא ברש"י שהיה נושק את הרצפה לקיים מה שנאמר: 'כי רצו עבדיך את אבניה' – והמהרש"א מקשה איזה שייכות יש לזה דוקא עם שמחת בית השואבה [ולכך מפרש פירוש אחר], אולם נראה שהכוונה היא על פי מה שאי' שם שאמר הלל "אם אני כאן הכל כאן", ופירש רש"י שהיה מרמז לישראל שלא יחטאו ותסתלק השכינה ויחרב הבית, ומטעם זה הראה רשב"ג אז חביבות הארץ, שלא יחרב הבית ויגלו ממנה.

והוסיף: בגמרא [תענית ד.] דרשו: 'ארץ אשר אבניה ברזל' – על תלמידי חכמים, אל תקרי 'אבניה' אלא 'בניה', וגם כאן נימא הכי: 'כי רצו עבדיך את אבניה' – אלו תלמידי חכמים, שאם היו נוהגין כבוד זה בזה, היה מתקיים המשך הכתוב 'ואת עפרה יחוננו' – שהיו משארין בארץ ולא גולין, אבל באשר היתה שנאת חנם, נחרב הבית על ידי זה, כדאיתא בגמרא [יומא ט:].

בגמרא [סוכה כג]: כשהיינו שמחים בשמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו.

שאל הרבי ה"בית ישראל" זי"ע: הלא אמרינן בגמרא

ראה אתה אומר אלי העל את העם הזה: הרבי ה"בית ישראל" זי"ע אמר את קושית הרמב"ן, שלכאורה לא יתכן שאחר שעשו עגל ובדוחק מחלו להם, איך יתכן שאחרי זה יבקש משרע"ה כל זה כאילו רוצה להרויח מהחטא שעשו ישראל?

ותירץ בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע ומובא בספר הזכות: שאמת שרוצה להרויח, כי אחרי החטא צריך יותר עזר מהשי"ת בכל רגע שלא לחזור וליפול ח"ו וצריך חסדי ה' ורחמיו.

ואמר הרבי ה"בית ישראל": שאפשר שבגלל זה קוראים פרשה זו בשבת חוהמ"ס תיכף אחרי הימים הנוראים, כיון שיש לכל אחד על מה לשוב וכל אחד עושה תשובה ממילא צריכים עכשיו יותר עזר ויותר כוחות.

קהלת

כותב הלבוש [סי' תרס"ג סעיף ב]: ואומרים קהלת, וטעמא משום שסוכות היא זמן שמחתנו וספר קהלת משבח ומזרז את הבריות שישמחו בחלקם ולא ירדפו אחר רבוי הממון והנהנה ממה שיש לו מתת אלקים היא.

בגמרא איתא שבקשו לגנוז ספר קהלת מפני שכתוב בו 'שמח בחור בילדותך ויטיבך לבך בימי בחורותך והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך', כיון שראו שכתוב 'ודע כי על כל אלה יביאך אלקים למשפט' – לא גנוזו.

שאל הרבי ה"בית ישראל" זי"ע: מה חידש שלמה המלך ע"ה, הלא משרע"ה כבר אמר 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם' ? ותירץ: ששלמה המלך ע"ה חידש שבאם יש 'ודע', אז הכל מותר, – 'שמח וייטב והלך'.

עו"א: למה קוראים בחול המועד סוכות קהלת – שאי' בראשונים, שבסוכות יש שמחה כפולה, שאז בזמן שביהמ"ק היה, לא היו סוחרים בכל מיני דברים אלא בקרקע, ומי שהיה לו הרבה קרקע היה עשיר, וכל העשירות היה בקרקע. ובפסח ובשבועות היה עוד ההתחלה ולא ידעו מה שיהיה, שיכול להיות שיבוא שדפון ולא יהיה שום דבר, אבל בסוכות חג האסיף שרואה שיש לו כבר לאכול לכל החורף ועי"ז יש לו

[שבועות כה.] האומר שבועה שלא אישן ג' ימים מלקין אותו וכו' ואיך לא ראינו שינה ? ועוד שאל בשם ה"שבט סופר": מה הפירוש לא ראינו וכו', איך יכולים לראות את השינה ?

וענה: דהולך בטל כישן דמי [מג"א או"ח תרצג ס"ו] ושם לא הלכו בטל כדאמר הסדר שהיה שם.

ולפי זה מדוקדק הלשון 'לא ראינו' – שאם הוא הולך בטל רואים את השינה. וא"ש גם שלא ראינו הפירוש שלא הלכו בטל ולא שלא ישנו.

המהרי"ל דיסקין זצ"ל היה עושה שמחת בית השואבה בביתו והיו מרקדין שם, והיה אומר להם: "כאפ אריין לרקוד בשנה זו, דלשנה הבאה אפשר וועט מען נישט צולאזן" [שלשנה הבאה אולי לא יתנו לרקוד], והיינו משום דברי הרמב"ם [לולב פ"ח ה"ד] שבביהמ"ק לא היו עושין אותה אלא גדולי חכמי ישראל".

אומר הרה"ק מסאטמר ה"דברי יואל" זי"ע: בפסק הדין בשמים נכתב "זכאי" או "חייב", אם חלילה, נגזר על האדם שהוא "חייב", יש לו תקוה ותקנה: 'י עלזו ח סידים ב כבוד' – ר"ת חייב, בא הדבר לרמוז כי אפשר להמיר את ה"חייב" בשמחה של מצוה.

לכך נקבע מועד חג הסוכות לאחר ימי הדין, ולכן היסוד המרכזי של החג הוא השמחה. ע"י ששמחים ומרננים בחג, ע"י שרוקדים ומפזזים בשמחת בית השואבה – מוציאים לפועל את ה"חייב" שנגזר על האדם.

במוצאי שבת חוהמ"ס תש"ע, ביקר כ"ק האדמו"ר מפינסק – קרלין שליט"א אצל מו' רה"י הגריא"ל שטיינמן זצ"ל, ושאל את רה"י מה הטעם שעיקר השמחה היא בשאיבת המים? כאמור 'ושאבתם מים בששון', וכמבואר בסוכה דאזיל על שמחת שאיבת מים לניסוך המים בחג, והא היין משמח יותר, כלישנא דקרא 'והיין ישמח לבב אנוש', גם מנסכים יין בחג בכל המועדות, ומ"ט אין עיקר השמחה בניסוך היין אלא בניסוך המים, שלכאורה הוא דבר קטן ממנו?

ואמר רה"י: "דחזינן מהבא שעיקר השמחה היא בדבר הפשוט והטבעי, הבא בצורת גדילתו בלא תוספות", שבפשטות יש את השמחה הכי גדולה יותר משמחת היין.

שבת חול המועד:

שמחה בפולה, וע"ז בא קהלת לומר 'הבל הבלים' – דכשאיין לו כלום אין מה להגיד 'הבל', אבל כשיש לו הרבה אז אומרים לו שצריך לדעת ש'הכל הבל'.

מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש: [א]

במדרש: א"ר יודן, תחת השמש אין לו, למעלה מן השמש יש לו.

מבאר הרה"ק ה"ערבי נחל" זי"ע: עפי"מ שמספרים, שצדיק אחד בבואו לביהמ"ד אמר שאינו יכול להישאר שם כי ביהמ"ד הוא מלא תורה, ובראותו איך השומעים מתפללים על דבריו, הוסיף לומר: עליכם לדעת שתורה לשמה בוקעת לעילא ואינה נשארת בביהמ"ד, לא כן תורה שלא לשמה, שאינה בוקעת ונשמרת בביהמ"ד, לכן קשה לי לסבול ריח תורה זו. [נמטו בה משמיה דהבעש"ט הק' זי"ע].

וזה רמזו חז"ל באמרם שאף בעמלה של תורה אין יתרון, אם לומדים אותה שלא לשמה, כי אז היא "תחת השמש", כי אינה בוקעת לעילא, ובצדק סיימו חז"ל: אבל למעלה מן השמש – היינו הלומדים תורה לשמה שבוקעת לעילא ואינה נשארת תחת השמש, לה בוודאי יש יתרון.

כתב בספה"ק "מדבר קדש": גודל החיוב לומר קהלת הוא עד אין שיעור שהוא מלא יראת השם, ויש מגדולים שרצו לומר שצריכה ברכה קודם קריאת קהלת, אלא שאין הפסק דין כן, אבל לומר הוא חיוב גדול וגם הוא ברית כרותה מי שאומר ספר קהלת אי אפשר שלא יתעורר בו יראת ה', אלא שאין בכולם בשוה, יש שלא נתעורר רק לפי שעה ויש שע"י שנתעורר היראה אצלו נשארה אצלו לעולמי עד, אבל לכה"פ א"א שלא יתעורר לפי שעה.

ולכן נקרא בשם "קהלת" – לשון שהקהיל חכמות הרבה, וממילא נמשך אצלו מזה יראת שמים... וממילא כשנמשך ע"י קהלת יראת שמים ממילא נמשך עשירות...

הולך אל דרום וסובב אל צפון סובב הולך הרוח ועל סביבותיו וגו' [א ו]

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע אמר בשם הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע: דרום – הכוונה על חכמה, וכדאי' הרוצה להחכים ידרים. צפון – אי' בספ' שהכוונה היא

על עשירות, - הרוצה להעשיר יצפין. וזה"פ 'הולך אל דרום', היינו שהאדם צריך תמיד שכל מגמתו – שעיקר הילוכו יהיה אל הדרום – אל החכמה – התורה, ורק ה"סובב" שיהיה אל הצפון, שהרי צריכים גם לפרנסה, ולכן בצד עושים גם קצת פרנסה, אבל הצרה היא שהיום מהפכים ועושים מהולך סובב, וכפי שממשיך הפסוק: סובב סובב הולך, שעושים מהסובב – מהעשירות – הולך – את העיקר, וכל מגמתם היא רק כסף – עשירות.

ה"חפץ חיים" זצ"ל אמר: שהכוונה היא כי כל תכלית האדם הלא היא ללכת אל דרום [הרוצה שיחכים ידרים], ללמוד תורה ולקיים מצוות, וזהו 'הולך אל דרום'.

אולם כששואלים את האדם, למה אתה יוצא מבית הכנסת מיד אחרי התפילה ואיך יושב ולומד שעה או שתיים, יענה ויאמר לך: כי 'סובב אל צפון' [הרוצה להעשיר יצפין], כלומר איננו הולך אלא 'סובב', פונה הוא מעט לעסקיו להרויח לפרנסת ביתו.

אבל סוף דבר הוא כי 'סובב סובב' – הוא טרוד כל כך ב'סובב' – עד ש'הולך הרוח' – כלומר עד שתצא נשמתו.

והסוף הוא, כי 'על סביבותיו' – בשביל שהיה טרוד יותר מדאי ב'סובב' – 'שב הרוח' – שולחים אותו בחזרה לעולם הזה לתקן את אשר החסיר.

ולשמחה מה זו עושה: [ב ב]

הרה"ק מצ'ורטקוב זי"ע אמר: הנה כאשר נתעורר באדם איזו מדה כגון מדת היראה, צריך להתיישב היטב אם היא לא נמשכת ממרה שחורה ועצבות ח"ו, אבל מדת השמחה, היא תמיד טובה, ועל זה רמז שלמה המלך ע"ה: 'ולשמחה מה זו' – מכל מקום שהשמחה באה, עשה פעולה טובה בהאדם.

חסידים ביקשו מהרה"ק השרף מסטרליסק זי"ע, שיראה להם דרך התנהגות בעבודת ה', וענה להם: שיהיו בשמחה, כתיב: "ולשמחה מה זו עושה", אפילו שמחה של מה – "עושה" – פועלת ומתוך שלא לשמה בא לשמה.

הרה"ק רבי דוד מדינב זצ"ל היה דרכו כשהיה על חתונה, שהיה מדבר להחתן דיבורים עד שצחק, כדי

מתחילת הולדו, והיצ"ט בא רק לאחר י"ג שנים, אבל מדוע נקרא "כסיל", הרי הוא חכם להרע? אכן, בעת שישבתי בבית הסוהר וגם שם בא היצה"ר אלי, אמרתי לו בשלמא אני, אנוס אנכי לשבת תחת דלתים סגורות ולא יתנוני לצאת החוצה, אבל אתה היצה"ר מי יכריחך להיות כאן סגור כמוני, ואין לך כסילות גדול מזה.

הרבי ר' העניך מאלכסנדר זי"ע אמר: 'מלך זקן וכסיל', שיצר הרע מולך אפילו על זקן וכסיל – הגם שמלך בשר ודם יתן להם חופש ממלחמה ...

אמרו במדרש: למה קורא אותו 'מלך'? שהכל שומעין לו וכו'. ולמה קורא אותו 'כסיל'? שהוא מלמד לאדם דרך רעה.

שואל הגר"י גלינסקי זצ"ל: אינו מובן, אמנם הוא מדריך לדרך רעה, אבל בכזו חכמה, בערמה כה רבה, בתחכום עצום ורב – ואיך מכנים אותו בשם 'כסיל'? התשובה היא: כשקוראים לאדם "מלך אנגליה", פירושו שהוא מלך על אנגליה, וכשקוראים ליצה"ר 'מלך כסיל' – הרי הוא מלך על כסילים, כי מי כסיל שומע לקולו ומאבד עצמו משני עולמות ...

אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלקים כי האלקים בשמים ואתה על הארץ על כן יהיו דבריך מעטים: [ה א]

מבאר ה"חתם סופר" זצ"ל: אל תתקש ולבקש מלפני האלקים דבר אשר לדעתך הוא לטובתך, 'כי האלקים בשמים' – והוא יודע טוב ממך מה שטוב בשבילך ובשביל בני משפחתך, 'ואתה' – שהינך 'על הארץ' – הגשמית, אינך יורד לעומקו של דבר, לדעת מה באמת טוב בשבילך.

'על כן יהיו דבריך מעטים' – אתה תבקש מהשי"ת רק שיעשה את הטוב, ומה שהוא יודע שטוב, זה טוב האמיתי.

עושר שמור לבעליו לרעתו: [ה יב]

בשם הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: שהכוונה שהעושר שמור לבעליו – שיבוא לו בזמן – בתקופה רעה, ואז זה יעזור לו.

טוב לשמוע גערת חכם מאיש שומע שיר כסילים: [ה ז]

שלא לעבור על מאמר חז"ל כל הנהה מסעודת חתן ואינו משמחו וכו'. פעם אחת היה על חתונה, והיה חתן כזה שלא היה יכול לשמחו בדברים, עד שעלה ברעיונו ושאל אותו "וואס טוט זיך", וצחק החתן קצת. ואמר אז הרה"ק בדרך בדיחותא: 'לשמחה' – אז מ'וויל משמח זיין, "מה זו עושה" – צריכים לשאול וואס טוט זיך...

יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך: [ב יג]

בספר "שער בת רבים" כתב לבאר: שזהב ופחם אין משהו אמצעי ביניהם, אם יש פחם זה פחם, ואם יש זהב זה זהב. לעומת זאת, אור וחושך יכולים לשמש בעירבוביה, וכשמתחילה לזרוח השמש, עדיין חושך מוחלט שורר בחוץ. וזכל זאת, כבר רואים קצת, וזה יותר טוב מן החושך המוחלט, וככל שיעבור הזמן והשמש תמשיך לטפס במזרח, כך יהיה יותר ויותר אור. וזאת רצה שלמה המלך ע"ה ללמדנו: 'יתרון החכמה מן הסכלות' – הוא 'כיתרון האור מן החושך'. אל תאמר שאם אינך יכול ללמוד כל הזמן ולדעת כל התורה, אין טעם ללמוד כלל, משום שגם קצת לימוד תורה גם כמה שאתה יכול, יש בו יתרון על החושך המוחלט.

ומותר האדם מן הבהמה אין: [ג יט]

בשם הרה"ק מסקווירא זי"ע: יש לפרש שהיתרון של האדם מהבהמה הוא, "אין", שיכול לומר איני רוצה לעשות כך, ויש לו בחירה לבחור בטוב ולמאוס ברע.

ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים וגו': [ד ב]

פעם הזדמן הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל לעיר אחת ביום שבו נפטר אדם חשוב שלא הכירו, והוא נתבקש להספידו, אמר תוך כדי ההספד: למעשה איך יכול אני להספיד את הנפטר ואין אני מכיר? אולם מקרא הוא בקהלת 'ושבח אני את המתים שכבר מתו מן החיים' – יכול אני לשבח את המתים לפי מה שאני שומע עליהם מן החיים...

טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסיל: [ד יג]

בעת שישב הרה"ק רבי ישראל מרוזין זי"ע במאסר, אמר: מעולם תמהתי על מאמר חז"ל שדרשו על פסוק "מלך זקן וכסיל" דקאי על היצה"ר, דבשלמא "מלך" י"ל כיון שמתעצם על האדם ורוצה למשול בו. וגם השם "זקן" ניחא ג"כ כיון שלפתח חטאת רובץ

ואצל הצדיקים הוא מונח בקופסא...

אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה כי לא מחכמה שאלת זאת: [ז י]

בקונטרס "משמיע שלום": החסיד רבי שלמה וינברג ז"ל בן מרן ה"ברכת אברהם" זי"ע, היה רגיל לחזור על אחת האמרות ששמע מפי קדשו של הרבי ה"בית אברהם" זי"ע בימים הראשונים בבואו לטבריה: הכתוב אומר בקהלת 'אל תאמר שהימים הראשונים היו טובים מאלה כי לא מחכמה שאלת זאת', והשאלה נשאלת, מדוע אל תאמר כן? הלא לכאורה ברור שהימים הראשונים היו טובים מאשר בזמננו, וכי היכן יש כיום את העבודה של הצדיקים והחסידים שהיו בזמנים הקדומים? אלא, השיב הרבי, כאשר יהודי עובר ברחוב כיום, ונקרית לפניו הסתכלות, והוא מתגבר על יצרו וכובש את עיניו ואינו מביט למען כבוד שמו יתברך, מי יודע אם דבר זה אינו חשוב ויקר לפני הקב"ה כמו העבדות והחסידות שהיו בעבר.

שוב חזר ה"בית אברהם" על הדברים והוסיף ואמר: בזמנים שלנו, כשיהודי בלכתו ברחוב מתגבר על עצמו ועוצם עיניו מראות ברע, בודאי זה חשוב לפניו יתברך ככל העבודה של הצדיקים בשנים קדמוניות. כשחזר ה"בית אברהם" על הדברים לאחר מכן פעם נוספת, הוסיף עוד ואמר: "אין ספק שכשיהודי בזמנינו מתגבר מלהביט במה שאסור, הרי זה חשוב פי כמה וכמה הרבה יותר מאשר עבודת הצדיקים בימים הראשונים..."

בצל החכמה בצל הכסף, ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה: [ז יב]

ב"תורת אבות" הביא לפרש: כשם שהחכמה נמשכת אל החכמים, כמחז"ל [ברכות נה.] עה"פ 'יהיב חכמתא לחכימין' – שהקב"ה נותן חכמה למי שיש בידו חכמה, כמו"כ נותן הקב"ה עשירות למי שיש בידו עשירות. ומהיכן יש לו העשירות מתחילה? עי"ז שהוא שמח בחלקו. ואחז"ל איזהו עשיר השמח בחלקו. ומאחר שיש לו כבר עשירות ששמח בחלקו, הקב"ה משפיע לו עשירות ממש. "שמחה הוא המפתח של פרנסה".

בשם הגאון ר' סנדר מסטאנב זצ"ל: כי יששכר וזבולון שניהם יחלוקו בעוה"ב בשוה, וזה 'בצל החכמה' – שם

פעם אחת שאל הרבי ר' יהונתן לאיש אחד מהמשבילים אם בקי הוא בשיר משורר פלוני, ויען לו בקי אני כי שמעתי בבית המשחק הרבה פעמים, אך מנא ליה לרבינו לידע בטיב שירי משוררים יוונים, האם קרא רבינו בספריהם?

ויען לו: גם אני קראתי בהם ובקי אני בהם, כי כל רב צריך להיות בקי בזה, כי שלמה המלך ע"ה כתב: 'טוב לשמוע גערת חכם מאיש שומע שיר כסילים', הוה ליה למימר טוב לשמוע גערת חכם משמוע שיר כסילים? אלא הכי פירושו: דאם יעמוד רב על הבימה וידרוש מוסר שלא ללכת לבתי תיאטראות ואל לבלות זמן בקריאת ספרי חיצונים רק לעסוק בתורה, בוז יבוז לו באמרם אילו היה הרב בקי בטיב השירים הנשמעים שם, וגם אם היה בקי בחכמות אחרות לא היה מזהיר אותנו מהם, דהרב רק שוקד על התורה מנעוריו ואין לו ידיעה בחכמה אחרת הוא מוכיח אותנו, ולכן דבריו אינם נשמעים, לא כן אם הרב בקי בכל ואעפ"כ מוכיח שלא לאבד זמן בהם, לרב כזה שומעים.

וזה"פ "טוב לשמוע גערת חכם", מוסר של חכם, ומאיזה תלמיד חכם טוב לשמוע מוסר, "מאיש שומע שיר כסילים", מרב שבקי ומבין שיר כסילים, מאיש כזה טוב לשמוע מוסר, ו"שומע" פירושו מבין, כמו שנאמר "כי שומע יוסף". ואומרים זאת גם בשם הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע שכתב זאת להרה"ק רבי מאיר מאפסא זי"ע בעל "אור לשמים", על עצמו שהיה מסתובב בדאנציג לרגל מסחרו בתרופות ורבים השיב שם מעוון.

אל תבהל ברוחך לכעוס: [ז ט]

סח הרה"ק מסטראפקוב זי"ע: שני בעלי דינים באו לד"ת לפני הרה"ק מלינסק [אביו של הר"נ מרופשיץ] כשאמר להם את הפסק, מיאן אחד מהבעלי דינים לקיים את הפסק, אמר לו הרב: דע לך, שכשנתמניתי כאן לרב-הבאתי עמי קופסא אחת, והיא מונחת למעלה על הארגז, ובתוכה מונח כעס. כשאני צריך לכעוס לכבוד שמים, אני עומד על הספסל ומטפס ועולה עד שאני מגיע לארגז, ולוקח לי משם קצת כעס וכועס. ואם אכעוס עליך – לא תהיה תרופה למכתך, ובכן דע את אשר לפניך. מיד נפל פחד ומורא על הבעלי דינים וקיימו כל מה שפסק הרב בד"ת.

וסיים הרה"ק מסטראפקוב: זהו שאמר קהלת: 'אל תבהל ברוחך לכעוס כי כעס בחיק כסילים ינוח', כלומר: אצל הכסילים הכעס הוא בחיק, מוכן ומזומן,

'בצל הכסף', אבל מ"מ יתרון החכמה הוא – 'אשר תחיה בעליה', כי האומר דבר שמועה משמו של הת"ח, שפתותיו דובבות בקבר ומחיה אותו, וזה היתרון במי שהחכמה איתו ולא בצל הכסף.

כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא: [ז כ]

פירש האלשיך הק', כי יחטא הוא מלשון חסרון, כדכתיב 'והייתי אני ובני שלמה חטאים', שפירושם חסרים. שקשה למצוא אדם צדיק שלא ימצא איזה חסרון בהטוב שהוא עושה, כי כמה מיני לשמה יש, והטוב האמיתי הוא בלתי לה' לבדו, וזה אינו מצוי כל כך.

והרה"ק מרז'ין זי"ע אמר: שהטיל הכתוב תנאי בתיבת "הארץ", שזה דוקא כל עוד שהוא עדיין דבוק מעט בחומריות ובארציות, אולם המזוכך מכל וכל, כמשה חנוך ואליהו וכדומה, יש ויש, שעושים טוב ואינם חוטאים.

ומוצא אני מר ממות את האשה: [ז כו]

בגמרא ברכות: במערבא כי נסיב איניש איתתא אמרי ליה הכי, מצא או מוצא, מצא דכתיב 'מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה', 'מוצא' – דכתיב 'ומוצא אני' וגו'. אומר המגיד מדובנא זצ"ל: מהו ההבדל בין 'מצא' ל'מוצא'? אלא 'מצא' טוב הוא לשון עבר, כי דבר טוב מרגישים רק בהתחלה, ו'מוצא' אני מר ממות' הוא לשון הווה, שהדבר רע מרגישים ברעתו כל יום.

לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו: [י ב]

אומר הרה"ק ה"קדושת ציון" מבאבוב זי"ע ה"ד: נראה בזה לפרש עפ"י הפסוק 'עשר תעשר', ודרשו חז"ל עשר בשביל שתתעשר. כי הנה החכם בשעה שהוא מפריש מעשר מכספו, יודע הוא שאינו מחסר מממונו בזה, כי הוא חכם הרואה את הנולד ויודע שעתיד הקב"ה לתת לו בעבור זה עשירות וכ"ט. אבל הכסיל אינו רואה אלא את החסרון שנגרע מממונו. והנה מילת "עשר" שמשמעה עשר נכתבת בשי"ן שנקודתה העליונה היא מצד שמאל, ומילת "עשר" שמשמעה עשירות נכתבת בשי"ן שנקודתה בצד ימין. 'לב כסיל לשמאלו', הוא רואה רק מה שנחסר לו עכשיו מממונו, דהיינו את המעשר הנרמז בשי"ן שמאלית, ולכן מונע את עצמו מלתת צדקה.

הגאון רבי חיים מוולאז'ין זצ"ל בא פעם אחת בשבת לישיבה ומצא שם בחורים משוחחים בדברים בטלים. אמר להם הגר"ח: מדוע תבלו עתותיכם בהבל ורעות רוח, הלא טוב מזה לו ישנתם כעת, שנודע כי שבת נוטריקון: ש ינה ב שבת ת ענוג. אמר אחד הבחורים: רבי, אולי נוטריקון שלו היא ש יחה ב שבת ת ענוג? ויענהו הגר"ח: על זה נאמר 'לב חכם לימינו' – [בשי"ן ימנית], 'ולב כסיל בשמאלו' – [בשי"ן שמאלית]...

תן חלק לשבעה וגם לשמונה כי לא תדע מה יהיה רעה על הארץ: [יא כ]

אומר הרבי ה"בית ישראל" זי"ע: פשוט הפשט הוא, שבן אדם צריך להכין עצמו מקודם, משום שהוא לא יודע מה שעלול לבוא. אולם ב"שפת אמת" איתא: 'תן חלק לשבעה' קאי על סוכות, 'וגם לשמונה' קאי על שמחת תורה. וזה"פ 'תן חלק לשבעה' כו', שאם נותנים חלק לשבעה אז ממילא זה גם לשמונה, היינו שאם מכינים עצמם בשבעה, אז גם בשמיני זה טוב.

וכתוב יושר דברי אמת: [יב י]

בגמ' פ"ק דר"ה איתא: ביקש קהלת להיות כמשה יצתה בת קול ואמרה לו "וכתוב יושר דברי אמת" ולא קם נביא עוד בישראל כמשה. ותמוה. וביאר הרבי ר' יהונתן צוק"ל: עפ"י דא"י במד', למה התחיל הקב"ה בבראשית, חד אמר בשביל התורה שנקראת ראשית, וח"א בשביל משה שנקרא ראשית, וח"א לפי שסופי תיבות בראשית בר א אלקי ם הוא אותיות אמת [שלא כסדרן].

ועל פירוש זה קשה, למה נרמז אמת שלא ביושר [לפי סדר], "תא"מ", ועל כרחך דמסתבר כפי' השני דבזכות משה שנקרא ראשית, ותיבת "אמת" נרמז בסופי תיבות בר א אלקי ם א ת ביושר, ולפי"ז שהעולם נברא בשביל משה, ממילא אין להקיש אליו שום נברא בעולם כמובן.

וזהו שיצתה בת קול ואמרה: כתוב "יושר" דברי אמת, ובראשית ע"כ בשביל משה כנ"ל, וממילא אין דומה לו.

ויותר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה: [יב יב]

ב"חידושי מהרי"א" מפרש בדרך צחות: עפ"י"מ שאחז"ל שלשה ספרים נפתחין בר"ה, אחד של רשעים גמורים, ואחד של צדיקים גמורים. ואחד של

בינונים. עוד אחז"ל אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או בדור שכולו חייב. נמצא שבאשר יבוא גוא"צ בב"א, לא יצטרך הקב"ה יותר מספר אחד, או לצדיקים או לרשעים, וא"כ זו הכוונה: 'עשה ספרים הרבה' – כלומר כ"ז שצריך כמה ספרים, הרי 'אין קץ' – עוד לא הגיעה עת הגלות.

הרה"ק מדז'יקוב הזהיר את בניו שלא להדפיס את דברי תורתו, ואמר להם טעם הדבר: יש "חסידים" שאחרי שאוכלים ושותים לשובע בש"ק והולכים לישון על משכבם, לוקחים להם ספר על מיטתם לקרוא בו עד שירדמו, ואיני רוצה לשכב עמהם ...

סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא וגו': [יב יג]

מרגלא בפומיה של היהודי הק' מפשיסחא זי"ע: 'סוף דבר' – לעת"ל בזמן הגאולה בב"א, 'הכל נשמע' – לא יהיה נשמע שום דבור רק 'את האלקים ירא ואת מצותיו שמר' – ולבד מזה לא יעסקו בשום ענין.

הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל – הי"ד אמר: הכוונה בזה, שלא יחשוב אדם שיראת שמים היא מעלה אחת בין שאר מעלות אחרות, אלא לא כן, 'את האלקים ירא וגו' כי זה כל האדם' – רק עם יראת שמים הוא נחשב ל"אדם".

הושענות

בספה"ק "אמרי יוסף" בשם המהר"ש מבעלזא זי"ע: אנו מתפללים שואגים ואומרים "הושענא", ופירושו שאנו צועקים בקול הושענא, ולכאורה יש לדקדק הרי אנו אומרים "וכל מאמינים שהוא עונה לחש", הרי שהקב"ה עונה לתפילה שאנו מתפללים בלחש ולא בשאגה בקול.

אמנם ההפרש הוא, כי יש ב' מיני תפילות, אם מתפלל על דברים אשר ירא מהמקטרגים שלא יקטרגו ח"ו על תפלתו, זו התפילה צריכה להיות בלחש, שלא יהיה אחיזת חיצונים בתפילתו וקטרגו ח"ו, כי זה הטעם שאנו מתפללים תפילה בלחש כנודע, אכן בתפילה כזו אשר אין אנו יראים מהמקטרגים שיקטרגו ח"ו אזי אנו יכולים להתפלל בקול רם בשאגה ואין אנו יראים מהמסטינים ח"ו.

הושע נא למען בריתך: נאמר ברית במלח ונאמר ברית ביסורים מה מלח ממתיק את הבשר אף יסורים ממתיקים את הגוף.

אמר הרה"ק רבי שלמה לייב מלענטשנע זי"ע בשם הרה"ק רבי מנדלי מרימנוב זי"ע: שמאכל אשר אינו נאכל מחמת מלחו אינו מאכל אדם, אף יסורים הוא ג"כ כמו כן, באם יש יסורים ח"ו על עמו בני ישראל, שא"א לסבול אותם כמו ביטול תורה ותפילה וכדומה, הוי כמו מליח שאינו נאכל מחמת מלחו.

ולזה אנו מתפללים לפניך "הושענא למען בריתך", שאתה כרתת ברית עם המלח והיסורים – ראה גודל היסורים שעושין בנו שאין לך יום שקללתו כו' ישמעאל כארי דורס, עשו כתחמס זה דורס וזה חומס, ראה כמה ביטול תורה ותפילה ושאר מצוות שצויתנו מפני גודל השעבוד, וזה "הושענא למען בריתך הושענא למען גדלך ותפארתך" איה הוא גדולתך ותפארתך כביכול שמך מחולל ביניהם בין הגויים איה תפארתך.

הושע נא למען דורשנו: אומר ה"יטב לב" זי"ע: על דרך שאמר דוהמע"ה 'תעיתי כשה אובד' שאינו יודע לחזור עד שיבקשנו הרועה, לכן בקש את עבדך והראני את הדרך אלך לשוב אליך ואל ביתך, וז"ש הושענא למען דורשנו – שאתה רוענו הדורש ומבקש אותנו.

ב"שמע יעקב" בשם הרה"ק רבי אשר מראפשיץ זי"ע: הפירוש שאנו מתפללים, "רבוש"ע אתה צויתנו בתורתך הקדושה במצות השבת אבידה 'והיה עמך עד דרוש אחיך אותו' [דברים כב ב], ואנחנו בעוה"ר אבודים בגלות המר הזה, ואין לנו דורש ומבקש אלא אתה, למען דורשנו.

הושע נא למען למודך: ב"בנאות דשא": בפשוטו הכוונה למען התורה ולמען ישראל – לומדיה. אך יש לפרש עוד, דהנה בערוך [ערך למד] מביא ב' פירושים ל"לימודים", א' כלשון הגמרא [שבת קכה:]: 'צאו ולמדו' – שיש לסדר לפני שבת את האבנים שרוצים להשתמש בהן בשבת ולישב עליהם, ופירוש ב' ע"ד מה ששינו במשנה [כלים פ"ה מ"ט] 'תנור שבא מחתך מבית האומן ועשה בו לימודיו' – שעשאן דפים דפים כדי לחברן יחד על ידי מסגרות, הרי שיש בזה ב' משמעויות – ליישר ולחבר. זהו 'למען לימודך', כי אנו

לומדים תורה כדי שהיא תיישר אותנו ואת מדותינו, ושנהיה מחוברים ומקושרים לרבוש"ע, ושמורים מכל רע וסגורים ומוקפים כראוי.

הושע נא בית הבחירה: מבאר הרה"ק ה"קדושת יום טוב" זי"ע: דמלפנים בישראל היתה הבחירה ביד כל אחד מישראל לבחור בטוב או רע ח"ו. לא כן עתה בדורות האחרונים, שגברו התאוות וכביכול ניטלה הבחירה, ועל כך תפילתנו היא 'הושע נא בית הבחירה'.

הושע נא אום אני חומה: ה"שפת אמת" מביא מה"חידושי הרי"ם זי"ע: שהיינו שמעלת בני ישראל שדברי תורה כחומה אצלם. שאין ביכולתם לעבור על מאמרו ית"ש.

הושע נא שואגים הושע נא: מפרש הרה"ק ה"שפע חיים" זי"ע: בהקדם דברי חז"ל עה"פ 'וקולה לא ישמע' [שמואל א א יג], מכאן שאסור להגביה קולו בתפילתו [ברכות לא.]. אמנם, לא שנו אלא שיכול לכוין אל לבו בלחש, אבל אם אין יכול לכוין את לבו בלחש, מותר וכן נפסק להלכה {שו"ע או"ח קא ב}: אם אינו יכול לכוין בלחש מותר להגביה קולו.

וזהו 'הושע נא שואגים הושע נא' – שיעזור ויגן ויושיע את ה"שואגים" בתפילה בלחש, שדעתם קצרה ואינם יכולים לכוין לבם ומוכרחים להרים קולם שיהיה להם ישוב הדעת וכוונת הלב, ואז יוכלו להתפלל בלחש כפי שראוי לכתחילה. [=א"ה: נאים הדברים למי שאמרם]...

הושע נא קרים לזרמה: אומר הרה"ק רבי משה מקוברין זי"ע: התפילה והבקשה בזה היא, שהעבודת ה' שהיא בקרירות ומבלי שום חיות, 'לזרמה' – שתהיה ברוב חמימות והתלהבות.

הושע נא שלש שעות: בשם הרבי מקאצק זי"ע: עפ"י דא"י בגמ', חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים. והנה בכל יום ויום מתפללין שלש תפלות, ולפני כל תפלה צריך לשהות שעה אחת, ועל כן אנו מתפללין ומבקשים להשי"ת שיושיע לנו, שנוכל לכוון לבנו

ומחשבותינו באותן שלש שעות, שלא יבוא היצר להטריד אותנו.

בשם הרה"ק מרוז'ין זי"ע: אשר ג' שעות אחרונות קודם זמן הגאולה יהיה קשה להחזיק עצמו ביודישקייט, כמו שעומד בקיר ברזל חלקה וצריכין לטפס ולעלות בלי צפרנים, וזהו מה שאומרים הושענא שלש שעות הושענא.

הושע נא יודעי בין שעות: נראה לפרש בדרך רמז עפ"י מה דא"י בספר "נהר שלום" מהרה"ק רבי שלום שרעבי ז"ל: כי אף מה דאיתא בגמ' שיום הכיפורים אינו מכפר על הכל, מ"מ ע"י תשובה קודם תקיעת שופר יכולים לתקן הכל. וזה"פ "יודעי בין שעות" – שיש שעות שיכולים לתקן הכל בחיים, והוא זמן של תקיעת שופר.

הושע נא יושבת וממתנת עד כלות השבת: לכאורה איזה שבח זה לכנסת ישראל שיושבים ומצפים לסיום השבת?

אלא אומר הרה"ק ה"אמרי חיים" מויז'ניץ זי"ע: הפירוש הוא שיושבים ומצפים לש"ק עד בחינת "כלות הנפש".

הושע נא למען עוזך. הושע נא למען פארך: אומר הרה"ק ה"עטרת ישועה" זי"ע: ידוע דאין עוז אלא תורה, וזהו שאנו מתפללין להשי"ת שיושיע אותנו למען התורה, אך הרי אין אנו עוסקין בה כראוי בעוה"ר, ואיך יש פתחון לב לבקש תשועה בעבורה.

אמנם כבר אמרו חז"ל [ברכות יז.]. רצוננו לעשות רצונך ומי מעכב, שאור שבעיסה מעכב והוא היצר הרע, ואם כן אנוסים אנחנו מפאת היצר, ואונס רחמנא פטריה. מלת 'פאר' נוטריקון א ונס ר חמנא פ טריה, וזהו שאומרים, 'הושע נא למען עוזך, הושע נא למען פארך', דאונס רחמנא פטריה.

מספרים שהרה"ק מבארדיטשוב זי"ע, פעם אחת המליץ טוב בעד אחינו בני ישראל כדרכו בקודש, ואמר בזה"ל: רבוש"ע מוכרח אתה למחול עוונותיהם של ישראל, ואם תשא חטאתם הרי טוב, ואם אין – אגלה הסוד שאתה הולך כביכול בתפילין פסולים חלילה.

שיהיה לישראל כל טוב שיהיה להם ראש שלם לעבוד את ה' באהבה.

בספר "אמת ליעקב" כתב: שאנו דומים לתמר אשת יהודה שאף שהוציאוה לשריפה עם כל זה עמדה באמונתה, כמו כן אנו, שאף שהרוגים עליך וכו' עם כל זה אנו חבוקים ודבוקים בך.

הושע נא ההרוגה עליך ונחשבת כצאן טבחה: כותב ה"אמרי אלימלך": כי בני" תמיד מוסרים נפשם ונהרגים עליך, ואעפ"כ אינם מחזיקים טובה לעצמם, וחושבים בעצמם כצאן טבחה – היינו כאילו כבר המה נשחטים ואינם עושים כלום במסירת נפשם.

ה"דברי שמואל" מסלונים זי"ע אומר: כל ישראל מוכנים למסור נפשם על קידוש שמו ית', וכי יסכים מישהו להיות גוי, אלא המדרגה היא, ונחשבת כצאן טבחה – חשיבות הוא אצלם להיות כצאן טבחה.

הושע נא טוענת עולך: כתב בספה"ק "באר משה": שיש בקרב ישראל צדיקים גמורים אמיתיים שאינם חוששים כלל לצער עצמם ולא מקפידים כלל על צער הנוגע אליהם, אך שהם טוענים עולך, וצועקים בכל נפשם ומאודם על עולך שהוא העול והגלות השכינה הקדושה בביכול.

הושע נא כבושה בגולה הושע נא לומדת יראתך: אומר הרה"ק רבי שלמה לייב מלענטשנא זי"ע: הנה נודע שכל דבר שכבוש הרי הוא כמבושל שמקבלת טעם. הרי אנחנו בגולה עידן ועידנים ועל ארץ טמאה וכבושים תחתם, אעפ"כ אנו צועקים אליך 'לומדת יראתך' שחפצים אנו ליראה שמך וזאת כל עיקר מגמת חשקנו ומאווינו שיהיה יראתך עלינו, ולא קבלנו ח"ו שום טעם מהכבושה, וזה 'כבושה בגולה' – אעפ"כ 'לומדת יראתך'. אבי"ר.

הושע נא מרוטת לחי: אומר הרבי ר' ברוך ממז'בז זי"ע: היינו "ישראל וואס רייסען זעך לחי עולמים".

מפרש הרה"ק ה"עטרת ישועה" מדז'יקוב זי"ע: עפ"י דאמרינן בגמרא בעירובין גבי לחי, נראה מבפנים ושוה

עפ"י דא"י בגמ' מנין שהקב"ה מניח תפילין שנאמר 'נשבע ה' בימינו ובזרועו עוזו'. ותפילין דמארי עלמא מה כתיב בהו 'מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ'. ואם לא תמחול עוונותיהם חלילה לא יהיו נקראים גוי אחד, ואם כן בביכול מניח תפילין שאינם כשרים. עכ"ד. ועל פי הדברים האלו פירש הרה"ק רבי ישראל מרז'ין זי"ע: **הושענא למען פארך:** עשה למען פארך, פאר נקרא תפילין, כדא"י בחז"ל על פסוק "פארך חבוש עליך", ר"ל שאנו מתפללים שהקב"ה יעשה למען פארו וימחול עוונותיהם של ישראל כדי שיהיו התפילין שלו כשרים.

הושע נא דביר המוצנע: כותב ה"ישמח ישראל": היינו שיש מי שלא יוכל לדבר דבור קדוש לפני יוצרו ולא יוכל להוציאו בשפתיו, רק טמון בקרבו אותו הרגש הקדוש ודבור דקדושה, ככתוב 'אמרי האזינה ה' בינה הגיגי', ופירש"י כשאני אומרן האזינה, וכשאין אומרים בינה הגיגי, תבין לעמקי מחשבות הישראלי שכולו טוב, כי שם מושרש הנקודה הפנימית שהוא דבור המוצנע.

הושע נא חנה דוד: בספה"ק "אמרי אלימלך" מביא, שאמרו"ר ז"ל אמר כי בכל דור יש משיח ומסתלק מן העולם לפי שהדור אינו ראוי שיתגלה ויבא, לכן אנו מבקשים על משיח בן דוד שבדור הזה שלא ימות ולהיות חונה בקרבנו ויתגלה במהרה בימינו.

הושע נא גולה וסורה: כי בני" הגם שלפעמים המה גולים ח"ו מהשי"ת, מ"מ מיד המה סרים אליו.

הושע נא דמתה לתמר: מבקשים על הצדיקים שנמשלים לתמר כמבואר במדרש [ב"ר מא א] שישארו בעולם.

בשם הרה"ק מגראדזיסק זי"ע: כי ישראל דמתה לתמר כמו שאחז"ל [סוכה מה:] מה תמר זה אין לו אלא לב אחד אף ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים. ובכה בכיות גדולות ואמר: הלא לולב הוא כפת תמרים, והדין בלולב אם נקטם ראשו פסול, והלא אם אדם מוכה רח"ל ביסורים הן יסורי חולי הגוף והן יסורי עוני הוי כמו נקטם ראשו, שהוא בלי ראש וראשו נשבר ולא יכול לעבוד את ה', וזהו פסול, לכן הושע נא

לדחות אותנו שאין אנו זקוקים לישועה – שהרי לפניך גלויה האמת כי 'דלותי ולי יהושע'...

אומר הרה"ק ה"דברי יחזקאל" משינאווא זי"ע: לשון המדרש פרשת וישלח: אמר לו הקב"ה דוד בני אפילו אתה מקימי כמה פעמים איני קם, ואימתי אני קם לכשתראה עניים נשדדים ואביונים נאנקים, ואמר בבכיה רבה ובצעקה רבש"ע! אין לנו שום זכות לבקשך, כי נשארנו ריקם, רק זאת ש"דלנו מאד" ולכן הושענא.

הושע נא כל שיח תדשא ותושיע: בשם הרבי ר' נפתלי מרופשיץ זי"ע: כי אם האדם זוכה אז פועל אפילו בלא תפילה, אלא מדבר דברים בעלמא בינו לחבירו ואומר האיש הזה צריך לרפואה, ונתרפא תיכף, וכן כל מה שאומר פועל בדברים בעלמא בלי שום תפילה.

וזה הפירוש כל שיח – אפילו שיחה בעלמא כדרך בני אדם יהא עושה פירות – וזה תדשא ותושיע. ודפח"ח.

הושע נא מגדים תמתיק ותושיע: פירש הרה"ק ה"אמונת אברהם" מפיטסבורג זי"ע: 'מגדי'ם' בגימטרי' צ"ח, היינו הצ"ח קללות הכתובים בתוכחה שבפרשת כי תבוא – 'תמתיק ותושיע'.

הרה"ק ה"צמח דוד" מדינוב זי"ע מפרש: מה הבקשה להמתיק את המגדים, והרי מגדים הם ממילא מתוקים ואינם זקוקים להמתקה?

אלא הביאור הוא: שמכאן יש רמז לאותם חסדים המושפעים עלינו שהם באמת תמיד לטובה, אולם לפעמים איננו רואים שהם לטובה, ע"כ אנו מבקשים שאותם מגדים תטעימנו, שאף אנו נרגיש במתיקותם.

הושע נא פרחים לעצמה: אומר הרבי ר' שלמה לייב מלענטשנע זי"ע הם בני הנעורים כמו פרחי כהונה, שיפרחו בכל טוב ולהעצים אותם ולחזק אותם שיהיו בריאים ושלמים אבי"ר.

הושע נא קרים לזרמה: אומר הרה"ק רבי משה מקוברין זי"ע: הקרירות בעבודת ה', לזרמה – להחם שיהיה הכל בחמימות ובהתלהבות הלב, ולא עבודה קרה בלי חיות.

מבחוץ כשר. וא"כ גם ישראל אפילו אם ח"ו עושים איזה עבירה בסתר אל ישיגח הקב"ה על זה, רק באם הם טובים מבחוץ לעיני בשר יושיע להם. וזה 'הושענא מרוטת לחי' – היינו שיושיע הקב"ה לישראל ויהיה להם הדין כמו גבי לחי דנראה החסרון מבפנים ושוה מבחוץ כשר.

הושע נא סובלת סבלך: הרה"ק מרוז'ין זי"ע אמר בשם המגיד הק' מקוזניץ זי"ע לפרש: 'הושע נא סובלת סבלך' – "רבונו של עולם! ס'איז גלוי וידוע פאר דיר, אז ס'איז דא צדיקים אין דור אז ווען זיי זאלען וועלען, וואלטן זיי גיקענט ברענגען די גאולה, - בבחינת 'ותגזור' אומר ויקם לך', צדיק גוזר והקב"ה מקיים – נאר זענען זיך מיישב, דו קענסט דאך געוויס ברענגען די גאולה, און די שוויגסט און די ליידיסט – בכל מקום שגלו ישראל גלתה שכינה עמהם, והשיב לא נאמר אלא ושב, וכתוב 'למענכם שולחתי בבלה', וכתוב 'עמו אנכי בצרה' – שוויגן זיי אויך, און ליידין מיט, מיט דיר, ווייל דו ליידיסט – והיינו כדאמרינן בהאי נחמה דברכות נח: דין לעבד שיהא כרבו – בעטען מיר דיר, הושע נא! העלף דער כנסת ישראל, 'סובלת', ווס זי ליידיט, 'סבלך', ווייל דו ליידיסט".

הושע נא אדון המושיע:

הושע נא בלתך אין להושיע:

הושע נא גבור ורב להושיע:

הושע נא דלותי ולי יהושע:

נשאל הרה"ק ה"דברי חיים" זי"ע: כלפי מה נאמרו הושענות אלו?

והשיב: כלפי התירוצים ששומע אדם כאשר הוא פונה לעזרת רהבים ונדיבים קרוצי חומר, - יש לך "גביר" שכאשר בא אחיו עני להתרימו לצדקה הוא מתנצל שלצערו הוא נתון בדיוק עתה בקשיי נזילות וכיוצא באלו, ואין בידו לעזור לו, והוא מציע לו לפנות אל גביר אחר בעל צדקה, כאשר פונה העני לאותו גביר, עונה הלז שכבר חילק הרבה צדקה ועבר את המכסה, ואינו יכול להוסיף ולהרבות, פונה המסכן לגביר שלישי, מתנפל הגביר עליו בצעקות – אין אתה מתבייש? יהודי בריא כמון לבקש נדבות? לך לעבוד!... אבל אצל מלך חי וקיים, המשיך הרה"ק, כל זה אינו שייך בו – אתה הוא 'אדון המושיע', ואיך יכול להפנות אותנו לקבל עזרה מאחר שאין 'בלתך אין להושיע'; כמו כן איך יכול

הרה"ק ה"דברי שלמה" מבאבוב זי"ע אמר בדרך צחות: דתיבת 'קרים' פירוש קרירות, עדה"כ 'אשר קר' בדרך, שפירשו בו בספרי צדיקים שעמלק הכניס בישראל קרירות לכל דבר שבקדושה. וזהו שמתפללים בהושענא רבא, על אותן בני אדם אשר נתקררו מיראת שמים, 'הושע נא קרים לזרמה', שיוושעו נא מן השמים לזרמה ולהריק עליהם שפע רב של חיות והתלהבות דקדושה כשטף מים רבים, להחזירם לדרכי ה'.

הושע נא דגן מדלקת: אומר הרה"ק ה"באר משה" זי"ע: שמעתי בזה רמז מופלא מאאמו"ר זצ"ל, שדגן מרמז לבחורי ישראל, על דרך [זכריה ט יז] דגן בחורים, ובקשתנו הושע נא להצילה מדלקת, והוא תבערת היצה"ר שלא יתלהב ויבער לבם לעבירה ח"ו ודפח"ח. ולפי פשוטו שיציל השי"ת הגרנות שנותנים בו הדגן והתבואה משריפה והבערה ח"ו.

הושע נא מגד מצלצל: פירש הרה"ק ה"נתיבות שלום" מסלונים זי"ע: 'מגד' זה שמן הטוב, המרמז על עבודת ה', ומבקשים 'הושע נא' על עבודת ה' שלא תצלצל ולא תבלוט...

הושע נא עדרים מדלות: ב"ניצוץ אחד": יש לפרשו מלשון 'ותהי האמת נעדרת' [ישעיהו נט טו], שדרשו בו [סנהדרין צו]. מלמד שנעשית עדרים עדרים והולכת לה, וכבר אמרו בזה דהיינו כשאין איש פועל על פי אמת, אלא הכל בוחנים מה אחרים עושים ונוהרים בעקבותיהם, והם כצאן אשר אין להם רועה, ומשוטטים עדרים עדרים, זהו 'הושע נא עדרים מדלות', כי העדריות וההמוניות, אין לך דלי דלות יותר מכך.

הושע נא עלית שבטים: הושע נא נא פינת יקרת: אמר הרה"ק רבי עמנואל וולטפרייד זי"ע מפאביניץ – חסשפא: רבוש"ע! מצינו בגמרא ב' סוגי קנין משיכה, הכישה במקל, וקורא לה והיא באה. 'הושע נא עלית שבטים' – הושיענו בזה שתעלה מאתנו את השבטים [כמו 'שבטך ומשענתך'] המייסרים אותנו, אלא מכאן ואילך 'פינת יקרת', פנה אלינו בבחינת 'קורא לה והיא באה', עשה בנו קנין משיכה ע"י קריאה של חיבה ולא תכישנו עוד במקלות חובלים.

הרבי ה"אמרי חיים" זי"ע מויד'ניץ סיפר, שהיה בימים האחרונים של סוכות אצל דודו ה"עטרת ישועה" זי"ע מדז'יקוב, ופעם בהושענות אמר בבכיות עצומות, **הושענא עלית שבטים** – רבש"ע אם יש ח"ו שבטים – דינים, מלשון שבט, על בני ישראל, תעלה אותם בחזרה אליך...

הושע נא יום הבחירה הושענא: הרבי מסאטמר זי"ע אמר בשם אביו ה"קדושת יום טוב" זי"ע, שפירש, שאנו צריכין לישועה שיהיה לנו בחירה לבחור הטוב ולמאוס ברע, כי בדורות הירודים האלה כמעט שבטלה הבחירה מחמת שפלות הדור וגדול כח היצר, וריבוי הנסיונות.

הושע נא הר המוריה: הושע נא והר יראה: פירש הרה"ק ה"דברי יואל" מסאטמאר זי"ע: דאיתא בגמרא [סוכה נב.] לעתיד לבוא מביאו הקב"ה ליצה"ר ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים, צדיקים נדמה להם כהר, ורשעים נדמה להם כחוט השערה וכו'. וזהו תפילתנו הושענא הר המוריה, היינו כשיבנה בית המקדש במהרה בימינו, אז הושענא, תושיענו והר יראה, דהיצה"ר יהיה נדמה לנו כהר, היינו 'והר יראה', יראה לנו כהר גבוה, כמדת הצדיקים ולא כחוט השערה ח"ו.

הושע נא חנון בידם מעבידים: הרבי ר' ברוך ממעז'בז' זי"ע פירש: כי בחודש תשרי עובדים ישראל את הבורא ב"ה בקומה שלימה. בר"ה עובדים אותו במוח, ולכך נקרא ר"ה יום הזכרון, על שעובדים אותו במוח. וביום הכפורים מענים את הגוף בתענית. ובסוכות בידים – בלקיחת אתרוג ולולב. ובשמיני עצרת ושמחת תורה ברקידה, שמרקדין ברגלים בשמח"ת. וזהו 'חנון בידם מעבידים' – שבסוכות עושים את החינון בידים.

כהושעת שומרי מצוות וחוכי ישועות: בשם הגאון רבי שמואל ד. מונק זצ"ל: שני סוגי יהודים יש בעם ישראל: האחד – "שומרי מצוות" כהוגן, והשני – אף שאינם מדקדקים כראוי במצוות, בכל זאת בעת צרה אף הם מחכים לישועת ה', ואלו הם "חוכי ישועות" – כן הושע נא.

הסיום 'למען דעת כל עמי הארץ כי ה' הוא האלקים אין עוד'.

הושענא רבא

כתב ב"מטה משה" אות תתקנ"ז: יום השביעי הוא הושענא רבא, ולמה נקרא שמו הושענא רבא, אמר הקב"ה לאברהם אני יחיד ואתה יחיד אתן לבנך יום המיוחד לכפר בו עונותם וזהו הושענא רבא, פירוש שמי אהי' בגימט' כ"א, ואתה בכ"א, עשרה דורות מנח ועד אברהם, והושענא רבא כ"א ימים לחודש תשרי, אמר לו הקב"ה לאברהם אם אין כפרה לבניך בראש השנה יהיה ביום כיפור, ואם לאו יהיה בהושענא רבא.

כותב בספה"ק "צבי לצדיק" מהרה"ק מבלוז'וב ז"ל: שלמה נאמר יום הכיפורים בלשון רבים? ולענ"ד נראה הוא לרמז גם את יום הושענא רבא, שהוא גם כן יום החותם כעין יוהכ"פ, וכמובא גם בשו"ע סי' תרס"ד עיי"ש.

בספר "אבני זכרון" כתב: מקובל איש מפי איש מרבינו הקדוש מלובלין ז"ל בשם רבינו הקדוש הבעש"ט ז"ל מפי אליהו ז"ל, שמי שמתפלל כראוי לכוון לבו באלו השלוש ימים, הושענא רבא, שמיני עצרת ושמחת תורה, אז מסוגל להתפלל כל השנה בכוונה כראוי.

כתב ב"שפתי צדיק" ז"ל: שמעתי מפ"ק אא"ז מו"ר [החידושי הרי"ם] זצ"ל, אצל נערה המאורסה שחייבה התורה על דבר אשר לא צעקה, משמע שכשהאדם יכול לצעוק ואינו צועק מיקרי רצון, וכן תיקנו חז"ל לצעוק כל איש ישראל היום "הושענא" משמע שאם יצעק יענה לו בוודאי, ומחוייב כל אחד לצעוק אף שאינו יודע מה צריך ומה חסר לו יצעק סתם הושענא.

כתב בספה"ק "בית אהרן": בהושענא רבא צריך מאד לעשות תשובה בעת חביטת הערבה, שבעת ההיא הוא גמר החתימה, וצריך האדם מאד לעשות תשובה לפני הקב"ה, ועי"ז הוא בורא בריאה חדשה, כידוע כי ערבה גימטריא זר"ע וגימטריא עז"ר, כי צריך לכוון בעת חביטת הערבה להמתיק ה' גבורות ושיעשה כולו חסדים.

למען חיו מכרכר בשיר: ב"בנאות דשא": שמזכירים זכות דוהמע"ה שהיה משחק בכלי שיר לפני ארון ה', וכביכול ביזה את עצמו לכבוד התורה, כדכתיב [ש"ב ו יד] 'ודוד מכרכר בכל עוז לפני ה'', בשעה שהחזירו את ארון ברית ה' מבית עובד אדום הגיתי, וכתוב [שם טז] 'ומיכל בת שאול [אשת דוהמע"ה] נשקפה בעד החלון ותרא את המלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה' ותבז לו בלבה', ואמרה לו 'מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו כהגלות נגלות אחד הרקים' [שם כ], ומסיים הפסוק: 'ולמיכל בת שאול לא היה לו ילד עד יום מותה'. ואמרו חז"ל [סנהדרין כא. וברש"י ד"ה ואמר] שזה היה עונשה על דבריה לדוהמע"ה, שלא הבינה שכבוד התורה הוא מעל המלכות, ויש להבין מהי המדה כנגד מדה.

אלא הביאור הוא, דהנה שאיפתו ורצונו של כאו"א הוא לגדל ילדים ולחנכם לתורה ומצוות, כמ"ש 'ונהיה אנחנו וצאצאינו וכו', אבל אי אפשר לזכות לכך באם הילדים אינם רואים אצל הוריהם כבוד התורה וכבוד לומדיה – בכבוד אמיתי, ולכן מיכל שביזתה בלבה לכבוד התורה 'לא יהיה לה ילד', כי אי אפשר לחנך את הבנים כראוי רק כשההורים בעצמם מכבדים תורה כראוי.

למען דעת כל עמי הארץ כי ה' הוא האלקים אין עוד:

הגאון רבי אריה לייב תאומים זצ"ל, ראה פעם בחג הסוכות איך בשעת ההקפות, מקיפים הגבירים את הבימה באתרוגיהם, וקופצים בראש, ללכת לפני הרבנים ותלמידי חכמים. הדבר חרה לו מאד, מדוע אינם יודעים לתת כבוד לתורה, לכבד את לומדיה, הרבנים ותלמידי החכמים.

נענה רבי אריה לייב ואמר אז בדרך הלצה: "מעולם היה קשה לי על הסיום שלאחר ההקפות דהושענות, 'למען דעת כל עמי הארץ כי ה' הוא האלקים אין עוד', שאין כאן מקומו ולא מענינא דיומא.

ואולם עכשיו נתיישב לי הענין, כי הלא ידוע מה שדרש רבי עקיבא 'את ה' אלקיך תירא – לרבות תלמידי חכמים', וכיון שראו מסדרי ההושענות שבשעה שמקיפים ואומרים הושענות, אין עמי הארצות מכבדים את התלמידי חכמים, והמה הולכים בראש לפני הרבנים והת"ח, כנראה שאין הם דורשים כרבי עקיבא 'את ה' אלקיך תירא – לרבות תלמידי חכמים', וחששו פן הם דורשים לרבות איזה דבר אחר ח"ו, לכן העמידו

ג. א גרויסע הילף.

הרבי ה"פני מנחם זי"ע כותב: הושענא רבה ושמחת תורה הם כנגד דוד ושלמה, ומתעורר בשמחת תורה גם הכח ממשה רבינו ע"ה כח התורה, דוד הוא הושענא רבה ההכנה לשמחת תורה, אצל דוד כתיב שהיה משמח ומכרכר בכל עוז לפני ארון הקודש, מכרכר בגימ' תלמוד, ואיתא 'טוב רואי' שכל הרואה נזכר לתלמודו, וזהו שנהגו לומר משנה תורה בתיקון ליל שבועות.

בעת כריכת ההושענות, היה הגה"צ מקאלאשיץ זי"ע מספר שלש מעשיות: שתי הראשונות סיפר זקינו רבינו מצאנז בעת כריכת ההושענות בשם רבו הקדוש מרופשיץ זי"ע, והשלישית סיפר זקינו רבינו משינאווא בעת כריכת ההושענות ואלו הן:

בכפר אחד גר יהודי עשיר שהחזיק על חשבונו עשר משפחות תלמידי חכמים שישבו ולמדו תורה בביתו. וגם בנה לו שם מקוה והתפללו המנין אצלו באופן שלא הוזקק מעולם לנסוע לעיר, וגם לעת הצורך שלח אחד ממשרתיו.

לימים התחיל לירד מנכסיו ל"ע וראוהו מסתובב בעיר הסמוכה, למרבית פליאתם של התושבים, והיו כאלו שהתלחשו שכפי הנראה נהפך עליו הגלגל, אבל אחרים אמרו: לא כן, אלא עשיר נשאר עשיר... מצבו הורע יותר, עד שלא השיגה ידו די כסף להסיק את המקוה שבביתו, ונאלץ ללכת למקוה של העיר עם שאר התושבים. שוב התלחשו האנשים, שאם כבר זקוק לילך עמהם למקוה של העיר בודאי פסקה עשירותו, אבל אחרים קבעו שזה אינו, אלא עשיר נשאר עשיר... כאשר שמע האיש הלז מאי דאמרי אינשי שעשיר נשאר עשיר, חזר לביתו, הוציא את פנקס חובותיו, וקרעו לגזרים באומרו: עשיר נשאר עשיר...

[איכא למילף מזה לימוד זכות שחזקה הקודמת של כלל ישראל מכריעה את הכף לזכות אף נגד השכל ודוחה את כל העוונות.]

סיפור השני: פעם נתאספו נכרים אצל הכומר, ובקשו ממנו שיוציא חוק שכל המשתכר ענוש יענש, למען לא ירד כל ממונם לטמיון. ענה להם הכומר שלפני כן ברצונו להשתכר בעצמו, כדי להוודע מה טיבה של

הרה"ק מלעכוויטש זי"ע אמר ביום הושענא רבא: העולם אומרים מנהג משבר דין, וכן אני אומר – המנהג של הושענא רבא מנהג נביאים הוא, ומשבר כל הדינים מישראל.

הרה"ק ה"יסוד העבודה" זי"ע מסלונים אמר: היום הזה הוא ישועה גדולה, שבו נשלמו מספר ע' פרים שהקריבו ישראל נגד ע' האומות, ומכח זה לא היה לכל שבעים האומות כח לשלוט בהם. 'רבא' הוא אותיות 'באר', והוא ר"ת ר וממות א ל ב גרונם, כמו הבאר הזה כל מה ששואבין ממנו יותר מים, מימיו נקיים יותר וצלולים, כמו"כ 'רוממות קל בגרונם', כל מה שמבקשים יותר מהקב"ה יש השפעה יותר.

הרה"ק ה"דברי שמואל" מסלונים זי"ע אמר: בתחילה אומרים 'אני והו הושיעה נא', אחר כך אומרים 'אנא הושיעה נא', אחרי זה אומרים 'אנא א-ל נא הושע נא והושיעה נא אבינו אתה'. י"ל הביאור עפ"י משל: לבן מלך אשר גורש מעל פני אביו המלך, ומרוב עתים וימים מגודל הדחקות הלך לבוש בסחבות כמו בזוי והתעורר לחזור אל המלך. אך כשהגיע לפלטרין של מלך, התבייש מאד לומר כי בן המלך הוא, מפני שהיה לבושו כאחד הבזויים, מה עשה, ביקש שיתנו לו נדבה, ונתנו לו כדרך שנותנים במידה רגילה, אך הוא לא רצה לקבל ואמר שרוצה יותר, נתנו לו ולא רצה לקבל ואמר שרוצה יותר, נתנו לו ולא רצה לקבל, והמלך שהיה בעל חסד גדול שאל אותו מה זה שאינו רוצה לקבל, הלא זוהי כבר מתנה הגונה, והשיב: היות והוא קרוב שלו רצונו במתנה גדולה מזו, ונתן לו עוד ועוד, אך הוא בשלו שעדיין אין זה מספיק מכיוון שהוא שאר בשרו קרוב אליו ביותר, וכאן לא יכל להתאפק עוד וצעק מקירות ליבו הלא אתה אבי!

כמו כן אנו מבקשים מתחילה רק מתנת חינוך, מגודל הבושה, ואחר כך מבקשים יותר, ואחר כך צועקים 'אנא א-ל נא הושע נא והושיעה נא', כי הלא 'אבינו אתה'.

הרה"ק רבי מרדכי דוב מהורנוסטייפיל זי"ע נתן ג' פירושים ל"הושענא רבה".

א. דו גרויסער [רבש"ע] העלף.

ב. העלף דעם גרויסען [לבני בכורי ישראל].

שלום חלב חטים ישיביעך". וזה שאנו מתפללים "שערי שמים פתח ואוצרך הטוב לנו תפתח", ועי"ז ממילא "ורייב אל תמתח, והושיענו אלקי ישענו".

המג"א הביא בשם המהרי"ל שנכון לשמור את ההושענא עד פסח, ולשורפה עם אפית המצות, משום חיבוב מצוה, וכיון דאיתעבידא בה חדא מצוה נעביד בה מצוה אחריתי.

הקשה ה"אמרי אמת" זי"ע, למה לא אמרו כן גם בערבה שבלולב, ובלולב גופא אולי לא אמרו כן משום שאינו טוב לשריפה, אבל בערבה מדוע לא אמרו כן? ותיירץ, לפי מה דא' "חביבין דברי סופרים מדברי תורה", ומשום כך, אז ערבה שבהושענא, שיסודו הוא מדברי נביאים – מנהג נביאים, לזה מראים החביבות ע"י שמצניעין אותה לאפיית המצות, לא כן ערבה שבלולב שהיא מצוה מן התורה.

הרה"ק ה"דברי יואל" זי"ע סיפר ששמע מזקן אחד שעמד בשעת מעשה אצל ק"ז הרה"ק ה"ישמח משה" זי"ע בהושענא רבא כשעמד לפני ארון הקודש ופתח ואמר: 'הושענא למענך אלקינו' – רבש"ע אם תחשוב שמה שאני מתפלל כ"כ על הגאולה הוא בשביל טובתי, הרי אני מקבל עלי שלא יהיה לי שום חלק בגאולה השלימה רק שיהיה הדבר ויתרבה הכבוד שמים. ואם תחשוב שעכ"פ אני מצפה שיהיה לי חלק בעולם הבא – הרי גם זה אני מקבל עלי שאפילו אם ארד לשאול תחתית ולנצח נצחים לא אראה אור, אעפ"כ אני רוצה בדבר רק שיתגדל ויתקדש שמה רבה מיד.

בספר "אמרי דבש" עוד בשם הרה"ק ה"דברי יואל" זי"ע מסאטמר זי"ע ששמע מפי אביו הרה"ק ה"קדושת יו"ט זי"ע שהגיד בשם זקינו הרה"ק ה"ישמח משה" זי"ע, שאמר בדרשת הושענא רבה, על 'הושע נא למענך אלקינו הושע נא', לפרש בדרך משל נאה, למה הדבר דומה למלך אדיר במלוכה, שנסע לאיזה עיר בארץ ממלכתו. וטרם בא לשם לשכון כבוד, הוציאו קול במחנה כי המלך מגיע לעיר ויחן שם לזמן מוגבל, ולכל אחד יותן האפשרות לבוא לפניו להתחנן על נפשו ולבקש את צרכו ומבוקשו ותעש, כי חפץ בקרבם, באו כל העם לפניו בשאלתם ובקשתם. ובהגיע יום האחרון, יום אשר בו נוסע המלך ועוזב את העיר, הכריזו והודיעו

שיכרות, ואחר כך יוציא הפקודה. הכומר שתה עד שנשתכר, והתגולל ברחובות ברפש וטיט. למחרת חזרו אליו הנכרים לשמוע מה שהוחלט בדבר החוק, אמר להם הכומר: לפי דעתי אין צורך להענישם, כי מעצמם הם נענשים במה שמוטלים באשפותות בבז. [וכנראה שכוונתו בזה ללמד זכות על כלל ישראל, שאין צורך להעניש החוטא, כי טומאת החטא והזהמא שמשוקע בו זה עצמו עונש].

סיפור השלישי: פעם הלך יהודי מחוץ לעיר לקצור ערבות להושענות. פגע בו ערל, ושאל לו: מה זה בידך? ענה הושענות. אמר לו הערל: "מאב וויעריזשבא" [אמור ערבה, בלשון פולנית]. השיב האיש: לא, אלא הושענא. כה התווכחו פעמים אחדות, עד שלבסוף עזב אותו הערל. ולא היה יכול להרע מכיון שעמד בשלו לומר דוקא הושענא.

אחד מחסידי הרה"ק המוהרי"ד מבעלזא זי"ע, הסתתר פעם בחדרו בעת אגדו את ההושענות שכידוע היה אז זמן קדוש ונורא אצל הרה"ק זי"ע, על כן רצה להיות נוכח אז ולחזות בעבודת הקודש של אגידת ההושענות. הרה"ק הרגיש בו ואמר לו: לא כך מתכוננים לחג על ידי שבאים לראות כיצד אוגד הרבי את ההושענות, אלא, ההכנה ליום טוב היא שלומדים לפני החג את הענינים השייכים לחג בגמרא פירש"י ותוס' והראשונים ובטור בית יוסף וטוש"ע, כי רק אז מרגישים את טעמו של היו"ט וזוכים לאור קדושתו.

הגה"צ ר' יהודה'לי מדז'יקוב זצוק"ל סיפר: שה"עטרת ישועה" זי"ע בהושענא רבא האחרון באמצע ההושענות, כשאמר החרוז "אדמה מארר", אמר: אבא ז"ל [ה"אמרי נועם" זי"ע] היה ממרר בבכי בהושענא נפש מבהלה, כי היה פחדן גדול, ואני ממרר בהושענא פירות משידפון, משום דפירות הם הבנים, שהבנים לא ילכו לאבדון וישארו יהודים.

בספר "יד יוסף" מביא ששמע מהגאון מוה"ר יהושע מימון זצ"ל שהיה אב"ד דפראגה-ווארשא, שאמר לפרש מה שאומרים בתפילה בהוש"ר: "שערי שמים פתח וכו' וריב אל תמתח", עפ"י מה שאמרו חז"ל [ב"מ נט.] "לעולם יהא אדם זהיר בתבואה בתוך ביתו, שאין מריבה וכו' אלא על עסקי תבואה שנאמר השם גבולך

תשלחנו ריקם, רק 'הענק תעניק לו מצאנך מגרנך ומיקבך', שתתן לבני ישראל הענקה מכל טוב.

מסופר, כי אחד מראשי הגיאולוגים בהונגריה אמר פעם לה"חתם סופר" זצ"ל, כי גם לשיטת האורטדוקסים הרואים בהם 'ערבות', שאין בהם לא טעם ולא ריח, אך הלא גם הערבות הם חלק מארבעת המינים, ואי אפשר בלעדיהם?

השיבו ה"חתם סופר": אמת, אך מתי הנכם שווים? – רק כאשר אתם מחוברים עם שאר המינים, אך צא וראה מה נותר מהערבות בהושענא רבא, כאשר הם נותרות לבדן, הרי הכל חובטים בהן על הקרקע...

פרידה מהסוכה

כתב הרבי ה"פני מנחם" זי"ע: איתא במשנה סוכה שבעה כיצד, גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו אבל מוריד את הכלים מן המנחה ולמעלה. לא יתיר את סוכתו, יהודי אינו מתנתק ומתיר עצמו מן המצוה, אלא קושר את עצמו למצוה.

איתא בגמ' שלעתידי לבא יאמרו הגויים לפני הקב"ה שיתן להם מצוות, והקב"ה בוחר במצות סוכה, מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו וכו' וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא שנאמר ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו, ומקשה הגמ' ישראל נמי מצטער פטור מן הסוכה, ומשני נהי דפטור בעוטי מי מבעטי.

כ"ק אאז"ל אמר בשם רבי פנחס מקאריץ ז"ל, עושה סוכה בראש גגו היינו שבא לגיאות, בשלגוי יש משהו מיד בא לגבהות הלב, ומביא באמרי אמת דאיתא 'ננתקה את מוסרותימו' זה הסוכה 'ונשליכה ממנו עבותימו' זה הלולב, אבל אצל ישראל הוא להיפך, 'אסרו חג בעבותים', עושה איסור לחג, שמקשר עצמו ליו"ט.

אבל מוריד את הכלים – הרמז להא דאיתא בזה"ק שארבעה המינים הם מאני קרבא, ואיתא בגמ' רב אחא בר יעקב אמר דין גירא בעיני דשיטנא, מצוה מגינה ומצלאל בעידנא דעסיק בה, איש ישראל בעשותו מצוה קושר אליה את כל גופו ע"י השמחה, והמצוה משאירה אצלו רושם לכל השנה, וזהו מוריד את הכלים, שנוטל עמו הכח ממאני קרבא לאחר כך,

לאמור, דער מלך פארט!, ויהי ביום ההוא יוגש איש אחד אשר עודנו לא ביקש את בקשתו, וייתייב לפני המלך לבקש בקשה. וכראות המלך את זאת נתמלא חימה ושאל ברוגז, למה התרשלית והתמהמהת לבוא עד הנה, יום האחרון אשר פעמי כבר עומדים הכן לנסוע. הלא היה לך די זמן לבוא ולהתחנן לפני, ואין זו הדרך להתעצל ולזלזל עד כדי כך, ולהשאיר את זאת על יום האחרון. וענה האיש הלזה ואמר, אדוני המלך, אל יחר אפך בעבדך, כי דרכי ומחשבתי לא בדרך ומחשבות שאר בני אדם, אשר באו לפני המלך רק למען לבקש את מבוקשם וטובתם, כי כל הדורש רק לטובת עצמו דורש ומקבל שכר. לא כן אני עבדך, לא באתי הנה לבקש בעד עצמי, כי אם לבקש בעד המלך וטובתו לבדו. וכשמוע המלך את דברי עבדו הנאמרים באמת ובתמים, מה מאד הוטבו דבריו ומצא חן ושכל טוב בעיניו. ותחת רוגז נהפך עליו ברחמים, ויפקוד להטות עמו חסד ולהטיב אחריתו. הנמשל כן הוא עמנו היום ביום הושענא רבא, אשר מיום ר"ח אלול הופיע ובא אלינו מלכינו מלך הכבוד יתב"ש. ומני אז ניתן לפנינו האפשרות, להיות דורש ה' בהמצאו ולקוראו בהיותו קרוב. ודלתות שמים נפתחו לבוא לפניו, ולשפוך לב כמים אל א-ל שבשמים, כי לא בזה ולא שקץ ענות עני ובשועו אליו ישמע ויושיע. ובעוה"ר לא שמנו לב לזה משך כל ימי הסליחה והרחמים, החל מר"ח אלול וימי הסליחות, ימי הזכרון הרת עולם ובין כסה לעשור, וביום הכיפורים זמן כפרה לכל עוונותינו. וכן בכל משך הימים אשר פרס עלינו חג הסוכות את שלומנו, לא עשינו להטיב מעשינו כל צרכנו. ורק עכשיו ביום האחרון של ימי הרחמים, אשר המלך מ"ה הקב"ה עודנו אתנו, יום הושענא רבה, אשר בו מסירת הפתקין, נתעוררנו לבוא אל שער המלך, טרם ננעל השער לפני הדופקים. ואיך לא יכסה הבושה את פנינו לבוא לפני המלך ביום האחרון לבקש ממנו סליחה ורחמים, תחת אשר יהיה עלינו להיות זריזים מקדימים, ולא לזלזל בימים האלו אשר יעבורו. אמנם מענה אחת יש בפנינו ובפיות עמנו בית ישראל, כי לא למעננו באנו לבקש, כי אם למענך אלקינו, וכן הושענא למענך אלקינו הושענא!!!

בשם הרה"ק ה"אהבת ישראל" מויז'ניץ זי"ע שאמר עה"פ [טו יג] 'ו כי ת שלחנו ח פשי מ עמך שהוא ר"ת "חות"ם', שמבקשין מהשי"ת, שבעת החותם לא

ומשפיע משמחת החג ומצוותיו לכל השנה לקיים כל המצוות בשמחה.

אמר הרה"ק מרופשיץ ז"ע: שאחד הדברים שלמד מהגב"ה, שטרם ישיג מבוקשו הוא מוסר נפשו עליה להשיגה, ומשאך הצליח לגונה נעשה החפץ זול בעיניו ומוכרה בדמים מועטים, וכן במעשה המצוה טרם עשותו חייב אדם לדעת כי כל חפציו לא ישוו בה ויתן נפשו עליה לקיימה, ואחר שקיים לא יקר ערכה בעיניו מפאת אופן עשותו אותה.

ולזה אחר שעברו ימי החג, מתבוננים איך שקיימנו מצות סוכה בלי דחילו ורחימו וכל מעשינו מלאים פניות ומחשבות זרות, ונכנסים אז להיפרד מן הסוכה וארבעת המינים, להשתדל בזה לתקן מצות סוכה ונטילת לולב.

בפייט של שמ"ע בלילה: "מחיל אל חיל הולכים נוסעים מסוכה ולשמוח בשמיני נמלכים". ופירש הרה"ק המוהרי"ד מבעלזא ז"ע, עפ"מ שאמר הקדוש מסטרליסק ז"ע, שכשהשם ית' עוזר לישראל לקיים מצות סוכה וזוכה להשיג ולהמשיך עליו קדושת הדפנות והסכך וכל מצות התלויים בסוכה, איך אפשר לו אח"כ למצוא לו מקום בבית. אך זה החסד של הקב"ה, שתיכף אחר קדושת הסוכה נוסעים מחיל אל חיל לקדושת החג של שמיני עצרת, ולולא זאת לא היה באפשרי למצוא לו מקום בבית.

וזה הפירוש: "נוסעים מסוכה" ר"ל: כשישראל פונים מהסוכה – האיך אפשר להם למצוא מקום בבית? ע"ז אמר: "ולשמוח בשמיני נמלכים", ר"ל העצה היא שאנו נוסעים מקדושה לקדושת זה החג הקדוש.

שמיני עצרת - שמחת תורה

ביום השמיני עצרת תהיה לכם:

כותב הרה"ק ה"מאור ושמש" ז"ע [פר' פינחס]: יש לרמוז בפסוק זה, כי הנה ידוע מאמר קדמונינו [ר"ה טז]. אשר כל באי עולם בראש השנה יכתבון וביום צום כיפור יחתמו, והנה אמרו במסכת ר"ה [טז]: שצדיקים

נכתבין לאלתר לחיים, ובינונים תלויים ועומדים עד יום הכפורים, אם ישבו בתשובה יכתבו בספר החיים עם הצדיקים, והנה האנשים המבקשים את ה' ומסתופפים בצל הצדיקים להורות להם דרכי ה' ודרכי תשובה הנכונה, ואף כי שאור שבעיסה מעכב, מכל מקום כוונתם לטובה, וכל אוות נפשם לשוב בתשובה שלימה לעבוד ה', לאנשים האלה הגם שלא זכו מעשיהם מכל וכל, הכתוב מבשרם שירוחמו מן השמים, והנה בידוע אשר גמר החתימה נעשית בהושענא רבה, וביום שמיני עצרת הפתקין נמסרין, לזה מבשר הכתוב 'וביום השמיני עצרת' ע דת צ דיקים ר חמים ת היה, שכל המסתופפים בצילם יהיו לרחמים.

הרבי ה"לב שמחה" ז"ע כותב: כ"ק אדמו"ר אחי ז"ל מביא בבית ישראל בשם כ"ק אאמוז"ל 'ויהי בישורון מלך' הרמז על ראש השנה ויום הכיפורים, 'בהתאסף ראשי עם' – סוכות חג האסיף, 'יחד שבטי ישראל' – שמיני עצרת שמחת תורה.

וי"ל רמז לרמזא, יחד שבטי ישראל ענין אחדות, וגם תורה שמחת תורה, יחד בגימ' כ"ב, כ"ב אותיות התורה, ועם התיבה והאותיות בגימ' שם הוי', אוריינת קוב"ה וישראל חד הוא, יחד שבטי ישראל. אי' מהרבי ר' בונם ז"ל יסוד שמיני עצרת תפילה בציבור לתקן כל התפילות שהתפלל ביחידות כל השנה, תפילה בציבור להיות באחדות, גם כח לכל השנה להיות באחדות. עיי"ש.

הרה"ק המוהר"א מבעלזא ז"ע אמר: זקני הרה"ק המהר"ש מבעלזא ז"ע היה אומר: את גודל מעלת ויקר ערכם של הריקודים בשמחת תורה אין לי רשות לגלות. ברם, את זאת אוכל להגיד שכל התפילות והתחנונים וכל מיני בקשות של בני ישראל מכל השנה והתפילות של הימים הקדושים האלו שלא היו כראוי, ולא עלו לרצון לפני אדון כל, כן התקיעות שאנו תוקעים – בזה היום נאספים יחד ועולים לרצון לפני אבינו שבשמים על ידי הריקודים.

וזה הרמז בגמרא [סוכה מח.]: שמיני רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב. בזה מרמז הענין הנ"ל; כל התפילות הפזורות של כל ימות השנה שאין להם עליה, יקשיב להם השי"ת ביום זה. פז"ר – הפזורות, קשב –

יקשיב.

וכך נרמז דבר זה גם בדברי חז"ל שאמרו על שמיני עצרת שהוא רגל בפני עצמו - 'בפני עצמו' לצורך עצמו.

והיית אך שמח: [דברים טז טו]

ברש"י לרבות לילי יו"ט האחרון לשמחה. שואל הגר"א: והלא 'אך' תמיד בא למעט ואיך דרשו כאן מ'אך' לרבות?

והשיב על זה: שבימי החג של סוכות יש נוסף למצות השמחה שאר מצוות כמו סוכה, ארבעה מינים, ניסוך המים וכו'. וביום טוב האחרון שמיני עצרת לא נשארת ממצוות החג אלא השמחה. 'אך' זה בא למעט משאר מצוות החג, וכלפי מה נאמר? כלפי ליל יום טוב האחרון שמיני עצרת ששמחה בלבד נותרת בו מכל מצוות החג.

אומר ה"שפת אמת" זי"ע: לאשר כי השמחה יכולה להתפשט לבוא לידי פריקות עול ח"ו, לכן נאמר בו "אך" לשון מיעוט. ואחז"ל 'אך את הזהב' – שצריכין להעביר את החלודה, כמו כן 'אך שמח' – להיות השמחה רק לשם שמים בלי פסולת. ובאמת 'אך' – למעט האומות כמו שכתוב [משלי יד י'] 'ובשמחתו לא יתערב זר'. [וכן כתב ה"משך חכמה"].

עוד כתב [תרלז]: דרך הלצה, לרבות לילי יו"ט האחרון הוא כמו באחרית הימים בגלות שהימים דומין ללילות, אעפ"כ מבטיח הכתוב שנוכל לעורר השמחה.

ה"חתם סופר" זצ"ל בדרשות: בכל יו"ט צריך עזר מעט ומעשה מצוה, כמו מצה בפסח ושתי הלחם בעצרת, שופר בראש השנה תענית ביוה"כ, ד' מינים וסוכה בחג, אך שמיני עצרת לעוצם קדושתו לא צריך אות אחר ומצוה אחרת, 'והיית אך שמח' – ולא שום דבר אחר נלווה עמו, משא"כ שלש רגלים 'אשר יראה כל זכורך, לא יראו פני ריקם' – כי צריך דבר מבחוץ לסייעו, משא"כ שמיני של חג שיראה פניו ריקם בלי שום סיוע.

אומר הרבי ה"בית ישראל" זי"ע אצל גיעולי מדין גם כתיב "אך" ודרשין למעט את החלודה, ופי' שאם הולכים להכשיר ולהגעיל כלי מבליעת איסור, צריך קודם להסיר ממנו את החלודה, וכן גם כאן צריך לראות

הגר"א זצ"ל ביאר את הפסוק במשלי [לא כה]: 'עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון' – 'עוז' הוא בר"ה ויוהכ"פ, 'והדר' בסוכות – 'פרי עץ הדר', 'ותשחק ליום אחרון' – זה שמיני עצרת שעליו נאמר 'והיית אך שמח'.

הרה"ק ה"ישמח ישראל" מאלכסנדר זי"ע אומר: אמרו צדיקים ששמיני עצרת הוא הקשר והכולל מהחג הק', וכענין מעשה אורג שעושים בשפת הבגד שפה כפולה שלא יקרע, וכמו כן היא בחי' שמ"ע. ונוכל לזכות בקדושת היום להישאר בכל הקבלות והרצונות טובות שקבלנו עלינו.

עוד כתב: שיום זה כולל כל ימי חג הסוכות וכל הימים הנוראים, והוא "יום המובחר מכל הזמנים".

ה"חתם סופר" זצ"ל כותב [בדרשות] ומביא את דברי הרמ"ע מפאנו [מאמר חיקור הדין ח"ב ספכ"ז]: שלשון "חג" מורה על חוגה ועיגול הסובב על נקודה פנימית ומרכזית, ולכן שמיני עצרת לא נקרא חג כי כל שאר הימים טובים סובבים את נקודת השמיני עצרת, "כי הוא קדושה עליונה מכל הקדושות, אפילו מקדושת יום הכיפורים ולא שייך לקרותו חג".

הרה"ק ה"דעת משה" זי"ע הי"ד מביאן כותב: מבואר בשם הנשר הגדול קדוש ונורא א"ז מרוזין צוק"ל: כי כמו שמתנהגים את עצמו בשמיני עצרת – ככה נשאר הרושם על כל השנה.

ה"שפת אמת" זי"ע אומר: שמחת תורה הוקבעה בתחילת השנה שתהיה הכנה לשנה כולה להתנהג על פי התורה.

הרה"ק ה"יטב פנים" זי"ע אומר: בראש השנה וביום הכיפורים על האדם לבקש ולהתפלל בעיקר על מלכות שמים וצרכי גבוה. בשמיני עצרת ניתן לאדם שיעתיר בתפילה גם לצרכי גופו ולפיכך תקנו בו תפילת גשם. רמז לכך יש בכתוב 'וביום השמיני עצרת תהיה לכם' – 'לכם' לצרכיכם.

שהשמחה תהיה נקיה.

הקפות

בספר "אמרי פנחס": שהרה"ק רבי פינחס מקוריץ זי"ע היה לובש את הקפוטה הלבנה עם החגורה והמצנפת הלבנה אל ההקפות כמו שהיה לובש ביום הכיפורים וביליל פסח. ואמר כי ביוה"כ אנחנו מתאמצים להתעלות ולהשתוות להמלאכים שנוכל לעמוד עמם מעורבב ביחד, ועל כן אנו לובשים לבנים כמו המלאכים.

ובעת ההקפות בא השי"ת וכל פמליא דיליה לעולם הזה לשמוע ההקפות עם הזמירות והריקודין של ישראל, כמו שבאים בליל פסח לעוה"ז לשמוע ההגדה, כדאיתא בזה"ק [ח"ב מ:]: ועל כן אנו לובשים לבנים בליל פסח להשתוות אל המלאכים שבאים בבתינו. וכך גם בעת ההקפות שייך טעם זה.

כן אמר: שבכל הקפות מקיפים עם ישראל גם מלאכי מעלה, אבל לא כל המלאכים ביחד בערבוביא, כי ענין מלאכים, הם השלוחים המביאים ההשפעה דקדושה לעוה"ז, ולכל מין שפע יש מין מלאכים אחרים, ועל כן באים ז' כתות מלאכים אל ההקפות.

והיינו מלאכים המשפיעים חסד להקפה א', מלאכים המשפיעים שמירה להקפה ב', מלאכים המשפיעים רחמים להקפה ג', מלאכים המשפיעים כח הניצוח להקפה ד', מלאכים המשפיעים חן להקפה ה', מלאכים המשפיעים כח התולדה להקפה ו', מלאכים המשפיעים עושר להקפה ז'.

עוד אמר: שהשם הקפות, מלבד מה שמורה על פעולת ההקפה – מורה הוא ג"כ על משמעות הלואה, על דרך שאיתא החנוני מקיף, כי השי"ת מלוה לאדם על השעה הזאת אור תורה שמשנה רבינו התענה על זה ארבעים יום וארבעים לילה, ועלינו לשלם הלואה זו מעט מעט בכל השנה...

אומר הרה"ק ה"יגד יעקב" זי"ע: לא בכדי נבחר היום המיוחד הזה גם ליום של תפילות ובקשות. בסידור "בית יעקב" לרבי יעקב עמדין זצ"ל, ובספר "מועד לכל חי" הביאו דברי הזהרה"ק, שכל התפילות של שמיני עצרת מתקבלות, והסיבה לזה היא, שבשמחת תורה

זהו יום של קשר בל יתואר בין אב לבנו, וכשבן מתרפק לאביו ומבקש ממנו משהו, הוא מקבל, מקבל הכל. בתחילתה של כל הקפה מזכירים תפילות ותחנונים כמו 'אנא ה' הושיעה נא'... 'דובר צדקות הושיעה נא'... וכו' והוא פלא, בזמן שמחה כזו מה ראו לתקן תחינות ובקשות? אלא, יש לדעת כי זמן זה מיוחד לקבלת התפילות שלנו, ושהטן עומד ומקטרג בכל עת אך בשמחת תורה באמצע הריקודים, לא עולה על דעתו שכעת יתפללו, ולכן דווקא אז, מבקשים 'אנא ה' הושיעה נא'.

הרבי ה"פני מנחם" זי"ע היה מספר, שאחד מחשובי חסידי הרב בעל "התניא", הגיע לבית המדרש בליל יו"כ"פ לפני כל נדרי עם מלבושי חול, והתנדנד כמו שתוי, וה"עולם" לא הבין מה קרה לו, ואיך שהתחילו את תפילת כל נדרי, הוא נשכב בחוץ על ספסל ושקע בשינה עמוקה.

הציבור נשאר אחרי התפילה בביהמ"ד, זה להגיד תהלים והאחר בלימוד סדר העבודה וכו' וכו', פתאום החסיד הנ"ל קם מהספסל וניגש לבימה דפק עליה וקרא בקול: "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו!" הציבור נדהם וגם צחק, ואז יצא הרב בעל "התניא" מחדרו והיסה את הציבור ואמר להם: כל העבודה של הימים הנוראים היא כדי להגיע לדרגת "אתה הראת לדעת", והחסיד הזה כבר כעת הגיע לדרגה זו.

ואז סיפר הרב בעל ה"תניא" את הקורות אתו: הוא הלך בעיו"כ לאסוף כסף בשביל פדיון שבויים שרצה לעשות עוד לפני החג, והיה חסר לו 300 רובל, וכבר אין לו ממי לקחת, ואז הוא עבר ליד בית המרזח העירוני, ושמע קולות מבתוכו, וחשב לעצמו שהוא יכנס ויבקש מהם צדקה ואולי יחוס ה' ויצליח במעשיו. הוא נכנס וראה כמה סוחרים יהודים יושבים ושותים, ניגש אליהם והתחנן אליהם שיעזרו לו לפדות את היהודי השבוי אצל הפריץ – עם משפחתו, ואז אמר לו אחד מהם אם תשתה כוס מלאה ביי"ש אתן לך 100 רובל! חשב החסיד מה לא עושים בשביל להציל יהודי, הסכים לדרישה, ומילאו לו כוס מלאה ביי"ש והוא בירך ברכת שהכל ושתה בפעם אחת עד שחשב שנשרפו מעיו.

כעת פתח את פיו הסוחר השני ואמר: אם תשתה עוד

לכם, כי אסור להעמיד אדם, גבוה יותר ממה שהוא באמת..."

נהג הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל רבה של לובלין לומר בעת ההקפות בשמחת תורה:

"ההקפות שלנו אינן אלא משל: אדם מסתובב ומגיע לנקודה שממנה יצא. הרי ההקפות שלנו עם ספר התורה נמשכות כבר אלפי שנים. יצאנו עם הס"ת מארץ ישראל והקפנו עמו את כדור הארץ, גלינו לשפניא, לאשכנז ולפולין, וכה נמשיך ונקיף את העולם עד שנחזור לנקודה שממנה יצאנו, לארץ ישראל..."

שישו ושמחו בשמחת תורה:

ה"דברי שמואל" מסלונים זי"ע אומר: עפ"י מאחז"ל שהקב"ה סובב בין האומות ולא רצו לקבל את התורה, וכאשר התורה ראתה שהאומות אינן רוצים לקבלה, חששה שמא גם ישראל לא ירצו לקבלה, אך כאשר ראתה שישראל קבלוה אז נתמלאה שמחה גדולה. וזהו שישו ושמחו בשמחת תורה – בשמחה של התורה על כך שישראל קבלוה.

איתא ב"שפת אמת" מאד צריכין לשמוח בשמחת תורה ולכבדה, הרי אמרו הלומד מחבירו אות אחת צריך לנהוג בו כבוד ומה נעשה אל התורה בעצמה אשר מלמדת אותנו תמיד איך לעבוד את ה'.

הרה"ק רבי משה יחיאל הלוי אפשטין מאוז'רוב ה"אש דת" זי"ע, היה רוקד בשמחת תורה בכל עוז לכבוד התורה, כשהוא חובק בידו ספר תורה קטן ומיוחס ועתיק יומין. בתקופה שהתגורר באמריקה, היה מפליא בריקודים מיוחדים בשמחת תורה, אולם חדל מכך לאחר שפעם שמע באמצע ההקפות אדם הקורא: "תנו לי לראות את הרבי, הרי עשיתי במיוחד דרך ארוכה לכאן כדי לראותו רוקד..." ורגיל היה לומר בשמחת תורה: "ביום זה ממלאים את כל הכיסים ברכות וישועות, אך יש להיזהר שלא לאבדם".

סיפר הגאון רבי שפטיה סגל זצ"ל: שפעם בשמחת תורה סיפר הגאון רבי ברוך דב ראש ישיבת קמניץ ה"ברכת שמואל" זצ"ל לתלמידים, שזוכר מילדותו איך שה"בית הלוי" רבה של בריסק השתיק פעם את

כוס מלאה עבורי – תקבל ממני גם 100 רובל! נהיה לו שחור בעינים, איך הוא יוכל לשתות, אבל מה לא עושים עבור פדיון שבויים, והודיע חגיגית על הסכמתו, מילאו לו את הכוס עד למעלה והוא הוריק זאת לגרונו כשכבר כמעט אינו יודע מה נעשה איתו.

ואז הסוחר השלישי הצטרף למשוגתם של חבריו ואמר אם תשתה עוד כוס אחת תקבל גם ממני 100 רובל ויהיה לך את כל הסכום לשחרר את השבויים. כעת הוא כבר ממש לא ידע מה לעשות, אבל החליט יהיה מה שיהיה הוא ישתה וילך לפריץ שישחרר אותם. וכמקודם מילאו לו את הכוס והוא שתה בלי לדעת מה הוא עושה לקח את הכסף להספיק לשחררם קודם התקדש החג, בינתיים שקעה החמה והוא לא הספיק לטעום כלום לקראת היום הקדוש, ולא להחליף את בגדיו ורץ כבה לבית המדרש כדי להתפלל.

כמובן שראשו הסתובב לו, והוא לא היה מסוגל להחזיק מעמד ולכן נשכב על הספסל ונרדם בשינה עמוקה. – ואחרי זה כשהתעורר – סיים הרב בעל "התניא" – אמר את הפסוק "אתה הראת" וכו' משום שהוא הגיע לדרגה גבוהה זו של מסירות הנפש עבור יהודים.

אמר הרה"ק ה"עצי חיים" מסיגעט זי"ע: מרגלא בפומיה דבעל ה"קדושת יו"ט" זי"ע, לומר בשעת ההקפות מאמר הזוהר הק' הידוע עה"פ 'ישמח ישראל בעושי' – שהשי"ת שולח את הצדיקים להשתתף בשמחת בניהם בהאי עלמא.

והוסיף: שזה קאי על שמחת תורה, כשיהודים שמחים עם התורה"ק באים האבות הק' להשתתף בשמחתם.

פעם נשאל ה"חפץ חיים" זצ"ל מהו "סוד ההקפות"? והשיב: כשהינך מכוסה עם הטלית וכולך דביקות עם הספר תורה, אזי הזהר ביותר שלא לדרוך על כף רגלו של חבירך. כי כשאינך רואה לא תדע לעולם את מי לפייס. וזה "סוד ההקפות"...

סיפר הרה"ק ה"אמרי חיים" מויז'ניץ זי"ע: בשמחת תורה כשיצאו תלמידי ה"חפץ חיים" זצ"ל במחול, ותוך התלהבות הריקוד לקחו את רבם הנערץ, שהיה איש רזה ונמוך קומה – והעמידוהו על השולחן והם המשיכו לרקוד במעגל מסביב לשולחן. הורה הרב להפסיק את הריקוד, כי יש לו מה להגיד, וכך אמר לתלמידיו: "דעו

הרוקדים באמצע ההקפות ואמר: "אנו שמחים כל כך עם התורה, הבה נתבונן, האם התורה גם שמחה עמנו?...".

ויהיו נא אמרינו לרצון לפני אדון כל:

אומר ה"תולדות יצחק": פירוש, בקשתינו שיהיו אמרינו ותפילתנו להתפלל להשי"ת, שהרצון שלנו יהיה רק שנהיה לפני אדון כל, פי' שנדע תמידות השגחתו ית' עלינו, ושיהיה תמיד לנגד עינינו כמ"ש הכתוב "שויתי ה' לנגדי תמיד".

כתב בספר "אגרא דצבי": מה שמרקדין ומשמחין כל כך בשמחת תורה, נודע מה שאמר בזה הרה"ק מוה"ר יצחק אייזיק מקאלוב זי"ע להסביר עפ"י משל: לאחד שבא לבית מלון וציוה לתת לו מכל טוב מאכלים טובים וחדרים נאים ביותר, ככה עשה לא יום אחד ולא יומיים, עד שבא בעל הבית אצלו עם חשבון גדול שישלם, אמר אין לי לשלם, וא"ל הבעה"ב אם כן אמסור אותך לממשלה, ששימוך בבית הסוהר, א"ל ומה יהיה לך מזה הלא לא תרויח מזה כלום, אך כיון שאין לי לשלם ארקוד לפניך ריקודים נאים מה שאני יכול, ועל ידי זה יתרבו הבאים כאן ותרויח עי"ז ממון הרבה כפי התשלומין המגיע לך.

וכן הוא בשלנו, שבכל הימים הנוראים אנו מבקשין בני חיי ומזוני, ומבטיחין להקב"ה להטיב מעשינו, ובהגיע יום שמח"ת ואין לנו מה לשלם, רוקדין לפניו ית' בשמחת תורתו, ומכניסין בזה הרהורי תשובה בלבות בני ישראל, ועי"ז יתרבה מצוות ומעש"ט. עכדה"ק.

יהי ה' אלקינו עמנו כאשר היה עם אבותינו אל יעזבנו ואל יטשנו:

אומר מו' רה"י שליט"א: י"ל שיש כאן ב' בקשות, שמלבד פשטות הכתוב שיהא השי"ת בעזרתנו – 'אל יעזבנו ואל יטשנו' – גם מבקשים 'יהי ה' אלקינו עמנו' – שנזכור את השי"ת ושנדבוק בו תמיד. כי אף ששמחים עם התורה, אבל בכדי שיהיה שמחה שלימה כראוי בדביקות בבנות התורה, צריך קב חומטין, הרי לא לומדים תורה סתם, לשם שכל וידיעה, וק"ו לא להנאות חיצוניות ככבוד וכדומה, אלא לומדים תורה מתוך זכירה שלומדים תורה של הבורא ית"ש, ושרק על ידי לימוד התורה וקיום מצותיה, זוכים לדביקות וחיבור בהקב"ה.

וזה הבקשה 'יהי ה' אלקינו עמנו' – שנזכה להיות דבקים בו ית"ש, 'כאשר היה עם אבותינו' – לכל אחד יש אבא וסבא, דורות הקודמים, דם התמצית שלהם היה בשביל לחיות עם הרבש"ע, זכרו ממנו בכל צעד ושעל, 'ובן אדם יתאמץ בך' – לקבל כל החוזק והתוקף מהקב"ה, להילחם עם היצר, ולא להסתנוור מכל ההבלים שהם עולם חולף, וכל הנאותיו הם עוברים וחולפים אפילו באותו רגע ממש, ולהתגבר ולהתחזק ע"י הידיעה שה' אלקינו עמנו, ואנו חיילים שלו, ובידינו להתגבר ולעשות רצונו לגרום לו נחת רוח.

ויהיו נא אמרינו לרצון לפני אדון כל:

אמר ה"קדושת יו"ט זי"ע: כשאדם מגביה רגל אחת לרקוד בשמחת תורה, בזה מתקן אדם יותר ממה שעשה מר"ה עד אחר הימים טובים.

מבואר ג"כ בספרים הקדושים, דאם משמח האדם עצמו בשמחת תורה, אזי מוריש זה התורה לבני בנים עד סוף כל הדורות.

בספר "מקרא קודש" מביא בשם זקינו ז"ל שהיה אומר בזה"ל: מה הם הריקודים איני יכול להגיד לכם, אבל זאת אני אומר שכל תפילות שאין להם עליה בכל השנה, ביום זה אנו מעלים אותם ע"י הריקודים. ובזה פירש א"א ז"ל מה דאי' בגמ' לענין פז"ר קש"ב, רגל בפ"ע, פי' התפילות הפזורים בכל השנה שאין להם עליה, וביום הזה יש להם עליה והקב"ה מקשיב אותן.

בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: ראש השנה ויום כיפור הם תשובה מיראה, סוכות הוא תשובה מאהבה, ושמחת תורה היא שבועה בנקיטת חפץ שיחזיק בהתורה.

עוד מביא בשם זקינו הרבי מקאצק זי"ע: ששמחת תורה הוא על הקבלה להבא ולא על מה שלעבר, כי מי ירהיב עוז בנפשו לומר שלמד, אלא על הקבלה להבא שנלמוד, עכ"ד.

הרה"ק ה"שם משמואל" מביא בשם האדמו"ר הכהן הגדול [הרבי ר' העניך] מאלכסנדר זי"ע: טעם שאין הכהנים נושאים כפיהם בשמחת תורה [כך נהגו

בפולין], כיון שקוראים בתורה "וזאת הברכה אשר בך משה" – לכך אם יעשו ברכת כהנים יהיה נראה שאין די בברכתו של משה. ומבאר: שביום שקוראים פרשה זו כביכול עומד משרע"ה ומברך את כל בני"ו ברוב ברכות וצריך רק להכין כלי לקבל זאת.

כתב ה"שפת אמת" זי"ע: ענין שמחת תורה לאשר המה ימי שמחה צריכין לקבל עתה עול תורה, כי כל מצות שקיבלו בשמחה עדיין עושין בשמחה, וכן שמעתי בשם הרב הק' ז"ל מקצק הטעם כיון שיש לבני"י שמחה בימים אלו מניחין השמחה בתורה, ואמת כי עצרת היא כנופא כדפרש"י שבני"ו מתאחדין ביום זה, ולכן זוכין לתורה כדכתיב 'מורשה קהלת יעקב'.

פעם הלכו איזה בעלי מלאכות בשמחת תורה, לפני חלון הרב ה"תולדות" שכורים ומזמרים, וקרב הרב לאחד מהם ואמר לו מה השמחה אצלך האם הרבה תורה למדת, ויען האיש ויאמר: אם אני לא למדתי הלא בבוד תורתו למד, ואם אחי עושה שמחת נשואין ישמח לבי גם אני, והודה הרב ואמר לו צדקת בדברך.

כתב הרמ"א: וקורין יו"ט האחרון שמחת תורה לפי ששמחין ועושין בו סעודת משתה לגמרה של תורה. והגיד ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: בטעם הדבר שנקבעה שמחה זו בסיום ימי חג הסוכות, משום שסוכות הוא זמן שמחתינו, וכשיש לבני ישראל זמן שמחה מכניסים הם את השמחה בתורה.

צריך להבין מה ענין של עושים סעודה לגומרה של תורה, הרי בין כך עושין סעודה שואל הרבי ה"בית ישראל"?

אלא דאי' בגמ' סעודה שהנאתך ממנה משוך ידך ממנה, וכן איתא בתנא"ר פכ"ו ומובא בתוס' בכתובות ק"ד. אם לא זכה אדם לבקש רחמים על ד"ת שיכנסו לתוך מעיו, מ"מ יבקש רחמים על אכילה ושתייה יתירה שלא יכנסו לתוך מעיו.

אולם כעת אחרי יו"כ שאי' כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי, היינו שאז האכילה היא גם דבר רוחני, וכדאי' בשפ"א ומהחידה"ר שהאכילה של עיו"כ מתקנת את האכילה של כל השנה, וכן מובא שהאכילה של מוצאי יו"כ

מתקנת על להבא – על לעתיד את האכילה של כל השנה, ואילו האכילה של סוכות זה הכל אכילה דקדושה שלא מזיקה, ולכן עכשיו אחרי ר"ה – יו"כ – סוכות אפשר לעשות סעודה לגומרה של תורה – שיתן הכח על להבא שלא יזיק.

בשם הרה"ק ר' מנדלי מוורקא זי"ע שאמר פ"א בשמיני עצרת בזה"ל: מ' גייט א דורך אזא מוראדיגען ראש השנה און אזא יום הכיפורים ואחריו סוכות, אומר השי"ת "אם לא תהיו שוטים אראה לכם עוד בעסערס, זה שמיני עצרת". 'ויסעו מסוכות ויחנו באיתם' אז 'איתם ונקיתי מפשע רב'.

הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע אמר: העיקר הוא ביום הזה אהבת רעים באמת, ולרדוף אחר השלום, והסימן לזה שברוב העולם שכיחי ביום הקדוש הזה מחלוקות ומריבות, כי איתא מה שיש בדעתו ובדיבור ובמחשבה של כל אחד ואחד ביום הזה, כך הוא כולה שתא, ומהוא יומא מתברכין כולא יומין כנודע.

ואמר, שצריך האדם בזה היום לקיים כל התורה כולה, ובזה יוכל להחזיק כולא שתא, אבל לא כל אחד יכול לזכות לזה, ע"כ אני אומר, התקנה לזה שיוכל לקיים כל התורה כולה, הוא לקיים מצות "ואהבת לרעך כמוך" שזהו כלל גדול בתורה, וכאילו קיים כל התורה כולה, ולכן הס"מ ר"ל נוטה ביום הזה שיהיה ח"ו מחלוקת בישראל, כדי שלא יוכלו לקיים המצוה הגדולה הנ"ל שהיא כל התורה כולה.

ה"ישמח ישראל" זי"ע כותב: היום הזה הוא כולל החג הקדוש וכל הימים הנוראים, ויום המובחר מכל הזמנים.

בשם הרה"ק ה"דברי חיים" מצאנז זי"ע: עה"פ 'ביום השמיני עצרת תהיה לכם', שלכן נקרא שמחת תורה בשם עצרת, כי יום זה הוא האוצר שבו כלולים התפילות ובקשות דמעות והרהורי התשובה של ימים הנוראים, וכל הישועות והרפואות ונחמות שפעלו ישראל בימים אלו.

בשם הרה"ק מוהר"א הגדול מפרמישלאן זי"ע: שעל ג' ימים אלו שהם: הושענא רבה שמיני עצרת שמחת תורה – עומד כל העולם.

הרה"ק ר' דוד זי"ע, לבוא לבית המדרש להתפלל בציבור כי בשמיני עצרת חתימת גזירות הפרנסה הוא. ע"כ.

בשם הרה"ק רבי פנחס מקוריץ זי"ע: שחתן תורה משפיע תורה בעולם הזה, וחתן בראשית משפיע עשירות.

ואמר בזה"ל: "דעם בעל חתן תורה שטאפט מען אהן פילע קעשענעס מיט תורה, און דעם בעל חתן בראשית שטאפט מען אהן מיט פילע קעשענעס מיט עשירות, אובער וואס קומט ארויס אז די קעשענעס זענען גילעכערט, פאלט דאך באלד אלעס ארויס, אין אנדערע קענען דאס אויפהייבען". [לחתן תורה ממלאים את הכיסים בתורה, ולחתן בראשית ממלאים את הכיסים בעשירות, אבל מה לעשות אם יש חורים בכיסים, הכל נופל ישר החוצה – ואז אחרים יכולים להרים].

'ביום השמיני עצרת תהיה לכם': אומר הרה"ק ה"אמרי חיים" זי"ע: 'ביום השמיני', שמחת תורה, - 'עצרת תהיה לכם' – צריך כל אחד לפעול אצלו שיהיה עצור בעיני ה"לכם".

עו"א: אמרו ז"ל שוב יום אחד לפני מיתתך. ידוע מדברי האריז"ל, אשר ביום שמ"ע שעת ברכת הגשם יש חתימה לטובה, לזאת צריך אדם לשוב בתשובה כמו ביום הכיפורים שהוא יום חתימה. וזו שוב יום אחד "לפני מיתתך", אותיות לפני מיתה עולה גש"ם ועם יו"ם אח"ד עולה "יו"ם הכפורים". ונרמז שצריך ביום שמ"ע לשוב בתשובה כמו ביום הכפורים, וע"כ המנהג לרקד עם התורה, כי רקיד"ה תור"ה עולה תענית.

משיב הרוח ומוריד הגשם:

הרה"ק המוהרי"ד מבעלזא זי"ע אמר את דברי הירושלמי שלמה תקנו להתחיל זכירת גשמים בתפילת מוסף ולא בתפילת ערבית שהיא תחילת היום? יש לומר כי תקנו התפילה בשעה זו, כשם שהתפילה הראשונה על הגשם נערכה באותה שעה על ידי אדם הראשון ביום הראשון ליצירתו. הא כיצד?

בכתוב נאמר 'כי לא המטיר ה' אלקים על הארץ ואדם אין לעבוד את האדמה' – ומפרש רש"י: כי לא המטיר – לפי שאדם אין לעבוד את האדמה – אין מכיר בטובתם

בליקוטי מהרי"ח: נוהגין שהמגביה את הספר תורה בשמחת תורה משכל את ידיו והופך את הספר להיות הכתב לצד הקהל.

וכותב ה"אשל אברהם" סי' תרס"ה: והטעם, על שם שאמרו באבות: הפוך בה והפוך בה דכולא בה. עוד טעם: דהוא רמז לדרשת חז"ל בספרי 'לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל', אפילו יאמר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין.

עצרת היא: במד' בבקשה מכם עכבו עמי עוד יום אחד קשה עלי פרידתכם. בשם הרה"ק ה"ישמח ישראל" זי"ע פירש, שקשה להשי"ת פרידת ישראל זה מזה על ידי הליכתם לביתם. וזהו פרידתכם, מה שאתם נפרדים זה מזה, כי בירושלים היו באחדות.

ובשם ה"אמרי אמת" זי"ע: קשה עלי פרידתכם – קשה עלי זה שאתם נפרדים ביניכם שאין בכם אחדות.

בגמ' אי' גבי שמחת תורה – אמר הקב"ה, בני עשו לי סעודה קטנה וכו'. קשה, מה שייך כלפי הקב"ה סעודה קטנה, הרי כל מה שיתנו זה סעודה קטנה כלפי הקב"ה?

ותירץ הרבי ה"בית ישראל" זי"ע: דמאחר ושמיני עצרת הוא אושפיזא של שלמה המלך ע"ה, ואצלו כתוב, שהיה מקריב כל יום אלף עולות, ולכן כלפי שלה"מ זו סעודה קטנה.

עו"א: דבשמחת תורה מתחילין התורה ושמחין עמה, ובתורה הרי אי' "פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה" כו', היינו שצריך למעט באכילה, וזה ודאי דאין הכונה למעט ממש, שהרי תלמידי הבעש"ט ביטלו את הסיגופים, אלא כדאי': סעודה שהנאתך ממנה משוך ידך ממנה, שצריך להמעיט קצת קודם האכילה. וכמו שפארציטישע גיטע יודען היו מרחיקים את המאכל לפני שאכלו אותו.

ה"בית אברהם" מסלונים זי"ע אומר: שמיני רגל בפני עצמו: הוא רגל שכל יהודי צריך להתבונן בפני עצמו, אחרי ימים כ"כ קדושים, וואס פאר א פנים עהר האט.

פעם אחת בשמיני עצרת ציוה הרבי מקאצק לבנו

ביומו בהקרבת התמידין כמ"ש חז"ל: מעולם לא היה אדם בירושלים ובידו עוון. אבל לאחר חג הסוכות כאשר חוזרים לבתיהם, אחר שהיו בבית המקדש שמונת ימי החג, בזה הקפידו חז"ל ביותר שלא יחזרו עם ה"בלאטע", כי ביציאתו לביתו עליו להשגיח להמשיך את הנקיות מבית המקדש. ודפח"ח.

כתיב "כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים גו' כן יהיה דברי גו' לא ישוב אלי ריקם", אומר הרבי ה"בית ישראל" זי"ע: אין הכוונה לגשם סתם, רק הכוונה לתורה. בדרך כלל כשיוצא גשם נהיה מקודם בוך, ורק אח"כ זה מתחיל לגדול, וכן הוא גם בתורה, שאפילו שבתחילה בעת שלומדים לא רואים כל כך תוצאות, בכל זאת אח"כ כבר מתחילים לראות את עיקר התוצאות.

כתב ה"אגרא דכלה": מרגלא בפומי דאינשי, תפילת גשם ותפילת טל בפסח וסוכות קורין "ברכת גשם" "ברכת טל", וכן הוא בלשון אשכנז "בענטשין גשם", ומדי דברי זכור אזכור מה ששמעתי מפה קדוש כבוד אדמו"ר הרה"ק מהרמ"מ מ"כ בק' רימנאב זצלה"ה, מה שקורין ברכת הגשם והטל הוא, כי כן הוא הדרך כשאדם נוסע לדרך מתיירא לנפשו פן יבוא לידי אנשים רשעים, אזי הולך אצל צדיק קודם נסיעתו שיברך אותו שהשי"ת יצליח דרכו אשר הוא הולך לבל יתעללו בו אנשים רשעים.

כן הוא הדבר, הגשם והטל הולך לכל העולם ולכל האומות, והנה רוצים לבל יבגדו על ידם הרשעים אומות העולם, על כן הולכים הם תחילה אל ישראל עם קרובו שיברכו אותם שיזדמן טובתם רק לישראל הקדושים, כך שמעתי מפה קדוש הנ"ל.

יחד לב וגל אבן מפי באר מים, כנאבק לו שר בלול מאש וממים: [תפילת גשם]

אומר המהר"ש מבעלזא זי"ע: בעת שנאבק יעקב אבינו עם שרו של עשו, מובן מאליו לכל אדם שיחד אז לבו לשמים, אבל בעת אשר גל את האבן וישק יעקב לרחל יכול אדם לחשוב כי היה בזה איזה גשמיות ח"ו, לכך אמר כי יחד לב בעת אשר גל אבן כמו שנאבק לו שר. ודפח"ח.

של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהן וירדו וצמחו האילנות ודשאים. מתי ובאיזו שעה התפלל אדם עליהן? מפורש במדרש: בשעה ראשונה... בשעה שביעית עמד והתפלל. נמצינו למדים כי אדם הראשון התפלל לראשונה על הגשם בשעה שביעית – שהיא שעת תפילת מוסף, על כן תקנו שגם אנחנו נתפלל על הגשמים בשעה זו.

כתב בספה"ק "דברי בינה" להרה"ק מביאלה זי"ע: משיב הרוח – קח נא ה' את העבודה הרוחנית אשר עבדו בני ישראל בחודש האיתנים, והשב להם במוריד הגשם – בהורדת "מלא חפנים" שפע בגשמיות כדי שיוכלו לעבדך בהרחבת הדעת.

כתב ה"שפת אמת": במשנה בחג נדונין על המים, לכן מתפללים על הגשם, ומסתמא עיקר הכוונה על התורה שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים', וכמו שהמים הם מזון וקיום העולם לפתוח הקרקע ולעשות פירות, כן התורה בלב האדם.

כתב ה"עברא דדשא": איתא במשנה שואלין את הגשמים בז' בחשון, ט"ו יום אחר החג, כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת. ויש שהקשו, דא"כ היה להם להפסיק לשאול מטר ט"ו יום קודם הפסח, משום עולי רגל העולים לירושלים שלא יעכבו הגשמים, ולמה אין אנו מפסיקים לשאול על גשמים אלא בחג הפסח עצמו?

ותירצו שבעיקר חששו לגשם הראשון שאחר חג הסוכות, שאז עדיין אין בני אדם מוכנים לגשמים, משא"כ קודם הפסח שכבר רגילים לגשמים ומגיעים מוכנים. עוד תירצו, שלעכב מלהתחיל שאלת מטר משום עולי רגלים שפיר דמי, אבל להפסיק מלשאול קודם הזמן לא אלימא האי טעמא.

וע"ד העבודה י"ל: שחז"ל טמנו בזה רמז והוראה לאדם איך עליו לחזור לביתו לאחר עלייתו לרגל. דבשלמא אם לא ניקה את עצמו כראוי בעלותו לרגל, מ"מ עדיין יש תקוה שבמשך שהייתו בבית המקדש בוודאי ינקה את עצמו מהרפש ויתעלה, והרי אמרו חז"ל "שלא היה אחד מישראל מיצר כשהיה ביהמ"ק קיים, למה, שהיה אדם נכנס לשם מלא עונות והיה מקריב קרבן ומתכפר לו, אין שמחה גדולה מזו שהיה יוצא צדיק הוי יפה נוף משוש", ונמחלים עוונות הדרים בירושלים מידי יום

על הסלע ה' ויצאו מים: [תפילת גשם]

שואל ה"בית יצחק": ולכאורה תמוה, הלוא הדבר נחשב לחטא למש"ר ע"ה ולמה להזכיר זאת בתפילה? ויש לומר, כי גם זאת לזכות תחשב למש"ר ע"ה, אשר מאהבתו את ישראל סילק את נגיעת עצמו, והגם שידע אשר ההכאה לחטא נחשב לו – בכל זאת לא הסתפק בדיבור בלבד אל הסלע, לבל יתרבה קטרוג על בני ישראל, כדאי' ברש"י: מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע וכו' מקיים דבורו של מקום קל וחומר אנו, כלומר ישראל, שיש להם לקיים דבורו של מקום.

ובכדי להסיר קטרוג זה הסכים משרע"ה להכות הסלע, הגם שידע שיקבל עונש על זה, ואת זכות מסירות הנפש של משרע"ה עבור ישראל שהיתה על ידי הכאת הסלע – זאת אנו מזכירים בתפלת הגשם.

נעילת החג

אצל הרה"ק בעל "עטרת צבי" זי"ע, היה בחור ששמו מרדכי, והיה טיפש גדול וכולם כינו אותו מאט'ל "נער", לימים נעשה חתן וקראו לו מאט'ל "חתן", והנה קודם החופה ראו אותו בוכה, ושאלו אותו למה הוא בוכה, ואמר יודע אני שכל זמן שאני חתן קוראים לי מאט'ל חתן, ועתה לאחר החתונה אהי' שוב מאט'ל נער.

אמר הרה"ק: וכמו כן בימים טובים אנו כחתנים, וצריכים אנו לראות שאחר היו"ט לא נהיה שוב בבחינת מאט'ל נער, וזה שמבקשים "השיאנו ה"א את ברכת מועדיך", מלשון משא, שנישא עמנו את ברכת המועדים ואת התרוממות הנפש שהיתה לנו ביו"ט.

אומר המוהרי"ד מבעלזא זי"ע: הנה לפני הגיע ימי החג הקדושים עושה כל אדם הכנות כדי לקבל את היום טוב בקדושה כראוי, ולקיים את כל המצוות התלויות ביו"ט בשלימות, אבל במוצאי החג כשרואה ומביט ומתבונן על ימי החג שעברו עליו שהיה יכול לקיים המצוות דאורייתא ודרבנן ומנהגי ישראל ביותר שלימות, אזי נשבר לבו בקרבו ומתאנח על שלא ערך את החג כראוי

שבירת לב זו עולה לרצון ולנחת רוח לפניו ית', וע"ז נאמר: 'מה יפו פעמין בנעלים' – פעמין מל' 'ותפעם רוחו', וזאת כוונת הכתוב – מה יפים הם פעימות הלב ושברון הלב של איש ישראל, 'בנעלים' – בעת נעילת החג, שאז נפעם לבו בקרבו שלא ערך את החג כראוי.

מוצאי יו"ט - אסרו חג

מתוך מכתבו של ה"אור החיים" הקדוש זי"ע לכללות החברים באיטליה שתמכו בישיבתו הקדושה "כנסת ישראל" שבירושלים:

...יום שמחת תורה, הייתי אני חתן תורה מסיים, ששלחו לי הפרנסים לשאול ממני שאהיה חתן תורה, ואינם רוצים ממני שום נדבה, אלא לכבוד מדרש כנסת ישראל, ה' יכוננהו, שיהיה בסימן טוב, ולחיי מעלתכם החברים המעמדים אותו ולהצלחתכם. וליל מוצאי שבת [מוצאי שמחת תורה של אותה שנה שחל בשבת], עשינו שמחה בבית הכנסת, וכל הרבנים והחסידים מרקדים לפני התורה בכל עוז ותעצומות, והיתה הארה גדולה אשר כמוה לא נהיתה. ובחול המועד עשינו שמחת בית השואבה, והייתי אני מדליק לילה אחת, ועשינו שמחה גדולה. כל החברים במצב החיים והבריאות, כן ירבה. העליתי שמותם בברכה ותהלה ובתפילה מול שוכן הבירה, לתת להם מאוים וחפצם לטוב כל הימים...

הרב החסיד ר' נח ז"ל האבד"ק פיעסעצנע בשם הרה"ק הרי"מ זצלה"ה מגור, מה שהחסידים מרקדים בכל מוצאי ימים טובים, אמר בזה"ל: אז א רבים יודען טועה אפ א מצוה ווערט אין היעמל א עת רצון. [בזמן שרבים גומרים לקיים מצוה נעשה עת רצון בשמים].

מספרים על הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע, אוהבם של ישראל, שהיה מנחם את קהלו במוצאי שמחת תורה, באומרו להם: אל נא אחים תעצבו אל לבכם בצאתכם מימי החג המופלאים, הרבונו של עולם של "אתה בחרתנו" הוא אותו רבונו של עולם של "אתה חוננתנו"...

בשם הרבי ר' העניך מאלכסנדר זי"ע: 'אסרו חג בעבותים': אמר, כמו החייט שתופר, אם החוט אין לו קשר אין התפירה יכולה להתקיים. כמו כן צריך אדם לקשור ימי החג שעברו לעשות חיזוק וקיום שלא יתפרד מעליו, והבן.

ה"בית אברהם" זי"ע אומר: 'אסרו חג בעבותים' – תארוזו את היו"ט. משל לעני שהיה בסעודת מלך וראה כל מיני מטעמים טובים ומגדנות, ונתן באמתחתו עד כמה שהיה אפשר לו, לפי שיודע היה שלא תמיד

בזכות בני ישראל, וכדאמרין במס' ברכות שאמר לו הקב"ה למשה לך רד, רד מגדולתך כלום נתתי לך את הגדולה אלא בשביל ישראל ועכשיו שישראל חטאו גדולתך למה...

ה"חידושי הרי"ם" זי"ע אמר: היינו אלה שמכתתים רגליהם מעיר לעיר ללמוד תורה ובירך אותם משרע"ה שיכנס בהם דברי תורה ושינצלו מכל המניעות, ואי' שבשעת מתן תורה שתקה כל הבריאיה כולה צפור לא צווח עוף לא פרח וכו', וזה היה להראות שכל מי שרוצה לשמוע יבא וישמע, ולא יהיה לו שום מניעה.

אומר הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע: הנה יש צדיק אשר דבוק בה' כ"כ עד כי אינו יכול לפנות עצמו לעסקי בני". משא"כ מש"ר 'וזאת הברכה' – בזו הברכה נתברך משרע"ה שהיה 'איש האלקים' – תמיד דבוק בה', אך יחד עם זאת היה "את בני" – מפנה עצמו אליהם.

הרה"ק רבי מאיר אבוחצירה זי"ע אמר: מש"ר חיזק ברכתו בשני מיני תוקף: א. שהיה איש האלקים, וגזירותיו של צדיק הקב"ה מקיים ב. שהיה לפני מותו, וידוע דדברי שכ"מ ככתובים ומסורים דמו.

הרה"צ מבענדין זצ"ל בספרו "יכהן פאר" כותב: כיון שהראה הקב"ה למשה ביום מותו את כל הדורות העתידיים לבוא עד האחרון שבישראל כדברי חז"ל, הרי בודאי גם בירך משה ברכתו את ישראל לכל אחד ואחד עד האחרון שבישראל בדור אחרית – וגם אנו בכלל.

ה"בן איש חי" מדקדק: מדוע הוצרך לומר 'את בני ישראל' – והרי בהמשך הפרשה עצמה מפרט את שמות המתברכים? ועוד צריך להבין מדוע הוצרך לומר 'לפני מותו' – והרי כבר מוכח מסוף הפרשה שזה היה לפני מותו?

וי"ל, שהנה כל דבר סופו מוכיח על תחילתו, ובשעת פטירתו של משרע"ה, מבינים אנו כמה אהבה עצומה היתה לו לישראל בכל ימי חייו יותר מבניו ממש. כי מנהגו של עולם שהאדם בעת מותו לא ישים לב אלא על בניו ואשתו, שאהבתו אליהם היא אהבה פנימית ועיקרית, ואם ישים לב לאדם אחר הרי ניכר שהוא אוהבו כאחד מבניו. וכאן אצל משרע"ה בשעת פטירתו

משיגים מגדנות כאלה כמו בשלחן המלך, ובעת שנחלש לבבו מוציא איזה דברים להשיב את נפשו. והבן.

ה"יסוד העבודה" זי"ע אומר: 'אסרו חג בעבותים' – תקשרו הארת החג בעבותים, היינו שהארת החג תאיר גם בענינים העבים של העוה"ז והבן.

'אסרו חג בעבותים' – ב"תורת אבות": תקשר הארת החג בעבותים, אין די גראבע זאכען. היינו שהארת החג תאיר גם בענינים העבים של העוה"ז, משל לבן מלך שנתחבר לליסטים ורצה אחר כך לחזור אל המלך, והלך אליו ועשה רצונו, אלא שהמלך לא חש לו אימון ולא קרבו כי חשש פן יחזור שוב לחברת הליסטים, ומה עשה הבן, הלך לחבורת הליסטים, וחולל שם מהפיכה עד אשר שבו כולם אל המלך, ואז קרבו אביו מאד, וזהו ענין הכנסת אור בתוך עניני עולם הזה, אך אי אפשר לקשור הארת החג רק ע"י 'קרנות המזבח', זוהי מסירות נפש להשי"ת.

וזאת הברכה

וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלקים את בני ישראל לפני מותו: [לג א]

אומר הרה"ק רבי יעקב דוד מאמשינוב זי"ע: 'איש האלקים את בני ישראל' – בירך אותם שמנהיגי ישראל שבכל דור ודור יהיו אישי אלקים, אנשי מעלה, שיהיו מחוננים לא רק בכשרון המעשה, אלא גם במעלות ומדות טובות.

הרה"ק רבי דוב בעריש מביאלה זי"ע אומר: משה רבינו ע"ה ברך את ישראל, שבכל דור ודור יהיה להם צדיק איש אלקים.

באיזה ברכה בירכם? אומר ה"בית יוסף": "איש האלקים לפני מותו" שיהא כל איש ישראל בחינת "איש אלקים", מתוך שרואה עצמו "לפני מותו", כאותה ששנינו: "שוב יום אחד לפני מיתתך ויהא כל רגע חשוב בעיניהם כרגע האחרון..."

הגה"ק רבי שלמה קליגר זצוק"ל אומר: "איש האלקים את בני ישראל" – שיתכן שמשה היה איש האלקים

לא שם לב על בניו לברכם, אלא רק זכר את ישראל כל שבט בשמו, ולבניו לא פרט להם ברכה בפני עצמם, והרי זו הוכחה גמורה שהוא אוהב את ישראל יותר מבניו כי הסוף הוכיח על ההתחלה.

וזה שאה"כ: 'וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלקים את בני ישראל' – דוקא ולא את בניו, ואע"פ שהיה הדבר הזה 'לפני מותו', שלפי הטבע צריך שיברך את בניו ואת בניו ביתו תחילה.

בילקוט: לא זכה משה להקרא איש האלקים עד שברך את בני ישראל.

אומר הרה"ק ה"בית אברהם" מסלונים זי"ע: איך זכה משה למדרגת "איש האלקים" – ע"י שהיה 'את בני ישראל' כלומר עם ישראל ביחד, ואף שהיה איש האלקים דבוק תמיד בשכינה ומשוטט בעולמות העליונים, בכ"ז ידע לרדת מגבהי שחקים ולהיות 'את בני ישראל', להתעניין במצבו של כל אחד ובצרכיו הגשמיים. ועל זה נאמר "ואהבת לרעך כמוך – אני ה'" – אם יהודי אחד אוהב את השני, אומר ה': אני שלישי להם.

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע סיפר בשמחת תורה תשל"ז, שאחיו מרן ה"פני מנחם" זי"ע שאל את אביהם זי"ע, כשהיה כבר בירושלים, שכאן זה המקום היחיד שמוזכר בתורה שמש"ר נקרא "איש האלקים"? ואפשר לומר שהפ' "איש האלקים" – שבני ישראל יהיו "ערליכע יודען", ולפ"ז א"ש שלא קאי על מש"ר רק על בני"י. ודפח"ח.

והרבי ה"אמרי אמת" זי"ע השיב לו: הלא כתיב [קהלת ח ח] 'ואין שלטון ביום המות' – ואפילו על משרע"ה דרשו זאת חז"ל, ובאה התורה לומר דאעפ"כ גם אז היה "איש האלקים".

עוד תירץ לו, דבאמת מוכרחין להודיע לדורות מי ומה היה משרע"ה, אלא שבכל התורה לא כתב משה זאת, כיון שהיה עניו מאד ולא רצה לכתוב על עצמו תואר זה, אבל ביום מותו הוכרח לכתוב כן, כי אם לא עכשיו אימתי.

ברש"י: לפני מותו – סמוך למיתתו שאם לא עכשיו אימתי.

שואל הרה"ק רבי יצחק מזורקא זי"ע: מה חידש רש"י כאן, החליף את המילים "לפני מותו" ל"סמוך למיתתו"? ומה הוסיף אם לא עכשיו אימתי?

ותירץ, שההסבר בדברי רש"י הוא: תנו דעתכם – אמר – שבכל התורה לא נקרא משה "איש האלקים", אלא כאן בלבד, והטעם: כי משה רבנו, באהבתו את ישראל מכבר כיוון דעתו לברך אותם, תמיד חש בלבו שעליו להגיע למדרגה גדולה יותר ולשוות לברכות כח גדול יותר, לפיכך השהה את ברכתו.

אבל עתה כששמע שה' אמר לו לכתוב על עצמו "משה איש האלקים" במדרגת מלאכים, שאינם משתנים כבני אדם, הבין שהוא "סמוך למיתתו" וברך את ישראל, כי "אם לא עכשיו אימתי".

ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתא מרבבות קדש מימינו אש דת למו: [לג ב]

הגר"א אומר דבר נפלא: מובא בחז"ל: כשנגלה הקב"ה ליתן תורה לישראל החזירה על כל אומה ולשון, ושאלו מה כתיב בה, לעשו השיב – שכתוב בה 'לא תרצח'. לבני עמון ומואב השיב – 'לא תנאף'. לבני ישמעאל השיב – 'לא תגנוב'. ולא רצו לקבלה עד שבא לישראל וקיבלוה ופתח להם מ'אנכי ה' אלקיך'.

כידוע שעשרת הדברות כתובות על שני לוחות. חמש דברות על לוח ימני וחמש דברות על לוח שמאלי. "אנכי" על לוח ימני. "לא תרצח" "לא תנאף" "לא תגנוב" על הלוח השמאלי. ודוק ותראה שלאומות העולם הראה הקב"ה תחילה את הלוח השמאלי – בדרך שהם קוראים משמאל לימין – ולישראל את הלוח הימני תחילה. וזה 'מימינו – אש דת למו'.

הרה"ק ה"קדושת לוי" זי"ע כתב לבאר מאמרם ז"ל בספרי: מלמד שחזר הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה, בתחילה הלך אצל בני עשו ואמר להם מקבלים אתם את התורה, אמרו לו מה כתוב בה אמר להם 'לא תרצח' ולא רצו לקבלה וכו'. ולכאורה קשה למה הלך הקב"ה לשאול את האומות אם רוצים לקבל התורה, וכי לא ידע שלא ירצו לקבל אותה?

וכתב לבאר הענין, שכל זה לטובת ישראל, כי צפה הקב"ה שעתידים ישראל להיות בגלות בין האומות ויהיו מוכרחים לדבר עם הגוים בעניני העולם הזה, והרי הבל פיהם של הגוים טמא ומטמא, א"כ יוכלו הגוים

פסקה זוהמתן, וזה ה' מסיני בא, מאותו הכוח של סיני, שפסקה זוהמתן עי"ז היה יכול לבוא.

ב"בנאות דשא": לא אמר 'לסיני' אלא 'מסיני', כי הוא דבר תמידי, ובכל יום בא ה' מסיני ומעורר את האדם לקבל עליו עול תורה כראוי, שהרי אמרו חז"ל בכל יום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת להם אוי להם לבריות מעלבונה של תורה.

עוד שם: צורפו 'אש דת' בתיבה אחת, להורות שאי אפשר להפריד ביניהם, כי אם אין לומדים תורה עם אש וחמימות, אין את התורה תבלין כנגד היצר הרע.

אף חבב עמים כל קדושי בידך והם תכו לרגליך ישא מדברותיך: [לג ג]

ה"אמרי יצחק" מפרש: דהנה הקשו התוס' בשבת [פח.], דלמה כפה הקב"ה על ישראל את ההר, והלא אמרו 'נעשה ונשמע' ורצו לקבל את התורה מרצון, ותיירץ במדרש תנחומא דנעשה ונשמע אמרו על תורה שבכתב, והכפיה היתה על תורה שבע"פ. והנה כתוב בספה"ק "בני יששכר", דע"י שבני ישראל שומעין ומקיימין גזירות החכמים, עי"ז מעוררין למעלה שגם השי"ת שומע מה שישראל גוזרין גזירות טובות וישועות.

והנה אמרו חז"ל: כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך, אבל בישראל יש כמוך, כי הם יכולים לבטל גזירות המקום, משא"כ חכמי האומות. וזה שאמר, 'אף חובב עמים' – דאף שמצינו לפעמים שהקב"ה חובב שאר העמים כשיש בהם אנשים גוונים, אבל 'כל קדושי בידך' – שאפילו אותם הנחשבים אצלם לקדושים – בידו של הקב"ה הם ואינם יכולים לבטל גזירותיו. אבל 'והם תכו לרגליך' – בני ישראל תכו עצמן תחת ההר כמו שפירש רש"י, והיינו כדי לקבל תורה שבע"פ שהן גזירות חכמים, ולכן 'ישא מדברותיך' – פירש רש"י דקאי אגזירות, כלומר שיש כח בידם להגביה הגזירות מעל ישראל ולנשואם כפי שירצו, דהיינו שמבטלין אותן, וזהו בגלל שמקיימין גזירות תורה שבע"פ.

ברש"י: שהרי תוכו עצמן לתוך תחתית ההר לרגלך בסיני. בספר "חמודי צבי" מביא בשם הרה"ק המוהרי"ד מבעלזא זי"ע ששאל: ולכאורה הוא נגד

להשפיע עליהם לרעה ח"ו, לזאת חזר הקב"ה תחילה על כל אומה ולשון ושאל אם חפצים לקבל את התורה, ואז אמרו שאינם מוכנים לקבלה בגלל מצוה אחת שקשה להם לקיימה, ונשמע מדבריהם שמצוה זו אינם רוצים לקבל אבל את שאר חלקי התורה מוכנים לקבל, ומזה נשאר אצלם לעולם איזה רושם קדושה, ממה שהיה להם אז רצון לקבל אפס מה מן התורה, והתועלת מכך שעי"ז כאשר איש ישראל מדבר עתה עם גוי מוציא ממנו אותו רשימה של קדושה ונוטלו לעצמו, ועל ידי זה יש לישראל קיום בגלות.

הגה"ק ה"זרע שמשון" זי"ע מביא שכתב בעל הטורים שהפסוק מתחיל בוי"ו ומסיים בוי"ו, לומר שברך י"ב שבטים. מקשים למה לא ציין זה על פסוק 'וזאת הברכה' שגם הוא מתחיל ומסיים בוי"ו, ועוד ששם מבואר בו לשון ברכה משא"כ בפסוק זה, אלא לפי שעיקר הברכה באה בזכות התורה ובפסוק זה מבואר נתינת התורה מסיני בא וכו' מימינו אש דת למו', לכן ציין דוקא בפסוק זה.

מסופר בשהדפיס הרה"ק מפולנא זי"ע את ספרו "תולדות יעקב יוסף", קם ונסע ליריד הגדול שנערך בעיר ברדיצ'וב, אמר למכור שם את ספריו, ולא עלתה בידו, וחלשה דעתו מאד.

פגע בו הרה"ק ה"אור המאיר" זי"ע והרב מפולנא התמרמר: מה דעתו על כך התורה מונחת לה בקרן זוית ואין דורש ומבקש? גם הרה"ק מברדיצ'וב זי"ע היה שם, וניסה להפיס דעתו של הרב: עמך ישראל טרודים ביריד, אפשר לסלוח להם אם לא שמו לב לאור הגדול... לא הסכים הרב, פנה אליו ה"אור המאיר" וא"ל: וכי טוב אתה מהקב"ה שחזר עם תורתו על כל אומה ולשון ואף אחד לא רצה לקבלה? נתפייס הרב וקרא לעברו: נחמתני, רבי זאב, נחמתני!

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע דקדק שלא כתוב 'לסיני' רק 'מסיני', ותיירץ שאי' בזה"ק בהאידרא דכשהצדיק נפטר ביום האחרון באים כל הכוחות וכל המידות וכל הלבושים. וכמו כן כאן בפטירת משה רבינו ע"ה נתעורר כח מתן תורה, וזה הפי' ה' מסיני בא', שבא עתה מסיני.

ופעם אחרת אמר: עפי"מ"ש אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו. כי בעמידתן לפני הר סיני

גמרא, דאי' במסכת שבת שכפה עליהם את ההר כגיגית?

ותירץ, שהכוונה בזה שהשי"ת הגביה את ההר למעלה באויר, וראו ישראל שרצון השי"ת שיקבלו את התורה במסי"נ, תכו עצמן לתחתית ההר, והיו אז בסכנה גדולה שמא יפול ההר עליהם, ואמר להם הקב"ה אם אתם מקבלים את התורה באופן הזה, להיות מוכן למסי"נ עבור התורה מוטב, וכל הרוחות שבעולם לא יזיזו אתכם, ואם לאו וכו'.

תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב: [לג ד]

כ"ק הרה"ק ר' שלמה חנוך מרדומסק זי"ע הי"ד אמר: משרע"ה פתח את הפתח לומר תורה בהקהל, "קהלת יעקב", ומשום הכי יכולים לומר עכשיו תורה ברבים.

הרה"ק ה"תפארת עוזיאל" מביא בשם רבו הרה"ק המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע: על דרשת חז"ל אל תיקרי מורשה אלא מאורסה, כי מדרך העולם הוא אשר מי שאינו איש נכבד אינו רשאי לגשת לבת המלך ולרקוד עמה במחול בבי הילולא, זולת בעת הנישואין שלה עצמה, אז הותרה הרצועה, ואף אנשים פחותים יכולים לרקוד עמה, וכמו כן בענין תורתנו הקדושה שהיא בתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, הנה באמת היה מן הראוי שלא כל מי שרוצה יוכל להתקרב אל התורה, אלא אנשים חשובים ביותר, אולם אעפ"כ הותר לכל מי שרוצה ללמוד תורה, כי התורה נמשלה למים, מה מים הפקר לכל אף התורה הפקר לכל, כדוגמת בת המלך ביום נישואיה, שמותר לכל אדם לרקוד עמה. וזהו שאמר הכתוב, 'תורה צוה לנו משה מורשה' – אל תקרי מורשה אלא 'מאורסה', פי' התורה היא לנו כמו ביום הנישואין, שאז ניתן לכל רשות לרקוד עמה, ככה כל מי שרוצה יכול להתקשר עם התורה ולעסוק בה. ודפח"ח.

בגמרא [ע"ז ב:]: אמר רבי יוחנן מלמד שהחזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה, עד שבא אצל ישראל וקבלוה.

ה"נתיבות" בספרו "נחלת יעקב" שואל על לשון הברכה: 'אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו' – והרי סיבב הקב"ה על כל אומה ולשון ולא רצו לקבלה, אם כן הקב"ה לא בחר בנו?

ותירץ, דכוונת הברכה היא שנתן לנו את התורה, היינו שנתן לנו התורה במתנה להורות בה כפי דעתנו וכפי הוראת שכלנו. כדאיתא [ב"מ פו.] דהקב"ה אמר טהור וכולו מתיתבתא דרקיעא אמרו טמא, ואמרי מאן נוכח רבה בר נחמני, ומפרש הר"ן בדרשותיו, דאחר שניתן התורה לישראל נמסרה התורה לחכמי ישראל שיורונו על פי הוראת שכלם.

אומר הגה"ק ה"ערוגת הבושם": לכך נקראת תורתנו הקדושה 'מורשה' – כמ"ש הכתוב 'תורה צוה לנו משה מורשה' – אע"פ דתנן באבות שאינה ירושה לך, אלא דכמו בשאר ירושה אי אפשר להגיע אליה אלא לאחר מיתה, כן בתורה צריך בתחילה להמית את עצמו עליה ושוב יוכל להגיע אליה.

יחי ראובן ואל ימות ויהי מתיו מספר: [לג ו]

ברש"י: יחי ראובן בעוה"ז ואל ימות בעוה"ב. אמר הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: ראובן היה סמל בעלי תשובה, שבלבל יצועי אביו ועסק בשקו ובתעניתו. והנה בבעלי תשובה יש ב' מדרגות, יש שמסגפין את עצמם על עונותיהם, ויש מדריגה יותר גדולה שהם לא צריכים להסתגף, שעושים תשובה בחילא סגי ומוסרים כל גופם לה'. וזה שהתפלל משרע"ה יחי ראובן בעוה"ז, שהבעלי תשובה יהיו לא על ידי סיגופים אלא על ידי חיות כנ"ל.

אל ה"בית הלוי" זצ"ל נכנס פעם רב אחד, בין הדברים אמר הבית הלוי על בנו ר' חיים שהיה אז בן שלש "אתה יודע, הילד הזה יודע ללמוד!" תמה אותו רב "וזאת מנין?" השיבו הבית הלוי, הבה אשאלו ונוכח. שאל הבית הלוי את ר' חיים: הנה כתוב בתורה "יחי ראובן ואל ימות" ויש להבין ממה נפשך אם כבר אמר מש"ר יחי ראובן א"כ מה היה עליו לומר שוב "ואל ימות"?

חשב הילד ר' חיים כמה רגעים ואמר: "אבא, מתי אמר את זה מש"ר בזמן שראובן היה חי או שכבר היה מת?" השיבו אביו: בוודאי כשכבר מת, א"כ נענה הילד חיים ואמר: הרי הדבר פשוט, "יחי ראובן" היינו שיקום בתחיית המתים ועכשיו כבר שייך לומר "ואל ימות". וכשגדל מן הגר"ח אמר שכבר בקטנותו היה לו דרך בלימוד...

שמע ה' קול יהודה ואל עמו תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה: [לג ז]

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע אמר: ש"בשפת אמת ליקוטים" מביא, דקאי על ספר תהלים שחברו דוד המלך, וזה מה שביקש מש"ר "ואל עמו תביאנו", שאפשר לפעול הכל עם ספר תהלים.

בשם הרבי מקאצק זי"ע: 'שמע ה' קול יהודה', מש"ר ביקש שההלכה תיפסק כמו רבי יהודה הנשיא שסובר שיום כפור מכפר בין לשבים ובין לשאינם שבים. משום שכרגיל לאדם חוטא קשה לעשות תשובה, ובזה שבא יום כפור ומכפר ווערט "אויס חשבון", היינו ששמים בצד את כל העבירות, וממילא נהיה אז יותר קל, ואפשר כבר לעשות תשובה. וזהו: 'ואל עמו תביאנו', אז דאך דעם קעמען תשובה טיעהן אין צוריק חאפען זעך [דרך זה אפשר לעשות תשובה ולהיות יחד עם כולם].

והרבי ה"אמרי אמת" זי"ע היה רגיל להראות את המדרש: דזה קאי על יהודה שהוא עומד במערת המכפילה ומעלה את תפילותיהם של עם ישראל לאביהם שבשמים, וזה"פ 'ואל עמו תביאנו', היינו, שתפילת עמו – עם ישראל תביאנו, שיהודה מעלה אותם – את התפילות לאבינו שבשמים. ואמר הרבי הבית ישראל זי"ע בזה"ל: די היינטיגע לאבעסעס ווילען פארמאכען מערת המכפילה, אובער דעם קול יהודה, דאס קענען זיי נישט אוועק נעמען.

מפרש החיד"א: שלא יצטרכו כלל להילחם, אלא האויבים יסתכסכו בינם לבין עצמם ותהיה חרב איש באחיו, ואנו ניוושע.

ב"ניצוץ אחד" מביא שפירש הגאון רבי שמעון שוואב זצ"ל: כי ראובן היה החלוץ שיצא לפני המחנה, שהרי בני גד ובני ראובן אמרו 'נחנו נעבור חלוצים', לכן הוצרכו לברכה מיוחדת זו של 'יחי ראובן ואל ימות ויהי מתיו מספר', שלא יפלו בהם חללים רבים, אלא ישובו בשלום משדה הקרב.

ולכן סמך 'וזאת ליהודה', שהרי אחר מות יהושע שאלו באורים ותומים 'מי יעלה לנו אל הכנעני בתחילה להלחם בו', ובאה התשובה, 'יהודה יעלה תחילה', וכיוון שהוא יצא כחלוץ, גם הוא נזקק לברכה זו של 'ויהי מתיו מספר'.

האומר וגו' לא ראיתיו ואת אחיו לא הכיר ואת בניו לא ידע כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו: [לג ט]

מפרש המהרי"ט: שבני שבט לוי היו עוזבים בתיהם בקטנותם וגולים למקום תורה, וכשחזרו לא הכירו את הוריהם מרוב שנות הפירוד, 'כי שמרו אמרתך' – ושקדו על תלמודם.

שואל הרבי ה"בית ישראל" זי"ע: למה בראש הפסוק כתוב בלשון יחיד – 'את אחיו לא הכיר' וגו', ואילו בסוף הפסוק כתוב בלשון רבים – 'כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו'?

ועוד קשה, מה הפירוש 'את בניו לא ידע', איך יכול אדם לומר שעושה עצמו כלא יודע בניו, הרי אדם צריך לחנך את בניו, ובפרט בני לוי שהיו אנשים גדולים ובוודאי רצו שבניהם ילכו בדרך התורה, ומה הפי' ואת בניו לא ידע? רק הפשט הוא, שאם אצל הבנים זה – 'כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו', דהיינו: שהבנים הולכים בדרך התורה, אז כבר באמת יכול להיות – 'ואת בניו לא ידע', אז כבר אין צורך לחנך את הילדים כי כבר הם הולכים לבד בדרך התורה, והפשט בפסוק הוא כך: 'את בניו לא ידע' – למה? משום ש'כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו'. ולפי"ז מיושבת הקושיא הראשונה, למה ברישא כתוב בלשון יחיד ואילו בסיפא כתוב בלשון רבים, כי הסיפא קאי על הבנים, ואצלם שייך לשון רבים.

ה"עברא דדשא" גם שואל את השאלה הנ"ל, ומביא בשם הראשונים ש"האומר" קאי על כל השבט. [עי' רבינו בחיי]. מ"מ אמאי לא סיים נמי בלשון יחיד? אלא מרומז כאן שכדי להיות דבוקים ואחוזים בתורה ולהגיע למעלת "האומר לאביו וגו' ואת אחיו לא הכיר", יש צורך בכח של רבים, ורק ע"י שכל שבט לוי "שמרו אמרתך ובריתך ינצורו", כולם היו נימולים ואף אחד מהם לא חטא בעגל, עי"ז יכל כל יחיד ויחיד לפרוש מן העוה"ז ולהתעלות ולהגיע למדרגה לקיים "האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו".

יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ישימו קטורה באפך וגו': [לג י]

ברך ה' חילו וגו' מחץ מתנים קמיו וגו': [לג יא]

לרבי ר' הערש מרימנוב זי"ע, באה פעם אשה בבכיה גדולה, והתאוננה לפניו שעשו לה עוול בדין תורה. ציוה הרבי לקרוא לדיינים ואמר: הבו נא לי את המקור

שסמכתם עליו בפסק דינכם, כמדומה לי שטעיתם, חקרו הדיינים בסעיף בשו"ע חו"מ ששם נתבאר הדברים, וראו שבאמת טעות היתה בידם. שאל אחד הדיינים את הרבי ר' הערש: מנין ידע מראש שיש כאן איזה טעות? השיב לו: משום שכתוב "תורת ה' תמימה משיבת נפש" – ואילו היה הדין דין אמת לא היתה האשה יכולה לבכות כל כך...

אמר רבי ישראל סלנטר זצ"ל: חז"ל אמרו [יומא כ.]. קטורת מעשרת, דכתיב 'ישימו קטורה וגו' ברכ' ה' חילו' – קטורת ועשירות משולות זו לזו, כשם שאצל קטורת אם לא השתמשו בה כהוגן העונש הוא מיתה, כך אצל העשירות אם יודעים איך להתנהג בה אפשר לעשות על ידה דברים גדולים, ואם לאו – סכנות גדולות כרוכות בה.

בשם הרה"ק רבי אשר הגדול מסטאלין זי"ע: 'מחץ מתנים קמיו' – על ידי מתינות יוכל למחוץ קמיו.

לבנימין אמר ידיד ה' ישכן לבטח ובין כתפיו שכן: [לג יב]

ה"חידושי הרי"ם" זי"ע אמר: כי כאשר אדם בא לעיר אחרת הוא מבקש לו ידיד נפש שיהיה בטוח שיניח שם חפציו, והקב"ה גם כן ביקש לו ידיד נאמן שהוא בנימין, שיניח שם חפציו – היינו בית המקדש.

איתא בגמרא [זבחים נח] שכשרצו לבנות את בית המקדש, אמרי כתיב וקמת ועלית אל המקום מלמד שביהמ"ק גבוה מכל ארץ ישראל, וארץ ישראל גבוהה מכל הארצות, לא הוו ידעי דוכתיה היכא וכו', בשבט בנימין וכו', אמרי שמע מינה הכא הוא מקומו. סבור למבנייה בעין עיטם דמדלי, אמרי ניתתי ביה קליל כדכתיב "ובין כתפיו שכן" [וברש"י: נעשה אותו נמוך מעט ונבנהו בירושלים שהיא למטה כדכתיב כתפיו ולא כתיב ראשו].

וברש"י עה"פ "ובין כתפיו שכן" אחר שהביא דברי הגמרא הנ"ל מוסיף: "אין לך נאה בשור יותר מכתפיו", ולכאורה יפלא, שואל ה"עברא דדשא" היכא שמענו שיש יופי גשמי לשור, ואמאי דווקא בכתפיו, ועוד יותר צ"ב דברש"י משמע שעיקר המכוון בבין כתפיו אינו מחמת שהוא מקום יותר נמוך, אלא ליופי של כתפיו,

וא"כ צ"ב מה השייכות בין נוי כתפי השור לקביעת מקום המקדש?

וי"ל המכוון בזה, שבא ללמדנו שלא נטעה לחשוב שהעיקר בבית המקדש הם רק ההשגות וההבנה, די העבערקייט, שכל אלו הם "בראש", לכן רצתה התורה לרמז שבשבאים להכין מקום המקדש, מקום להשראת השכינה, "ניתתי ביה קליל", צריכים להנמיך קצת ל"בין כתפיו שכן", למדריגה של קבלת עול, וזה המכוון אין לך נאה בשור יותר מכתפיו, כי שור בלשון חז"ל הוא תיאור של עשיה ועמל בלי רפיות ומנוחה, וכמרומו בקרא [משלי יד ד] "ורב תבואות בכח שור", אצל שור הראש אינו נאה, השור אין לו דעת בראשו, אלא "כתפיו", המקום של עול העבודה הוא נאה לו ועליו תפארתו.

ולכן היו צריכים לבנות את ביהמ"ק בין כתפיו, כי היסוד של מקום המקדש, מקום של השראת השכינה, הוא קבלת עול.

ורצון שכני סנה תבאתה לראש יוסף: [לג טז]

בשם הגאון ה"חווות דעת" מליסא זצ"ל: יש לדקדק למה קרא לקב"ה 'שוכני סנה', ולא שוכן שמים או שאר לשון. ויש לתרץ: כי שם בסנה נגלה לו הקב"ה שרצה להעלות ישראל מעונו מצרים אל ארץ ישראל, וזה שבירך כאן את יוסף, שהרצון הזה יתעלה לראש יוסף, דהיינו שיהיה מזרע יוסף זה שמעלה אותם לארץ ישראל, דהיינו יהושע בן נון, שהוא מזרע יוסף.

והם רבבות אפרים והם אלפי מנשה: [לג יז]

בשם הגר"א שהקשה: שיש לדקדק מדוע באפרים נאמר 'רבבות' – ובמנשה 'אלפי'? ונראה לומר, דהנה מבואר בפרשת ויחי שיעקב שכל את ידיו ושם את יד ימינו על ראש אפרים ואת שמאלו על ראש מנשה. והנה כתוב 'יפול מצדך אלף ורבבה מימינך', ולכן אפרים שנתברך בימין, יפלו אויביו לרבבות כמ"ש 'ורבבה מימינך', אך מנשה שנתברך בשמאל יפלו אויביו לאלפים כמ"ש 'יפול מצדך אלף', ומדויק לשון הכתוב.

שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך: [לג יח]

המהרי"ד מבעלזא זי"ע אמר בדרך צחות: 'שמח זבולן בצאתך' – מתי זבולן יכול לשמוח – כש'יששכר

במו"מ חסר לו בביתו הרבה דברים, אבל בחוץ יש לו כבוד רב.

וזה שבירך משרע"ה: 'שמח זבולון' – שהוא עוסק בפרקמטיא 'בצאתך' – שלא יהיו לו נושים ועגמ"נ ממסחרו, 'ויששכר' – שהוא הת"ח 'באהלך' – שיהיה לו הרחבה, שיהיה לכולם כל טוב בכל מקום אכ"ר.

ברש"י: הצלח בצאתך לסחורה.

שואל הרה"ק רבי יחזקאל מקאזמיר זי"ע: והלא ידוע שרש"י בא לפרש פשוטו של מקרא [כמ"ש כמה פעמים בחיבורו], וא"כ מהיכי תיתי לפרש "שמח" מלשון "הצלח" ביציאתו לסחורה. ונראה דמהכא חזין שהפירוש הפשוט במשמעות שמחה היינו הצלחה, כי רק השרוי במדת השמחה זוכה לברכה והצלחה במעשה ידיו.

ולגד אמר ברוך מרחיב גד כלביא שכן וטרף זרוע אף קדקד: [לג כ]

אומר ה"חתם סופר" זצ"ל: 'גד' היינו מלשון מזל, אימתי מתברך אדם במזל טוב – אם הוא 'מרחיב גד' – שהוא נותן הרבה צדקה, וכן 'כלביא שכן' – שהוא זוכר תמיד ב'כלביא' – שהוא ראשי תיבות של: **כ** **י** **ל** **א** **ב** מותו יקח אחריו.

הרה"ק רבי דוב בעריש מביאלא זי"ע פירש: הנה בני גד ובני ראובן בקשו לקבל נחלתם בעבר הירדן, והענין בזה, כי רצונם היה להוסיף קדושת ארץ ישראל על אותו מקום. ולכן בראות משה את רצונם, ברך כל איש ישראל אשר ירצה להוסיף קדושה על קדושתו יותר ויותר, 'ברוך מרחיב גד' – 'ברוך' יהיה מי ש'מרחיב' את גבול הקדושה כמו שבט גד.

ברש"י: הרוגיהן היו ניכרים חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת.

שואל הגר"א: מה נפק"מ היא לנו כיצד הורג היה את שונאיו, ומה רבותא יש באופן הריגה שכזה? וי"ל, דהנה חכמינו אמרו: השח בין תפלה של יד לתפילה של ראש עבירה היא בידו וחוזר מעורכי המלחמה [סוטה מד.], לפיכך מספר כאן הכתוב, כי בני גד היו צדיקים שלא היתה בהם אפילו עבירה זו של "שח בין תפילה לתפילה", ועל כן קבלו מדה כנגד

באהליך', אבל בבוא הימים שיששכר בעצמו יצא לעסוק וישלח ידו במסחר, אז הוא מצליח יותר מזבולון עצמו.

בתרגום: ויששכר במהכך למעבד זמני מועדיא בירושלם.

שואל הגאון רבי מאיר אריק צוק"ל: לכאורה צ"ב למה נטה התרגום מפשוטו של מקרא, ד'יששכר באהלך' – משמע שיושבים באהלה של תורה ועוסקים בכל מקצועות התורה כגון איסור והיתר ודיני ממונות וכו', ולמה נקט קביעות המועדים דווקא?

אמנם יתבאר על נכון, דהנה מה שברך משה רבינו את זבולון ואמר לו 'שמח זבולון בצאתך', נתכוון לשמחה כפולה, דבעוה"ז יהיה לו ברכה מרובה באסמו בעסקו בפרקמטיא, ובעוה"ב יקבל שכרו על השותפות שעשה עם יששכר להעניק לו מכספו כדי שיוכל לעסוק בתורה. ולכאורה יש להתבונן, איך יוכל זבולון לשמוח על שכרו המוכן לו לעוה"ב בשביל תורתו של יששכר, הלא אם ח"ו יכשל יששכר בדבר הלכה לחייב את הזכאי או להתיר את האיסור וכדו' מה שכר מגיע לו בשביל זה? אמנם הרי כבר אמרו חז"ל הרי הוא אומר 'אתם' 'אתם' 'אתם' ג' פעמים, אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מזידין אתם אפילו מוטעין. נמצא דבקביעות המועדים לא שייך חשש זה שיכשלו בדבר הלכה, שהרי התורה נתנה כח לחכמים שכדבריהם כן יקום אפילו אם מוטעין הן.

ולפי זה מובן כוונת התרגום, אימתי 'שמח זבולון בצאתך' – בזמן ש'יששכר באהלך' "למעבד זמני מועדיא בירושלם".

ה"נחלת יעקב יהושע" [מרי"י פרומן זצ"ל] אומר מדוע נאמר אצל זבולון שישמח בצאתו למסחר, כי האריז"ל וגוריו אמרו שעצבות מזיקה לפרנסה, והרוצה להצליח במסחר עליו להיות שרוי תדיר בשמחה. והוסיף: במה שמח זבולון בצאתו – "ויששכר באהלך" – ע"י שיתפוס אומנותו של יששכר ולפני צאתו לסחור יעסוק תחילה בתורה ש"פקודי ה' ישרים משמחי לב".

ה"שארית מנחם" כתב בדרך צחות: דהנה מי שעוסק במשא ומתן יש לו שמחה כשהוא בביתו, שם יש לו כל טוב, ולעומת זה כשהוא בחוץ יש לו נושים ועגמ"נ ממסחרו. ואצל רבנים זה להיפך, כאן שאינו עוסק

מדה, והיו הורגים שונאיהם על ידי חיתוך הראש והזרוע בבת אחת, בלי הפסק. לפיכך נאמר גם 'גד גדוד יגודנו והוא יגוד עקב' – שהיו חוזרים כולם מן המלחמה במספר האנשים שיצאו אל המלחמה, ללמדך שלא היה איש מהם צריך לחזור בתחילה מעורכי המלחמה משום "עבירות שבידך", לפי שלא היתה בהם שום עבירה.

צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל: [לג כא]

הרה"ק מסאטמר זי"ע אמר: משה רבינו אף שהוכיח את ישראל על סרחונם שהחזירם למוטב, אולם בזמן שדיבר עם ה' כביכול אודות ישראל, אז הזכיר רק מעלתם וצדקתם. וזה הרמז בפ' 'צדקת ה' עשה' – כשדיבר עם ה' אז הזכיר רק "צדקת" ישראל, ואילו משפטיו – דברי תורה ומוסר אמר רק כאשר דיבר עם ישראל.

נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה': [לג כג]

מפרש החזקוני: 'נפתלי שבע רצון' – פירותיו מברכות, וכל זמן שירצה יאכל וישבע מהם קודם שיאכל אדם פירותיו ממקום אחר. 'ומלא ברכת ה' – כל הבא בארצו ורואה פירות מברכות מודה ומברך את הקב"ה עליהם.

ולאשר אמר ברוך מבנים אשר: [לג כד]

אומר ה"ח חתם סופר" צ"ל: 'ולאשר' – לצדיק המאושר אמר: 'ברוך מבנים אשר' – עיקר האושר והברכה הוא כאשר 'מבנים אשר' – שהוא רווה נחת מבניו, אשר גם הם צדיקים מאושרים כמוהו.

ברש"י מספרי: אין לך בכל השבטים שנתברך בבנים כאשר. ורש"י מוסיף – ואיני יודע כיצד. וראה ברמב"ן ובדעת זקנים מבעלי התוס', וריב"א על התורה, ובערבי נחל ועוד מפרשים בענין זה. והגאון מרוגטשוב זצוק"ל אמר: משום שלא מצאנו מי שהיה לו בני בנים בארץ כנען קודם ירידתם למצרים חוץ מיהודה ואשר, אבל ליהודה מתו שני בנים בכנען, ושל אשר היו קיימים ודו"ק.

הבעל הטורים מפרש את ברכת אשר באופן נפלא: שלכך ברכו משה בדברים הללו, לפי שכשמכרו השבטים את יוסף החריומו שלא יגלו לאף אחד, וסרח בת אשר ידעה ממכירתו בנבואה, ואמרו השבטים

מהיכן ידעה אם לא מאביה מפני דשותא דינוקא או מאבא או מאמא, עמדו ונדוהו. ובא משרע"ה להתירו, לכן מנה את כל הדברים שאסורים למנודה: 'ברוך מבנים אשר' – שיוכל להינשא. 'יהי רצוי אחיו' – שלא יהיו אחיו בדליו ממנו. 'טובל בשמן רגלו' – שיהא מותר לסוך בשמן. 'ברזל ונחושת מנעלך' – שיהא מותר בנעילת הסנדל.

ברזל ונחושת מנעלך: [לג כה]

אומר הרה"ק רבי חנה מקלושיץ זי"ע: נראה לרמז בזה, בהקדם הא דאיתא בספר קב הישר [פרק מז]: שתיבת ברז"ל נוטריקון ב להה ר חל ז לפה ל אה, ארבע נשות יעקב. והנה כתבו המקובלים שזהב ונחושת הן כנגד שלושת אבות, אברהם שמדתו אהבה – כנגד כסף מלשון 'נכסף כנספתי'. זהב – הוא יראה מדת יצחק '[מצפון זהב יאתה]'. ונחושת – זה יעקב דכתיב בו 'נחושת' ויברכני ה' בגללך'.

והנה אם תבא ההשפעה בזכות אברהם, אז בא יבא ישמעאל בטענה שגם אליו מגיע חלק מההשפעה, שהוא בנו של אברהם. ואם בזכות יצחק, יבא עשו בטענה ותביעה. אבל אם תבא בזכות יעקב ונשיו, אין לשום אומה ולשון איזו טענה ומענה, ורק לישראל מגיע ההשפעות.

וזה שאמר הכתוב: 'ברז"ל ונחושת', אם מבקשין בזכות יעקב ונשיו המרומזין בברזל ונחושת, 'מנעלך' – אז ההשפעות סגורות ושמורות תחת מנעול ובריה, ואין הלאומות שום פתחון פה להנות מזה.

ויגרש מפניך אויב ויאמר השמד: [לג כז]

אומר הרה"ק המוהר"י מבעלזא זי"ע: נראה לפרש, שבאמת השי"ת מגרש את האויב, אלא שאומר לנו "השמד", דהיינו שאנחנו נעשה איזה פעולה, אבל באמת הכל הוא מה' יתברך שמו.

וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף שמיו יערפו טל: [לג כח]

אומר ה"ש שארית מנחם" צ"ל: דהנה יסוד גדול בחיזוק הדת בעת הגלות שאנו נמצאים ופזורים בין האומות, הוא שלא להתערב עמהם ח"ו, ולא ללכת בדרכיהם ומנהגיהם ולהבדל מהם בתכלית הריחוק, וכמו שמצינו שגזרו חז"ל במסכת ע"ז [לה]: על פתן ושמנן משום הרחקה. וכמו שמצינו שאמר בלעם: 'הן עם לבדד

ישכון ובגוים לא יתחשב'. וזה שאה"כ: 'וישכון ישראל בטח' – מתי שוכן ישראל בטח ביהדותו, כש'בדד עין יעקב', והוא בבחי' עם לבדד ישכון.

הגאון מקוז'גלוב זצ"ל בספרו "ארץ צבי" מפרש עפי"ד חז"ל בילקוט שמעוני [תהלים פ רמז תתכ"ח]: אמרו ישראל לפני הקב"ה, רבוש"ע, בזכות שלש דמעות שהוריד עשו מעיניו, השלטתו מסוף העולם ועד סופו ונתת לו שלום בעולם הזה, אנו שדמעותינו תדירה ביום ובלילה כלחם, על אחת כמה וכמה שתמלא עלינו רחמים.

והקשו רבים, מדוע באמת דמעותיו של עשו אינן בטלות באלף בדמעותיהם של ישראל?! ותירצו, כי עשו בכה על אובדן עניני עולם הזה, ואילו היו ישראל בוכין על עניני התורה והמצוה, כי אז היה בכח דמעותיהן לבטל את דמעת עשו ברוב ובאלף, אבל מכיון שגם ישראל בוכין על עניני עוה"ז, נמצא שהדמעות היו מין במינו, וקיי"ל מין במינו אפילו באלף לא בטיל.

וזה מאמר הפסוק: 'וישכון ישראל בטח בדד' – ישראל כבר ממזמן היה יכול 'לשכון לבטח' ולזכות לביאת המשיח, אך דא עקא ש'עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש' – שדמעות ישראל המה על עניני דגן ותירוש, ולכן לא מבטלות את דמעותיו של עשו.

ברש"י: אף ברכתו של יצחק נוספת על ברכתו של יעקב, ויתן לך האלקים מטל השמים וגו'. כותב הרבי ה"לב שמחה" זי"ע: אולי הכוונה אף ברכתו של יצחק נוספת וכו' היא הברכה שברך יצחק את עשו משמני הארץ יהי' מושבך ומטל השמים מעל, שהיא נוספת על מה שנתברך יעקב על ידו ויתן לך האלק' מטל השמים וגו', שמשרע"ה ברך את בני"י שיחולו עליהם כל הברכות שברך יצחק, גם אלו שברך בהם את עשו.

ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו: [לד א]

ברש"י: כמה מעלות היו ופסען משה בפסיעה אחת. שואל ה"חפץ חיים" זצ"ל: לשם מה מספרת זאת התורה? אלא, בא להודיענו שמשה רבנו קיים מה שנצטווה מפי הקב"ה "עלה אל הר העברים ומות בהר" וגו' בזריזות עצומה, עד שפסע כל מעלות ההר בפסיעה אחת, אף שמיתתו היתה תלויה בדבר, ולא

היתה שונה בעיניו מכל מצוה אחרת שבתורה שקיים בזריזות יתירה.

וזאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם וגו' לזרעך אתננה: [לד ד]

ברש"י: הראיתיך כדי שתלך ותאמר לאברהם ליצחק וליעקב שבועה שנשבע להם הקב"ה – קיימה. אומר הרה"ק מאפטא זי"ע: ראה הקב"ה שמשה כל כך מפציר בו להישאר בחיים, ציוהו לעשות מצוה שאי אפשר לקיימה בחיים, והיינו שליחות אל האבות שאינם כבר בחיים. ובזה נצחו! כי כדי לקיים מצוה היה משה מוכן אפילו למות!

הרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע: נבו הוא נוטריקון "נ" בו", כלומר שהשיג שער הנ' של חמשים שערי קדושה.

ה"באר מים חיים" זי"ע מוסיף על זה לפרש דברי חז"ל במסכת ב"ב: וימת משה מי כתבו וכו' מכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע, זאת אומרת שמכיון שהקב"ה אמר למשה לכתוב "וימת שם משה", היה חביב בעיניו לקיים מצות השם להשלים את התורה שלא תהיה חסרה שמונה פסוקים – וקיבל עליו גזירת המיתה.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר: שלכך כתיב בלשון יחיד, 'לזרעך', כי המצוה היה שילך לכל אחד ביחידות, לאברהם ליצחק וליעקב, כי מצינו אם יתוועדו כל האבות ויבקשו רחמים יהי' תיכף הגאולה.

וימת שם משה עבד ה' בארץ מואב על פי ה': [לד ה]

בגמרא: וימת שם משה ספרא רבה דישראל. הרה"ק ה"מאור עינים" [בפר' וילך ד"ה שם בענין] כתב לבאר הענין שנקרא משרע"ה 'ספרא רבה דישראל', עפ"י הידוע שיש ששים רבוא אותיות לתורה ובנגדם יש ששים רבוא נשמות ישראל, כל אחד מישראל מקושר אל אות אחת מהתורה, ואם חוטא ח"ו מפסיק עצמו מהאות שלו בתורה וחסר אות אחת מן התורה ח"ו, וכל אות ואות שבתורה כלול מכל התורה כולה, ע"כ אם חסר אות אחת מן התורה נפסל כל הס"ת.

אלהים" – שיהיה להם מנהיג אחר כמשה שגם יהיה חלק אלוהי, ומש"ר כל הארבעים שנה הפריך זאת ואמר שהוא רק שליח ה' ותו לא. ולכן כל זמן שהיה מש"ר חי עדיין לא הוברר להם טעותם, אבל כשראו שהוא בן תמותה כאחד האדם, אז רק הגיעו לידיעת ה' שהוא ואין בלתו...

ועי"ז מתורץ גם הענין של העלמת קבורתו של מש"ר, שאם היו יודעים איזה מקום קבורתו היו עושים את קברו לאיזה..... ומבקשים שם ישועות, וממילא לא היו מגיעים אף פעם לידיעת ה', ולכן העלימו את קבורתו, ועי"ז הגיעו לידיעת ה' והוברר להם טעותם.

שואל ה"גן רוה": איך לא ידע איש את מקום קבורתו, והלא בפירוש כתבה התורה שנקבר בארץ מואב מול בית פעור?

ונראה לפרש: שאין הכוונה שלא ידע איש את המקום שנקבר משה, אלא הכוונה שלא ידע איש מה הטעם שנקבר משה.

דהנה בגמרא סנהדרין [טו] מסתפקת האם קבורה היא משום בזיונה או משום כפרה עי"ש. והנה אצל משה לא שייך לא בזיונה ולא הטעם של כפרה. דבזיונה היינו מה שגופו מסריח וזה שייך רק במי שמת ע"י מלאך המות, משא"כ מש"ר שמת ע"י הקב"ה לא הסריח, נמצא שלא שייך בו בזיונה. ואף כפרה לא שייך אצל משה, שמשרע"ה ודאי אינו צריך כפרה, וא"כ קשה מדוע היה צריך לקבורו. וזה כוונת הפסוק 'ולא ידע איש – טעם – קבורתו עד היום הזה'.

ומשה בן מאה ועשרים שנה במתו לא כהתה עינו ולא נס לחה: [לד ז]

אומר רבי מאיר שפירא זצ"ל: עינו – זו העין של 'שפלות עצמית', שהאדם נברא בשתי עינים, כדי שבאחת יראה גדלות הבורא ובשניה שפלות עצמו, כדברי המגיד מקוזניץ זי"ע, ומשה רבינו, על אף שדברה אתו השכינה פה אל פה – לא כהתה עין שפלות עצמו.

ויבכו בני ישראל את משה בערבת מואב שלשים יום ויתמו ימי בכי אבל משה: [לד ח]

ברש"י: הזכרים. אבל באהרן, מתוך שהיה רודף שלום בין איש לרעהו ובין אשה לבעלה, נאמר כל בית ישראל, זכרים ונקבות.

ולכן נקרא משרע"ה 'ספרא רבה דישראל', כי הוא למד התורה עם ישראל, ולימד אותם דעת ותבונה איך יהיו מקושרים אל התורה שלא יחסר מאומה ממספר אותיותיה ח"ו. ועל שם כך נקראים החכמים 'סופרים', מפני שהם סופרים את אותיות התורה ושומרים עליהם שלא יחסר מהם כלום, כדי שתהא התורה שלימה.

ברש"י: הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע. אומר ה"תפארת שלמה" זי"ע: לא על וימת שם שפך דמעות, אלא על השבח "עבד ה' " שהיה צריך לכתוב...

כאשר מילא הרה"ק רבי מנחם מאמשינוב זי"ע את מקום אביו, היה בן ח"י שנים, והיו בין החסידים כאלה שלא קבלו אותו לרבי, וביומא דהילולא הראשונה של אביו מן המוהרי"ד באו לאמשינוב, ואמר אז דלכאורה מדוע עשה ה' ככה, אלא שבאם היו יודעים מקום מנוחתו – שוב לא היו מקבלים את מרותו של יהושע, כאשר היו הולכים לציון רבם שנפטר...

ולא ידע איש את קבורתו עד היום הזה: [לד ו]

הרה"ק ה"מאור עינים" [בפר' תרומה ד"ה והנה נאמר] כתב לבאר את כוונת הפסוק עפ"י מה שאמרו חז"ל בתקו"ז איתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא, היינו כי משרע"ה הוא כללות הדעת של כל ישראל, וכל איש ישראל יש בו מבחינת משה, כל חד וחד כפום שיעורא דיליה, לזה אמר הכתוב 'ולא ידע איש את קבורתו', כי באמת הוא גנוז וקבור בלב ודעת כל אחד מישראל, ומאריך שם הרבה מזה עי"ש.

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע הסביר להבין את ענין התועלת שלא ידעו מקום קבורתו, עפ"י מש"כ ה"משך חכמה" עה"פ "ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה". ואי' במדרשים: עד היום הזה, זה יום פטירתו של מש"ר. ולכאורה, מדוע כל הארבעים שנה לא הגיעו לכ"ז [לתקן את ראשם היינו עינים לראות כו'] ורק אז בפטירת מש"ר הגיעו לזה?

ומתרץ שם ה"משך חכמה", שהדור ההוא – דור דעה היה להם טעות בעצם מהותו של מש"ר, שחשבו שהוא חלק אלוהי ממעל, ועי"ז היה להם טעות גמורה, כגון במעשה העגל דכ' שם בפ' "קום עשה לנו אלהים וגו' כי זה משה האיש לא ידענו מה היה לו" היינו שכיון שחשבו שמש"ר היה חלק אלוהי ממעל אמרו "עשה לנו

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע סיפר שאביו זי"ע הלך לטייל במארינבד, והקשה, היתכן שאהרן היה יותר גדול ממש"ר?

ותירץ ע"ז, דאיתא בזוהר [ויחין] שאצל צדיקים ל' יום קודם שמסתלקים מן העולם מסתלקת מהן הוד זיו פניהם, וכן איתא גם אצל דוה"מ כשבנו היה חולה הצטער מאד, עד כדי כך שפחדו להודיעו שהוא נפטר, ולבסוף כשאכן נודע לו מפטירת בנו, אכל ושתה וכלל לא התאבל עליו, ובמפרשים שם מקשים האין יכל לעשות כן, ובעצם לא קשה מידי, דאיתא שבעצם היו צריכים להתאבל על האדם עוד קודם שנפטר, רק שהרי לא יודעים מתי האדם יסתלק מן העולם, לכן מצטערים ומתאבלים אח"כ, ולכן אצל דוה"מ שהוא בכה והצטער עוד קודם פטירת בנו, לכן לא היה צריך יותר להתאבל עליו אח"כ.

וכן גם כאן, הצדיקים שבדור כבר ידעו קודם לכן שמש"ר עומד להסתלק מן העולם, וכבר התאבלו עליו קודם, ולכן לא התאבלו עליו כעת, ולכן כתיב בית ישראל ולא "כל" בית ישראל.

ולי נראה אומר הרבי הב"י, דאין זו קושיא כלל, דאיתא איתפשוטא דמשה בכל דרא ודרא, ולכן הצדיקים לא התאבלו עליו, כי הוא עדיין נשאר עמהם.

הרבי ה"לב שמחה" זי"ע כותב: אין כוונת רש"י לומר דגדולתו של אהרן יותר מגדולתו של משרע"ה, אלא שרבי אינו יכול להתיישר עם כולם, ומשה רבינו היה רבי, משא"כ אהרן שושבינא דמטרוניתא, ואף שאמרו הוי מתלמידיו של אהרן משמע שגם הוא היה רבי, ו"ל שהכוונה להיות תלמיד למדתו של אהרן שהיה אוהב שלום ורודף שלום.

אומר ה"משך חכמה": אולם בפטירת יעקב אבינו לא נאמר כך, כי בפטירת משה כל כמה שהעם היה שבור ומדוכא, חיזקה אותם הידיעה שהיום הם נכנסים לארץ, ושמחת הגאולה הקרובה היתה בכוחה להשקיט את הכאב, לכן נאמר "ויתמו". אולם בפטירת יעקב התחיל השעבוד והצרות האמיתיות, כמ"ש חז"ל בילקוט: כיון שנפטר יעקב אבינו התחיל השעבוד, ולכן לא נאמר שם ויתמו.

ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים: [לד י]

בספרי: בישראל לא קם אבל באומות העולם קם, ומנו בלעם.

בספר "הכתב והקבלה": "קם" מעין התקוממות, במרי וחוצפה, וזוהי כוונת הספרי: "בישראל לא קם", אף נביא אחד לא העיז לומר שהוא גדול כמשה, אבל באומות העולם "קם" עז פנים להידמות למשה, ומנו בלעם.

הרה"ק רבי פנחס מקוריץ זי"ע היה אומר: מאד תמוה בעיני מפני מה בשעה שהקיסר אינו נושא עליו את כתרו, תולים את היתד על קולב פשוט, הלא הכתר דבר מאד חשוב עד שהקיסר בכבודו ובעצמו נושא על ראשו, והיה מכובד יותר אילו אחד מהשרים היה נושא בינתיים על הראש? ברם, יש לחשוש שמא יתגאה ויאמר "גם אני המלך" ... משא"כ יתד דומם... רק אדם גדול כמשה רבנו שהיה עניו מאד היה יכול לשאת את הכתר של הקב"ה, כמו שכתוב: כליל תפארת בראשו נתת לו בעמדו לפניך על הר סיני...!

הרה"ק ה"אמרי חיים" מוויז'ניץ זי"ע שואל: לכאורה מה באה תיבת "עוד"? אלא הכוונה שמשה היה נביא בבחינת "עוד", כלומר שתמיד היה מתפלל ומבקש מה' שיתן ויחזור ויתן – עוד ועוד כל מחסורם והצטרבותם של בני ישראל.

ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל: [לד יב]
לעיני כל ישראל - ר"ת: כ הננים, ל וים, י ישראלים.

ברש"י: שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם. שואל הרה"ק ה"שפע חיים" מצאנז זי"ע: אמאי מסיים התורה בענין רע? ואמר בקדשו, דאי' בגמ' דאלמלא נשתברו הלוחות לא שלטה שכחה, וא"כ לא היו ישראל חוזרים על תלמודם וע"כ טוב הדבר שנשברו, ומזה נגרם השכחה בעולם, ועי"כ יהודים חוזרים בהתמדה על תלמודם.

כותב הגה"ק ה"זרע שמשון" זי"ע: גרסינן בפ"ק דתענית [יא.] תניא בזמן שהציבור שרוי בצער אל יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלוש עליך נפשי, ואם עושה כן עליו הכתוב אומר וכו', אלא יצער עצמו עם הציבור, שנאמר 'וידי משה כבדים' וכו', וכי לא היה לו

למשה כר אחד או כסת אחד, אלא כך אמר משה הואיל שהציבור שרוי בצער אף אני אהיה עמם בצער, וכל המצער עצמו עם הציבור זוכה ורואה בנחמת ציבור ע"כ.

ולכן אמר הכתוב 'ולכל היד החזקה' – שציער עצמו עם הציבור כמ"ש 'וידי משה כבדים', 'אשר עשה משה לעיני כל ישראל' שעשה כך משום שכל הציבור היה שרוי בצער, ומי שיעשה כן יזכה לראות בנחמת ציבור כשינחם הקב"ה את ישראל מצרותם, ויזכה לראות 'בראשית ברא אלקים' – כלומר הישועה החדשה אשר יעשה האלקים, שאז יחזור העולם לתיקונו הראשון.

בס' "נפלאות חדשות": הפסוק האחרון בתורה מקושר לפסוק הראשון של התורה. "אשר עשה משה" – כל תורתו של משה, כל לימודו ופעולתו – "לעיני כל ישראל" – שכל ישראל יראו בעין כי "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ" – שיש יוצר ויש מנהיג לבירה.

בס' "אמרות טהורות" מהרה"ק מרחמסטריווקא נ"י. זי"ע: אותיות סוף התורה ותחילתה אותיות "לב", בראשית ולעיני כל ישראל, לרמז שהת"ח נדמה ללב, כמו שהלב נותן חיות לכל האיברים וממנו ועל ידו הם ניזונים, כך הצדיק, כמו שאמרו חז"ל כל העולם ניזון בשביל חנינא בני.

וז"ש 'משה' – המורה, צריך להיות – 'לעיני כל ישראל', שיהיה להם לעיניים, להאיר להם את הדרך ילכו בה, וללמדם תורה ומצוות, כי הוא הלב הנרמז בסוף התורה ובתחילתה.

ה"חתם סופר" זצ"ל אומר: חז"ל אמרו שתנאי התנה הקב"ה עם מעשי בראשית, שאם יצטרכו לשנות מטבעם לטובת ישראל – ישתנו, וז"ש "לכל האותות והמופתים והיד החזקה אשר עשה משה לעיני כל ישראל" – כל הדברים הללו היו מותנים בזמן – בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ.

הרבי ר' ברוך ממז'בוז זי"ע אמר: 'לעיני כל ישראל' – לפי עיני ישראל והסתכלותם בתורה, כך הוא חידוש מעשה בראשית בכל יום.

בראשית ברא אלקים:

בספר "נר ישראל" מביא: סיפר הרה"ח המפורסם רבי הירשלי' מליעווא, אשר בהכנסו פעם ביום שמחת תורה אל מרן רבי נחום בער'ניו זי"ע, שאלו: הירשל, למה מוסיפין היום לקרות גם פרשת בראשית?

ושתק מרן כמה רגעים, ואחר כך אמר: חושב אני שהוא מפני שאם יכנס אדם מישראל לבית הכנסת בעת שכולם שמחים ורוקדים לכבוד התורה, ויפול רוחו בקרבו ביודעו שלא פתח ספר כל השנה ומה לו ולשמחה זו, לכן מתחילים לקרוא ביום זה מ'בראשית', לומר לו שמח גם אתה בשמחתה של תורה, ואם לא למדת עד כה, אל תתיאש, יש לך הזדמנות להתחיל עתה מחדש.

בגמרא: השוטה מים לצמא מברך שהכל נהיה בדברו. רבי טרפון אומר, בורא נפשות רבות וחסרונן.

פירש הצדיק הבבא סאלי זי"ע [וכן איתא בשם הרבי ר' שמעלקא זי"ע]: 'השוטה' – מי שלומד תורה, שנמשלה למים. 'לצמא' – והוא מרגיש הא... הא... צמאון אדיר לתורה. 'מברך' – יש לו כח מיוחד לברך. 'שהכל נהיה בדברו' – וכל מה שמברך מתקיים!

רבי טרפון אומר עוד יותר מזה – מי שלומד תורה באופן זה של צמאון, הרי הוא יכול להחיות מתים! 'בורא נפשות רבות וחסרונן'.

אמרות טהורות שנאמרו ע"י צדיקים זי"ע בעינים שונים:

באחת השנים שהה הרבי ה"אמרי חיים" מויז'ניץ זי"ע בבלגיה בחג הסוכות. במהלך סעודת החג החל לרדת גשם שוטף, וזלעפות המטר שדפקו בעוז על הסכך, הגירו נחלים של מים אל תוך הסוכה. הקור העז וגשם הזלעפות הניסו את יושבי הסוכה לתוך הבית, אולם הרבי לא מש ממקומו, הוא ישב, כשפניו קורנות משמחה עילאית, וזימר מזמירות החג בחוזק ובהתלהבות. למלוויו של הרבי קשה היה לעמוד בקור העז וברטיבות המחלחלת, אולם הרבי אחוז היה שמחה עצומה, וכאילו לא שת ליבו לכל המתרחש סביב.

לאחר שהתפזרו העבים והגשם חדל לרדת, ביקשו החסידים להבין את פשר הדבר, והרבי הסביר:

מאווירה, שאלו הגר"מ אם שמע מאבותיו טעם לדבר מדוע הרבה זקינו ה"דברי חיים" זי"ע מצאנו לחלק הרבה צדקה דווקא בערב סוכות.

והשיב הרה"ק מבאבוב: הלא מקורו מהאריז"ל, והוסיף שאפ"ל טעם בדרך רמז:

כי שיעור הכשר סוכה עולה במכוון במספר צדקה – דשיעור הכשר סוכה שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח. ושיעור הרוחב הוא ז' על ז', וגובהו עשרה טפחים. נמצא דכל כותל ארכו שבעה טפחים וגובהו עשר, הרי בכל כותל "שבעים טפחים" ושני הכתלים ביחד הרי ק"מ טפחים. ושלישית אפילו טפח - הרי טפח רחבו ועשר טפחים ארכו, יצא לעוד עשרה, ועולים ביחד כל הטפחים של הדפנות ק"נ טפחים. ושיעור הסכך שהוא ז' על ז' טפחים עולה למספר מ"ט טפחים ויחד עם הק"נ של הדפנות עולה הכל קצ"ט טפחים – עולה בדיוק למספר תיבת צדקה שעולה קצ"ט.

רבי מאיר הפליא את הדבר ואמר בהתפעלות: "באבובער רב זהו חלקכם בתורה".

בשנות מלחמת העולם הראשונה, כשנפגש הגר"ח מבריסק זצ"ל עם ה"חזון איש" זצ"ל במינסק, ודנו ביניהם אם חייבים לנסוע לעיר אחרת כדי להשיג אתרוג.

באותה תקופה לא היה להגר"ח כסף לקנות אתרוג! הגיעו הדברים לחזון איש שהיה לו אתרוג נקי ומהודר, והחליט לנסוע לסוכות למינסק כדי שהגר"ח יוכל לברך על האתרוג שלו.

הגר"ח כשראה את האתרוג שמח מאד, אבל לקח משקפת ועיין היטב שמא נראה איזה פגם כל שהוא, והחזון איש תמה מה צריך משקפת, והלא אם לא נראה לעין זהו הידורו, והגר"ח הסכים עמו. והוסיף, דנראה לו שיש עכ"פ איזה הידור שהאתרוג תמים כפשוטו, ואין בו שום מום כלל אפילו במשקפת, לכן הסתכל שמא הקב"ה זיכהו לכך.

"במשנה במסכת סוכה מבואר כי כשיורדים גשמים, משול הדבר לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו רבו קיתון בפניו, ומה עשה העבד, כששופך לו אדוניו קיתון בפניו?" שאל הרבי ומיד השיב: "הוי אומר אם שוטה הוא – בורח, אולם אם פיקח הוא – נשאר כדי לרצות את אדוני, ואדרבה, שמח הוא גם כשרבו גוער בו וגם כששופך קיתון בפניו, שמח הוא על הקשר שיש בינו לבין אדוני, ומנסה לרצות את אדוני ולהיטיב את מבטיו עליו.

בספר "מגיד מישרים" [פר' אמור] מסופר: שמרן הבית יוסף זי"ע עלה בחג הסוכות על ציונו של רבי שמעון בר יוחאי והקיף את הציון עם ד' מינים, וירדו אז גשמים.

אמר לו המגיד: "והא גשמים דאתו לא הות דוגמת "שפך לו קיתון על פניו" ח"ו, אדרבה נתקבלו דבריהם ורשב"י ובנו שמחו לקראתכם בקרובתכם זוהר על מערתם ובכפר הסמוך להם.

אלא דכיון דהקפתם לרבי אלעזר בד' מינים לרצות על המים נתעוררו המים ובאו, ואילו הייתם מקיפים פעם אחרת היו רוב גשמים באים לעולם כמו בימי חוני המעגל, ומפני כך באו גשמי ברכה רצופים כדי שלא תקיפו יותר עליהם.

וכלל זה יהיה בידכם, כל זמן שהעולם יהיה צריך לגשמים ביותר תלכו ותקיפו הצדיקים המזכרים ותענו.

ועל כל צרה שלא תבוא על הציבור תקיפו אותם שבעה פעמים ותיענו. ע"ש.

ב"שערי תשובה" [סי' תרכה]: יש להרבות בצדקה ערב סוכות, ומהר"ו היה מחלק הקופה לעניים ערב סוכות.

בעת ביקורו של הרה"ק ה"קדושת ציון" מבאבוב זי"ע הי"ד אצל הגה"ק רבי מאיר אריק זצ"ל אב"ד טארנא ששהה בחוליו בעיר הסמוכה לבאבוב כדי להבריא

כשנתן הרבי את הארבעה מינים לקהל כדי שיברך כל אחד עליהם כנהוג, הלך בחור אחד ועלה בלט לסוכה שבבית הרבי ברצותו להשביע את עיניו מפרי עץ הדר במלא המובן שאודותיו שחחו כל אנשי העדה, בהגיעו שם מצא את הקופסא, ובידיים רועדות מיהר להוציא את האתרוג, ואמנם הקרין זוהרו לנגד עיניו ביופיו הנפלא, אך יען שרעדו אצבעותיו, החליק האתרוג מידו ונפל ארצה. אימת מות נפלה על הבחור, הוא הגביה חיש מהר את האתרוג, והחזירו לקופסתו, וכהרף עין נס משם, מבלי לדעת לאן לברוח עקב הפחד והמורא המקפדת הרבי, לבו נקפו בחבטות כבידות כפטיש הולם, והוא נטמן בחדר סגור מלא צער ויגון.

לאחר התפילה כשעלה לסוכתו, הבחין שמאן דהו נגע בקופסת האתרוג, פתחה והוציא את האתרוג המבריק, והנה ראה שהפיטם מחובר לאתרוג על ידי מחט, קודם היתה המחט טמונה היטב בבשר האתרוג, אבל כשנפל לארץ נפרד הפיטם מעט מן האתרוג והמחט נתגלתה לעין, אמר הרבי בחיוך למקורביו: ראיתם האתרוג עם כל חינו ויופיו פסול הוא.

ואמנם מהאי טעמא יראתי לברך עליו, כי הנה זה כל גדול שאין בעולם הזה שלימות, אין דבר בעולם שלא יהא לו איזה חסרון, רק הבורא כל העולמים הוא לבדו שלם בתכלית השלימות, ולכן כשלא מצאתי שום מום גלוי, חשדתי שיש כאן חסרון טמון אשר עלול להיות, לא רק פגם בהידור אלא חסרון הפוסל את האתרוג לגמרי, לפיכך נמנעתי לקחתו לצורך המצוה, ועתה אכן נתגלה שהאתרוג חסר היה.

כשישב הגאון רבי אייזל חריף זצ"ל על כסא הרבנות בסלונים, היה נהוג בעיר, כמו בכמה קהילות בתפוצות ישראל, שאין אדם חשוב קונה אתרוג לעצמו עד שהוא מראהו תחילה להרב ושומע מפיו שאתרוג נאה הוא. פעם אחת בפרוס החג, לא היה המלאי שבידי מוכר האתרוגים בסלונים מן המשובחים ביותר. כל אתרוג, שבעה"ב מראה להרב, רבי אייזל פוסק ואומר: אין זה אתרוג נאה.

וכן הביא הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל בספרו "אגרות משה" זצ"ל: "ומה שבתר"ה דן להקל באם הרופאים רואים תגובות בעלעקטריק דאדיאגרם לומר שאינו כלום ונחשב מת אם אך הפסיק לנשום. ודימה זה למה שמותרין לאכול כל הדברים שנתחמצו אף שידוע שמתחמצים ע"י תולעים שרואים אותם במיקרוסקופ, מפני שהתורה לא אסרה אלא תולעים ושקצים ורמשים שנראו לעינים כדשמע מפי זקנו הגאון ר' שמחה זעליג זצ"ל [הדיין דבריסק] אשר כן אמר הגאון ר' חיים הלוי מבריסק זצ"ל, ובעצם לא היה צריך להביא מדברים שנתחמצו דהא כל האויר מלא משקצים ורמזים כאלו, ובכל נשימה ונשימה בולע האדם כמה אלפים ואולי מליונים מהם ובהכרח שאינם בכלל השקצים ורמשים שנאסרו בתורה.

וכן דימה למה שזקנו הגרש"ז ז"ל אמר שאין להתחשב במראות דמים עם מיקרוסקופ, וכן לא בריבוע של תפילין ופגימת סכין לשחיטה וכדומה, שגם כן הוא דין ברור ופשוט שלא שייך להסתפק כלל, ואף אנחנו קטני קטנים ידענו זה לדבר פשוט שא"צ לפנים, כי לא הוזכר זה בגמ' וכל הדורות הכשרים בגאונים והצדיקים והחסידיים לא השתמשו במיקרוסקופ, וברור שהם קיימו כל דיני התורה ולא נכשלו בשום דבר אף באונס.

אך הביא שם את דעתו של מרן הגרי"ז זצ"ל שאינו סובר כן גבי ריבוע של תפילין.

מסופר על הרה"ק רבי שלמה מבאבוב [הראשון] זי"ע, שפעם הובא לפניו אתרוג נפלא נחמד למראה וכליל בהדרו, היה לו גידול מפואר, שקיעות ובלטות עוקץ שוקע, והיה כולו נקי מכל סיג ופגם כל שהוא, ואף כתם של עלה וקוץ לא היה בו. הרבי הפליא את האתרוג המהודר, והוא נעשה לשיחת היום בעדת באבוב. ברם, ביו"ט בהגיע זמן נטילת לולב עמד הקהל משתומם בראותם שהרבי נוטל לברכה אתרוג אחר שלא הגיע ביופיו וההידור לשזה, ואת האתרוג הנפלא השאיר אחריו בסוכתו שבבית דירתו. אך איש לא מצא עוז בנפשו להעירו על הדבר.

צריכים לקטוף את הערבות מהגג, והיה שפע עצום של ערבות, כך זה נמשך כמה שנים עד שעברתי דירה.

באחד השנים הראו להגרא"ל שטיינמן זצ"ל כמה אתרוגים לבחור, ובין האתרוגים היה אחד שהיה נקי ויפה מאד, אך ראשו היה כפוף מעט, ואמרו לרה"י שמקובל מהגרי"ל דיסקין זצ"ל שאמר על אתרוג מסוג זה: "אזוי דארף זיך אויס זעהן א יוד, ריין, שיין, און אביסאלע איינגבווייגען" – "כך צריך להראות יהודי: נקי, יפה ומעט כפוף". החזיר לו רה"י: "אבל לאתרוג הוא לא לקח את זה!". כלומר צורה זו מתאימה ליהודי אבל לא לאתרוג ...

ביום ראשון של חול המועד סוכות תש"ב, הכניס הרה"צ רבי מיכאל דוב ויסמנדל זצ"ל מנייטרא את בנו בבריתו של אאע"ה. בסעודת הברית דרש הרב פילפול ארוך, ולאחר מכן נשא באוזני הנאספים רמזים נפלאים בדילוג אותיות בתורה הקדושה, וכולם ישבו פעורי פה במשך ארבע שעות רצופות, והקשיבו לדבריו הנפלאים בהתפעלות עצומה.

היתה זו הפעם הראשונה בה דרש בשיטת דילוג האותיות שגילה בתורה, ונחשב ראשון למפתחי שיטה נפלאה זו, על פיה נמצאו בתורה רמזים לכל המאורעות בדברי ימי העולם, באופן מפליא ועילאי.

כשסיים את דרשתו הנפלאה, אמר חותנו הגה"צ רבי שמואל דוד אונגר מנייטרא זצ"ל: כי הקדמונים כתבו, שבדי לזכות לפתוח שער חדש בתורה הקדושה, צריך להיות קדוש וטהור מרחם אימו, "ולא בחינם זכה חתני לכך, כי אכן ראוי הוא לעטרה זו".

פעם גילה רבי מיכאל דוב, כי להשגה זו זכה להגיע בליל יום הכיפורים של אותה שנה, כאשר לאחר תפילת ערבית פנו כולם וישבו הביתה, והוא נותר בבית הכנסת ללמוד כל ליל יום הכיפורים. לפתע עלה בדעתו ללמוד דוקא מתוך ספר תורה, וכשהחל לעיין בו, חש לפתע באור גדול שהתפשט מולו, ופתאום ראה את

נכנס מוכר האתרוגים אל רבי אייזל וקרא תגר: רבינו הריהו יורד לחיי, כל המלאי יישאר בידי.

מה אעשה לך – אומר רבי אייזל – אם אתרוגך אינם נאים? אלא אשיא לך עצה, כל בעל הבית שבא אצל ליטול אתרוג על מנת להראותו לי, תן לו שנים, לכשיבוא אצלי אומר לו: זה נאה מזה, נמצא קונה אחד מהם...

שנה אחת בערב חג הסוכות, נכנס הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל ה"סטייפלר", אל מוכר לולבים אחד, וחיפש שם שעה ארוכה אחר לולב ראוי לשמו, אך לא מצא אפילו לולב אחד כרצונו. יצא הרב מן החנות כלעומת שבא, אולם לאחר זמן מה שב אל החנות, רכש לולב כלשהו, שילם את מחירו ופנה לדרכו. בדרך הסביר למקורבו שגלוה עמו את מעשיו, ואמר: "תאר לעצמך שאם הייתי יוצא מכאן בלי לולב, היה עלול חס ושלום לצאת קול עלי, שלא מצאתי בחנות זו שום לולב כשר, ושוב לא יכנס אף אחד לחנות, ונמצאתי גורם למוכר הפסד גדול. מסיבה זו קניתי לולב כלשהו, אף שלא יהיה בו צורך, רק שלא לגרום חלילה נזק ליהודי".

מספר הגאון רבי אברהם הורביץ זצ"ל, בספרו "אוצרות רבינו":

"בחצרי שתלתי עץ ערבה מהודר, שהבאתי במיוחד מ"מוצא" בשנת תשי"ד. ומו"ר ה"קהילות יעקב" זצ"ל היה נוטל ממנו כל השנים למצווה. וכן חילקתי ממנו בחינם לכל המבקש. חצרי גבלה בחצרו של פוקר, והעץ עמד לא רחוק מהגדר, ועינו הייתה צרה ביהודים שנוטלים ערבות למצווה. מה עשה? חפר בור מחצירו אל תחת העץ ושפך נפט לתוכו כדי שהעץ ימות. כשמו"ר ביקר בביתי סיפרתי לו על כך, מו"ר יצא לראות, ואמר: "עץ זה שמזכה הרבה יהודים במצוות יגדל יותר טוב עם הנפט וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ", וכך הוי. מה ששפך יותר נפט העץ גדל יותר, והתפשט מאד וגבה עד שעלה למעלה מגג ביתי, והיו

האותיות כאילו מנתרות ומקפצות אל מולו מתוך הספר, עד שהצטרפו זו לזו לתיבות שלימות בדילוגי אותיות, ומאז הגה בכל ימיו.

סיפר הרה"צ רא"ד פרידמן זצ"ל:

שמעתי מהגאון המפורסם רבי נתן לובארט זצ"ל מירושלים, תלמיד חביב של הרה"צ רבי שמעון מזעליכוב זצ"ל: שבחג הסוכות בבוקר, לפני שביקר רבו על האתרוג, חזר בעל פה מסכת סוכה, ולא החסיר אף דבור אחד מפירוש רש"י.

בספרים הקדושים מובא שבחג הסוכות יש להיזהר ביתר שאת על מוצאי הלשון, וחלילה מלדבר בתוך הסוכה הקדושה דיבורי לשון הרע ורכילות. היה הרבי ה"בית ישראל" זי"ע מתריע בשניות: "איסור לשון הרע בתוך הסוכה, יש לו גם טעם פשוט. הרי בחג הסוכות כולם יושבים מחוץ לבית מוקפים דפנות עץ דקיקות, כך שאם ירכל אחד עם שכנו או מכרו, קיים סיכוי סביר שאותו 'מדובר' ישמע את הדברים מכלי ראשון ממש".

פעם אחת ישב הרה"ק מרוז'ין זי"ע בחג הסוכות, ופתאום התחיל לצחוק מאד. המקורבים תמהו מאד לפשר הדבר, עד שהרה"ק סיפר להם, שאיש אחד פשוט ועם הארץ הלך בדרך, ורצה לאכול דבר מה, אבל לא היה לו סוכה שיוכל להיכנס שם לאכול, ולפי תומו הפך את הכובע שלו ונתן עליו סכך וישב לאכול, ונתעורר עי"ז חדוה ושמחה בכל העולמות עליונים, וכל הפמליא של מעלה שחקו מתמימותו של האיש, וכאשר ראיתי דבר זה צחקתי גם אני עמהם...

מעשה באחד מבני ירושלים שהזדמן לחברון עיר האבות הקד', וראה זכות לעצמו להתפלל במחיצתו של

רב העיר הגה"ק בעל "שדי חמד" זצ"ל. בשנות זקנותו המופלגת.

היה זה בחול המועד סוכות, והוא עמד סמוך לרב הנערץ, היטה אוזן לתפילתו הנרגשת. כשהגיע להקפות הבימה הושיט לו הרב את ארבעת המינים שבידו, כדי שיוכל להוציא את משקפיו מחיקו ולהרכיבן, לקרוא באותיות הזעירות שבסידור. כשהמשקפיים לעיניו הביט באורח, ונטל מידיו את ארבעת המינים, פתח בהקפות והמשיך בסדר התפילה.

עם סיום התפילה ביקש האורח את ברכת הרב. ברכו במאור פנים, וביקשו שימתין מעט. חרד האיש, לא ידע מה עתה.

קרא הרב לשנים מהנוכחים וביקשם להיות עדים לדברים שייאמר. חרדתו של האיש התעצמה.

פתח הרב ואמר: "בכל יום עומד לידי השמש, אליהו, ונטל מידי את ד' המינים, כדי שאוכל להרכיב את משקפי. היום לא בא, ואתה עמדת לידי בעת התפילה, לא הבחנתי בכך מחמת ראייתי החלשה, טעיתי ומסרתי לך את ד' המינים, כך העבדתי יהודי בלא שהביע נכונות לכך, ועברתי על מה שכתוב בתורה: 'לא תעבוד בו עבודת פרך', והריני מבקש מחילה בפני שנים עדים אלו... אם יאות עמי לעשות חסד, אמור בפה מלא שאתה סולח ומוחל"...

סיפר הרה"צ רבי חיים שלמה מחוסט זצ"ל:

מדי שנה בשנה נהג אביו הרה"ק מטאהש זי"ע אחרי ימי חג הסוכות, שמסר להרבנית את האתרוג שקיים בו מצות 'ולקחתם לכם פרי עץ הדר', בכדי שתבשלנו ותכין מזה מרקחת לכבוד ט"ו בשבט – ר"ה לאילנות. אך בשנת תרע"ה, בעיצומה של מלחמת העולם הראשונה, שינה את טעמו, וכאשר נכנסה אליו הרבנית אחרי חג הסוכות, נטל את האתרוג בידו והפליא את יופיו, ואמר: "א שאד צו צושניידן אזא שיינע אתרוג, הלא עת מלחמה הוא, ומי יודע מה יולד יום". החזיר את האתרוג לתוך הקופסא והניחו במקום משומר.

שעדיין הלחלוחית קיימת כמי שחתכוהו עבשיו מהאילן, ויהי לפלא.

בחג הסוכות הראשון בתחילת הנהגתו של הרבי ה"לב שמחה" זי"ע, ציוה הרבי זי"ע על הגבאי להכריז ש"מצוה להיות בשמחה". והיה לפלא. מספר אחד ממקורביו בעת שנקרא אל הקודש, ומדי דברו עמו בעיני דיומא, הרהיב עוז בנפשו ושאל אותו לפרש ההכרזה.

השיב לו הרבי בפליאה על פליאתו: "מה פלא בדבר, הרי סוכה חל שם שמים עליה וכל מצוות החג קשורות לשמו יתברך, ד' מינים כנגד ד' אותיות השי"ת, וכן סוכה בגימטרי' ב' השמות, ויכול כל אחד לראותו, לכן יכול כל יהודי להיות בשמחה.

סיפור הרה"ק רבי יעקב מפשעווארסק זי"ע:

בחודש אלול תרצ"ט פרצה מלחמת העולם השניה, ובין יום כיפור לסוכות ברח יחד עם חותנו הרה"ק רבי איציקל זי"ע מעירם פשעווארסק, והגיעו עד למברג ומשם לסיביר ברוסיה. בימים אלו כבר היו לו לרבי איציקל הארבעה מינים ורצה ליטלם יחד עמו, אבל חשש מאד מאימת אנשי הצבא ליד הגבולות, ואם שאת שאר המינים היה יכול להטמין בין חפציו, אולם הלולב הגבוה אי אפשר להטמין, ולכן לקח את הלולב ועטפו ועשהו כמקל הליכה וכך הלך ונשען עליו...

הרשעים כאשר ראוהו הולך עם מקל, אמרו עליו: "דער יודע האט מאזעס שטעקן" ... [=ליהודי יש מקלו של משה רבינו]. ואמר על זה רבי איציקל: שאיך נפל בדעתם ובלשונם להתבטא כך, אלא כל כך גדלה קדושתם של ארבעת המינים – שאפילו גוי מבין ורואה שקדושה טמונה בהם...

בקונטרס "משמיע שלום": סיפור הרה"ח ר' אהרן

ויהי אחרי עריכת עבודתו בקודש בהדלקת הנרות בזאת חנוכה, ביקש הרבי שיביאו לפניו "לעקאך און ברוינפן", איחל 'לחיים' והאציל את ברכת קדשו באומרו: "דער אייבישטער זאל הלפען זאל זיין א ישועה, זאל ווערען שלום אויף דער וועלט". וכשחתם את ברכתו הפטיר ואמר: "לאמיר ארויס נעמען אונזער אתרוג", כאשר הוציאו מהקופסא וראה שהאתרוג עודנו עומד בהדרו כבימי חג הסוכות, נתמלא בגיל וחדוה. וכדבר הזה נשנה ביום הפורים, שבעת עבודתו בקודש בעת משתה היין, פקד להביא את קופסת האתרוג לפניו, ושמח מאד בראותו שעדיין עומד ביופיו כבראשונה.

ככה הטמין הרבי את האתרוג עד ימי חג הסוכות של שנה הבאה, ואז כבר לא היתה שום אפשרות להשיג אתרוג במדינת הונגריה, משום שבימי חג השבועות שעברה המלחמה במדינת איטליה, ויצאה ללחום נגד מדינת אוסטריה – הונגריה, ולא הי' שום אפשרות להביא אתרוגים ממדינת איטליה, ואילו לרבי היה אתרוג נאה ומהודר מאשקד.

מחותנו של הרבי, הרה"ק רבי ישראל יעקב מחוסט זי"ע, שיגר בימים ההם מכתב אל חתנו הרה"צ רבי חיים שלמה זצ"ל שהתעכב בעיר טאהש, ובקשו שבהיות שלא הגיעו אתרוגים לעיר חוסט שבחבל הקרפטים, על כן הוא מבקש ממנו שישתדל להשיג עבורו אתרוג ממדינת הונגריה. רח"ש השיבו שגם למדינת הונגריה לא הגיעו אתרוגים, ואביו – הרבי עומד להשתמש באתרוג משנה שעברה. הדבר היה לתמיהה בעיני הרה"ק מחוסט, ובמכתב הבא שאל מחתנו איך אפשר להשתמש באתרוג משנה שעברה, שהרי בוודאי התייבש כבר לגמרי. אך הרח"ש השיבו שהאתרוג עודנו עומד ביופיו כבראשונה. ואז יצא הרה"ק מחוסט לדרכו לעיר טאהש, לראות במו עיניו הפליאה הגדולה והנשגבה.

השמועה הטובה שנמצא אתרוג נאה ומהודר אצל הרבי מטהאש, עברה חיש מהר מפה לאוזן, ובמשך ימי חג הסוכות הגיעו לטהאש כמה רבנים גאונים וצדיקים מהסביבה, בכדי לקיים מצות 'ולקחכם לכם פרי עץ הד' באתרוג של הרבי. אחרי ימי חג הסוכות חתך הרבי את בשר האתרוג, והראה למקורביו ולבני ביתו,

בצילתא דמהימנותא בבחי' אמא דמסככא על בנוהי המה בני ישראל להסתירם מכל פגע ולגונן בעדם".

סיפר הרה"ק ה"ארחות אהרן" מפינסק קרלין זי"ע את אשר שמע מזקנו הרה"צ ר' יהושע העשיל הלטובסקי זצ"ל:

יהודי אחד מאנשי שלומו של הרה"ק ה"אור ישראל" מסטאלין זי"ע היה מתמיד בתורה הרבה, וביום מן הימים נעשה סוחר גדול והתחיל למעט מתורתו. במשך הזמן נעשה סוחר יותר גדול ואח"כ נעשה סוחר המוכר לסוחרים, וכך הלך והפחית מלימודו עד שעזב לגמרי את התורה.

פעם אחת ראה בחלום הלילה שבא אליו האמורא הק' אב"י ושואל אותו מדוע הפסיק ללמוד, משנתעורר הסיח דעתו מהחלום, לאחר מכן חלם שוב שאב"י בא אליו ושואל אותו מדוע הפסיק ללמוד, ושוב הסיח דעתו, ואחרי זמן בא אליו בחלום פעם שלישית ואמר לו: "אתה חשוב שזה רק חלום", וצבט לו בחוזקה על ידו עד שנתעורר מהשינה, וצעק מהכאב.

אז נסע אל רבו זי"ע, והיה זה אחר זמן רב שלא נסע אליו. והנה תיכף כשנכנס אליו, ועדיין לא סיפר מאומה על דבר החלום, נענה הרבי ואמר לו: "אתה רואה שזה לא היה חלום, רק עובדה אמיתית בגלל שהפסקת ללמוד".

ואא"ז צ"ל זכה לראות בעיניו הסימן של הצביטה על היד שלו. ומדי ספרו זה הסיפור, - היה אומר אא"ז - כי לבטח היה ההוא לומד תורה לשמה, ולכן זכה שאב"י יחשוק אל תורתו.

בעת אמירת ההושענות ביום "הושענא רבא", הבחין לפתע הרה"ק ה"ייטב לב" מסגעת זי"ע ביהודי מודרני המתגורר בעיר, אותו יהודי הגיע לחזות בפני הרבי הקדוש שפניו מגולחות לגמרי כשניכר שהוא גילח את צדעיו ולחיייו בבוקרו של יום ממש. ה"ייטב לב" נהג

בוימל שליט"א: באחד הימים קרא לי מרן הרמ"ח מסלונים זי"ע ואמר לי: "אהרן לאמיר גיין צו סאטמער רב". ואכן תמכתי בידו ולוייתיו מביתו בשכונת בית ישראל לביהמ"ד סאטמר ברחוב יואל. כשהגענו לביהמ"ד היה זה מעט קודם חצות היום, והרה"ק מסאטמר עמד על מקומו. כשראה את מרן הרמ"ח ממש אורו עיניו, והוא קרא: "אה, רבי מוטל, האב איך א גוט'ן פשט פאר דיר [רבי מוטל יש לי פשט טוב בעבורך]. "לאמיר הערן" השיב הרמ"ח זי"ע.

נענה הרה"ק מסאטמר זי"ע ואמר כך: הלא כתיב בתהלים 'ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום'. מפני מה באה ברכה זו אחרי הפסוק 'ה' למבול ישב? הלא דבר הוא? אלא, השיב לאלתר הרה"ק מסאטמר, אויב מ'מעכט שלום מיט רשעים, מיט איהם, און מיט יענעם, ס'שטימט טאקע מיט דור המבול [כשעושים שלום עם הרשעים, עם פלוני ועם אלמוני, הרי שזה מתאים כבר לדור המבול]...

מרן הרמ"ח, שפשט זה לא מצא כל כך חן בעיניו, נענה כשבת שחוק על פניו ואמר כך: "סאטמר רב, 'וועט דיר גארנישט העלפן, 'ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום' איז א ברכה און נישט קיין קללה ח"ו" [הרבי מסאטמר, מאום לא יעזור. פסוק זה של ה' עוז לעמו יתן הוא ברכה לעם ישראל ולא קללה ח"ו]...

סיפר הרה"ג רבי משה וועבער זצ"ל רב דחסידי בעלזא בב"ב:

בעת שזכה להיות מאוכלי שולחנו של הרה"ק מפאפא זצ"ל באנטווערפן בחג הסוכות שנת תשי"א: בליל ראשון של יו"ט, כשעמד הרה"ק מפאפא להיכנס אל סוכתו ולקדש, נזדמן לפניו ינוקא כבן שנתיים שלש – ילדו של אחד הקרואים אל שולחנו – והוא שאל אותו: "אמור נא, יונגעלע, מה טעם אנו יושבים היום לאכול בסוכה?" הילד השיב כיאות לגילו "ווייל די מאמע האט גיזאגט". אולם האדמו"ר נתלהב מאד למשמע תשובתו ויקרא: "האח! כמה היטיב האי ינוקא להשיב! הלא באמת זה סוד מצות סוכה, כי כך נצטוינו מאמא עילאה, כדאיתא בספה"ק שאנו יושבים בסוכה

משראה האבנ"ז כך, אמר לו: "האם אתה רוצה שאברך אותך שיוולד לך בן שיהיה כומר?" שמע החסיד את דברי רבו ופניו חוורו כסיד, הוא הבין שרבו צופה ברוח קדשו את העתיד, ולא המשיך יותר לשטוח את בקשתו זלש"ק.

כעבור תקופה מסויימת נפטר האב"נ, ובנו הרה"ק ה"שם משמואל" זי"ע הוכתר בכתר המלוכה, ידע אותו גאון מצערו של החסיד ההוא, ביודעו שזה שנים רבות שאין לו ילדים, ופעם בעת שמחת תורה, בעת התלהטות השמחה בביהמ"ד, ניגש בעצמו את החסיד וא"ל: "אני מברך אותך שהשנה תיוושע ותיפקד בזש"ק".

והנה, לא די שהחסיד לא ענה אמן על ברכתו של הרבי, אלא שפניו חוורו, והוא חישב להתעלף... ראה זאת הרבי והבין שיש דברים בגו. לא הסתיר ממנו האיש את כל מה שעבר עליו עם אביו, ואמר שלאחר שהאבא הגדול רמז לו שבנו העתיד להיוולד יהיה כומר, לא רצה יותר לבקש שיברכנו.

הרבי שומע את הדברים, ואח"כ פנה אל החסיד וא"ל: "ואעפ"כ, רוצה אני לברכך. ועכשיו תענה אמן!" ובירכו שוב שיזכה להיוושע, והחסיד ענה אמן בפחד.

חמישה ילדים נולדו לאותו חסיד. ארבעה מהם נהרגו רח"ל בשואה, ועלו על מזבח ה' וקידשו ש"ש. הבן החמישי, שהיה הבכור במיניהם, הצליח לשרוד את השואה ולצאת ממנה בשלום, על ידי שהתחפש ל...כומר! הוא היה טיפוס כשרוני במיוחד, שלט בכמה שפות, וכך יכול היה להתחפש לכומר ולעבור את אימי השואה בשלום ולעלות לא"י. הוא אף זכה להקים דור של בנים ת"ח ויר"ש ההולכים בדרכי אבותיהם ומקדשים ש"ש.

סיפר הרה"ק הרמ"ח מסלונים זי"ע:

פעם בשמחת תורה נחלתה בתו של הרה"ק מהרצ"א מזידיטשוב זי"ע, והייתה מסוכנת. ואמר: רבש"ע היינט דארף מען דאך זיין פריילאך, והרי צריך לברך על הרעה כמו על הטובה בשמחה, וביקש לדחות מחלת הבת

כדרכם של צדיקים רבים אחרים לפרש את שיחתו בביאורים בשפת האידיש בשעת אמירת ההושענות. כשחלף ליד אותו יהודי, תפס בשתי ידיו הקדושות את פניו של היהודי והמשיך באמירת ההושענות:

'הושענא מרוטת לחי' – אם היהודי מגיע עם לחי מרוט משערות זקנו – 'הושענא נתונה למכים' – הרי פניו המגולחות נוחות יותר לקבל כמה מכות... תוך כדי דיבור הנחית הרבי סטירה על לחיו של האיש. מיותר לציין שאותו אחד הבין היטב את המסר ועד מהרה חזר לצורו.

לרבי שרגא פייבל מנדלוביץ זצ"ל, מקים עולה של תורה בארצות הברית, היתה הבנה עמוקה וגישה מיוחדת לכל תלמיד. בליל שמיני עצרת, התארח אצלו תלמיד אחד, ומכיוון שרבי שרגא פייבל נהג לאכול בסוכה, כמנהג רוב יהודי הונגריה, ואילו אורחו הצעיר השתייך למשפחה מיוצאי גליציה ופולין שלא החזיקו במנהג זה, דאג מראש למסורת משפחתו של התלמיד, ומיד בתחילת הסעודה אמר לו במאור פנים: "אתה, חביבי, תאכל בסוכתנו תחת הגג, בקטע של הדופן עקומה, כי הרי בביתכם נהגו לאכול הלילה בבית ולא בסוכה". ולאחר מכן הוסיף ואמר: "כיום, לאחר השמדת יהדות אירופה בשואה האיומה, נותרו מכל קהילות הקודש מעט שבמעט, ולכן חשוב מאד שכל אחד ימשיך לנהוג כמנהג אבותיו, אשר מסרו את נפשם לנהוג בהם, כדי לעשות להם שם ונחלה בישראל, ולא תשכח תורתם, חלילה".

חסיד אחד היה לו להרה"ק ה"אבני נזר" זי"ע שלא נפקד בזש"ק. והיה חסיד זה מתדפק בתדירות על דלת רבו, ומתחנן לפניו שיברכנו שיזכה להיפקד. הרבי, מסיבות השמורות עמו, נמנע מלהעניק לו את ברכתו. חיפש אותו חסיד שעת כושר שבה יוכל לתפוס את רבו בעת שמחה, שעה שכזו הזדמנה לו בשמחת תורה, כאשר האבנ"ז היה בשיאה של השמחה בבית דמרשו, ופניו להטו מרוב דבקות, ניגש אליו החסיד והודיע שלא יעזוב את המקום עד שהרבי יברכנו.

לאחר יו"ט. ואחר כך נענה: "בת דינא – בטל דינא"
[סנהדרין צה.] וכך הוה.

החסיד ר' יוסלי מהורדנקה ז"ל, מאנ"ש של הרה"ק מטשורטקוב זי"ע, נמצא עומד פעם בליל שמחת תורה אחרי ההקפות בפרוזדור היכל קדשו של מרן זי"ע, והתחיל לרקוד בשמחה עצומה לרגל היום, בתוך כך הופיע הרה"ק זי"ע מכיוון הקלויז להיכנס להיכל קדשו, וראה את החסיד שמח כל כך, אמר לו מרן זי"ע: יוסלי הינך שמח? הנה כאשר נתעורר באדם איזה מדה כגון מדת היראה, צריך להתיישב היטב אם היא לא נמשכת ממרה שחורה ל"ע, אבל מדת השמחה היא תמיד טובה, וע"ז רמז שלמה המלך ע"ה 'ולשמחה מה זו' – מכל מקום שהשמחה באה 'עשה' – פעולה טובה באדם.

התורה היתה משוש חיוו של הרה"ק רבי יחזקאל משינאווא זי"ע, ובה הגה כל ימיו. הרה"ק ה"שפע חיים" מצאנו זי"ע שמע פעם מאחד מחסידיו, כי בהיות הרבי כבן שמונים, פנה בליל שמחת תורה לאחר ההקפות ועריכת השולח"ט, אל גבאו ואמר: "אברהמ'ל, הוצא נא כל איש מעלי, כי חש אני חולשה גדולה". יצאו כולם מן הבית, והרבי נכנס לחדרו. והחסיד מספר המעשה, שהיה אז צעיר לימים, התחבא תחת מיטתו של הרבי. והנה הרבי מוציא גמרא מהארון, ומתחיל ללמוד בהתלהבות, לאחר ימי החג בהם לא נתן שינה לעיניו. העייפות גברה על הצעיר, שמורות עיניו נעצמו, וכשהתעורר כשהאיר היום, ראה שהרבי יושב עדיין והוגה בתורה במרץ ובשקידה...

שנה אחת בעיצומן של ההקפות בישיבת מיר בליטא, עזב פתאום המשגיח רבי ירוחם ליבוביץ זצ"ל את מקומו הקבוע שעל הבימה, שממנו היה מנצח על שמחת ההקפות, וניגש אל פינת האולם, שם ישב אחד הבחורים מול גמרא פתוחה ולמד. כל הנוכחים הביטו במחזה החריג, ואולם הבחור היה שקוע בלימודו ולא

הבחין בנעשה. רבי ירוחם הניח ידו על כתפו, והבחור הסב את מבטו ונחרד למצוא את המשגיח בכבודו ובעצמו למולו. הוא קם ביראת כבוד והמשגיח לחש דבר מה באוזנו וחזר לבימת ההיכל. הבחור סגר מיד את הגמרא והצטרף למעגל הרוקדים.

לאחר מכן סיפר שהמשגיח אמר לו: "בעיניי, מי שלומד בעת ההקפות בשמחת תורה – דומה למי שרוקד כל השנה בשעה שצריך ללמוד"

הרה"ק ה"אמונת משה" מאלכסנדר זי"ע מביא:

שמעתי כי רבנו בעל ה"ישמח ישראל" זי"ע, ראה איש אחד ששמח מאד בשמחת תורה, ועשה תנועות משונות ברקידתו לפני התורה, עד שהיה נראה כאחד שיצא ח"ו מדעתו. ואותו האיש היה חשוך בנים ל"ע, ואמר רבינו זי"ע, כי מיכל בת שאול ששחקה על דוהמע"ה שביזה עצמו לכבוד התורה, קיבלה עונשה שלא היה לה ולד עד יום מותה, ומכיון שמדה טובה מרובה ממילא מי שמבזה עצמו לכבוד התורה ראוי שתהיה לו ישועה ויזכה לבנים. ונתקיימו דברי רבנו ובאותה שנה נפקד אותו האיש בבן זכר.

מסופר על המהרי"ל דיסקין זצ"ל, כי ישב פעם בחבורת בחורים שחלק מהם עשו סיום מסכת, ודרש לפניהם ואמר להם:

מצינו שני פסוקים המדברים על ערכה של התורה, פסוק אחד 'יקרה היא מפנינים' וגו', ופסוק שני 'הנחמדים מזהב ומפז רב', וצריך להבין מה הן הב' בחינות 'פנינים' ו'זהב' שלהם נמשלה התורה?

וביאר, שלפנינה יש מעלה דוקא כאשר היא שלימה, אך הזהב מעלתו גם כאשר הוא גרגירים קטנים. כן הוא בתורה, יש מעלה כאשר היא בשלימות כמו בסיום מסכת שלימה כמעלת הפנינה, ומאידך גיסא יש בה מעלה בכל גרגיר וגרגיר כמעלת הזהב.

ציבור המתפללים בביהמ"ד "תפארת בחורים" בירושלים בשמחת תורה, היה נתון בעיצומה של סערת הריקודים לכבודה של תורה בהקפות של ש"ת. אחד מן המתפללים שעמד ליד הגאון רי"ש אלישיב זצ"ל ורקד לכבודה של תורה, נתבקש לקחת לידו ס"ת גדול וכבד במשקלו ולרקוד עמו בהקפה.

חשש אותו אדם להחזיק את הספר הגדול והכבד, ירא היה פן לא יעמדו לו כוחותיו, התבטא בפני הגבאי כשהדברים הגיעו לאוזני הגרי"ש: "זה קשה!" הפטיר הגרי"ש כלפיו: "זה נקרא קשה? וכי החזקת ס"ת גדול זה דבר קשה? ללמוד תורה – הרבה יותר קשה!".

כל השנה מנסכים יין עם הקרבנות, בחג הסוכות מוסיפים ניסוך המים [סוכה מח.]. כותב הרב בעל התניא זי"ע [ליקוטי תורה סוף עקב]: שהיין המשמח אלקים ואנשים – רומז לעבדות ה' מתוך הבנה והשגת טעמיה, אבל המים, שאין להם טעם – וע"כ אין מברכין עליהם אלא השותה לצמאו – רומז לעבודת ד' מתוך קבלת עול, וזו התחייבותינו בראשית השנה, כפיפות מוחלטת.

הרה"צ רבי אריה מרדכי רבינוביץ זצ"ל אב"ד בני ברק מביא:

דו"ז מרן מפוריסוב זצ"ה אמר כמה גדול אהבת חברים לשם שמים, אפילו שאין אתה מכיר אתה רואה שהוא ירא שמים ומאנשי המדות צריך להתחבר אליו ועי"ז מגיע שבח ותהילה להשי"ת.

ומרגלא בפומיה לספר: כי פעם אחת בא הרה"ק ה"תולדות יעקב יוסף" זי"ע [ויו"ד כ"ד תשרי] לביהמ"ד של הבעש"ט הק' זי"ע, וראה אברך אחד שהיה הולך וחוזר בתוך ביהמ"ד תפוס במוחין דגדלות ולא היה מכירו, התקרב התולדות זי"ע אל האברך ושאלו מאיזה מקום אתם, והשיבו האברך "תיכף" "תיכף", כן היה הרבה פעמים עד שלבסוף שאל האברך להתולדות ז"ל מאי נ"מ לכם מאין אני, ענה לו התולדות: אם שני

אנשים באים ממרחק יחד ומתוך דבורם אשר ביניהם שואלים זה לזה בשלומם מתוך זה באים לידי אהבה ויכירו זה את זה, ולזמן מרובה אם פגעו אינש באינש ורואין זה את זה שמח כל אחד עם חבירו וזוהי איתקן כורסיא דמלכא קדישא, וכתוב [תהלים כב]: 'ואתה קדוש יושב תהלות ישראל' – והפירוש הוא כך: כי כפי הידוע משיחת ההמונים כי על שכר הרב שבעיר יאמרו הרב יושב על שכר כך וכך בחודש, [=באידיש זה נשמע עהר זיצט אויף א משכורת...] והנה הקב"ה ג"כ כביכול נוטל שכר מבני תבל ועל שכרו נאמר 'יושב תהלות ישראל', היינו כי זה שכרו כביכול אשר יהללו לשמו הגדול, וכאשר השי"ת ממתינ ומצפה מתי יגיע לו שבח והודאה מישראל כי מאד חביב לפני השי"ת 'תהלות ישראל', השי"ת זיצט אויף א פענסיע פון 'תהלות ישראל'. וכאשר גמר התולדות זי"ע את הפירוש הזה העיף עינו והאברך איננו. וראה שהוא מעשה פלא.

ונכנס התולדות לקודש פנימה להבעש"ט זי"ע וסיפר לו את כל המאורע, ענה לו הבעש"ט הק' שזה היה אליהו הנביא זל"ט, ובא לכאן לשמוע ממך את פי' התורה של 'ואתה קדוש יושב וגו' ועתה אומר אליהו הנביא התורה הזו בשמים משמך זי"ע.

מלחמת העולם השניה פרצה. דם יהודי נשפך כמים. בארה"ב התרכזו פליטי חרב, ולכולם בני משפחה באירופה העולה בלהבות. הצדיק רבי פינחס דוד הורביץ האדמו"ר מבוסטון זצ"ל, ערך את שולחנו בשמחת תורה. הלהיב את הנוכחים, שפרצו בשירה אדירה. ולפתע נשמע קול מחאה בלב קרוע ומורתח, ליבו של בן החרד לגורל הוריו: "רבי, באירופה נשפך דם יהודים, וכאן – שרים?!".

מיד פסקה השירה, והכל היו כנכלמים, בושו מעצמם. אכן, כיצד יכולים היו לשכוח את אסונם? להסיח דעת מיסוריהם וסאת יגונם של בני משפחותיהם?

ובשקט שנשתרר, נשמע קולו של הרבי, מצטט בע"פ את דברי הרמב"ם ז"ל בסוף הלכות לולב, בהזכירו את שמחת בית השואבה: "השמחה שישמח האדם בעשיית המצוה ובאהבת האל-שציוה בהן, עבודה

גדולה היא".

קובץ סיפורים לחג

חסיד מופלא, למדן עצום וסוחר עשיר, היה רבי מאיר'קה ממיר, אחד המיוחדים שבבני היכלו של הרה"ק הס"ק מלכוביץ זי"ע. פעם נסע רבי מאיר'קה לרגל מסחרו בדרך רחוקה. והנה פתאום, באמצע הדרך, באחד העיקולים, הבחין בתינוק קטן, מכורבל, עולל זעיר, מוטל על השלג, זרוק על אם הדרך. חיש מהר ציוה לעצור את העגלה מנסיעתה, חש בזריזות אל הילד, וגילה כי מדובר בילד נכרי, אשר הופקר בחוצות על ידי אמו יולדתו. התעוררו רחמיו של רבי מאיר'קה על התינוק המסכן, אסף אותו אל עגלתו. עטף אותו עם בגדים חמים, האכילו והשקוהו עד ששבה אליו רוחו, ואחר הביאו לביתו.

ומה יעשה כעת עם הילד? "ורחמיו על כל מעשיו" – אמר רבי מאיר'קה לעצמו – אפילו אינו יהודי. שכר עבורו אומנת לטפח אותו בכל צרכיו, וכך, אמצו וגדלו בביתו. שנים רבות עשה הילד הנכרי בתוך ביתו, ורבי מאיר'קה מצדו לא חסך ממנו מאומה, כשהוא מרעיף עליו משלו רוב טובה וברכה עד בלי די. ברם זאת, נהר רבי מאיר להבהיר לכולם היטב את מוצאו האמיתי של הילד, לבל יטעו לחשוב כי יהודי הוא. כך למשל, הקפיד שלא ישמור שבת בשום אופן, שהרי גוי ששבת חייב מיתה, והיה מרגיל את הילד לעשות מידי שבת מלאכות דאורייתא. כך היה ניכר לכל כי ילד נכרי הוא. שנים חלפו, והילד גדל ונעשה לאיש. משהתבגר דיו כדי לעמוד ברשות עצמו, עזב את בית מטיבו, ויצא אל העולם הגדול. זרח מזלו, התעשר ועלה לגדולה. אט אט, ניתק כליל את קשריו עם הבית היהודי אשר בו גדל. כך, חלפו שנים על גבי שנים, שלא נראה ולא נשמע ממנו דבר. כאילו צלל במים שאין להם סוף. יום אחד, נדדמן לו לרבי מאיר לקשור קשרי מסחר עם אחד הפריצים הגדולים שבפולין, במסגרת קשריו אלו, הציע הלה לפניו הצעת מסחר רווחית ומניבה במחיר מוזל ביותר. שמע רבי מאיר וביקש לבדוק את פרטי העיסקה. סר אפוא אל אחוזת הפריץ, כדי לראות במה דברים אמורים. בהגיעו לאחוזתו, התקבל על ידי הפריץ בפנים מסבירות. הלה הוביל אותו אל מחסניו, למען יזין עיניו בטיב הסחורה וביופיה. בחן רבי מאיר את הסחורה המשובחת, והתפעל מאד מהטיב המעולה

ציטט – ותמה: האם שמחה היא עבודה, עמל וטורח? והלא פורצת היא מאליה, מתנגנת ומתרוננת, והרגליים יוצאות מאליהן במחול?

אלא, אין כוונת הרמב"ם ז"ל אלא לתקופתינו ולזמנינו, אמר. לתקופות חושך ואפילה, יגון ואנחה, צרות ומצוקות. או אז, כאשר העיניים דומעות והלב דווי, כאשר הגרון משתנק והאנחה פורצת, אז, השמחה היא אכן עבודה, ועבודה גדולה, ויהודים, שמסרו את נפשם על עבודת ה' בכל הדורות, ימסרו את נפשם גם כדי... לשמוח ולחוג! בואו יהודים, ונרנן לבוראינו. וזכות המצוה תבקע דרך בעלטה ותמליץ זכות בעד יקירנו, להטותם לחיים...

והשירה שבה והתלקחה. שירה של שמחה – ותחינה....

באחת השנים הגיע הרב ישראל סלנטר זצ"ל אל המהרי"ל דיסקין זצ"ל בקובנה, וכולו מלא כאב על כבוד התורה שלדעתו ירד פלאים בעיר.

"מנין לכבודו כי אכן כך?" תמה המהרי"ל.

"בדידי הוה עובדא", נענה רבי ישראל, "ביום שמחת תורה התפללתי בבית הכנסת הגדול וכאשר הכריזו על מכירת "חתן תורה" הצעתי סכום פעוט כפי שהיה באפשרותי באותה שעה, חיכיתי שעקב הסכום הנמוך יהיו הרבה קופצים שיתחרו איתי, אך לצערי בכל ביהכ"נ הגדול, שהיה מלא מתפללים, לא היה אחד שהציע יותר, ובסופו של דבר זכיתי בחתן תורה עבור שני זוזים בלבד..."

"תנוח דעתו", השיב לו המהרי"ל, "אדרבה, מעשה זה מוכיח את ההיפך. המתפללים ששמעו את ההצעה הבינו כי בכך גילה הרב את רצונו לקנות חתן תורה, ומפני כבוד התורה נמנעו מלהתחרות עמו! תהילה לה' עוד גדול כבוד התורה בקובנה..."

ומהאיכות הגבוהה. גמר אומר להשלים את העסקה על אתר. פנה אל משרתי הפריץ, והגיש לידיהם את בקשת הרכישה.

בינתיים, קרא הפריץ את משרתיו בחשאי, וצוה עליהם: "כשיבוא רבי מאיר הסוחר היהודי לערוך את חשבונותיו לפניכם, העמיסו את עגלתו בסחורות המעולות והיקרות ביותר, ובתמורה תגבו ממנו מחיר אפסי, פחות מחצי שווי הסחורות". הלכו המשרתים ומלאו אחר פקודת אדונם, העמיסו את עגלתו בסחורות מובחרות ומסרו לידיהם את הסכום הסופי לתשלום. שמע רבי מאיר את המחיר והשתומם עד מאד. המחיר היה אפסי ממש! סחורות כה משובחות כמעט בחצי חנינם? לא התעמק רבי מאיר בדבר, שמח על המציאה שנקרתה לפניו משמים, ושב לשגרת יומו. כך הפך הדבר לנוהל קבוע: מפעם לפעם מגיע רבי מאיר לאחוזת הפריץ, המשרתים מעמיסים את עגלתו בסחורות יקרות, וגובים ממנו בתמורה סכום אפסי.

יום אחד, הגיע רבי מאיר כהרגלו אל האחוזה, והנה נקרא לסור בדחיפות אל לשכתו של הפריץ. מיהר רבי מאיר אל הלשכה, ומשאך דרכו רגליו בפתחה, ראה כי פניו של הפריץ אינם כתמול שלשום. פניו היו רעות. הוא ישב על כורסתו, זעוף כולו. ומשאך נכנס רבי מאיר אל הלשכה, קם ממקומו בהחלטיות, והגיף את הדלת אחריה במנעול ובריח. "מה אתה חושב, יהודון, שתוכל לרמאות אותי?" החל להרעים עליו בקול קשה, "אני יודע היטב כי אתה יוצא ונכנס באוצרותי כבר תקופה ארוכה, ונוטל סחורה בשווי הון תועפות, ומשלם תמורתה בפרוטות!"

רבי מאיר היה המום. ביקש להצטדק לפני הפריץ, להתנצל לפניו ולהסביר את פשר הדבר. אולם חמתו של הפריץ התלקחה בו עד להשחית. "יהודי רמאי!" ירקו עיניו גיצים בחמת זעם, "לא אקבל שום תירוצים!" רבי מאיר ניסה שוב לפתוח את פיו, אולם הפריץ שיסע את דבריו: "בן מות אתה! אחת דיכך להיהרג!" צרח, ותפס את הרובה התלוי על הקיר, כדי לירות ברבי מאיר על אתר. רבי מאיר נחרד. נפל לרגלי הפריץ והתחנן על נפשו בבכי ובדמעות. ניסה לשדל ולפייס בכל מיני חנופה ופיוס. אך ללא הועיל. הפריץ השתולל בפראות,

ולא אבה לשמוע מאומה. ראה רבי מאיר כי כלתה אליו הרעה, החל לומר וידוי ולהתכונן לגרוע מכל.

פתאום השתתק הפריץ, הניח את נשקו מידו, והרהר כמה רגעים. פתח את מגירת שולחנו והוציא מתוכה צלב. "אם תנשק את השתי וערב", אמר והגיש את השתי וערב אל פיו של רבי מאיר. "אם תשתחוה אליו אסלח לך ולא אהרוג אותך..."

לשמע הדברים נרתע רבי מאיר לאחוריו, ורגש עמוק הרטיט את כל גופו. "לא!!! צעק בכל כוחו, והזדקף על מקומו בגאון. "בשום אופן לא!!! לא אמיר את דת אבותי בעד כל הון שבעולם!" נוכח עזותו של רבי מאיר, זינק הפריץ ממקומו רותח מזעם, נפנף ברובה וצרח: "נשק את ה... ולא – אהרוג אותך!" אולם רבי מאיר נשאר על עמדו ללא פחד. "תעשה מה שתעשה", קרא בחום, "אני באמונתי לא אכחש!"

באותו רגע הניח הפריץ את רובהו ובבת אחת שינה את טעמו. חיוך ידידותי עלה על פניו. "וכי אינך מכיר אותי?! פנה אל רבי מאיר ברכות, "הלא אני הוא הילד הקטן שהצלת את חייו כאשר הכנסת אותו ברוב רחמים אל ביתך!" התבונן רבי מאיר בפניו של הפריץ ונדהם. "מדוע אפוא בקשת להרוג אותי?" שאל בפליאה.

"חלילה, חלילה!" מחה הפריץ. בוא ואספר לך:

"דע לך, כי בשום אופן לא אוכל לתאר את רגשי הכרת הטוב שיש בלבי כלפיך", פתח הפריץ בדבריו הנרגשים. "מאז שעזבתי את ביתך, אני חושב כל הזמן: איך אוכל להשיב טובה למיטבי הרחום? במה אוכל לגמול עם האיש היקר אשר לו אני חב את כל חיי? דע לך, מעולם לא פגשתי אדם נפלא כמוך! הרי אסופי הייתי, בלי גואל ומכר, נכרי שלא מבני עמך, ואתה באת ואספת אותי אל ביתך, וגדלת אותי במסירות כאילו הייתי הבן שלך!"

כשפגשתי אותך לראשונה, הבחנתי כי אינך מזהה אותי, ביקשתי להשיב לך מעט על ידי הוזלת המחירים. לכן צויתי על המשרתים שיגבו ממך מחירים אפסיים

כיוון שכך, החליטו המוצי"ם פה אחד לסנן את סוגי השאלות, כשההצעה העיקרית היתה שהמוצי"ם ישיבו רק על שאלות ספיציפיות בכשרות המינים, אבל אדם שיגיע וישאל באופן סתמי "מה הרב אומר על האתרוג הזה?", לא ישיבו לו.

כיון שמרבית השאלות המגיעות אל המוצי"ם אינן על דברים ספיציפיים אלא שהשואלים מבקשים לדעת באיזו רמה נמצא האתרוג או הלולב, הרי אם לא ישיבו על כך – נמצאו מסננים את רוב השאלות.

כדי שהציבור לא ייפגע מכך שלא עונים לו, נתלו מודעות ברוח זו ליד המקום בו יושבו המוצי"ם, ובהן היה כתוב: שהציבור מתבקש לשאול רק שאלות ספיציפיות, וההחלטה התבצעה בצורה היותר טובה.

הציבור הבין וקלט שהדבר הוא לטובתו, ואכן אף אחד לא שאל שאלות כלליות כנ"ל.

לפתע ניגש יהודי אל שולחן המוצי"ם, ובידיו שלושה לולבים, והשאלה שבפיו היתה "מה הרבנים אומרים על שלושת הלולבים שבחרתי?"...

הרבנים כבר רצו להצביע בפניו על המודעה האומרת שאין לשאול שאלות מסוג זה, אבל היהודי ההוא הקדימם, בהודעה מעין זו:

אני יהודי שעלה מרוסיה לפני כמה שנים, אמר, שם, מעבר למסך הברזל, לא הכרתי את הקב"ה, והיה אסור אפילו להזכיר את המילים "ארבעת המינים".

בבואי ארצה, התחלתי להכיר את האלוקים, ואני רוצה לעבוד אותו בלב שלם, כיוון שאינני יודע את הלכות ארבעת המינים, אני שואל אותכם, כבוד הרבנים, האם הלולבים האלו שבחרתי, המיועדים לי ולשני הבנים שלי, הם ברמה גבוהה..

כששמעו הרבנים את כל זאת, החליטו שעל אדם כזה לא תחול התקנה שתיקנו. הם הסתכלו בלולבים ונדהמו לראות שמדובר בשופרא דשופרא, ולמרות שהיהודי העיד על עצמו שאינו מבין מאומה בהלכות אלו, הצליח לבחור לעצמו שלושה לולבים הכי

על הסחורות היקרות ביותר. אולם עדיין הרגשתי בעצמי כי אין די בכך בכדי להשיב מאומה. הרי אני חב לך את כל חי! לא ידעתי כיצד לשית עצות בנפשי. עד שפתאום עלה רעיון אחר במוחי. נזכרתי כי תמיד היית אומר שהאושר הגדול ביותר בעיניך הוא מצוות קידוש השם. פעמים רבות שמעתי אותך מדבר בערגה על הצדיקים הגדולים שהיו מתגעגעים כל החיים שלהם, מחכים ואומרים: "מתי יבוא לידי ואקיימנה?..."

הבנתי, כי אם אוכל להביא אותך למצב כזה של מסירות נפש, יהיה בכך התענוג הגדול ביותר שאוכל להעניק לך. החלטתי לתת לך את המתנה הכי יקרה בעולם. חלילה לא הייתה כוונה בלבי להרוג אותך, התנצל הפריץ, "להיפך, רציתי בכל מאודי לגרום לך קורת רוח. ידעתי, כי לאדם כמורך, השעה הנשגבה ביותר עבורו, היא כשנותנים לו את האפשרות להקריב את חייו בעד אמונתו. ביקשתי אפוא להעניק לך את השעה היפה הזאת".

את הסיפור הזה, סיפר הרבי ה"ברכת אברהם" זי"ע, בעת שביקר במעונו הרבי מגור ה"לב שמחה" זי"ע באחד מימי חול המועד סוכות, והוסיף ואמר: "ראו נא, כמה גדול היה אותו חסיד בתוקף אמונתו, עד שאפילו גוי ערל, תפס והבין בחושים שלו, כי במה יוכל לגרום אושר והנאה ליהודי זה – בכך שיביאנו לידי נסיון של "ובכל נפשך". ומה תענוג בעולם ישוה לו בעיניו..."

האירוע עליו אנו כותבים התקיים בירושלים לפני כמה שנים בימים שלפני חג הסוכות, היריד של "ארבעת המינים", בו נמכרו המינים במחירים מוזלים מאד. המארגנים, וגם המוצי"ם שנבחרו להשיב על שאלות הקהל, ידעו מראש שתהיה התנפלות המונית של המון אנשים שירצו, איך לא, להשיג מינים מהודרים.

הבעיה העיקרית נמצאת בד"כ אצל המוצי"ם, שלצידם מתקבצים תורים ענקיים של מאות איש, המעוניינים לברר את כשרות האתרוג או הלולב שהם קונים.

הלחץ האדיר מצד השואלים מקשה מאוד על האפשרות להשיב במנוחת הדעת, וכידוע לכל מי שהיה בירידים מן הסוג הזה.

מהודרים שאפשר להעלות על הדעת.

היו אלה לולבים נדירים ביופיים, 'סגורים' וישרים לחלוטין, צבעם היה ירוק, וצורת הגידול שלהם היתה מיטבית.

הרבנים לא הבינו כיצד אדם מצליח לבחור לעצמו לולבים שכאלו, זה הרי לא מסתדר מבחינה סטטיסטית והגיונית, שלושה לולבים מהודרים שמהודרים, ואיך הצליח אדם אחד לבחור את שלושתם?

היהודי הרוסי שמע את חוות דעתם הנלהבת של הרבנים, ואמר: "אם כך הם פני הדברים, אני הולך עכשיו לבחור שלושה אתרוגים, וגם אותם אראה לכם..."

המוצי"ם העידו שלא עברו יותר משתיים-שלוש דקות והאיש חזר ושלושה אתרוגים בידיו, ושוב חוזרת התמונה על עצמה: בתוך זמן כל כך קצר הצליח איש זה לבחור לעצמו שלושה אתרוגים הכי יפים!!!

"קיבלנו חלישות הדעת", העידו הרבנים, "כיצד ייתכן דבר כזה? האתרוגים היו מושלמים בכל מיני השלימות האפשריים, צורת הגידול, הצבע הגודל, היופי וההדר, ממש ללא רבב".

אחד הרבנים אמר שלית דין ברנש', וחייבים לשאול אותו מי הוא ומה הוא. לא ייתכן שאדם שאינו יודע כלל את ההלכות, ועלו בידיו באופן אקראי שלושה אתרוגים יפהפיים בזמן כל כך קצר!

המוצי"ם לקחו אותו הצידה, ושאלו אותו מה טיבו, והאיש משיב:

כפי שאמרתי לכם, עליתי מרוסיה לפני כמה שנים, ושם לא הכרתי את בוראי, ההחלטה שלי היתה שכאן, בארץ ישראל, אלמד את תורת ישראל, את הדינים וההלכות, ואקבל עלי עומ"ש. אבל לדיני ארבעת המינים עדיין לא הגעתי, ואינני יודע בהלכות אלו ולא כלום. לפני שנכנסתי אל היריד הזה, התפללתי לה' ואמרתי לו בלשון זו:

"רבוש"ע, אתה הרי מכיר אותי עוד מרוסיה, וגם שם ניסיתי להתקרב אליך, אבל לא בדיוק הצלחתי, והדבר לא היה באשמתי. – אבל, המשכתי לדבר עם השי"ת, - כשאני כבר כאן, בארץ ישראל, אני לומד את תורתך ומשתדל להתקדם.

גם אתה יודע שאני עושה את המקסימום מצדי, וגם אתה יודע שעדיין לא הצלחתי להגיע להלכות ארבעת המינים, מאידך, אני רוצה לקיים את המצוה בשלימותה.

לכן, אני מבקש ממך, עשה עמדי חסד, ותבחר לי אתה את המינים המהודרים ביותר... אני רק אגש אל הדוכנים, אושיט את ידי, ואתה תבחר את הסחורה הטובה והיפה ביותר"... וכך עשיתי, סיפר האיש. ניגשתי אל הדוכנים, שלחתי את ידי ולקחתי את שלושת הלולבים שהראיתי לכם קודם, ואז ניגשתי אליכם כדי שתגידו איך נראים הלולבים.

כששמעתי שהלולבים הם הכי יפים שאפשר, הבנתי שהקב"ה שמע לתפילתי ובחר לי את הסחורה הטובה ביותר, ואז הלכתי לבחור את האתרוגים, וגם כאן השי"ת האזין לי, ובחר עבורי את האתרוגים היפים ביותר...

עיני המוצי"ם דמעו כששמעו את סיפורו של האיש, הרי אם הקב"ה בוחר עבורו את המינים לחג הסוכות, הרי ברור איזו מינים יעלו בגורלו. [מספר "מצוות השמחה"].

סמוך לחג הסוכות, נכנס רבי אריה לוינ'ל אל חנות הספרים הותיקה "האור" של רבי אברהם רובינשטיין, בשכונת מאה שערים בירושלים, שהמתה אותה שעה מקונים רבים שבאו לבחור לעצמם אתרוג נאה ובדקוהו בשבע עינים מכל עבר, ופנה אל מוכר הספרים, שהיה תלמיד חכם מובהק. "האם עלה בידך להכין לי אתרוג נאה?" ורבי אברהם, הושיט מיד את ידו אל הארגז שמתחת לשולחנו, נטל משם אתרוג אחד שהיה מכורך בפקעת של פשתן, והושיטו לרבי אריה. נטל רבי אריה

את האתרוג העטוף, הכניסו לכיסו מבלי להציץ בו אף לרגע, ויצא מהחנות לדרכו.

באותה שעה, עמד שם נער אחד ממכיריו של רבי אריה, שהיה יתום מאביו, ולא הצליח לכלוא בקרבו את תמיהתו, דלק הנער אחרי רבי אריה, וכשפגשו אמר: "יסלח לי מר על חוצפתי, אולם תורה היא וללמוד אני צריך. מבקש אני להבין, מדוע האחרים עומדים בחנות שעה ארוכה ובוחנים את האתרוג מכל צדדיו, ואילו אתה נטלת את האתרוג מידיו של מוכר הספרים, ואף לא בדקת אותו לרגע אחד?" חייך רבי אריה וענה לנער בטוב לב, אחר שהתעניין בשלומו ובשלום אמו האלמנה: "בשתי מצוות בלבד, נצטוונו מן התורה לנהוג בהן הידור. אחת היא מצות אתרוג, שנאמר בה 'פרי עץ הדר', והשניה היא מצות הידור זקנים, שנאמר 'והדרת פני זקן'. רוב הבריות מהדרים באחת מהן, במצות אתרוג, ואילו אני הקטן, בחרתי במצוה האחרת", ובסיימו, פנה אליו רבי אריה והתנצל בפני הנער הצעיר, על שאינו מתעכב עמו מעט יותר, שכן ממחר הוא לדרכו אל מושב הזקנים שבכניסה לירושלים, כדי לבקר שם חולה ערירי שאין מי שיסעד אותו.

"ועכשיו אגלה לך סוד כמוס", אמר לנער היתום, "כי לאותו איש גלמוד שאני הולך לבקר, שילם אביך המנוח מכיסו את הוצאות רכישת שיניו התותבות, ומעולם לא סיפר את הדבר לאיש".

סיפור הגה"צ רבי גרשון לפידות זצ"ל מגאוני ירושלים:

הקיסר ווילהלם אמור היה להגיע לביקור בירושלים, הכינו לכבודו שלושה שערים, האחד בשער יפו, שם עמדו הישמעאלים לקבל פניו, השני בשכונת מחנה יהודה בבי"ס אליאנס, שם עמדו הנוצרים לקבל פניו, ושער שלישי במוצא, שם עמדו היהודים לקבל פניו.

לפי התוכנית היה אמור הקיסר להגיע מחיפה ברכבת ולעבור תחילה דרך שער יפו, ומשם למחנה יהודה ורק לאחר מכן למוצא. אך הקיסר לא הגיע מחיפה, אלא

מיפו לירושלים, ולא ברכבת אלא רכוב על סוס, יצא יפוא שהיהודים היו הראשונים שקיבלו את פניו. והדבר חרה היטב לגוים.

הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל והחכם באשי זצ"ל רבני ירושלים, ואחד מהעסקנים הספרדים בשם אנטבי ז"ל, יצאו לקבל את פני הקיסר וספר תורה בידם. בראותו אותם הקיסר קד, אך לא ירד מסוסו.

לאחר מכן שלח הקיסר לכל אחד ואחד ממקבלי פניו מדליה של זהב, כולם לקחו את המדליה, ורק רבי שמואל סלנט זצ"ל החזיר את המדליה לשולחיה. האמין הקיסר שרבי שמואל סלנט מסרב לקחת מחמת השתי וערב החקוק עליה. לכן שלח לו 50 לירות זהב טורקיות. והגאון שלח גם את זה בחזרה. הדבר חרה בעיני הקיסר ושלח לקרוא לו. כאשר הגיע שאל הקיסר: יכולני להבין שהמטבע שחקוק עליה צורת שתי וערב – שלחת בחזרה, אבל החמישים לירות מדוע החזרת? והרי נחשב אתה כמורד במלכות?!

ענה הגאון: "כאשר יצאנו לקראתו וכיבדנוהו עם ספר התורה בידינו ואתם לא ירדתם מן הסוס, ליתן כבוד לתורת ה', הרגשתי חובה למחות על כבוד השי"ת, וזוהי סיבת החזרת הכסף".

הדבר מצא חן בעיני הקיסר, הושיט ידו לגאון, טפח על שבמו ואמר: "איהר זיינט א ברווער יוד – אכן אתה יהודי הגון..."

שח הגה"צ אב"ד סאנטוב שליט"א:

את הסיפור הבא שמעתי מיהודי ששמעו בעצמו מבעל המעשה – אחד ממקורבי הרה"ק מטאהש זי"ע:

פעם כשחזר הרבי מנסיעה ארוכה, היה זה בליל שישי, והרבי המשיך את הנהגתו הקדושה כל יום שישי ושבת קודש שלאחריה, וקיבל את הקהל במוצש"ק עם בגדי שבת עד השעה 7.00 [ביום ראשון בבוקר]! כשעדיין לא נתן תנומה לעיניו מאז ליל שישי.

השיב לו הרבי: "וכי אמרתי שאני רוצה לנוח?! אמרתי רק שאני עייף ויגע" ...

סיפר הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א. שמעתי מהרה"ח ר' יודל בערגער, שבימי בחרותו הרבה להתאבק בעפר רגלי גדולי ישראל מכל העדות והקהילות: באחת השבתות נסע מישיבתו [שבעי"ת נתניה] לשבות בעי"ת בני ברק כדי לזכות לקרבתו של הגאון גאב"ד פוניבז' זצ"ל.

מה עשה? את תפילת ליל שב"ק התפלל בישיבת פוניבז', ואחר התפילה עקב מרחוק אחר הרב, משראה שהרב נפרד מהתלמידים סמוך לביתו ונכנס הביתה, וכבר עזבו אחרוני התלמידים את המקום, נקש על הדלת, והיא נפתחה ע"י הרבנית ע"ה. משראתה חסידי'שער בחור עומד בדלת שאלה אותו לרצונו, ענה ר' יודל: לא הוכן לי מקום לסעוד בו סעודת שבת, האם אוכל להתארח אצלכם?

ענתה הרבנית, הן הן, בוא ברוך ה', וקראה לרב: ר' יוסף שלמה, יש לנו אורח היום... [ר' יודל מציין, שנס עשה עמו הבורא שלא שלחה אותו לסעוד בישיבה עם שאר הבחורים, כי אז כל תחבולתו הייתה יורדת לטמיון]. ואכן, זכרונה של אותה סעודה לא מש מזכרוננו של ר' יודל...

וסיפר שבין הדיבורים סיפר לו הרב מעשה נורא שבדידיה הוה עובדא:

בתחילת דרכו, כשהחליט גאב"ד פוניבז' על בניית הישיבה, נזקק לממון ודמים מרובים בסך ריבי רבבות, לשם כך החיש פעמיו לגולה, בהגיעו לארה"ב עם תכנית לשהות שם כמחצית השנה.

אחר כמה ימים החל הרב להרגיש כאבים עזים ברגלו, וככל שעברו השעות כך גדלו והתחזקו הייסורים נורא נוראות, בלית ברירה פנה לדרוש ברופאים והללו בדקו אותו בבדיקה אחר בדיקה, עד שהגיעו למסקנא שה'סוכר' משתולל בגופו וכבר גרם לנמק ברגליו, ומוכרחים המה לכרות את רגלו כי בלאו הכי יתפשט הנמק בכל גופו, ויש בזה סכנת חיים ודאית.

ואז קרא אליו הרבי את אותו מקורב – המספר – ואמר לו שהוא "מאד עייף" מכזו עבודה, והוא מבקש ממנו שלא יתן לשום אדם להיכנס אליו עד השעה 1.00 בצהריים.

המקורב אמר לרבי: "בוודאי אשמור על הרבי! – באמת מגיע לרבי שיתן קצת תנומה לעיניו לאחר כזו עבודה, והרבי יכול להיות סמוך ובטוח שהכל יהיה בסדר, אף אחד לא ייכנס".

הרבי נכנס לחדרו. כעבור כמה שעות הגיע אחד המקורבים וביקש להיכנס אל הרבי בדחיפות, אך השומר מיאן בתוקף להכניסו, ואמר לו שהרבי ציווה שלא ירשה לאף אחד להיכנס.

אך הלה התעקש להיכנס, ואמר ל"שומר": "אני מכיר את הרבי – ייתכן מאד שהוא בכלל לא ישן" ... ולאחר הפצרות מרובות הציע שיפתח את הדלת קצת, ואם יראה שהרבי נח, יצא מיד, ואם לא – יגש לדבר עמו.

בלית ברירה הרשה לו לפתוח מעט את הדלת, והנה ראו שהספה בחדרו של הרבי ריקה – הוי אומר שהרבי לא נח. נכנסו פנימה, והנה רואים הם את הרבי עומד ליד הסטנדר, כשרגליו בתוך גיגית מלאה מים קפואים! והוא אומר תהלים בהשתפכות הנפש ...

אז ניגש אליו היהודי, והרבי הורה לו להמתין קמעא עד שיגמור את הקפיטל. אחר כך סימן לו לגשת אליו ושוחח עמו על העניין שלשמו הגיע.

כשיצא, שאל הרבי את מקורבו שהבטיח לשמור שלא ייכנסו אליו: "למה נתת לאיש להיכנס, הרי ביקשתי ממך שלא תכניס לכאן שום אדם, עכשיו ראה הלה מה שעשיתי בפנים" ...

סיפר הלה לרבי את כל המעשה, שהיהודי ההוא התעקש להיכנס, כי היה לו דבר דחוף ולא יכול היה לסרב, והרבי הבין לרוחו.

ואז הרהיב עוז ושאל את הרבי: "אינני מבין, הלא הרבי היה עייף מאד ואמר שהוא רוצה לנוח, א"כ מדוע באמת לא נח?"

והנה, לא לבדו שהה שם הרב, אלא גם נכבדי ראשי הישיבות שבארה"ב שהו עמו, ויהי בשמוע הרב את מצבו הכריז קבל עם ועדה, שמצדו אין כל הסכמה לטיפול – רק אם יקבל הוראה מפורשת על כך מהגה"ק ה'חזון איש' זי"ע.

לעומתו שאלוהו הרופאים מי הוא החזון"א, וכי רופא או פרופסור הוא... הסבירו להם ראשי הישיבות שהוא רב גדול בישראל ודר בארץ ישראל והחולה סומך דעתו רק עליו.

הרופאים, שמימיהם לא נתקלו בכגון דא, יושב לו יהודי כשסכנה ודאית מרחפת על ראשו, ועדיין זמנו פנוי לשלוח שאלתו עד ארה"ק הרחוקה – הודיעו כי לדעתם עד שתבוא התשובה כבר לא יהא את מי לנתח בכלל...

לשמע דעתם הנחרצת, אמרו ראשי הישיבות לרב: א"כ, עפ"י דעת תורה אסור לכם להתנגד, פיקוח נפש דוחה כל התורה כולה. אך הרב בשלו, הודיע ב'עקשנות דקדושה' [שבה ניחן מן השמים, ורק בזכות עקשנות קדושה זו הגיע להיכן שהגיע, ובנה את הישיבה ושאר מפעלותיו בקודש] – ה'דעת תורה' שלי הוא החזון"א, ולא אזוז כמלא נימא מבלי תשובתו!

משראו ראשי הישיבות כי המצב רציני ביותר, שלחו בדחיפות מברק לארה"ק, ואכן, כעבור כמה ימים חזרה תשובת החזון"א: לא בא' רבתי – בשום אופן לא לכתות את רגלו של הרב...

הרופאים, שכאמור מעולם לא ראו כזאת, הודיעו שאינם נוטלים כל אחריות על הרב ועל מצבו, וחייבו את הרב להעלות על הכתב ולחתום על דבריו שכל האחריות מוטלת עליו עצמו, גם פסקו מלטפל בו, וכי סתם יעניקו טיפול למאבד עצמו לדעת...?

כעבור כמה ימים קרה הנס, היסורים החלו פוחתים והולכים, עד שהרב החל מהלך טיפין טיפין על רגליו... באותו היום רעשו וגעשו כותלי בית החולים, כי מעולם לא נראה בין כתליו נס רפואי כזה, אפילו במעין דמעין...

שוב עברו כמה ימים והרופאים מצאו בבדיקות שהנמק פוחת והולך – מצטמק ויפה לו, עד שאחר כמה ימים נוספים שוחרר הרב לביתו כשהוא בריא ושלם.

כעבור מחצית השנה סיים הרב את מגביתו בארה"ב בהצלחה גדולה [בפרט אחר מעשה כזה] וחזר לארה"ק. בהגיעו ארצה פנה מיד לביתו של החזון"א [עוד בטרם יפנה לביתו שלו]. החזון"א קבלו בפנים מאירות, והרב שאלו: "למדנו רבינו, הרי רבינו אינו נמנה על החסידי'שע רבי'ס [אדמו"רים חסידיים, שהורגלו בכגון דא], מאי וכיצד ענה תשובה כזאת – כשכל הרופאים עונים ואומרים פה אחד שאין להתעבב מכריתת הרגל אפילו שעה אחת"?

ענה החזון"א: אכן, כשהגיע אלי הטעלעגראם הייתי באמצע הלימוד, נשאתי עיני השמימה וחשבתי לעצמי: אוי, רבש"ע, הנני יושב בבני ברק והשאלה באה מניו יורק הרחוקה, כיצד אענה על שאלה כזו, כש'הנ' שלי יהיה הן ו'לאו' יהיה לאו, כלומר, מוות וחיים תלויים עתה בתשובתי! לכן ביקשתי מאת הבורא יתב"ש: אנא, האר עיני בתורתך, והראני תשובה נכונה בדברי תורתך.

מיד הבטתי בגמרא מסכת שבת שהייתה פתוחה לפני, ונפלו עיני על התיבות 'פסיק רישיה ולא ימות' [לשון תמיהה, וכי יש לך אדם שקוטעים את ראשו והוא עצמו נשאר בין החיים?...] חשבתי לעצמי: הרי רגלו של גאב"ד פוניבז' אינה נחשבת כ'רגל', אלא כ'ראש', כי ברגלים הללו תלוי ועומד כל המפעל... אם לא יכתת רגליו בין דלתי הנדיבים לא תשיג ידו כדי בניית הישיבה וכו' והכל ירד לטמיון, ובוודאי לזה כווננו מן השמים להראות, שאין לכרות ולפסוק את רגלו של הרב הנחשבת כ'ראש', ורק כך ישאר לחיות, וכן הוזהר...

הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל ראש ישיבת סלובודקה – כיהן כנשיא ועד הישיבות בא"י. בתוקף תפקידו השתתף בפגישה עם נציגי משרד הבטחון בעניין דחיית שירותם הצבאי של בני הישיבות, השמיע דברים נחרצים בענין חשיבות לימוד התורה והוקרת בני הישיבות שומרי מורשתה.

הביע אחד הקצינים תמיהה: "עם כל הכבוד, האין כבוד הרב סבור שההגנה על המולדת חשובה מהגנה מפני שיכחת התורה"?

הגאון הצדיק רבי זונדל סלנט זצ"ל מגדולי ירושלים, היה מפורסם בחביבות המצוות שלו. פעם מצאווה באחד מימי חג הסוכות בטרם עלות השחר כשהוא מחזיק את ארבעת המינים בידו ומנענע בהם 'נענועים'!

שאלוהו: "לנענוע מה זה עושה! הרי לא עת לולב עתה באישון לילה ואפילה, ועדיין לא הגיע זמן ארבעת המינים של שחרית?!"

חי"ר רבי זונדל והסביר: "אלה הם 'אימונים'! כל חייל בטרם צאתו לקרב – גם לאחר שכל תכנית המלחמה ברורה ונהירה לפניו, עורך הוא תרגילים ואימונים אחרונים ... עתה בטרם אקח אני את ה"מאני דקרבא" בידי ואצא מלחמה שעה, הנני עושה תרגילים ואימונים אחרונים..."

יומיים שלמים ללא הרף הוא ישב ולמד בהתלהבות ובמרץ שאין לתאר ואין לשער. הוא השקיע את כל כוחות הגוף והנפש לשקוד על תלמודו בעומק ההבנה הדק היטב. כמעט שלא בא אוכל לפיו ולא נתן תנומה לעפעפיו, לאחר יומיים של התעלות ודבקות הבורא באהבת התורה אין קץ עד כלות הכוחות, התמלא אושר עילאי ובתענוג אשר ננסך בעצמותיו הלאות. הסוגיה הייתה נהירה ומובנת, כל פרטיה תאמו והובנו עד הקצה האחרון, ומתוך כך פנה לנוח מספר שעות.

שעות ספורות עברו, והוא כבר שב בכוחות מחודשים לתלמודו. הוא זוכר היטב היכן סיים, הוא רוצה לחזור ולהעמיק כאהבתו וכשאיפתו. הוא מנסה לשחזר את הסוגיה לפרטיה כפי אשר סיכם אותה כאשר קם מן הספר, אך לדאבון ליבו ומפח נפשו לא זכר כלום מכל אשר למד ביומיים שחלפו.

לבו נשבר בקרבו, ולא ידע להשית עצות בנפשו. הרי מתפללים בכל יום 'למען אשר לא ניגע לריק', וכאן תם לריק כוחו. יומיים של עמל אין קץ מסתיימים במפח נפש שכזה.

ביקש הגאון להבין, "כבודו מודה לעיקרון, לחשיבות שבלימוד התורה ושימור מורשתה, אלא שתוהה הוא לסדר העדיפות" – "אכן כן", השיב הקצין.

"ותשובה מן התנ"ך תניח את דעתו"? שאל הגאון.

"בהחלט" ! ענה הקצין.

"אם כן, זה פסוק מפורש בהתחלת ספר 'יהושע', הפטרת שמחת תורה. שני ציונים נצטווה בטרם נכנסו ישראל לארצם, האחד, בעניין הנחלת הארץ. והשני, בעניין שמירת התורה. בראשון נאמר: "חזק ואמץ כי אתה תנחיל את העם הזה את הארץ", ואילו בשני נאמר 'רק חזק ואמץ מאד' – והגאון הדגיש את המילה 'מאד' – לשמור ולעשות ככל התורה' [יהושע א ו], הרי לכם סדר העדיפויות, במה צריך להתחזק, ובמה צריך להתחזק מאד".

סיפר כ"ק האדמו"ר מבעלזא שליט"א:

פעם אחת בחג הסוכות שרר בבעלזא קור גדול מאד, והיה קשה מאד לשבת בסוכה, אולם דודי מרן מהר"א ז"ל, המשיך לשבת במשך כל היום בסוכה [מחמת הקור לא ישנו בבעלזא בסוכה, אבל ביום ישבו בסוכה במשך כל היום]. הגבאים שחששו לבריאותו של דודי ז"ל הפצירו בו שיכנס לשבת בתוך הבית, ענה להם דודי ז"ל: בטשרנוביל המנהג ללכת על בית החיים בלי מנעלים, פעם אחת היה זה ביום דהילולא של הרה"ק רבי מרדכי מטשרנוביל [בכ' אייר] ועמד בנו הרה"ק רבי אהרן ליד הציון הק' של אביו ושרר אז קור גדול, היות ורבי אהרן היה כבר בזקנותו, חששו הגבאים שהקור העז יזיק לו, ע"כ הפצירו בו שלא יאריך יותר מדאי, ענה להם הרה"ק רבי אהרן: מובא בספה"ק שהמלאכים מביאים ליד הציונים הק' של הצדיקים אויר מארץ ישראל, ובא"י אינו קר בתקופה זו ...

סיים דודי ז"ל ואמר: מובא בזוה"ק שבסוכה יש אוירא דארץ ישראל, כמ"ש בתפילת יהי רצון בעת שנכנסים לסוכה "ותזכנו לשבת ימים רבים על האדמה אדמת קודש", ובא"י אינו קר בתקופת חג הסוכות ...

והדרכה ועצה ברורה להצלחה, והנה ברכה סתמית שאינה מחייבת ואין בה בכדי לעודד את רוחו הנכאה.

הרבי הבחין בעינו החדה במפח נפשו, קרא לו ונענה ואמר לו: "הבה אספר לך גופא דעובדא שאירע עמי בימי בחרותי..." וכך זכינו לסיפור הגדול הזה. [מובא בהגדה של פסח "ישועות מלכו".]

על השמחה של מצוה ביום שמ"ע שע"ז נזכה בדיון, היה רגיל האדמו"ר מסקולען זי"ע לספר לפני ההקפות, את אשר אירע בהיכלו של הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע, שבעת הגיע אחד מהחסידים לקבל פני קדשו, ונתן לו שלום והחזיר לו החוזה לשלום ואמר לו שתיכף ישוב לביתו.

החסיד הצטער אבל היה לו לקיים דברי רבו וחזר על עקבותיו. באמצע הדרך עמד לפוש באכסניה, שם נפגש עם חסידים העושים דרכם להרבי מלובלין זי"ע, וראו עליו שפניו נפולות. וכששאלוהו על כך, סיפר להם דברים כהווייתן. אמרו לו החסידים שבכל מצב אסור להיות בעצבות והוציאו י"ש ונתיישבו לשתיית לחיים ודברו ד"ת ויצאו במחול ובשמחה, ואחר כך איחלו לו לחיים וכו', ויעצו לו היות שהם בדרכם ללובלין, לכן ישתדלו הם בעבורו, ונכון שיחזרו עמם ללובלין, ואכן כך עשה.

ויהי בעת הכנסו לחוזה זי"ע וסיפרו את כל מה ששמעו מהחסיד ההוא, השיב להם החוזה: בעת שהוא הגיע ראיתי שנגזרה עליו גזירה ליפטר מן העולם, ולטובתו חשבתי למה לו למות בניכר, יותר טוב שישוב לביתו ושם יסתלק, אבל כעת אחרי שאתם הסבתם למסיבת רעים בשמחה וברכתם אותו וכו', בזה הפכתם את גזר דינו לטובה, 'כי בשמחה תצאו' – ע"י השמחה נמתקה הגזירה לטובה.

ובזה ביאר הרה"ק מסקולען זי"ע: אחרי ימים הנוראים שנחתם גזר דין על כל אחד, ולפעמים ח"ו נגזרה גזירה קשה שאי אפשר לבטלה, אבל על ידי ריקודי ההקפות בשמחת תורה בשמחה של מצוה אפשר על ידי השמחה לפעול ישועה ולהפוך את גזר הדין לטובה,

"בשברון לבי נכנסתי לתנות את צערי בפני זקני הקדוש מרן ה"אהבת ישראל" זי"ע – סיפר הלומד הצעיר, שהיה לא אחר מכ"ק מרן האדמו"ר ה"ישועות משה" מויז'ניץ זי"ע – "והוא אמר לי ברוגע: עוד יהיה טוב"...

"מעודד שבתי ללימודי. השקעתי שוב את כל כוחות גופי ונפשי בלימוד. למדתי ולמדתי שעות רבות והספקתי כמות גדולה של לימוד בכמות ובהבנה. אך לדאבון ליבי, כשניסיתי את עצמי במבחן שערכתי לעצמי – התוצאות היו דלות ממש, ההבנה והסיכום היו לא בהירים ולא ברורים, וכל הלימוד היה בלתי משוּן וחד כלל. אין לתאר את שברון הלב והצער בו הייתי שרוי באותה עת, ובצערי כי רב שוב נכנסתי אל הקו"פ ותיניתי את צערי בפני זקני הקדוש וביקשתי ממנו להשית עצה עבורי".

"אך לא עצה ולא סגולה הייתה בפיו לעזרני, אלא מילים ששבו וחזרו על עצמם: ס' וועט נאך זיין גוט' – עוד יהיה טוב"...

"שמעתי את הדברים ושבתי להגות ולשנן את תלמודי ביתר שאת ויתר עוז, והיום ברוך ה'..."

את הסיפור הזה סיפר הרבי על עצמו באחת השנים הראשונות לנשיאותו, כאשר בעצת רבני הישיבה נכנס אליו בחור אחד אשר לדאבון לב יגע ולא מצא. התלמיד הזה השקיע עמל רב בנסיון להצליח בתלמודו, הוא היה משקיע לילות כימים להגיע להצלחה ולראות ברכה בעמלו, אך תם לריק כוחו והיה חשש גדול שהוא יישבר מאי ההצלחה ויפול לייאוש ולדיכאון נפשי שאחריתו מי ישורנו.

הבחור נכנס ועמד לפני רבנו בל"ג בעומר לפני עריכת השולחן לכבוד היום, והביע בפניו את מצבו האומלל ואת מפח הנפש אשר הוא חווה כבר זמן רב כל כך. הרבי הביט בפניו בעין חמלתו, הושיט לו ידו ובירכו בברכה והצלחה בתורה ויר"ש.

הבחור נשק ליד רבו ופנה לצאת מן החדר שעל פניו ניכרת האכזבה העמוקה מהברכה הפשטנית לכאורה. לא לכזו תשובה ציפה, הוא חשב לקבל דברי עידוד

ולכך קבע השי"ת את גמר החתימה בשמיני עצרת.

העיר מעליץ שוכנת מצד אחד על הנהר "וויסעל" ובימי הרה"ק רבי יעקב ממעליץ זי"ע, בן הרה"ק רבי אליעזר מדז'יקוב זי"ע, השתייכה למדינת אסטרייך, בצד השני של הנהר היו הערים תחת ממשלת רוסיה, ונקראת רוסיש – פוליש. ויהי היום גזר אחד הפריצים אשר בצד הנהר דמדינת רוסיה גזירה נוראה, שבאם היתה יוצאת לפועל היו מאות יהודים נשארים מחוסרי פרנסה, ואולי היו נועדים גם לגירוש ח"ו.

בין האנשים הדרים בגלילות ההם היה אחד מחסידיו הרה"ק ממעליץ, שהבריה בסתר את הגבול ובא לרבו הק' על ראש השנה, כאשר נכנס אל הקודש פנימה והגיש להרה"ק ממעליץ את הקוויטל, בכה על מר גורלו וגורל אחיו, וסיפר כל הדברים כהווייתו, ועורר רחמים שהצדיק יבטל את הגזירה וישיעם מצרתם. שאלו הרה"ק ממעליץ, אם כבר השתדלו בדרכים טבעיים, ענה האיש שכבר עשו כל מיני השתדלויות אבל ללא הועיל, הפריץ הוא רשע עריץ ואי אפשר לשנות את דעתו בזה, רק דבר אחד בלבד יכול לשנות את המצב, באם ימות בנו יחידו של הפריץ, דאז יתעצב אל לבו ויתחרט על מה ששלח ידו ביהודים ורק בזה יש לנו תקוה.

הרה"ק ממעליץ לא נח ולא שקט בתפילותיו בימים הנוראים, ואף דיבר בשיחותיו הק' מענין הגזירות ועורר רחמים, גם לא נתן לחסיד לחזור לביתו קודם סוכות, באמרו שהד' מינים נקראים בזה"ק "מאני קרבא", היינו כלי זיין, ובהם יוכל לילך למלחמה ובעזהשי"ת לפעול ישועה כרצונו. החסיד עשה כן ונשאר אצלו לכל ימי החג.

בהושענא רבה, באמצע ההושענות קרא לפתע את החסיד ושאלו היכן דר הפריץ, למזרח או למערב העולם וכו', אח"כ ביקש שיראה לו בדיוק איזה צד בית המדרש מכון נגד המקום ההוא, כאשר חישב האיש ומצא, והראה לו, והרה"ק ממעליץ אחז את הלולב באופן כזה כאילו היה רובה, ועשהו כאילו קולע אל מטרה מסויימת, וקרא בקול "פא!", ומיד המשיך באמירת

ההושענות. לאחר התפילה אמר לחסיד שלא ידאג עוד, כי כבר הייתה הישועה. מיד במוצאי יו"ט נסע החסיד לביתו שמח וטוב לב, ובעודו באמצע הדרך כבר שמע את הבשורה המשמחת שבנו של הפריץ מת פתאום. ובירר את הזמן מתי קרה הדבר, ונתחוויר לו שבדיוק אז בעת שירה הרה"ק ממעליץ זי"ע עם הלולב – אז מת בנו יחידו של אותו רשע. דברי הרה"ק ממעליץ נתקיימו, והפריץ ביטל את הגזירה וליהודים היתה אורה.

סיפור היסטורי פורסם ב"המבשר":

ליל שמחת תורה, המוני חסידים גודשים את בית הכנסת העתיק בעיירה "הורודוק" שברוסיה.

תפילת מעריב הסתיימה כבר מזמן, הכל מצפים ודרוכים לרגע בו תיפתח הדלת והרבי הקדוש רבי מנחם מנדל מוויטבסק יצא מחדרו, ויגש אל העמוד ויפתח באמירת 'אתה הראית'. הפסוקים הקדושים שיחד עמם נפתחים שערי ארון הקודש וספרי התורה ניתנים בידי הרוקדים.

אך הרגע הזה הולך ומתעכב כבר שעה ארוכה...

זוהי הפעם האחרונה שהרבי ר' מנדלי מוויטבסק זי"ע עושה את חודש תשרי על אדמת הגולה, בחודש אדר של אותה שנה, תקל"ז, כבר יעלה הרבי לארץ ישראל וישתקע בעיר הקודש טבריה.

לאותו חודש תשרי, האחרון בחו"ל, נקהלו ובאו המוני חסידים מרחבי רוסיה וליטה לחוג בצילו של הצדיק שהתגורר אז בעיר הורודוק, ובראשם הרב הקדוש רבי שניאור זלמן מלאדי זי"ע, בעל התניא ושו"ע [הרב] שהגיע יחד עם כל בני ביתו ותלמידיו להסתופף בצילו של בעל ה"פרי הארץ".

אך הנה בליל שמחת תורה, מיד לאחר שהסתיימה התפילה נכנס הרבי ר' מנדלי לחדרו וסגר אחריו את הדלת, הדקות חולפות וחולפות במהירות, רבע שעה, חצי שעה, שעה, שעתיים, השעון הולך ונוסע לעבר

חצות הליל וכאן, בבית המדרש, טרם החלו בהקפות.

בשלב מסויים אוזרים כמה תלמידים עוז, ונוקשים בדלת ונכנסים לקודש פנימה, "רבי, הקהל כולו מחכה שהרבי ייצא לאמירת 'אתה הראית' כדי להתחיל בהקפות".

"אינני יוצא היום לאמירת 'אתה הראית' משיב להם הצדיק במילים אפופות רז. "זה עתה גילו לי מן השמים מאה פירושים עמוקים ונשגבים בפסוק 'אתה הראית', דא עקא שאני טרם הגעתי בעבודתי להשגות ומדרגות גבוהות אלו, ולפיכך בשום אופן לא אוכל לומר 'אתה הראית', אינני ראוי לכך".

כנגד דיבורים טמירים כאלו לא הייתה בידם כל תשובה, יצאו החסידים מהחדר והמתינו. עוד שעה ארוכה חלפה והרבי טרם יוצא, שוב נכנסו וחזרו על בקשתם. אך הרבי ר' מנדלי חוזר בשברון לב על דבריו הראשונים, "אינני יכול לצאת ולומר 'אתה הראית' כשליבי יודע מרת נפשי, שרחוק אני, במצבי ועבודתי, מהמדרגות והכוונות הטמירות הרמוזות בפסוקים אלו".

לאורך השעות האחרונות עמד גדול התלמידים, הרבי ר' שניאור זלמן זי"ע בפינת בית המדרש שקוע בשרעפיו ודביקותו, כשאינו חש ומרגיש כלל במתרחש. בלית ברירה ניגשו אליו כמה מהחסידים ועוררוהו מדביקותו, סיפרו לו על המתרחש ושאלו לעצתו, הרי אי אפשר להמתין עד שיעלה עמוד השחר.

"היכנסו שנית אל הרבי" הורה להם בעל התניא, "ואם עדיין יעמוד בסירובו לצאת אל הקהל, אמרו לו כי מאחר שקיבלנו אותו כ'רבי' חובתו היא לומר את הפסוקים, ואם לאו תקראו אותו לדין תורה.

"במקרה כזה" הוסיף ואמר 'בעל התניא', "מוכן אני לשמש כ'דיין' בדיון התורה ולפסוק את הדין".

הלכו החסידים ועשו ככל אשר ציווה עליהם בעל התניא. נכנסו לחדרו של הרבי ר' מנדלי שחזר על דבריו כי אינו יוצא 'אתה הראית', "אם כך" נענו החסידים, "מזמינים אנו את הרבי לד"ת אצל ר' זעלמאלע – הרה"ק בעל התניא".

"ר' זעלמאלע?" החרה הרבי ר' מנדלי, "אני רוצה לעמוד לפניו לדיון!" ובאומרו זאת קם הרבי ממקומו ופנה להתייצב לד"ת בפני תלמידו בעל התניא.

היה זה מחזה מרטיט כשה"תובעים" – החסידים שטחו ביראת קודש את טענתם כי מאחר שהכתירו עליהם את הרבי ר' מנדלי כ'רבי' ומורה דרכם, אם כן מחוייב הוא לנהוג בכל ההנהגות השייכות לראש החסידים ובתוכם לקרוא את פסוקי 'אתה הראית' כנהוג. כשכילו את 'טענתם' עמד הרבי ר' מנדלי וחזר בשברון לב ובענווה על טענתו שכל עוד שלא הגיע והשיג בעבודתו את כל אותם מאה הפירושים שגילו לו בפסוק 'אתה הראית', אינו ראוי לומר 'אתה הראית'.

לאחר ששמע הרבי בעל התניא את טענות הצדדים, פנה אל הרבי ר' מנדלי ואמר לו נחרצות: "הצדק הוא עם התובעים, עם החסידים, וזאת משני טעמים, הראשון הוא סברא, השני הוא מעשה שהיה..."

הסברא היא, שכמו שרואים אנו בגשמיות, ככל שאדם עולה גבוה יותר, הוא רואה רחוק יותר ומגלה דברים חדשים שלא ראה קודם, כך גם ברוחניות, אם תגיעו למדרגת מאה הפירושים ייפתחו בפניכם השגות חדשות וגבוהות יותר שטרם השגתם, כך שאין לדבר סוף, וזהו הטעם הראשון – מצד הסברא.

"הטעם השני" הוסיף בעל התניא, "הוא על פי מעשה שהיה" והרבי החל לספר...

אי שם בערבות אירופה, בין הרים גבוהים המתנשאים עד לתכול השמים, מוקפת באלפי עצים ירוקים ופלגי מים שכנה לה עיירה קטנה, לא ידועה, בה התגורר זוג יהודי קשה יום, ר' משה וזוגתו.

לא שפר עליהם מזלם של בני הזוג, הם התגוררו בבקתה רעועה, עשויה נסרי עצים שהודבקו זה לזה במסמרים גסים, במומחיות לא גדולה, איכשהו התפרנסו מחציבת טיט מבטן ההר ומכירתו בפרוטות.

ימות הקיץ נחשבו כ'גן עדן' עבורם, החום לא היה כבד באיזור מגוריהם ואוויר הרים לא חסר להם, אבל כשהגיע הענן האפרפר הראשון בשמים היו נתקפים

שניהם בפחד עמוק, נכנסים ל"כוננות ספיגה" כפשוטה.

בקתתם של הזוג ממוקמת למרגלות הר גבוה, משופע, כל טיפת גשם שיורדת על ההר מוצאת את דרכה ישירות אל... הבקתה שלמרגלותיו. ימים ספורים לאחר תחילת החורף הופך ביתם לעיסת בוץ ורפש, נהרי שטפונות שזורמים כמפלים מההר הגבוה, בוחשים בקרקעית הבקתה כבכוס קקאו סמיכה.

שוב ושוב היו נאלצים שניהם, נעבעך, ליטול לידיהם את הדלי והמקל להפשיל שרוולים בקור הנורא ולנסות לגרוף, ללא הצלחה, את השלוליות הטובעניות שנוצרו בביתם. כך היה בכל שנה בימות החורף.

באחד הימים נפל אסימון במוחם. "האם לנצח נגור כאן למרגלות ההר? למה שלא נטפס קצת במעלה ההר, נבנה לנו שם בקתת עצים בנקודה גבוהה שלא תספוג את כל השיטפונות הבוץ והרפש?".

וכך עשו. פירקו את הבקתה נטלו את צרור מיטלטליהם הדל והחלו לטפס במעלה ההר. לאחר טיפוס של שעה הם נעצרו, התנשפו, הביטו למרגלותיהם, ראו בסיפוק כמה התרחקו מהמקום הנמוך שהיה פעם ביתם.

"כאן, זרחו פניו המיוגעות של ר' משה, "כאן נקים את ביתינו החדש"... כעבור כמה ימים של עמל ובנייה התנוססה הבקתה לתפארת במקומה החדש.

ועד מהרה התברר לשניהם כמה מוצלח היה הרעיון. הגשם הבא שירד כבר לא הציף את ביתם. לראשונה בחייהם הם צפו מבעד לחלונות בקתתם בנהרי הגשם זורמים בעוצמה אל העמק שלמרגלות ההר, כשהם נשארים יבשים.

יבשים? טוב לא ממש, בכל זאת היו כמה נחלי מים סוררים שהתעקשו לפלס את דרכם אל תוך הבקתה החדשה, כמו להכעיס. בני הזוג ר' משה וזוגתו שטעמו כי טוב כבר לא התעצלו, אם העלייה לכאן שינתה את חיינו לטובה, למה שלא נעלה עוד קצת בהר, עוד כמה מטרים, ונחסוך גם את הרטיבות הזו".

כעבור כמה ימים פירקו את הבקתה. טיפסו עוד כמה מטרים והעמידו אותה מחדש בנקודה גבוהה הרבה יותר. והשקעה השתלמה. בגשם הבא כבר לא חדרו נחלי מים לביתם כלל, אך עדיין... עדיין היו טפטופים קלים, זרזיפים דקיקים, שלחלו את הקירות בכתמי מים וגרמו עוגמת נפש רבה לבעליהם.

"אין מה לעשות" חלחלה התובנה לראשו של ר' משה, "נצטרך לטפס עוד קצת"... וממחשבה למעשה יצא ר' משה מהבקתה, הרים את ראשו ומבטו אל על, אל פסגת ההר, ולפתע פרץ בבכי סוער.

"הכל בסדר? מה קרה? חשה זוגתו בדאגה לשמע בכיו. המענה לשאלתה הצביע ר' משה על פסגת ההר הגבוה, המושלגת, מוקפת הערפילים.

"האם את לא רואה כמה גבוה ההר הזה?" ייבב בבכי, "הרי אפילו אם נטפס כל ימי חיינו, נעלה כל יום עוד קצת, נגביה את הבקתה עוד כמה מטרים, זה אף פעם לא יהיה מושלם, לעולם לא נצליח להגיע עד פסגת ההר..."

"אינני מצליחה להבין אותך" התפלאה העזר כנגדו, "בגלל זה אתה בוכה? הרי מהבוץ והרפש כבר יצאת, על מה יש לך עוד לבכות ולהצטער – פון בלאטע ביסט דו ארויס, היינט וואס וויינסט דו?!..."

הדיין 'הרבי בעל התניא' סיים את משלו העמוק בפני שני הצדדים, והפטיר:

"כך הדבר הוא גם אצלינו. מהבוץ ברוך ה' יצאנו, ימי ראש השנה ויו"כ פ' עברו ברוך ה'. וגם אם עדיין לא הגענו לפיסגת ההר, וכי כל מה שזכינו והשגנו עד כה למאומה ייחשב – פון בלאטע איז מען ארויס, ר"ה ויו"כ איז ב"ה דורך געגאנגען, און אז מ'האט נישט צו געקומען צום שפיץ בארג?!..."

דבריו של בעל התניא הוטבו בעיניו של הרה"ק מוויטעבסק, התעטף וירד לפני התיבה כשקולו מרעיד את ההיכל כיקוד אש: "אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו".

נכדו של בעל התניא זי"ע, הרה"ק רבי יצחק דובער שניאורסון מלאדי זי"ע, חקק לימים את הסיפור הזה בתמצית בסיפורו "סידור מהרי"ד" [ח"ב קסט:].

סיפור הגאון רבי חיים זייציק זצ"ל, ראש ישיבת בוצ'אץ' שבפולין:

בפרוץ מלחמת העולם השנייה פלשו הרוסים לעירו, סגרו את התלמוד תורה ואסרו על קיום הישיבה. הישיבה ירדה למחתרת, ורבי חיים צירף אליה את ילדי הת"ת, נערך אחריו מצוד, והוא נתפס ונכלא ונשלח לסיביר. למחנה כפיה.

כל מי שהכירו ידע: נמוך קומה היה שברירי ורפה כח. רק פניו קרנו ועיניו זהרו. במחנה העבודה היה עליהם להרכיב 36 טנקים ליום, בקור המצמית ובאצבעות קפואות, כשהם ניזונים מחצי כיכר לחם ליום ומים במשורה שהובא ממעיין מרוחק, כי המים בסביבה היו דלוחים ומורעלים.

ככל שהעבודה היתה קשה תחת שבט הנוגשים, עוד היתה קלה יחסית לעומת נשיאת דליי המים מן המעיין, המרוחק כ-3 ק"מ של שבילי יער בוציים. להפתעת כולם, התנדב רבי חיים, הנמוך והחלש, לשאוב את המים ולשאתם אל המחנה. מדוע עשה זאת? משום שמעברו האחר של היער היה כפר, עובדי הכפיה היוזזהו באיסור חמור שלא לפקוד את הכפר ולא ליצור קשר עם תושביו. אבל רבי חיים הנמוך והחלש, רץ בכל כוחו עם הדליים הריקים, הגיע במהירות אל הבאר, והניח שם את הדליים. המשיך ורץ אל הכפר שביקתותיו פזורות היו על פני שטח נרחב. רץ מביקתה לביקתה, מגיע אל פתח – ומסתלק במהירות, באכזבה, משלא מצא את אשר חיפש. ממשיך לביקתה הבאה, ומחפש גם שם סימן למזוזה. מששיער שזמנו תם חזר אל היער מאוכזב, מילא את הדליים ושב עמם למחנה, לסיבוב נוסף.

ופעם האירה לו ההצלחה פניה. בביקתה מרוחקת מצא מזוזה, יהודי גר בה! ביד רועדת נקש בדלת. זו נפתחה כדי סדק צר, בעלת הבית סקרה בחשדנות את

הזר: מזה רעב, שערו מגודל, לבוש קרעים, עובד כפיה נמלט. פחדה, אבל הלב היהודי גבר על הפחד. הושיטה לו כיכר לחם, אוצר של ממש.

להפתעתה, דחה הלה את המתנה. פרץ בבכי סוער: "יהודי אני" ייבב. "איני רוצה לחם, אני רוצה ספר".

נבוכה האשה וקראה לבעלה. שמע הלה ואמר: "יש עימי בבית ספר יהודי אחד, הוא כל יהודי, הוא אוצרי, סגולה ושמירה, לא אוכל לתיתו לאיש זר".

בכיו של הזר התעצם: "רחם עלי" התחנן, "תן לי דף אחד. את הדף של השער, אל תדחה אותי כך..."

יהודים רחמנים הם. הלך בעל הבית והביא את כרך הסגולה היקר. עיניו של רבי חיים ברקו. "רואה אתה", אמר ליהודי, "יש כאן שתי מסכתות בכרך אחד, נדרים ונזיר, תן לי מסכת, ותשאיר ברשותך מסכת שלימה!"

באותו סיבוב היו רגליו קלות כשנשא את שני דליי המים המעיקים, והדפים היקרים תחת לחולצתו.

יש עבור מה לחיות. כדאי לעמול בפרך יום שלם, כדי להסתגר בסופו של יום עם הדפים הקדושים ולשננם בעל פה. לומד היה בע"פ, ומשנן את תלמודו בדרך לבאר ובחזרה ממנה, ושב ומצרף קטע חדש, לא היה מאושר ממנו, אך אחת ידע: עליו לנצור את סודו מכל משמר, אם יגלוהו האסירים, יפקיעו ממנו את אוצרו: מעשנים היו ניירות כתחליף עלוב לסיגריה.

הימים נקפו, הגיע ר"ה ללא שופר, סוכה בלא סוכה ולולב, רק התפילות נאמרו בהתלהבות עצומה, תוך כדי הליכה ליער ובחזרה. והנה הגיע ליל שמחת תורה. היכן ביהכ"נ המלא אורה, היכן הילדים העולצים עם הדגלים, היהודים הכנבדים עם ספרי התורה, הבחורים שהתלהבותם סוחפת את כולם.

אבל מדוע עולות דמעות בעיניו, הן זמן שמחתנו הוא, וגם פה, בגולאג, בחור ישיבה הוא, ויש לו ספר תורה משלו! באהבה מישש את הדפים שמתחת חולצתו, קם לעיני הגויים המשתאים והחל לרקוד, עורך הקפות משלו: "ברוך אלוהינו שבראנו לכבודו..."

באחד מביקוריו של הרה"ק ה"דברי יואל" מסאטמאר זי"ע בירושלים, ישב אחד מנקיי הדעת, איש מורם מעם, הגאון רבי ישעיה חשין זצ"ל, מלמד תשב"ר בתלמוד תורה "עץ חיים", וסיפר לרבי על פקחותו של רבה של ירושלים, הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל.

וכה סיפר:

הדבר קרה בירושלים, בערב חג הסוכות בין השמשות, הלך לו ילד יתום לדרכו ברחוב היהודים בעיר העתיקה. ילד שני רץ לעומתו ובידו חבילה של סכך לצורך סוכתו. תוך ריצה מבוהלת, פגע בילד היתום, כמובן שלא בכוונה, וחבל בו בפניו חבלה שהוציאה דם.

נכנסה אם היתום עם הילד אל בית רבי שמואל, שבחצר חורבת רבי יהודה החסיד, וצעקה לפניו כי ילד אחד חבל בבנה, והיא תובעת להעניש וליסר את המחבל.

ביקש רבי שמואל מאם הילד לצאת מהחדר. הושיב את היתום על ברכיו, חיבקו והרגיע את רוחו. כשנרגע הילד, אמר לו הרב: ילד חביב, ספר נא לי כיצד היה מעשה. סיפר הילד לרב את סיפורו.

איזה מסכת אתה לומד ב"חדר"? שאלו רבי שמואל.

בבא קמא – השיב הילד.

איזה פרק?

"שור שנגח ארבעה וחמישה".

ומה למדת לפני זה?

"פרק המניח".

עבשיו פונה הרב אל הילד: אם אכן למדת פרק "המניח", ודאי תבין שהילד שהזיק אותך שלא בכוונה במרוצתו, פטור ללא עונש כלל.

היזכר נא ילדי – ממשיך הרב – היזכר איה מקומה של הלכה זו בגמרא? חשב הילד קצת ועוד קצת, עד שנזכר. הוא קפץ ואמר: יודע אני, הגמרא היא בפרק המניח: ומודה איסי בערב שבת בין השמשות שהוא פטור מפני שהוא רץ ברשות!

בין המקשיבים לסיפור, היה למדן פלוני, שבקיאותו רתחה בקרבו, עד שהלה קם והסתער על רבי ישעיה: הלא הסיפור שלכם היה בערב יום טוב ולא בערב שבת, ובגמרא וכן ברמב"ם [הל' חובל ומזיק] לא נזכר

ערב יום טוב אלא ערב שבת, ומהיכן למד מר שההלכה היא כך גם בעיו"ט?

אם כי מעודו השתדל הרבי מסאטמאר זי"ע לא להראות את בקיאותו, אדרבה היה מעלים את היקף ידיעותיו, בכל זאת לכבודו של רבי ישעיה, שנעלב במחיצתו, נענה הרבי ואמר: אמנם כבודו למדן הוא, אך הפעם צודק רבי ישעיה. עיין בפירוש המשניות להרמב"ם על המשנה הנזכרת, שם נאמר מפורש "ערבי שבתות או ערבי ימים טובים" ... וזה מקור פסק דינו של הגר"ש סלנט זצ"ל.

כשמעו הלמדן את דברי הרבי, ניגש לרבי ישעיה וביקש ממנו מחילה.

זכותם יגן עלינו

שישו ושמחו בשמחת התורה

אחי ורעי

**נגמרו ימי החגים הנעלים
אשר בהם בתשובה ובשמחה מרבים
ובצל הסוכה כולם שוהים
יעזור השי"ת שנוכל להיות בזה
ממשיכים
רק לשמוח בשמחת התורה ולהוושע
בכל מה שצריכים
"וזאת הברכה" תהיה לכל היהודים
ולקיים "אסרו חג בעבותים"
ו"בראשית" כולנו מתחילים
ונזכה אי"ה לשנה טובה בכל הענינים
בריאות שמחה ונחת מכל הצאצאים**

ידידכם אוהבכם